Google

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования
Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе
Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу `http://books.google.com`.

Digitized by Google

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS

947.7
Uk821
v.5

Digitized by Google

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

NOV 16 1978

MAY 2 1980

AUG 4 1980

OCT 27 1980

APR 26 1982

L161—O-1096

Digitized by Google

Digitized by Google

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ.

ТОМ V.

Digitized by Google

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКИЙ АРХИВ

ВИДАЄ

ІСТОРИЧНО-ФІЛЬОСОФІЧНА СЕКЦІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. V.

ФІЛЬОЛЬОҐІЧНІ ПРАЦІ ІВАНА МОГИЛЬНИЦЬКОГО.

Видав

Михайло Возняк.

У ЛЬВОВІ, 1910.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Digitized by Google

9(06)
2. v.

Я. 46. 2523.

ФІЛЬОЛЬОҐІЧНІ ПРАЦЇ

ІВАНА МОГИЛЬНИЦЬКОГО.

ВІДАВ

МИХАЙЛО ВОЗНЯК.

У ЛЬВОВІ, 1910.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

Digitized by Google

Digitized by Google

947.7
Ук 821
v. 5

Передмова.

Найбільше освіченим і найбільше свідомим Українцем Галицької землї в перших трьох десятках лїт 19-ого віку був безперечно перемиський канонїк Іван Могильницький. Сей чоловік, який заснував у Перемишлї 1816 р. перше просвітне українське товариство одинокої тодї інтелїґенції, яка почувала себе руською, себто священиків і став головою сього товариства, що заложив у Перемишлї дяківський інститут, з якого іменем звязані початки нашого народнього шкільництва та його народнїй характер, як на свій час, одним словом, без якого не можна би подумати про Перемишль як про перший осередок українського культурного житя в Галичинї, не має нї заслуженої біоґрафії нї тим більше заслуженої оцїнки його вкладу в нашу культурну працю. Без Могильницького не був би Снїгурський тим, чим він став під впливом Могильницького для сучасного нашого культурного руху, а Михайло Левицький почував ся до руськости доти, доки мав під боком Могильницького. Перші проповіди нашою мовою у Перемишлї, перші наші шкільні підручники, оборона прав нашої мови в шкільництві — все те майже в цїлости дїло дуже працьовитого, енерґічного й ідейного канонїка.

Попри орґанїзаційну працю находив Могильницький також час для духової роботи. Ся остання ішла в двох напрямах; по перше ладив Могильницький шкільні підручники: буквар, катихизм то що, куди треба вчислити й рукописну його льоґіку п. з. „Логическая Наставленія“ з дописскою „Совершихъ 6 апрілія 1819 Могіл“. (Ся льоґіка зберігаєть ся у „Національнім Музею“ у Львові), а потім займав ся лїнґвістичними дослїдами й виготовив „славено-руську“ граматику та „Вѣдомѣсть о Рускомъ Языцѣ“. Розвідку, яка мала стати передмовою до граматики, переклав Набєляк на польську мову,

Digitized by Google

але повний переклад позістав по нині в рукописи, а друком появив ся зладжений нимже переклад зі скороченої редакції німецької, виготовленої мабуть самим Могильницьким, в „Czasopismie“ бібліотеки Оссоліньских. Сю скорочену редакцію у польськім перекладі передруковано двічи, а саме 1837 р. в Відни й 1848 р. у Львові та переложено на великоруську мову й видруковано п. з. „О Русскомъ языкѣ“ в січневій книжці „Журнала Министерства Народнаго Просвѣщенія“ за 1838 р. Звідси й передрукував статю Могильницького Куліш в другім томі „Запис-ок о Южной Руси“ п. з. „О древности и самобытности южно-русскаго языка“. За то граматика Могильницького не мала й такого щастя, хоч видання її домагав ся уже Маркіян Шашкевич, не вичисляючи пізнійших і ще недавніх голосів. Щойно завдяки жвчливому принятю Впов. Проф. М. Грушевським проєкту видання фільольоґічних праць Могильницького появляють ся отсе й „Вѣдомѣсть“, хоч хронольоґічно пізнійша (1829), але льоґічно як передмова випереджуюча граматику, на першім місці, і граматика готова вже 1823 р.

Відсилаючи цікавих довідати ся дещо більше про Могильницького та його фільольоґічні роботи, їх ґенезу, аналізу й значіннє, до своєї праці „Студії над галицько-українськими граматиками XIX в.“, друкованої в „Записках“ нашого Товариства (почавши від 89 т.), я обмежу ся тут на поясненнє своєї редакційної роботи. Тексти друкують ся гражданкою, замісць подвійних а навіть потрійних букв уживають ся поодинокі, а надстрічні знаки опускають ся з виїмкою наголосів. Що в рукописях писано червонилом, відмічено се також у друці. Текст „Вѣдомости“ треба було відбудовувати на основі рукописий бібліотеки Оссоліньских під ч. 483 і „Народного Дому“ під ч. 232. Текст бібліотеки Оссоліньских оправлений разом із неповним німецьким текстом у скороченій редакції і повним польським перекладом Л. Набєляка, тілько з деякими пропусками, в одну книжку. Рукопись музею Петрушевича в „Народнім Домі“ се збірка розрізнених аркушів, деяких в двох і трьох примірниках, які одначе не представляють повного тексту. Обі рукописи повні поправок і менших або більших дописок самого Могильницького. Зрештою тексти тут і там писані під диктат якоюсь неграмотною рукою, тому аж

Digitized by Google

роїть ся від похибок так, що цитати, передівсім латинські, німецькі або французькі, стають просто неможливими. З огляду на так велику непоправність тексту „Вѣдомости“ Могильницького взяв я в основу текст бібліотеки Оссоліньских, зіставив його з брулїонами бібліотеки „Народного Дому“, утворив тим способом один текст, а відміни подав у паралелях. Цитати справив я на основі цитованих книжок, а як се було неможливе з недостачі книжки, старав ся спровадити їх до можливої форми. Мову розвідки полишив я незміненою, тілько на основі його власного правила в граматиці і зроблених спостережень над його власноручними поправками й дописками уживаю як окінчення 2 відм. одн. прикметників жіночого роду **и**, як де заблукало ся **й**, а як окінчення 2 відм. одн. прикметників муж. й сер. роду **ого**, хоч часом є **аго**, за то в граматиці, переписаній для друку, лишаю і такі випадки, хоч їх не конечно треба класти в вину Могильницького. В цілім томі віддаю **ѡ** через от, скрізь на підставі правописних правил Могильницького вводжу на початку слова **є**, а рівнозвучний самозвук на кінці означаю через **е** (пановане = пановане), доповнення і зайві річи даю у скобки, а інтерпункцію справлюю на стілько, о скільки се конечне до правильного розуміння тексту. Таких справок, як Бандтке зам. Бандке в рукописи або „мову руску“, коли сенс вимагає „мова руска“, навіть не зазначую, бо в такім разї текст був би невигідним до читання.

Ще одна замітка. В розвідці Могильницького є густо часто відсилки до цитатів з книжок, взірців мови з поодиноких століть і документів, що все мало найти місце в додатку до розвідки, чомусь в роді христоматійки з доказового матеріялу Могильницького. Сї цитати, нераз на кілька сторін довгі, повиписувані в більшій части з загально доступних книжок, були би в отсім виданню непотрібним балястом, їх і так недостає цілком в рукописи бібліотеки Оссоліньских, а тілько деякі найшли ся в рукописи бібліотеки „Народного Дому“. Документи, на які покликуєть ся Могильницький в задуманім додатку, надію ся найти з часом як залучники до відомого меморіялу членів Українців шкільної комісії з 16 листопада 1817 р. не тілько в обороні української народньої школи, але загалом української мови зі становища правно-

Digitized by Google

державного, історично-національного й культурного. Відсилки до таких цитатів зазначую черговими числами в скобках. Заголовки книжок, які наводить Могильницький в § VI, справлюю о стільки, щоби було пізнати рід і дату видання. Межи ними згадуєть ся і Енеїда Котляревського з 1808 р., з якої повиписував Могильницький для згаданого додатку отсї виривки: Побачила Юнона съ неба — Стригнула, де Еоль живъ (ст. 3); Здоровъ, Еоле, пане свату! — Тобѣ я далибогъ що дамъ (ст. 4); Еней вже съ хмелю проспався — И черный шелковый платокъ (ст. 18); Въ Енея заболѣли ноги — Подъ лавковъ до свѣта спавъ (ст. 47); Єденъ съ троянскои громады — Насупившися все мовчавъ і Бувавъ и въ Шлонску за волами — Ни въ чимъ не бувъ страхополохъ (ст. 68).

Крім справлення двох зіпсованих латинських цитатів з граматики Добровського, додання тут і там конечного лучка над и для означення й і сказаного про інтерпункцію не позволив я собі на ніякі відступлення від рукописи граматики. Та що в „Національнім Музею ім. Ан. Шептицького“ зберігають ся аж два рукописні примірники граматики, один, що був в руках цензора Копітара [1]), з поправками Могильницького, а другий переписаний з попереднього з великою педантерією для друку, узгляднив я при робленню корректи обі рукописи й де була очевидна похибка, брав поправнїйший вислів з другої рукописи. Сторони цитовані після примірника, переписаного до друку.

Почуваю ся до обовязку зложити сердечну подяку Управам „Національного Музею“ та бібліотек Оссолїньских і „Народного Дому“ у Львові за ввічливе уділюваннє менї рукописий до використовування, а спеціяльно Д-ру Іл. Свєнціцькому та Проф. К. Студинському за щире й охоче улекшеннє менї сього користання.

У Львові, дня 13. цьвітня 1910.

М. Возняк.

---

[1]) На вклеєній картинцї перед заголовком містить ся отся записка: „K. Hofstelle aus Lemberg ad N-o 10129/823. Dem H. Zensor Kopitar zur Zensur über die Zulässigkeit zum Druck. d. dt. 7. Xber 1823. Олівцем дописано: ad 8568/1823.

Digitized by Google

Вѣдомѣсть о Рускомъ Языцѣ.[1])

(ст. 2) *Język iest własnością narodu i nikt nie powinien zapominać mowy Oyców swoich. Czacki, O Lit. i Pol. prawach Tom I. s. 53.*[2])

(ст. 3) §. 1.

Означене понятія: языкъ, діалектъ рускій.

Межи всѣми славенскими діалектами жаденъ може толико, що языкъ рускій, розмаитыхъ именъ не носилъ, и жаденъ може такъ от чужостранныхъ и побратимскихъ писателей запознанымъ не былъ. Съ того выникнула каламутня понятій, же уже Русинови самому трудно повѣсти, що имена: народъ рускій, мова руска значатъ. На доводъ того приводимо мнѣнія о мовѣ руской знакомитшихъ писателей. Нѣкоторые писатели, приводячи розмаитые діалекты народовъ славенскихъ, мову руску цѣлкомъ съ ряду діалектовъ славенскихъ опущаютъ a).

a) Układaiąc słowa Polskie, nigdy z oka nie spuściłem pobratymczéy Polskiemu ięzykowi Słowiańszczyzny. Starałem się zebrać ią troskliwie z iak naylepszych źrzodeł, których

[1]) Чужою рукою зазначений побіч сього заголовка польський: Rozprawa o ięzyku ruskim. Xiędza Jana Mogielnickiego, kanonika katedr. Przemyślskiego obr. greck. 1829.

[2]) Побіч сього мотта в брулїонѣ є на одній записцѣ друге: Источници, елико аще очищаеми суть, изобилнѣйши бываютъ. Златоустъ: на дѣяні(я) Нравоученіе 21. Гл. 10.

Digitized by Google

(ст. 4) Языкъ рускій за едно и то само съ языкомъ (ст. 5) славенскимъ (церковнымъ) брано b).

Языкъ рускій якъ просторѣчіе россійское уважаный c).

---

na końcu wstępu poczet przyłączam, tu tylko wspominam imiona szczególnych dyalektów z dodatkiem gdzieniegdzie krainy, w któréy nim mówią: 1) Czeski, 2) Morawski, 3) Słowacki w Węgrzech, w okolicach Presburga i t. d., 4) Kroatski, 5) Dalmacki, 6) Bośnieński, 8) Windyyski w Styryi i t. d., 9) Kraiński w Karnioli, 10) Slawoński w Slawonii, 11) i 12) niższy i wyższy Sorabski w Luzacyi, 13) Rossyyski, 14) Kościelny czyli Cerkiewny, Ecclesiastica, iaki się w księgach cerkiewnych wyznania Greckiego znayduie. Słownik Języka Pol. przez Sam. Bog. Linde Tomu I. część I. Wstęp S. XIII. Въ томъ высказѣ діалектовъ Славенскихъ, якъ видимо, семого въ ряду недостае. Може то нарокомъ або припадкомъ мѣсце рускому, который еднаковымъ правомъ смѣло обокъ Моравского, Краинского, Сорабского, Виндійского >< стояти повиненъ, чрезъ достопочтенного Г. Линде лишено. Но тотъ самъ Авторъ въ позднѣйшихъ сочиненяхъ: O Statucie Litewskim >< Rys historyczny literatury rossyyskiéy >< и рускій діалектъ въ почетѣ и ряду иныхъ Славенскихъ діалектовъ помѣстилъ.

Secundum hos characteres si dialectorum species, quarum Grammaticae prostant, examinentur, quinque earum sub A, aliae quinque sub B comprehendentur, et quidem:

Sub A.	Sub B.
1. Russica.	1. Slovacica.
2. Slavica vetus.	2. Bohemica.
3. Illyrica seu Serbica.	3. Sorabica seu Vendica in Lusatia saperiori.
4. Croatica.	4. Sorabica in Lusatia inferiori.
5. Slovenica s. Vindica in Carniolia, Stiria, et Carinthia.	5. Polonica.

Josephi Dobrowsky >< Institutiones Linguae Slavicae dialecti veteris Vindobonae MDCCCXXII Praefat. pag. IV. Въ томъ розположенія знову о рускомъ діалектѣ (Ruthena lingua) не слыхати!...

b) W Ruskim ięzyku nowy testament tłómaczony za Włodzimierza wielkiego zaczyna literaturę Ruską. Czacki: O Lit. i Pol. prawach. Tom. I. s. 53. Zuerst singt der ruthenische Bischof in ruthenischer Sprache seine Gebethe >< Rohrer, Versuch über die slavischen Bewohner der österreichischen Monarchie. Wien 1804 II. Theil. S. 16.

c) Eine kleine Probe von einigen Versen in gemeiner russischen Sprache ist auch in Leibnitzens Collectaneis

Digitized by Google

Мнѣніемъ нѣкоторыхъ языкъ рускій былъ мѣшаниною славенского, россійского и полского языка d).

(ст. 6) Языкъ рускій былъ также варварскимъ діалектомъ названый e).

Языкъ рускій яко родъ уважаный, которому діалекты: великороссійскій, малороссійскій, бѣлорускій яко виды подложеные f).

Etymologicis zu lesen, Lehrgebäude der böhmischen Sprache von Joseph Dobrowski. Prag 1819. S. XIII.

d) Białoruski ięzyk (то само що рускій зри §. VII): Sopikow w I Części swego dzieła na karcie 167 o ięzyku Białoruskim sądzi: „pod imieniem Białoruskiego ięzyka rozumi się dialekt żyiących w Białeyrusi i w Polszcze wyznawców greckiej wiary. Zakonnicy w tych stronach (въ котрыхъ?... вопрошаю) pisali aż do końca 17 wieku prawie wszystkie swoie Teologiczne i moralne dzieła tym ięzykiem. Jest on mieszaniną słowiańskiego (Cerkiewnego, Ruskiego, Rossyiskiego) ięzyka". Sam. Bog. Linde, O Statucie Litewskim >< w Warszawie 1816. S. III. зри такожде Pamiętnik Warszawski 1815 Numer 9. S. 29, 30, рѣчъ того самого Автора (Г. Линде) о Россійской Словесности... Eine größere Probe einer von einem polonisirenden Kleinrussen (зри §. VIII.) gemachten Umschreibung wollen wir aus einer wenigstens 100 Jahre vor Peter dem Großen geschriebenen Postille hier mittheilen, Добровски на Л. подъ c) сказаномъ... — Jędrzey Łyzłów, Kapłan w mieście Smoleńsku, żył w drugiéy połowie wieku XVII; ułożył „Scytyyską Historyą" >< >< Rękopism téy księgi złożył sam w r. 1692 w Patryarszéy bibliotece, wzmiankuiąc w napisie, „iż przez niego napisaną była w ięzyku Sławiańsko-Polskim czyli Białoruskim; przełożona zaś przez niego samego na Sławiańsko-Ruski" (Славенорускій?...) Mikołaia Grecza Rys historyczny literatury rossyyskiéy przez S. B. Linde >< S. 92.

e) Г. Карамзинъ въ IX томѣ Исторіи Государства Россійского >< въ нотѣ (561) сочинене въ властивой руской мовѣ приводячи, такъ судитъ: „въ сей грамотѣ, писаной варварскимъ языкомъ, ни Рускимъ, ни Полскимъ" ><

f) Pomiędzy wielu w Państwie Rossyyskiém dyalektami Ruskiemi są trzy głównieysze:

1) Rossyyski.

2) Mało-Rossyyski.

3) Dyalekt Biało-Ruski >< Prawda Ruska przez I. B. Rakowieckiego T. II. S. 190, nota (5).

Digitized by Google

(ст. 7) Языкови рускому имя повѣтовщины полскои давано g).

Мова руска часто также назвиско языка (діалекта) Малороссійского носитъ h).

(ст. 8) Но также мовѣ рускои властивое имя просто рускои безъ всего придомку давано было i). Наостатокъ нѣкоторые нѣмецкіе писатели народъ рускій, мову руску, незнаными до тыхъ часъ именами Russnaken, Russnakische Nation, Russnakische Sprache, мѣсто Ruthener, Ruthenische Nation, Ruthenische Sprache называти почали k).

(ст. 9) Нежели приступю до приведеня причинъ умѣщеня мовы рускои въ ряду инныхъ мовъ (діалектовъ) сла-

---

g) Cóż dopiero wpływ ięzyka Polskiego na Ruski, zkąd nowa nawet powstała mowa, t. j. Małorossyyska, od naszego autora (Grecza) Powiatowszczyzną Polską zwana. W piérwszym albowiem okresie historyi ięzyka i literatury Ruskiéy, iak piérwszy peryod nazwać można Greckim, drugi Tatarskim, tak trzeci podług wszelkiéy sprawiedliwości, twierdzi nasz autor, mianować należy Polskim >< Mik. Grecza Rys historyczny literatury rossyyskiéy przez S. Linde. Warszawa 1823. Przedmowa Polskiego wydawcy. St. III. Сравни съ тымъ нишше §. IX.

h) Nieuwłacza piękność i doskonałość brata iednego bratu drugiemu. Czeski, polski i teraźnieyszy rossyiski a dawniéy moskiewski ięzyk kwitnąc, i nie tylko blasku, ale oświaty wzaiemnéy sobie dodawać mogą, a day Boże! żeby i ięzyk małorossyiski mieścił się w rzędzie ięzyków słowiańskich uczonych >< Uwagi nad ięzykiem czeskim, polskim i teraźnieyszym rossyiskim, przez Jerzego Sam. Bandtkie w Pamiętniku Warszawskim 1815. Tom. I. K. 124. Тымъ именемъ много инныхъ писателей Полскихъ, Россійскихъ и Нѣмецкихъ мову руску называютъ. Но о томъ ширше въ §. VII.

i) Свѣдчатъ то выписы съ часто помянутого сочиненя: Rys historyczny literatury rossyyskiéy на л. XX. Następuie napis: „Przykłady Ruskiego (właściwie Ruskiego) ięzyka; tu umieścił P. Grecz z Sopikowa I. k. 106 wyimek z „Testamentu Imperatora Bazyliusza“ >< На л. 59 и 60. W tymże samym prawie czasie wyszedł piérwszy (po krótkim Zyzaniego) Słowiański Słownik, a to Pamwy Beryndy, Zakonnika Kapłana >< W nim słowa Słowiańskie oddawane są Ruskiemi >< k) Ту належатъ Краттеръ, Роберъ, Чапловичъ, Кеппенъ ><

Digitized by Google

венскихъ, значен'е именъ: народъ рускій, языкъ рускій опредѣлити належитъ.

Уникаючи замѣшаня, яковое уживане того самого имене въ розмаитомъ значеню конечне за собою тягнути муситъ, при означеню; што чрезъ назвиско народъ рускій, мова руска розумѣти належитъ, тримаюся овои основателнои правды, котору Г. Копитаръ въ предословіи Граматики, єяже написъ: Grammatik der Slavischen Sprache in Krain >< Laibach, 1808 за основаніе кождого граматического вывода кладе, слови: Grammatik ist analytischer historischer Bericht über eine Sprache; Facta entscheiden hier, nicht Räsonnements. То єстъ: Граматика єстъ аналитическимъ историческимъ данемъ справы о яковой мовѣ, ту дѣла, не умствованія споръ кончатъ[1]). Скоро ся теды яково мнимане о народѣ и языцѣ рускомъ грунтує на видочныхъ и достовѣрныхъ свѣдоцтвахъ историческихъ, и на невонтпливыхъ постерженяхъ, то таковое правдиво и властиво, противнѣ неправдиво[2]), невластиво єстъ. На прилежачой особной таблици I. представляю правдивые, властивые тосамозначные, также неправые, невластивые, новые и старые[3]) назвиска руского и россійского языка. По обозрѣніи томъ наступуючимъ образомъ мѣшаные до нынѣ або єдно за другое браные понятія: языкъ рускій и языкъ россійскій опредѣляю. Языкъ рускій отповѣдае полскому властивѣ: ięzyk ruski, dialekt ruski, mowa ruska, невластивѣ ięzyk białoruski, małoruski. Россійскому властивѣ: языкъ рускій, невластиве малорускій (малороссійскій), бѣлорускій. (ст. 10) Латинскому властивѣ: lingua Ruthena *). Нѣмецкому властивѣ: Ruthenische Sprache, Mundart, ложно: Russnakische Sprache, Russnakische Nation. Языкъ россійскій (нынѣшный) отповѣдае полскому властивѣ: ięzyk rossyiski, нѣмецкому властивѣ: Russische Sprache, латинскому lingua Russica.

(ст. 11) Слова: языкъ, діалектъ, въ томъ самомъ значеню, въ котромъ ихъ инные писатели уживаютъ, и я ту

*) Языкъ рускій от народа руского имя веде. Въ старыхъ однако латинскихъ писмахъ землѣ рускіе Roxia, Roxa-

[1]) становятъ. [2]) ложно або... [3]) ложные и невластивые...

Digitized by Google

беру. И такъ, скоро мову ческу, полску, россійску, руску >< къ мовѣ коренной славянской[1]) относимо, то реченые мовы властивѣ діалектами межи собою звати треба. Коли зась безъ отношеня того мову яку зовемо, або обокъ иныхъ языковъ яко то: нѣмецкого, латинского >< кладемо, тогды мова, въ первомъ припадку діалектомъ звана, имя языка слушнѣ прибирае. Наостатокъ уважати треба, яко понятія: мова, языкъ, діалектъ, безъ стислои логическои розницѣ въ томъ самомъ значеню уживанные бываютъ.

Тое предположивши, приступую уже до показаня, яко мова руска або діалектъ рускій въ ряду обокъ: Полского, Россійского, Ческого, Илирійского, Карніолского >< мѣсце[2]) мае.

Народъ рускій естъ племенемъ и отраслею рода славенского, якъ кождый инный народъ славенскій. То само о языцѣ рускомъ розумѣти належитъ. Може народъ якій пострадати политичное значеня и самостояніе, но пле-

---

nia, Roxolania, а народъ рускій Roxi, Roxani, Roxolani званые бывали. Такъ пише Бонфини въ дѣяніяхъ Королевства Угерского подъ назвискомъ: Rerum Ungaricarum decades quattuor >< о угерскомъ короли Людовицѣ: Roxiam sibi parentem vindicare coactus >< ad gubernandos Roxanos, quos Ruthenos nunc appellant, Emericum Angriensem Episcopum misit >< >< Полскій дѣписъ Кромеръ въ дѣяніяхъ Королевства полского подъ написомъ: Polonia, sive de origine et rebus gestis Polonorum >< розмаитые отрасли племене славянского приводячи, такъ на л: 8 о различіи на народа Россійского и Руского пише „Rossi autem ab eo (Zonara) et a caeteris recentioribus Graecis Roxolani et Roxani, ab aliis vero Russi appellantur. Ruthenos vulgo Latine scribentes et loquentes per errorem vocant, a Ruthenis Galliae Aquitanicae populis nomen mutuati >< Moschi quoque Moscouitae, ut vulgo vocantur, Russis vicini, vel potius eorum soboles et pars, permagnam Sarmatiae Europeae iuxta ac Asiaticae partem tenent“ >< Но коли уже Кромерово назвиско народа Россійского цѣлкомъ съ уживаня вышло, а его мѣсце въ латинскомъ языку имя: natio Russorum властивѣ заступуе; то тымъ самомъ (!) уникаючи называня двохъ розмаитыхъ рѣчи еднымъ именемъ, назвиско народа руского: natio Ruthena яко властивое уважати и брати належитъ.

[1]) славенской [2]) мѣстце

Digitized by Google

мя и мова остаются власностями народовыми, змѣнѣ не подпадаючими. Старожитность бовемъ, слава и досконалость языка не все обокъ теперишнои славы и силы народнои стоитъ. Нема уже слѣду силы и славы Греческого и Римского панованя, но языкъ Греческій и Римскій въ ничомъ своей знакомитости не втратилъ. Много противнѣ повстало потужныхъ Імперій и державъ, ихже языкъ въ мѣру политичнои ихъ силы и славы досконаленъ (ст. 12) былъ и знакомитымъ ставался. Роввѣ тото або инное панованя племене, от якого тотъ або овъ народъ походитъ, неперемѣняе. И такъ; коли народъ Ческій, Карніолскій, Угерскій >< єдному подлеглые суть пановаию славнои Имперіи Австріацкои, то неперестали для того Чехи, Карніолцы, Угры >< быти и зватися Чехами, Уграми, Карніолцами >< Въ той самой колѣи найдуеся теперъ народъ рускій, въ частехъ подъ поединчими, або цѣлкомъ подъ розманитыми пановаиями уважаный. Зникла передъ кил'ка столѣтіи съ круга земного заложена Володимиромъ В. Монархія руска, но осталася до нынѣ въ племени рускомъ мова руска обокъ языковъ племенъ славенскихъ, теперъ имя народа Россійского, Полского, Ческого >< носячихъ. Многіе и достаточные къ доказателству различія народа и языка руского от помянутыхъ народовъ и діалектовъ доводы замыкаютъ въ собѣ врядовые писма, личные свѣдоцтва достовѣрныхъ Авторовъ [1]) народныхъ и чужостранныхъ, и само [2]) просторѣчіе народа руского. Въ тыхъ жродлахъ черпаючи, кладемо ту предложеня, которыхъ правду тотъ єно перечити може, хто исторіи не свѣдомый, або кому предосужденя о народѣ рускомъ правды вызнати не допускаютъ.

§. II.

Рускій народъ складалъ знакомиту часть бывшого Королевства полского.

---

[1]) замыкае въ собѣ Исторія, личные писма достовѣрныхъ Авторовъ. [2]) теперѣшное

Digitized by Google

Королевство полское составляли негдысь три народы; тые были [1]):

(ст. 13) a) Народъ полскій, Naród Polski
b) Народъ литовскій, Naród Litewski
c) Народъ рускій, Naród Ruski.

Мала Русь.

Заложена Володимиромъ В. монархія руска, которои столицею было мѣсто Кіевъ, чрезъ неустанный дѣлъ и незгоду княжатъ рускихъ роспалася на двѣ знакомитшіе части, то естъ; на часть полуночну (сѣверну) и полудневу (южну). Часть полуночна Русь (Россія) велика, часть полудешна мала русь (Russia minor) звана была*)[2]). Не першій то есть прикладъ на Руси называня части еднои великою, а другои малою. Королевство Полское также такъ дѣлено. Была бовемъ велика и мала Полска (Wielkopolska, Małopolska, Polonia maior, Polonia minor). Знакомита часть малои Руси, (ст. 14) также подъ именемъ: Червонои (краснои) Руси**) (Russia rubra) знана, осталася подъ панованемъ Княжатъ Рускихъ, которыхъ столиця была мѣсто Галичъ. От того мѣста нынѣшное Королевство Га-

---

*) Першу споминку о Мало руси находимо въ писмѣ (въ) Князя Владимиро-Волинского Георгія, 1335 р. договоры съ орденомъ нѣмецкимъ потвержаючого: Nos Georgius Dei gratia dux totius Russiae minoris >< Зри Карамзина Исторіи Госуд. Россій. Томъ IV ноту 276 на л. 168.

**) От чого походитъ назвиско червонои Руси, розличаются мнѣнія дѣеписовъ[3]). Вѣроятно, што от мѣста Червена. Славное тото негдысь мѣсто естъ теперъ простымъ селомъ, Черніеговъ званымъ, близко Хелма на полудне лежачимъ (1).

[1]) Самостоячое негдысь Королевство полское съ трохъ народовъ складалося. Народы тые были.

[2]) Часть полуночна названа была: Русь (Россіа) велика, потому великое Княжество Московское, наостатокъ Государство Россійске. Часть полудешна названа была мала Русь, Russia minor.

[3]) Откуду походитъ имя червонои Руси, зри доложену ту вѣдомѣсть съ тои самои Исторіи Государств(а) Россійского >< Томъ I. стор. 203 и нота 431.

Digitized by Google

лиціи [1]) имя веде. По розмаитыхъ щасливыхъ и нещасливыхъ, славныхъ и ганебныхъ перемѣнахъ, яковыхъ Маларусь, властивѣ червона Русь [2]), подъ панованемъ Великихъ Княжатъ рускихъ, межи которыми Даніилъ Романовичъ имя короля Галицкого носилъ, Королей Угерскихъ, въ части Великихъ Княжатъ Литовскихъ дознала, наостатку чрезъ Поляковъ завоіована. Прилагаемо ту описъ остатечного паденя Княжества Галицкого, вынятый съ IV Тому Исторіи Государства Россійского чрезъ Карамзина (2). Полскій Король Казимиръ по доконаномъ завоеваню земель рускихъ, негдысь от Галича и Короны угерскои завислихъ [3]), таковые на воеводства; имена: Woiewództwo ruskie (Ziemia Halicka, Przemyślska, Sanocka), Woiewództwo Bełzkie носячіе, подѣлилъ, по знесеню давныхъ рускихъ правъ онымъ тогдашные права полскіе, также межи иными и право магдебурское надалъ и полску форму правленя завелъ. Широко и по достовѣрнымъ свѣдоцтвамъ описуе выпадки тые Гс. Енгель въ сочиненіи: Geschichte von Halitsch und Wladimir, von Johann Christian Engel. Halle 1796. Хотячихъ достатечну (ст. 15) вѣдомѣсть о доли народа нашого повзяти отсилаемо до помянутои Исторіи [4]), также до давныхъ Дѣеписовъ полскихъ: Длугоша, Кромера, Бѣлского >< и до новшихъ сочиненій Г. Бандтке: Dzieie Królewstwa Polskiego >< w Wrocławiu 1820. Г. Свенцкого: Opis starożytnéy Polski przez Tomasza Swięckiego >< w Warszawie 1816.

Припалое реченымъ способомъ до короны полскои Великое Княжество (Королевство) Галицкое и часть землѣ подолскои не цѣлу Русь полудневу [5]) складало. Много еще осталося земель рускихъ, о которые великіе Князы рускіе обохъ дѣлницъ, Вел(ікіе) К(нязы) Литовскіе и королѣ Полскіе крвавые бои вели. Землѣ таковые позднѣйше подъ назвискомъ: Украины, Подоля и Волиня, также бѣлои и чорнои Руси знаные, вразъ съ Кіевомъ чрезъ Литовцовъ завоеваные, съ Литвою до Короны полскои вошли. Мимо того соединеня Литва давные свои права [6]) и форму правленя за-

---

[1]) Галіціи [2]) Мала русь (Червона русь) [3]) От Галича завислихъ, [4]) до помянутыхъ давныхъ Исторіографовъ,

[5]) Русь малу (полудневу) [6]) Совокуплена и соединена Коронѣ полской Литва права свои...

Digitized by Google

ховала. Рускіе напротивъ [1]) землѣ єдна по другихъ, не безъ споровъ о томъ межи народомъ Литовскимъ, Полскимъ и Рускимъ Коронѣ Полской присвоеные, єя уставами [2]) правленые были.

Украина.

Казимѣръ Ягелончикъ, Кор(оль) полск(ій), перемѣнилъ 1470 В. Княжество Кіевское въ Воеводство (ст. 16). Чрезъ увѣю 1567 воеводство тото коронѣ привернено [3]). Воеводство Брацлавское ажъ на Сеймѣ Уніовомъ 1569, а Воеводство Чернѣговское допѣро року 1635 повстало.

Подоля.

Подоля (Woiewództwo Podolskie). По розмаитыхъ о землю тоту съ Литвою спорахъ ажъ до 1430. край тотъ до Короны полской прилученый, въ року 1434 въ Воеводство перемѣненый, от того часу коронными уставами правленый былъ.

Волинь.

Волинь (Woiewództwo Wołyńskie) на помянутомъ Сеймѣ Унѣи 1569 за Жигмонта Августа Коронѣ подданый и въ Воеводство перемѣненый. Заховалъ одакъ Волынь Статутъ литовскій и языкъ народный рускій въ правахъ и судахъ своихъ.

Бѣла и чорна Русь.

Кромѣ помененыхъ земель рускихъ, уставами полскими правленыхъ, осталася велика часть земель рускихъ до Вел(ико-го) Княжест(ва) Литовского належачихъ. Землѣ тые цѣлкомъ от Литвы завислые подъ назвискомъ бѣлои, чорнои руси знаные, Воеводство Минское, Полоцкое, Витебское, Мстиславское складали. Можеся зась для того Бѣла Русь звали, же тамъ (ст. 17) селяне въ бѣлыхъ одежахъ ходятъ, и бѣлые лисы и медведѣ найдуются. Землѣ до Воеводства Новогородского належачіе чорну Русь называно. Зри о томъ помянутый Opis starożytnéy Polski Tom II. Str. 189.

---

[1]) противнѣ [2]) от Литвы оторваные, при Коронѣ Полской зостали и єй правами... [3]) поддано.

Digitized by Google

Dzieie Królewstwa Polskiego Tom II. s. 3. p. S. Bandtkie. Уважаючи розлеглость земель рускихъ и множество народа руского, южъ то чрезъ Казимира, Короля полского, завоеваныхъ, южъ то съ Литвою до Короны полскои припалихъ, смѣло твердити можна; яко за пановання королей полскихъ съ дому Ягеллон'ского властивый народъ полскій едну, литовскій другу, а народъ рускій двѣ части, если не болше, Королевства полского складалъ. Мимо еднакъ подлеглость народа руского Коронѣ полской Королеве полскіи и Речъ посполита народъ рускій такъ, якъ и инные народы, Коронѣ той подлеглые, все различали. Доводомъ того суть:

1. Тытулы королей полскихъ, которыеся: великими Князями рускими называли. Ого выписъ самого титулу королей полскихъ. Им(я)р(е)к: божіею милостію Король полскій, великій Князь Литовскій, Рускій, Прускій, жомонтскій, мазовецкій, инфлянскій *) ><

(ст. 18) Скоро теды нѣтъ вонтпливости о бытности народа Литовского, Пруского, Мазовецкого >< вхже Королѣ полскіе великими Князями меновалися, не можна также о бытности народа руского вонтпити.

2. Розманитые привилеи Королей полскихъ, уставы сеймовые, трактаты, въ которыхъ о народѣ рускомъ выразнѣ есть мова:

а) Выписъ съ привилея Кор(олевства) пол(ского) Зигмонта Августа съ 1569: Przywiley Inkorporacyi narodu Ruskiego званного: „Ruska ziemia wszystka z dawnych czasów od przodków naszych, królów polskich, między innemi przednieyszemi członki do korony polskiéy iest przyłączona, któréy my obywatelów zaraz wszystkich i każdego z osobna ku Królewstwu polskiemu iako równych do równych, wolnych do wolnych ludzi, iako własny a prawdziwy członek ku własnemu ciału i głowie, w społeczność, w cześć i w własność przywracamy i złączamy, z innymi koronnymi obywatelami porównywamy, i one wszystkich wolności, swobód i zawołania korony polskiéy uczestnikami czynimy, i bydź nayduiemy,

*) N z Bożéy Łaski Krol Polski i Wielkie Xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie ><

Digitized by Google

a wedle cnoty i godności każdego a upodobania naszego, na urzędy zamków i dworów naszych przekładać i do (ст. 19) ławic Rad naszych Xiążąt, Paniąt, Szlachtę i Rycerstwo, tak Rzymskiego, iako i Greckiego Zakonu będących, przypuszczać obiecuiemy i powinni będziemy" >< ><

b) Выписъ съ привилея Зигмонта Августа съ року 1566 въ языцѣ Латинскомъ даного, а Г. Линде на полскій переложеного: „Trzeci przywiley w tenże Statut kazawszy wpisać na porównanie i obiaśnienie wszystkich Stanów, i zarówno ku dostoieństwu tak Litewski, iako i Ruski naród przychodzić maią" ><

c) Выписъ съ привилею К(ороля) пол(ского) Яна Казимира въ Варшавѣ 1659 року 30 Януара выданого, якъ привилей тотъ въ переводѣ на языкъ россійскій въ сочиненю Г. Бантишъ Каменского подъ титуломъ: Исторія объ Уніи на л. 112. стоитъ: Янъ Казимиръ >< „Обявляемъ сею привилегіею нашею, нынѣ и на всегдашныи времена: понеже соединене славныхъ народовъ полского, Литовского и Руского въ сей речипосполитой" ><

d) Выписъ съ умовы, которася межи Комисарами полскими и Гетманомъ Козацкимъ Выговскимъ за панованя Кор(оля) пол(ского) Яна Казимира въ Гадячу 16 Септембра 1658 Року стала:

1) Wolność zupełna będzie dla Religii Greckiéy starożytnéy, póki język Narodu Ruskiego (ст. 20) zasięga w Koronie, i w Litwie tak co do obrządków, cerkwi, zakonów, monasterów i t. d., jako też i do osiągnienia urzędów dla jéy wyznawców.

3) Metropolita Kijowski po łacińskim Arcybiskupie Lwowskim, Władycy Ruscy Łucki, Lwowski, Przemyślski, Chełmski, Mścisławski po Biskupach Powiatów swych Łacińskich zasiądą w Senacie >< ><

8) Rzeczpospolita Narodu Polskiego, Litewskiego i Ruskiego przywraca się do dawnéy całości.

13) Wspólna nawigacyia na czarnem morzu dla trzech narodów: Polskiego, Litewskiego i Ruskiego >< Sam. Bandtkie. Dzieie Królewstwa Polskiego Tom II. s. 361. Swięckiego Opis starożytnéy Polski >< Tom II. s. 174 i 148 >< Engels Geschichte der Ukraine, und der Kosaken >< Halle 1796. s. 214 i 215. >< Пакта тые съ стороны Короля Яна Кази-

Digitized by Google

мира, Речи посполитои на сеймѣ 1659 потвержденные и заприсяженые были, якъ свѣдчитъ книга правъ и конституцій коронныхъ.

е) Выписъ съ Конституцій Сеймовихъ „Litterae confirmationis articulorum Henrico Regi antea oblatorum a Stephano Rege factae. Vide in Constit. R. Pol. for. 253 cum seqq. Stephanus Rex >< (ст. 21) >< Et quia in Corona Gentis Poloniae(,) Lithuanae, Russicae, Livonicae multi reperiuntur“ ><

3. Никому запевне болше на томъ, якъ дворови Римскому, не залежало, подлеглые Коронѣ полской народы властивымъ именемъ называти. Нихто съ посторонныхъ не моглъ надъ Курію Римску певнѣйшихъ и грунтовнѣйшихъ знаемости[1]) о внутрномъ станѣ Королевства полского мѣти. Тотъ самъ однакъ дворъ Римскій Народъ рускій natio Ruthena, gens Ruthena въ Булляхъ и инныхъ писмахъ, съ Канцеляріи Римскои выходячихъ, называе. Коли зась мова была о народѣ россійскомъ, то такому имя: natio Moschorum, Moschovitica, позднѣйше natio, gens Russorum давалъ! Выписы съ Буллъ, Бревій и Конституцій Святѣйшихъ Папъ римскихъ:

Breve Pii II de A-o 1458 de Nona Septembris. Decens reputamus >< Provinciam Ruthenensem, Superiorem (Calixtus Papa Praedecessor) dumtaxat.. in duas partes Autoritate Apostolica divisit, nec non eadem Ruthenorum Ecclesia, quoad reliqua ><

Decretalis Benedicti XIV de 2-a Maii 1544. Inter plures >< Et quidem praeclara Nationis Ruthenae Merita Nobis comperta sunt >< Denique Michaelem III (ст. 22) Kioviensem Metropolitam consentientibus reliquis Episcopis Ruthenis, in civitate Brestiae Concilium coegisse, in quo publica iterum Nationis Ruthenae cum Sede Apostolica Unio decreta fuit ><

Breve Clementis VIII de 7-a Februarii 1595. Benedictus sit Pastor ille bonus >< >< litteras vestras et decretum de unitate cum Romana Ecclesia petunda >< clara voce legi iussimus, primum Rutheno vestro Sermone, deinde Latino ><

---

[1]) вѣдомости

Digitized by Google

Bulla Clementis VIII 1595. Decet Romanum Pontificem >< Nos more pii patris ipsos, universum eorum clerum et populum Ruthenae nationis ><

Breve Pauli V a 1616. Ad perpetuam rei memoriam et ab aliquibus revocaretur in dubium, an clerus et populus nationis Ruthenae ><

Litterae Apostolicae Benedicti XIV ex 1756. Super familiam >< Qua propter cum satis compertum habeamus ordinem Monachorum S. Basilii Magni, apud Inclytam Ruthenorum nationem >< ><

Decretum Congregationis de propaganda fide habitae die 24 Maii 1757. Cum R. Metropolita totius Russiae R. D. Caesarium Stobniewski, Abbatem Onuphriensem, in Archiepiscopum Smolenscensem, cujus Dioecesis in partibus Moschoviticis existit >< ><

(ст. 23) Таковыхъ свѣдоцтвъ множество найдуеся въ писмахъ Куріи Римскои.

§. III.

Языкъ рускій бывалъ въ земляхъ рускихъ, Коронѣ полской подлеглыхъ, не тылко просторѣчіемъ[1]) народа, но также языкомъ правленя, а на дворѣ великихъ Княжатъ Литовскихъ и знакомитыхъ фамилій рускихъ языкомъ дворскимъ.

1. Тое доказуе Статутъ Вел(икого) Княжества Литовского, оригиналнѣ по руску написаный. Былъ онъ правомъ не ено для В(еликого) Княжества Литов(ского), но и для иныхъ земель рускихъ, меновите: Волинскои, украинскои и подолскои. — По выразной уставѣ[2]) Статута сего повинниися были всѣ справы рускимъ языкомъ отправляти и всѣ судовые писма нимъ писати[3]). Свѣдчатъ о томъ достовѣрные Писатели Полскіе — Выписъ съ Сочиненя Г. Линде: O Statucie Litewskim Ruskim językiem i drukiem wydanym. Wiadomość przez S. B. Linde. W Warszawie 1816. Do siedmiu (мо-

---

[1]) Не тылко устною мовою [2]) Подлугъ выразнои уставы.. [3]) всѣ справы и писма судовые въ рускомъ языцѣ отправляти и писатися повинни были.

Digitized by Google

вить Авторъ на л. 35) liczymy różnych wydań Polskich dzieła oryginalnie po Rusku napisanego i wydanego, dzieła to iest ustawy, która nie pozwala innych obierać Sędziów i pisarzów, tylko takich, coby pisma Ruskiego byli umieiętnymi (obacz rozdział 4, (ст. 24) artykuł 37); która na pisarza ziemskiego kładzie obowiązek (w rozdziale 4, artykule 1), „że ma po Rusku literami i słowy Ruskiemi wszystkie listy, wypisy i pozwy pisać, a nie inszym ięzykiem i słowy"*). Zadziwia ten niedostatek wydań i exemplarzów Ruskich drukowanych, zwłaszcza gdy Lew Sapieha w odezwie swoiéy do Stanów Wielkiego Xięstwa Litewskiego w Ruskim ięzyku (co się też i przed Polskiem wydaniem po Polsku znayduie) zastanawia: „Jeśli któremu narodowi wstyd praw swoich nie umieć, pogotowiu nam, którzy nie obcym iakim ięzykiem, ale swoim własnym (po Rusku do Rusi to mówi) prawa spisane mamy, i każdego czasu, czego nam potrzeba ku odporu wszelakiéy krzywdy, wiedzieć możemy. Odbywał się tedy sąd w ięzyku Ruskim, a Rusini poczytywali sobie za prawo narodowe mieć ustawy nie w innym, lecz w swoim ięzyku; tak albowiem brzmi artykuł 3. rozdziału 3: (ст. 25) Konfederacya (w roku 1573) z Polskiéy Konstytucyi według prawa każdemu narodowi należącego na Ruski ięzyk przełożona, i Ruskiém pismem w ten Statut wpisana od słowa do słowa tak się w sobie ma".

Выписъ съ сочиненя Чацкого: O Litewskich i Polskich Prawach, де авторъ въ I Томѣ на л. 53 такъ пише — O używaniu ięzyka Ruskiego (w Litwie). (л. 48) „Część możniejszych, oddała się posłuszeństwu Kościoła Carogrodzkiego, a słuchała liturgii Słowiańskiey. Język więc Ruski, stawał się po nawróceniu Litwy dyalektem powszechnieyszym. Tym więc ięzykiem mówiono do sądu, i władzy. Król, sędzia, i urzędnik tak często odpowiadali. Statuta pierwszy, i trzeci pewnie pisane po rusku >< >< (л. 54) W wieku pietnastym była pogarda ięzyka Polskiego. (л. 55) (Lecz) za synów

*) Ого слова Статута самого: „а писаръ земски маетъ по руску литерами и словы рускими вси листы, выписы и позвы писати, а не иннымъ языкомъ и словы, а присегнути маетъ на врядъ свой писарски тымы словы: я присегаю Пану Богу въ тройци единому >< ><

Digitized by Google

Kazimierza Jagiellończyka zaczął ięzyk Polski, bydź ięzykiem dworu" (kobiet i towarzystw). (л. 56) Tak więc, gdy ięzyk Polski był doskonalony, a iezyk Ruski był w swoiey kolebce (sic?) do początku teraźnieyszego wieku, musiał upaść w Litwie, a Polski zastąpił iego mieysce".

В части Королевства полского, Воеводствомъ руцкимъ званой, такъ якъ въ цѣлой малой Полщи хотя право Магдебурское (jus toutonicum) вразъ съ пановаанемъ полскимъ впроважено, но языкъ рускій заховано и тотъ поволи съ уживаня въ судахъ, правахъ ухилено.

Позднѣйше реченый Статутъ на полскій языкъ переведеный, зри сочинене Г. Линде: O Statucie Litewskim ruskim ięzykiem i drukiem wydanym. Wiadomość przez S. B. Linde. W Warszawie 1816.

(ст. 26) 2. Суды въ земляхъ рускихъ языкомъ рускимъ отбывалися. Для того то позвы, декрета, манифеста >< не тылко на судахъ земскихъ, гродскихъ, но и на судахъ трибуналскихъ по руску выходили. Свѣдчать о томъ до днесь акта судовые, рускимъ языкомъ и писмомъ писаные, болше нежели сто[1]) томовъ въ собѣ замыкаючіе, въ Архивѣ у отцей Бернадиновъ въ Львовѣ найдуючіеся. Межи найстаршіе помяники судовые, до днесь въ рускомъ языцѣ захованые, належитъ запевне декретъ Сташка съ Давидова року 1422 выданый, найдуючійся въ Архивѣ Епископіи Перемиской, который ту выписую[2]) (3).

3. Жигмонтъ III, Король полскій, постановляючи въ року 1589 въ Варшавѣ трибуналъ для Воеводства Брацлавского и Волинского, уживане руского языка и руского писма постановилъ[3]): Zygmont III, Król Polski, W. K. Litewski, Ruski, Pruski >< Tytuł o Pisarzu i chowaniu Xiąg. „Pisarze ziemscy onych Woiewództw, Wołyńskiego i Bracławskiego, gdy sprawy ich u tego Trybunału odprawowane będą, maią i powinni będą przy tych sędziach bydź, i tam przysięgę zwyczaiem (ст. 27) trybunału koronnego uczyniwszy, z niemi zasiadać, i Xięgi osobne mieć, tylko votum nie wydawać i wszystkie sprawy do tych Xiąg pismem ruskim zapisywać. Dekreta

---

[1]) двѣста [2]) выписуемо. [3]) уживати постановилъ:

Digitized by Google

isprawy wszelakie także pismem ruskim wydawać ><

4. Королеве полскіе въ земляхъ рускихъ Привелеи[1]), декреты и инные уставы въ рускомъ языцѣ въ справахъ духовныхъ и свѣтскихъ[2]) выдавали. Ото выписы съ нѣкоторыхъ привелей и документовъ оригиналныхъ[3]), которые при рукахъ маю.

a) Привилей Жигмонта[4]) Августа съ року 1538 (4).

b) Привилей Жигмонта[5]) III съ року 1589 (5).

c) Лимита суда Коронного чрезъ Стефана Баторого, Короля полского, съ року 1585[6]) (6).

d) Привилей Жикгмонта III съ р. 1592 (7).

Оригиналъ въ Архивѣ Метрополіи Галицкои захованый (8)*).

*) Бывъ часъ, коли знакомитшіи фамиліи руского и Литовского Племене въ Коронѣ полской вѣру Восточно-греческимъ обрядомъ вызнавали, и доколь[7]) обряда того не покинули а Римского не приняли, дотоль[8]) матернымъ рускимъ языкомъ говорили и рускихъ писмъ ужѣвали. Ту належатъ фамиліи Княжать Бѣлскихъ, Вишновецкихъ, Воронецкихъ, Горскихъ, Глинскихъ, Даниловичовъ, Заславскихъ, Збаразкихъ, Корецкихъ, Чарторискихъ, Четвертинскихъ, Сангушковъ, Сулковскихъ >< такожде фамиліи Пановъ: Сапѣговъ, Волловичовъ, Войновъ, Ходкевичовъ, Потоцкихъ, Тишкевичовъ, Пацовъ, Хрептовичовъ, Баллабановъ, Копцей, Глибовичовъ, Жолкевскихъ, Киселевъ, Литинскихъ, Винницкихъ, Шумлянскихъ, Замойскихъ, Шептицкихъ, Дрогоевскихъ, Комарницкихъ[9]) >< Доднесь еще стисле рахуючи въ части Королевства Галиціи, негдысь назвиско Воеводства Руского и По-

[1]) Привелея [2]) не тылко въ рѣчахъ духовныхъ, но и свѣтскихъ [3]) съ двохъ привелеивъ оригиналныхъ на паргаминѣ писаныхъ [4]) Первый Жикгмонта [5]) Вторый Жикгмонта [6]) Додаю ту еще лимиту суда Коронного чрезъ Стефана Баторого, Короля полского, съ року 1585, въ оригиналѣ у мене находячуюся.

[7]) допоки [8]) допоти [9]) Свѣдомому щоколвекъ народовои Исторіи не тайно естъ, яко фамиліи Княжатъ Острогскихъ, Вишновецкихъ, Соломирецкихъ, Четвертинскихъ, Коронецкихъ, Чарторискихъ, Сангушковъ, Сулковскихъ >< такожде фамиліи Сенаторовъ и пановъ Литовскихъ и пол'скихъ Сапѣговъ, Ходке-

Digitized by Google

(ст. 28) Збытбыся нынѣ выводъ сесь [1]) продолжити (ст. 29) мусѣлъ, колибы [2]) въ томъ намѣреню Сочинитель (ст. 30) всѣ

долского (Woiewództwo Ruskie, Podolskie) носячой, личба благородныхъ (шляхты) племене руского обряда гр(еческо) каѳ(олического) знакомитѣ личбу благородныхъ римского вызнаня переноситъ. На доводъ того приводимо ту личбу благородныхъ фамилій обряда гре(ческо) каѳ(олического) въ обохъ гр(еческо) каѳ(олическихъ) Епархіахъ Королевства Галиціи [3]). Въ епар. Перемиской (Львовской): Березницѣ, Билинѣ, Винникахъ, Высоцку, Городищи, Добрѣ, Кулчичахъ. Катинѣ, Князяхъ любицкихъ, Созани, Ступници, Сѣлци, Терлѣ, Чайковичахъ, Яворѣ >< Шляхта тота руска всѣ привелеи и прерогативы другои шляхты обря(да) римс(ко) каѳ(олического) заховала, и таковые подъ пановнемъ Монарховъ Австріацкихъ-узнаные и потвердженые зостали. Єдна розниця межи Велможами обряда гр(еческо) каѳ(олического) ту и овде [4]) на томъ тылко залежитъ, же первыи [5]) ботатшіе, вторыи убогшіе сутъ. Pauper ubique iacet. Но якъ мало розниця тота и въ давныхъ часахъ уважана была, доводитъ полска приповѣдка: Szlachcic na zagrodzie równy Woiewodzie. Шляхта бовемъ, мала або дробна звана, на Сеймахъ, Сеймикахъ и съѣздахъ ровные съ друговъ, Панами званою [6]), права мѣла. Авторъ помянутои в § II. книги: Przedłożenie praw Greków >< Отволуючися на достовѣрныхъ Писателей пол'скихъ, такъ на л. 34 о знакомитости, правахъ и достойностехъ [7]) благородныхъ фамилій рускихъ въ бывшой Коронѣ полской, таковые именно зовучи, свѣдчитъ: „§ 26 Nadto ieszcze dowód przytoczę historyczny, świadectwem Dzieiopisów i przykładami to ztwierdzaiąc, że Obywatele Wiary Greckiéy wszystkich Praw świeckich używali, że naywyższe w Narodzie trzymali Dostoieństwa, że tychże, co i katolicy rzymscy, wolności szlacheckich przez czas długi byli uczestnikami, albo też, co na iedno wychodzi, że Capacitatem do urzędów przyznawali im królowie i Rzeczpospolita. Znamienite były familije wiary greckiéy, a tych familij w szafowaniu łask królewskich bez oczywistéy niesprawiedliwości minąć nie mogli Królowie. Kanonik Cichocki in Alloquiis Osiecensibus mianuie: Zba-

---

вичовъ, Потоцкихъ, Тишкевичовъ, Хрептовичовъ, Баллабановъ, Глебовичовъ, Жолкевскихъ, Совецкихъ, Винницкихъ, Шумлянскихъ, Шептицкихъ, Дрогоевскихъ съ руского рода походятъ.

[1]) нашъ [2]) гдыбысмо [3]) въ Перемышлской єно Діецезіи яко то, въ [4]) Розниця межи Велможами обряду римского, и благородными обряда гр(еческо) каѳ(олического [5]) першіи [6]) съ другими (Панами) [7]) годностехъ

Digitized by Google

доказателства и писма врядовые[1]), яковые (ст. 31) онъ ено при рукахъ мае[2]), выписовати мѣлъ. (ст. 32) Найде ихъ чти-

raskich, Czartoryskich, Koreckich, Kosińskich, Strussów, Buczackich; tudzież należą książęta Ostrogscy, Sanguszkowie. Wiśniowieccy, y Familye Szlacheckie Sołomireckich, Horskich, Tryznów, Zahorowskich, Labońskich, Kirdejów, Łozków, Lityńskich, Broniewskich, Ogińskich, i innych wielu, których wyliczyć trudno. Wyżéy iuż §. 22 przytoczyłem przykład greckiéy wiary Woiewody Konstantyna Ostroga Starszego. R. 1553. podpisali Kniaź Konstanty Konstantynowicz Ostrogski, na ówczas Woiewoda Nowogrodzki; Kniaź Stefan Andrzejewicz Zbaraski, Wojewoda Podlaski, Starosta Miński; Kniaź Roman Fiederowicz Sanguszko, Koniuszy Nadworny Litewski. Rzeczony dopiéro Kniaź Konstanty Ostrog, syn starszego tegoż imienia Konstantyna Ostrogskiego, pochodzący z familii dawnych Książąt Ruskich (iako Cichocki Alloq. Osiec. p. 226 pisze), zostawszy potém Wojewodą Kijowskim, r. 1581 nakładem swoim wydrukować kazał Biblią Sławońską literami ruskiemi (vide Regenvolscium IV. 1 p. 461). Tenże r. 1595. wraz z synem swoim Januszem Ostrogiem, Woiewodą Wołyńskim, wiary rzymskiéy, zbił Kozaka Kosińskiego (vide Stan. Lubieński profectio Sigismundi III in Suesiam p. 3.). Tenże r. 1569 na Seymie walnym Lubelskim był przytomny, i r. 1595 Unii Greków statecznie się sprzeciwiał i przeciw niéy protestował; (vide Heidenstein lib. XI p. 341. Piaseccii chronicon p. 139 — Regenvolscium IV 2. p. 464. 466. 470. — Myli się Cichocki, kiedy in Alloqu. II 27. p. 233, przeciwko temu pisze). Tenże w sędziwym będąc wieku znaydował się przy konfederacyi Wileńskiéy r. 1599 (Regenvolscii IV 3. p. 490). Tegoż Ostroga Piasecki p. 139. nazywa honoris Senatorii gradus caeteris praeeminentiorem. Na pamiętnym Seymie Unii w Lublinie r. 1569. większa część Posłów Litewskich (których Kojałowicz Hist. Lithuae p. 487 z imienia wylicza), Greckiéy była wiary; podpisy wielu z nich czytamy in Actis tegoż Seymu. Przytomni zaś byli: Kniaź Konstanty Ostrogski, Woiewoda Kijowski, Marszałek Wołyński, Starosta Włodzimiski, Kniaź Romanus Sanguszko, Woiewoda Bracławski, Hetman polny Litewski; Stefan Korybut Książe na Zbarach, Woiewoda Witebski; Książe Alexander Czartoryski, Woiewoda Wołyński i Książe Andrzey Wiśniowski, Kasztelan Wołyński. Prócz tych pięciu Senatorów przytomni byli z Rycerstwa téyże wiary, Marszałkowie, Chorążowie, Posłowie Woiewódzcy i Szlachta, mianowicie: Iwan Książe Czartoryski, Jarosław San-

[1]) документа [2]) маемо

Digitized by Google

тель отечественнои исторіи[1]) (ст. 33) подостаткомъ въ публичныхъ книгохранилищахъ, (ст. 34) канцелларіяхъ и домахъ приватныхъ, Для того (ст. 35) кончу доказъ[2]) уживаня языка руского въ судахъ, (ст. 36) пра-

guszko Książe na Nieświeżu, Władysław Książe na Zbarażu, z Województwa Kijowskiego; Iwan Olzarowicz, Iwan Sołtan i Theodor Sołtan z Włodzimiérskiego, Olzar Kirdey z Bracławskiego, Iwan Inchiowicz, Sędzia Ziemski. O tych wszystkich pewnie wiémy, że byli Grekami, pominąwszy wielu innych, o których religii zupełnéy pewności nie mamy i t. d. i t. d. Za czasów Stefana Batorego r. 1578 między Urzędnikami znayduje się Grek Andrzey Tryzna, (Constit. Tom II. p. 992), Mikołay Rożyński (ibid. p. 1005), a r. 1583 Książe Michał Wiśniowiecki, Kasztelan Bracławski (Neugebauer Hist. Pol. Lib. X p. 689). Na Wileńsko-Dyssydenckiéy Konfederacyi (in Fundamentis lib. relig. p. 8) prócz pietnastu szlachty greckiéy podpisali się dway téyze wiary Senatorowie i Urzędnik ieden, mianowicie Książe Alexander Ostrogski, Wojewoda Wołyński (syn trzeci Starego Księcia Konstantego, dux Graeco schismati addictus, iako Stan. Lubieński mówi in vita Pstrokoński p. 432. i Cichocki in Alloqu. Osiec. p. 234 potwierdza), Książe Grzegorz Sanguszko Kozerski, Kasztelan Bracławski, i Szezepan Łozko, Marszałek Mozyrski. Jeszcze r. 1658 generalną Konfederacyą podpisali Alex. Ogiński, Woiewoda Miński, i Bogdan Stetkiewicz, Kasztelan Nowogrodzki, a to z protestacyą przeciw exceptiom niektórych katolików — Salvis juribus religionis antiquae Graecae (vide Prawa i Konstyt. T. IV p. 199). Ci tedy Senatorowie nieomylnie greckiéy byli wiary. Roku nawet 1669 Marcin Ogiński, Grek, ad Pacta Conventa był deputowany. (Praw. i Konst. T. V. pag. 31)." Кромѣ того хотячій ширшу[3]) повзяти вѣдомѣсть о фамиліяхъ рускихъ и розманитыхъ достойностехъ, яковые въ Сенатѣ, въ Войску и инныхъ послугахъ Короны полскои пѣстовали, нехай читае полскихъ писателей, меновитѣ: Окол'ского сочинене, которому написъ: Orbis Polonus >< Authore Simone Okolski. In officina typogr. Fr. Cosarii 1643. Цихоцкого Alloquiorum Osiecensium >< libri qvinqve >< (Cracoviae 1615). Нѣсецкого Korona Polska и помянуту[4]) Книгу Г. Бантишъ Каменского[5]) объ уній. Коли зась никъ рода свого або племене чрезъ тое або инное вызнаня вѣры неперемѣняе, то фамиліи помянутые[6]), хотя теперъ вѣру обрядомъ римскимъ вызнаютъ, руского рода и племене быти не перестали. Но о томъ межи са-

[1]) Найдуются они [2]) Кончимо доводы [3]) Хто хоче обширнѣйшу [4]) нехай читае поменуту [5]) на л. 34. 35. 36. [6]) овые

Digitized by Google

водавствѣ и на дворѣ[1]) не тылко Вел(икихъ) Княжатъ Литовскихъ, но и Королей полскихъ, приведенемъ

мыми наветъ родаками много предосужденій пануе. Посполитѣ бовемъ въ земли нашой тыхъ ено русинами зовутъ, которые сутъ обр(яда) гр(еческо) каѳ(олического), противне всѣхъ туземцей, которые ено по полску говорятъ и вѣру обрядомъ рим. каѳ. вызнаютъ, поляками называютъ. Мниніе тое ложнымъ быти наступуючимъ изясненемъ докажемо. Вшакже Французъ[2]), Англикъ, Нѣмецъ, естли онъ Католикъ, Протестантъ, Калвинъ >< не перестае для того быти Французомъ, Англикомъ >< чомужъ бы теды родовитый русинъ перемѣняючи обрядъ или способъ вызнаня вѣры греческій на Римскій (не на полскій, бо полского обряда[2]), такъ якъ обряду француского, Нѣмецкого >< нема и не было) що до рода Русиномъ быти переставалъ[3])? Рода и племене нихто собѣ самъ не дае, ни тежъ отяти може. Не може Нѣмецъ на своей земли перемѣнитися въ Француза[4]), не може Чехъ въ Чехахъ статися Россіаниномъ або Полякомъ. Якже ся моглъ родовитый Русинъ[5]) на земли руской въ Поляка перемѣнити? Съ того теды наступуе, же хотя помянутые фамиліи перестали вѣру восточнымъ обрядомъ вызнавати, що до роду, племене и похоженя Русинами быти неперестали. Незатертые доводы правдъ тыхъ замыкаютъ въ собѣ сочиненя давныхъ писателей полскихъ и рускихъ. Поневажъ зась остатные[6]) по свѣдоцтвѣ Яновского межи найрѣдшіе писма полскіе належатъ, для того такъ для силнѣйшого доказателства, яко тежъ цѣкавости ихъ содержаия, належачіе ту мѣсця съ нихъ дословнѣ[7]) кладу[8]). Выписъ съ сочиненя, которому написъ: Verificatia niewinności >< R. p. 1621 выданого. На листѣ 60. такъ пише Авторъ: Bo nie iuż zaraz y ze krwie się ten wyradza, kto się w Wierze odmienia: nie iuż kto z Ruskiego Narodu Rzymskiey wiary zostaie, zaraz y z vrodzenia Hißpanem albo Włochem zostawa, Ruśin Szlachetny postaremu. Nie wiara abowiem Ruśina Ruśinem, Polaka Polakiem, Litwina Litwinem czyni: ale vrodzenie y krew Ruska, Polska, y Litewska >< Ruska przezacna krew temi czasy w Senaćie Litewskim Duchownym y Swietskim przodkuie. Ruska przezacna krew (Левъ Сапега) o tych czaśiech (1621) w powierzeniu swym nie ocenione Rzeczyposp. Litewskiey kleynoty ma, Pieczęć, y Buławę >< Выписъ съ писма: Supplicacyia do Przeoświe-

[1]) дворахъ [2]) обряду [3]) перестававъ [4]) Не може Французъ съ себе на своей земли зробити Нѣмця, [5]) моглъ Русинъ от племене руского [6]) сочиненя тые [7]) дословные съ нихъ выписи [8]) кладемо.

Digitized by Google

наступуючого свѣдоцтва [1]) съ сочиненя Г. Бандтке, которому написъ: Historya drukarń Krakowskich, вынятого (ст. 37). „(Nie-przywodzimy) Nieprzypominamy, пише Авторъ сесь (ст. 38) на л. 153, tutaj wiadomych rzeczy, że Statuta Litewskie I i III

---

conego i Jaśnie Wielmożnego Przezacnéy Korony Polskiéy i W. X. Litew. oboiego Stanu Duchow. i Świeckiego Senatu, 1623 друкованои. На листѣ 12 пише Авторъ: „Szlachtę Narodu Ruskiego Ś. p. Król J. M. Zygmunt August w przywileiu Narodowi Ruskiemu podczas Incorporacyi danym, na dwa zakony dzieląc, iednę Zakonu Rzymskiego, drugą Zakonu Greckiego bydź mieni, a oboiego tego Zakonu Ruś wszystkich swobód, wolności, praw i zawołania Korony Polskiéy zarówno uczestnikami czyni".

Мовячи зась о всполныхъ привилеяхъ, народови рускому служачихъ, такъ на л. 12. Народъ тотъ различае: „Temu Narodowi Ruskiemu, który iest Religii Rzymskiéy posłuszeństwa zachodniego i Narodowi Ruskiemu, który iest Religii greckiéy posłuszeństwa wschodniego >< (тогды..., бо теперъ уже весь народъ рускій въ червоной руси єстъ послушенства западного). „Nie dzieie prawu gwałt... gdy Rusin Religii greckiéy przechodzi z niéy i zostaie Rusinem Religii Rzymskiéy, bo odmiana w Religii nie zaciąga w odmianę praw" >< ><

Выписъ съ книги, которои написъ: Elenchus pism uszczypliwych w Wilnie R. P. 1622 друкованои. Подъ рокомъ стоитъ мѣстце писма с(вятого) причт(а) 18 по полску и полатинѣ: Cum obseruationibus loquitur pauper, et diues effabitur rigide. Vbogi pokornie mowi, a Bogacz przykro odpowiada. На л. 11 мовитъ авторъ: Zostaie ktory Ruśin zakonu Graeckiego, Ruśinem Zakonu Rzymskiego, tym samym przechodzi z prawa Ruśi zakonu Graeckiego danego, do prawa, danego Ruśi zakonu Rzymskiego. Y w przećiw: zostaie Ruśin zakonu Rzymskiego, Ruśinem zakonu Graeckiego, tym samym swym postępkiem przechodźi z prawa Ruśi zakonu Rzymskiego danego, do prawa danego Ruśi zakonu Graeckiego. Co samo doświadczenie y vsus quotidianus wyświadcza [2]) >< ><

---

[1]) свѣдоцтвъ съ книгъ достовѣрныхъ и памяти годныхъ писателей полскихъ: Чацкого, Линде, Самуила Бандтке.

Выписъ съ сочиненя Г. Чацкого: O Litewskich i Polskich prawach Томъ I. л. 53.

Выписъ съ помянутого сочиненя Г. Линде: O Statucie Litewskim >< л. 35.

Выписъ съ сочиненя Г. Бандтке.

[2]) В Mor. doświadczenie stwierdza.

Digitized by Google

bez wątpienia wyszły po Rusku. Jagiellończykowie wszyscy, aż do Zygmunta Augusta, po Rusku w Litwie pisali, przywileie i nadania dawali, a podobno i nie naylepiey czasem po Polsku umieli. Każdy to w dziełach Czackiego może sobie wyczytać do woli. Prawdziwey naszey Polszczyzny w wieku Zygmunta Augusta szukać, i przed nią iako przed bostwem wyzszem iakiemciś z nieba zeszłem, klękać powinniśmy. Ale jak Mowa Słowiańska cerkiewna nigdy Polszcze obcą niebyła, tak i literatura nigdy iey obcą bydź nie mogła. — A zatem nie masz tu nic dziwnego, że pod Kazimierzem Jagiellończykiem IV, który prędzey umiał po Rusku, niż po Polsku, może z iego wolą wychodziły pierwsze księgi Słowiańskie Cerkiewne". Переконавшися теды приведеными вышше доказателствы о давности и знакомитости языка руского, можеся не єденъ читатель, меновитѣ несвѣдомый Исторіи (ст. 39) народнои запытати: Для чогожъ то такъ давный, такъ знакомитый языкъ рускій съ общого уживаня вышолъ? Чомужъ теперъ языкъ овъ естъ тылко просторѣчіемъ меншои селскои шляхты, священиковъ гре(ческо) каѳ(оли-

---

Межи инные доводы [1]) знакомитости фамилій рускихъ въ Коронѣ полской належатъ еще наступуючіе историческіе помники [2]):

a) Приведеный вышше привилей инкорпораціи Кор(оля) пол(ского) Зигмонта Августа року 1569, который пановъ, шляхту, рицерство народа руского на два законы (римскій и греческій) дѣлитъ, а тымъ самымъ нынѣшный судъ [3]), же обрядъ Римскій въ овыхъ часахъ чрезъ [4]) найзнакомитшіе фамиліи рускіе въ нашой земли вызнаваный, теперъ ихъ родовости не зноситъ, потвержае;

b) Освѣдченя съ причины собора Берестейского [5]), ₰ дне октобра стар(ого) Кал(ендара) учиненое словы: (Сього цитату й дальшого нема в рукописи бібліотеки Оссолїнських, а сам текст від „межи инные доводы" перечеркнений. Наводжу його тому, що не є перечеркнений в брулїонах, а дальше для повноти арґументації Могильницького).

c) Застановленя межи ихъ м(и)л(остію) К(сен)з(омъ) Арцибискупомъ Деметр(іемъ) Суликовскимъ а отцемъ Гедеономъ Балабаномъ владыкою Лвовскимъ 1585 Р. учиненое.

[1]) иными доводами [2]) сутъ запевне наступуючіе забытки [3]) судъ нашъ [4]) презъ [5]) на соборѣ Берестейск мъ

Digitized by Google

ческого, и народа посполитого по мѣстахъ и селахъ мешкаючого.

На вопросъ тотъ обширну отповѣдь замыкае въ собѣ Исторія народа Руского, которои ресултатъ на то выходитъ. Доля языка руского подъ панованемъ полскимъ ажъ до упадку Королевства полского нераздѣлна была от долѣ народа руского. — Пригоды, яковыхъ народъ рускій от часовъ Зигмонта III досвѣдчалъ, и на языкъ народный вплывали. Пришло было до того, же родовитые Русины власного племене запиратися и мовы отцей своихъ встыдатися почали. Но епоха утиску побратимчого народа руского и презрѣнія языка его сходится съ епоховъ [1]), деся починаютъ причины паденя Королевства полского *).

(ст. 40) Смутныи скутки [2]) ненависти и утиску, которыхъ народъ рускій въ овыхъ часахъ [3]) досвѣдчалъ, представленные сутъ вѣрнѣ въ помянутомъ писмѣ [4]), Supplicacyia званомъ, Р. 1623 друкованомъ. По двохъ столѣтіяхъ може уже такъ Полякъ, якъ и Русинъ, хладнокровно о томъ, що ся предъ 1623 дѣяло, судити, а разомъ преконатися; як далецѣ позднѣйшіе выпадки овчесные обавы усправедливили. Приводжу [5]) мѣсце тое, якъ на 20 л. помененого сочиненя стоитъ. (9) Докладный описъ состоянія народа руского подъ панованемъ полскимъ найдуеся в помянутой Исторіи Галича и Владымира. Въ артикулѣ [6]): Rothrussland unter polnischem Druck представляе Авторъ Исторіи тои Г. Енгель по достовѣрныхъ свѣдоцтвахъ тогдашный утискъ въ троякомъ видѣ, менуючи го [7]):

---

*) Opis starożytnéy Polski >< przez Tomasza Swięckiego >< Tom II. S. 17. nota (1).

Мовячи (Авторъ) о способахъ ширеня уніи въ 1594 и 1597 такъ наводитъ авторъ: „Odtąd zaczęły się wzaiemne gwałty i prześladowania, to, można powiedzieć, dzieło Unii podkopało zupełnie budowę wielkiego Królewstwa, kiedy mieszkańcy iego prześladowani od Króla i Jezuitów poszli szukać protekcyi u obcych. Ta iest pierwsza Epoka Stronnictwa i Partiów w Polszcze, ta wiecznych rozróżnień, nienawiści w Wielkich familiach“ >< ><

[1]) єстъ въ Исторіи епоховъ [2]) О скуткахъ. [3]) за панованя Зигмонта III) [4]) свѣдчитъ мѣстце реченои Книги... друкованои [5]) Приводимо [6]) Владимира подъ артикуломъ [7]) По достовѣрныхъ свѣдоцтвахъ Авторовъ Г. Енгель бѣду народа руского на л. 645 >< въ троякомъ видѣ представляе.

Digitized by Google

I. (Religiöser Druck) утискъ съ стороны вѣры.

II. (Feindlicher Druck) утискъ съ стороны непріятеля.

III. (Aristokratischer Druck) утискъ съ стороны можновладства.

(ст. 41) Освобождене от бѣдъ тыхъ виннисмо по Богу пановаию Монарховъ Австріацкихъ! Освобожене то и непрестанное отеческое старане о благостояніи народа руского серца нашіе от рода и въ родъ непорушеновъ вдячностію и вѣрностію [1]) ку пануючому намъ щасливе Императору Австрійскому и преславному Домови его займуе и займовати буде.

§. IV.

Отдѣлный и самостоячій языкъ (діалектъ) рускій все бывалъ от инныхъ діалектовъ а меновите славенского, полского, россійского (московского давнѣйше) различаный.

Примѣчаніе. Назвиска: языкъ (діалектъ) рускій сутъ тосамо значные съ назвисками малорускій, бѣлороссійскій [2]). Докажеся [3]) то нишше §. VII. Для того, многорази въ приведеныхъ ту свѣдоцтвахъ назвиска: малорускій, бѣлороссійскій обачимо, тые за то само, що рускій, уважати треба. Тое предположивши, на доводъ заложенои правды [4]) для тыхъ особливе читателей, которые діалекта руского належитѣ не знаютъ, або діалектъ тотъ за едно и то само съ славенскимъ, полскимъ, россійскимъ берутъ, приводимо ту нарокомъ выписы съ привелеевъ Королей полскихъ, переводы [5]) съ руского на Полское въ собѣ замикаючие. Въ тыхъ то діалектъ рускій и писмо руское; idioma Ruthenum, Character et lingua Ruthenica от полского выразнѣ различаются [6]), также уставы церковные и свѣдоцтва писателей, которые въ давнѣйшихъ часахъ о діалектѣ полскомъ, рускомъ, россійскомъ и славенскомъ писали.

---

[1]) вдячностевъ и вѣрностевъ [2]) бѣлорускій [3]) Докажемо [4]) правды предреченои [5]) и для легчого зрозумѣня нарокомъ переводы [6]) въ собѣ замикаючихъ, въ которыхъ діалектъ рускій розличаеся,

Digitized by Google

Выписы съ оригиналныхъ привелей:

а) Привелей Жигмонта Августа съ 1549 року. (ст. 42) Sigismundus Augustus >< Significamus praesentibus litteris, qvorum interest universis tam praesentibus, quam futuris. Qvod exhibitae sunt coram nobis per venerabilem Antonium Radyłowski Vladicam Premisliensem et Samboriensem litterae pargameneae superius descriptae generosi olim Stanislai de Dawidow Capitanei Samboriensis sigillo eius appenso communitae Ruthenico quidem idiomate scriptae, sed quo facilius ab omnibus intelligi possent, in lingvam nostram Polonicam adverbum translatae et transpositae. Anno D. 1549. Regni Nostri anno vigesimo ><

b) Вторый оригиналный привилей Жигмунта Августа съ того самого року. Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae & Significamus praesentibus litteris, qvorum interest universis, tam his qvi nunc sunt, qvam qvi postea futuri erunt — Qvod exhibitae sunt coram nobis per Venerabilem Antonium Radyłowski Vladicam Premisliensem et Samboriensem litterae pargameneae inferius descriptae Privilegium Ills. Principis olim Leonis ducis terrarum Russiae Ecclesiae Ruthenicae Premisliensi inservientes, sigilloqve ejus in cordula sericea nigra appenso communitae, Ruthenico qvidem idiomate Ramotha dicto scriptae, sed qvo facilius ab omnibus intelligi possint, in linguam nostram Polonicam transversae et transpositae, ut nequid ab originalibus ejus dissentirent in Cancellaria Nostra cum ipsis Originalibus collationatae, salvae et minime vitiatae nulliqve suspicioni sinistrae obnoxiae & Supplicatumqve fuit (ст. 43) deinde nobis, ut easdem litteras ob vetustatem illarum renovari mandare Autoritateqve Nostra Regia confirmare dignaremur. Qvarum qvidem litterarum in Polonicum ex Ruthenico idiomate versarum, sequitur ad verbum tenor: Ja Książe Lew Syn Crolya Danyła poradziwszy się my z naszą radą >< Nos itaqve Rex & Datum Cracoviae feria tertia post festum S-ti Bartholomei proxima. Anno Domini millesimo qvingentesimo qvadragesimo nono. Regni nostri vigesimo.

Третый оригиналный привилей Жигмонта Августа съ 1555. Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae & Significamus tenore praesentium,

Digitized by Google

universis et singulis praesentibus et futuris, harum notitiam habituris: — Qvia nonnulli consiliarii nostri obtulerunt nobis nomine Venerabilis Antonii Premisliensis Vladicae litteras in pargameno, characteribus ac lingva Ruthenicis descriptas Illustris olim Leonis ducis cum sigillo ejusdem appenso infra scriptas, supplicatumqve nobis est, ut illas authoritate nostra Regia approbare, ratificare et confirmare dignaremur — qvarum qvidem ex lingva Ruthenica in Polonicam versio, qvam in Cancellaria magni Nostri Ducatus Lithuaniae fieri mandavimus, de verbo ad verbum sequitur et est talis: Otho Ja Książe Lewf Syn Daniela Krola (ст. 44) Bożą Miłoszczą — Gdysmy Czerkiew dom Boży dali murowacz — Nos itaqve Rex supplicationi praedictae annuendo litteras jam insertas ex Ruthena lingva in Polonicam fideliter versas in omnibus earum punctis >< >< Datum Petricoviae in comitiis Regni Nostri Anno Domini 1555.

Подобнымъ способомъ якъ за панованя полского языкъ рускій от полского различанымъ бывалъ, и позднѣйшими часами различіе языка того от языка россійского указомъ Императрицы Екатерины I въ 1729 заховано. Выписъ XX Артыкулу указу того, якъ онъ въ сочиненіи Г. Шерера: Annales de la Petite Russie à Paris 1788 >< Tom II на л. 375 въ языцѣ Францускомъ стоитъ: „La Majesté ayant été informée que le peuple de la Petite - Russie est jugé suivant des loix particuliérs, qu'on nomme communement les loix de Magdeburg et de Saxe, qui causent souvent des quiproquo entre les juges, elle ordonne pour le salut des peuples de la Petite-Russie, de traduire ces loix dans langue de la Grande Russie, se chargeant d'en remettre le soin à des personnes capables >< ><

Свѣдчатъ зась судовые Акта Кіевскіе, Черниговскіе и Брацлавскіе, яко помянутые[1]) права въ земляхъ тыхъ въ рускомъ языцѣ писаные, (ст. 45) а судовые документи въ томъ, а не полскомъ языцѣ выдаваные бывали. Зри §. III.

Свѣдоцтва церковные.

Въ давныхъ и новѣйшихъ Книгахъ церковныхъ: яко то Евхологіахъ (Требникахъ), Тріодехъ, толко-

[1]) всѣ

Digitized by Google

выхъ Евангеліахъ >< замикаючихъ въ собѣ поученя и уставы справованя обрядовъ церковныхъ, діалектъ славенскій от народного руского по всѣ часы различанымъ бывалъ. Що болше, на священиковъ парохіалныхъ повинность вкладана была, вѣрнымъ[1]) молитвы, упомненя и инные до пожитку духовного въ языцѣ славенскомъ писаные науки, на рускій языкъ переводити, и тымъ же языкомъ изясняти. Ото самые правила съ Книги Евхологіонъ (требникъ) званои, въ розманитыхъ мѣсцяхъ и часахъ почавши отъ XVII Столѣтія ажъ то нынѣ выдаванои.

a) Послѣдованіе обрученія, вопрошаетъ абіе (Іерей) жениха первѣе рускимъ языкомъ „маешъ" ><

b) Послѣдованіе сопружества „въ первыхъ женихъ" >< „свойственнымъ рускимъ языкомъ глаголетъ: я им(я)р(е)к(ъ)" „беру собѣ тебе" ><

c) Послѣдованіе молебное на исходъ души: „Сія и инныя краткія стихи и молитвы мудрый Іерей наученому славенскимъ, простому же рускимъ языкомъ да предводитъ: Мѣй надѣю брате"[2]) ><

Свѣдоцтва писателей:

a) Дѣенисъ Гвагнинъ, описуючи народы Сарматскіе, такъ о различіи народовъ и діалектовъ: Россійского, Руского и Полского свѣдчитъ: „Gentes Sarmatiae ut in plures diversasqve provincias dividuntur, variisqve nominibus appellantur, sic etiam diversa variaqve (ст. 46) idiomata prae se ferunt, secundum terrarum et regionum distantias, qvamvis omnes unius gentis et idiomatibus Slavonicae fuerint; nam Moschovitae a Ruthenis aliquantulum (тогды, то єстъ около Р. 1560), Rutheni qvoqve a Polonis et Masovitis, sic etiam Bohemi, Croatae ab invicem idiomatis accentibus et prolatione verborumqve immutatione differunt ita, ut sese intelligere difficile possint". Alexandri Guagnini Sarmatiae Europeae descriptio >< apud Pisterium Tom I pag. 24.

---

[1]) людови вѣрному [2]) брате >< Въ нотахъ приводимо мѣсця тоты въ языцѣ рускомъ такъ, якъ въ требникахъ стоятъ.

Digitized by Google

b) Г. Добровскій въ достопочтеномъ [1]) сочиненіи, нѣмецкимъ языкомъ выданомъ, емуже написъ: Slavin oder Beiträge zur Kenntniss der slavischen Litteratur, Sprache von Dobrowski, Prag 1808 описуе Граматику Адама Богорича. Написъ Граматики тои: Arcticae horulae successivae de Latino-Carniolana litteratura ad Latinae linguae analogiam accommodata, unde Moshoviticae, Ruthenicae, Polonicae, Bohemicae et Lusaticae Linguae cum Dalmatica et Croatica cognatio facile deprehenditur. Praemittuntur his omnibus tabellae aliqvot Cirillicam et Glagoliticam et in his Ruthenicam et Moshoviticam orthographiam continentes; Adami Bohorisch. Vitembergae M. D. L. XXXIII. Книги тои при рукахъ не маю, бо якъ Г. Копитаръ на л. 435 помянутои вышше Граматики пише [2]), три тылко еземплары онои знаные му были. Не могучи теды вчинити выписа поединчихъ постерженій о мовахъ, которые Богоричъ lingua Moschovitica, Ruthenica, Polonica, называе, по аналогіи еднакъ наводити могу, же коли сказаное Богоричомъ [3]) различіе языка Полского, Ческого, Люзатского, Кроатского >< жадной не подпадае вонтпливости, то также различіе Діалекта: Полского, Руского (Ruthena) и россійского (Moschovitica) естъ незаводно.

(ст. 47) Г. Копитаръ на л. 437 реченои Граматики Славенского языка въ Краинѣ описуе словаръ найдуючійся въ книгохранилищи Алумнацкомъ въ Лайбаху. Авторъ Словара того, въ 1603. выданого:

Діалектъ славенскій (Dialectus Slavonica),
Діалектъ полскій (Dialectus Polonica,
Діалектъ россійскій (Dialectus Moschovitica),
Діалектъ рускій (Dialectus Ruthenica)
выразнѣ различае [4]).

d) Смотрицки, овъ межи нами Граматиковъ славенскихъ началникъ [5]), будучи съ рода русинъ, пишучи Граматику славенску*) для народа руского, діалектъ ру-

*) Написъ Граматики тои, 1618. въ Вилнѣ друкованои: Грамматики Славенскія правилное Сунтагма потщаніемъ многогрѣшнаго Мниха Мелетія Смотрискаго >< лѣта от воплощенія Бога слова ахіі.

[1]) въ достопочтенымъ [2]) увѣрае [3]) черезъ Богорича [4]) различае, якъ то выписъ самого сочиненя свѣдчитъ. [5]) Смотрицкій, овъ князь Граматиковъ,

Digitized by Google

ского, діалектъ рускій от славенского выразнѣ различалъ. Тотъ самъ Авторъ предословіе до Граматики тои (славенскои) по руску написалъ, и въ переводахъ нѣкоторыхъ мѣсцъ писма С(вятого) съ языка славенского на рускій, помяники свойствъ и образи[1]) властивои мовы рускои лишилъ. Выписую[2]) ту знакомитшіе мѣсця съ реченого предословія. Учителемъ школнымъ Авторъ д. с. и. т. з. з.

Пожитокъ Ґраматїки въ ꙗзыкꙋ Ґрецкомъ й Латїнскомъ самымъ досвѣдчен'емъ ѡказале значный, абы й въ Славенскомъ дознанъ а зачасомъ подобнымъ досвѣдчен'емъ й значне ѡказанъ былъ наповиной кашей Люботщателныи Оучителе пилности залежати бꙋдетъ >< Заповиннымъ потщанїемъ вашимъ, читаны бꙋдꙋтъ звыклымъ шкѡлъ способомъ Славенскїи Лекцїи, й на Рꙋскїй ꙗзыкъ перекладаны, ꙗкѡ то з' Притчїй (ст. 48) Солѡмоновыхъ >< >< Затаковымъ вашимъ пилнымъ старан'емъ к' рихлѣ, к' надѣи помочи Божей, ѡбецꙋю Славенскомꙋ к' народѣ нашемъ ꙗзыкови поднесен'е. вырозꙋмен'е его, ꙋживан'е, й пожито[к]: который занедбаный, а Церкви нашей природный бꙋдꙋчи, понемалꙋ народъ нашъ к' набоженство зазꙗбилъ. На ѡдномъ теды толко семъ, ꙗкомъ реклъ, залежати бꙋдетъ, абы дозоровы, ѡпецѣ, и промыслови кашемꙋ повѣреныи дѣтки и младенцы лѣтъ своихъ, и часꙋ ѡбоеѡ сегѡ назадъ вернꙋтисꙗ не ꙋмѣючогѡ, й за ѡбое тое вамъ слово, к' день страшного сꙋда Хр°ва, ѡдати повиннымъ бꙋдꙋчимъ, надаремне нетратили >< >< Здравствꙋйте возлюбленнїи, й ѡ люботрꙋждшемъ молѣтесꙗ*).

*) Г. Добровскій[3]) въ предословіи до Граматики языка Славенского: Josephi Dobrowski >< Institutiones Linguae Slavicae dialecti veteris, quae apud Russos, Serbos aliosque ritus Graeci, tum apud Dalmatas et Glagolitas ritus Latini Slavos, in libris sacris obtinet. Vindobonae MDCCCXXII на л. LVIII тотъ языкъ, которымъ Смотрицки реченое предословіе писалъ,

[1]) взоры [2]) Выписуемо [3]) Добровски

Digitized by Google

(ст. 49) Переводы съ славенского языка на рускій, съ тои самои Граматики вынятые:

О сочиненіи неопредѣленныхъ.

Правило д҃. Увѣщаніе ><

Славенски преводимъ: удержи языкъ твой от зла и устнѣ твои єже неглаголати лсти: руски истолкуемъ: гамуй языкъ твой от злого и уста твои нехай немовятъ здрады, и паки: Б(о)гъ єсть дѣйствуяй въ васъ и єже хотѣти и єже дѣяти: Руски: Б(о)гъ єсть, который дѣйствуетъ въ васъ, абысте хотѣли, и то абысте чинили.

О сочиненіи нарѣчія.

Правило в҃і, увѣщаніе к҃ ><

Сице бо глаголемъ: Скоро предвари, да непоработимся: Рихло упереди, поки не будемъ зниволени ><

с) Выписъ съ помянутои Книги: Elenchus pism uszczypliwych >< w Wilnie 1622 замыкае въ собѣ свѣдоцтво о различіи языка славенского, руского и полского: Staramy się między sobą (мовятъ на листѣ 28 Черцѣ[1]) Монастира церкве Сошествія С(вятого) Духа въ Вилнѣ) o żywot porządny >< szkoły dla ćwiczenia dziatek w ięzyku greckim, łacińskim, słowieńskim, ruskim, polskim są nam sporządzone >< То само свѣдчитъ выписъ съ книги подъ написомъ: Sowita wina albo: Odpis na Verificatią Schizmatyków, чрезъ униатовъ выданои. На помову Дисунитовъ[2]), же въ униатовъ языкъ славенскій и матерный рускій въ занедбане иде, отповѣдаютъ въ X Роздѣлѣ униаты: яко славенского языка въ писмахъ, а Руского на наукахъ уживаютъ и тымъ поточнѣ мовлятъ. „Co się tknie ięzyka słowiańskiego, nigdyśmy nim nie pogardzali; ktoś wam omylnie sprawę dał; i owszém (ст. 50) z Xiąg Słowieńskich przeciwko wam dowodzimy i pilno ie chowamy >< Ruskiego ięzyka publicznie i na kazaniach zażywamy i privatim nim mówimy ><

безъ всякого придомка матернымъ (Vernacula) зве. Ото слова Г. Добровского: „Plenius linguae Slavonicae regulas exposuit Metetius Smotrycki libro, cui titulus: Правилное Синтагма >< In Praefatione vernacula summopere commendat studium linguae literalis Slavonicae ><

[1]) Законники [2]) Схисматиковъ

Digitized by Google

d) Езувитъ Скарга въ Книзѣ, которои написъ: O Jednosci Kosciola Bożego pod iednym Pasterzem i o greckim od tey iednosci odstąpieniu z przestrogą i upomnieniem do narodow ruskich przy Grekach stoiących, въ Вилнѣ 1577. року друкованой, а славному въ овъ часъ пану[1]) рускому князю Острогскому Константину воеводѣ >< приписаной, мовячи о способахъ, которыхъ[2]) до ускутечненя єдности (унѣи) уживати належало, и которые ажъ до єго часовъ занедбаные были, различіе[3]) полского, руского и славенского языка на листѣ 381 посвѣдчае: Bysmy byli czuyni, сутъ слова вченого того Езувиты, moglibysmy dawno szkoły Ruskie miec, a wszystkie pisma Ruskie przeyrzec i w sławianskim ięzyku miec swoie katoliki cwiczone. Trzeba było na polski abo ruski ięzyk przekładać Ruskim narodom rzeczy ku temu służące, aby rychley prawdę obaczyli. Dobrzeby i do przednieyszych Ruskiego Nabożenstwa Panow uczone posełać >< Siła natym zależy, aby i Panowie Zakonu Ruskiego, a zwłaszcza Metropolit z Władykami o tym się spolnie namawiali >< ><

e) Каноникъ Цѣхоцки въ книзѣ подъ написомъ: Alloqviorum Osiecensium sive variorum familiarum sermonum Libri qvinqve, Crac. 1615 различіе мовы рускои и полскои потвержае словы: Bohemica et Russica (мѣсто Ruthena, о Русинахъ бовемъ, а не о Россіанахъ говоритъ) lingua tam in elocutione, qvam in pronuntiatione magnam affinitatem habet, et ferme Germanae sorores, Polonica ab utraqve non mediocriter discrepante ab omnibus Slavonicae gentis nationibus censeatur.

(ст. 51) Ксендзъ Станиславъ Клечевскій[4]) въ Книзѣ, которои написъ: O początkach, dawnosci, odmianach i wydoskonaleniu ięzyka Polskiego, Zdania X. Stanisława Kleczewskiego zakonu S. O. F. Reformata Prowincyi Ruskiey, Roku Panskiego 1767 we Lwowie w Drukarni B. S. Troycy 4⁰ не тылко языкъ рускій от полского, Ческого, Московского (россійского) >< различае, но также силными и на грунтовной вѣдомости рѣчи, о которой мова, полегаючими доводами показуе: же языкъ рускій найблишшій єстъ первоначалному або ма-

---

[1]) Воеводѣ [2]) которые [3]) различіе [4]) Клечевски

Digitized by Google

тернему языкови славенскому. Сочинене того кромѣ различія [1]) діалекта много важныхъ вѣдомости о нашомъ рускомъ языцѣ въ собѣ замыкае, для того уваги Автора що до слова съ самого дѣла выписуются. Достовѣрность того писателя потверждае судъ о немъ Г. Бентковского [2]) в I. Томѣ сочиненя подъ написомъ· Historya literatury Polskiéy >< przez Felixa Bentkowskiego >< w Warszawie i Wilnie на л. 198 [3]). Dzieło to okazuie Autora biegłego w Historyi i rozsądnie o rzeczy przedsięwziętéy rozumuiącego. Межи иными такъ помененый Авторъ Клечевскій [4]) простоту наветъ руского языка противъ погардѣ ними боронитъ: „Mogłaby komu (мовитъ Авторъ на л. 72 подъ лич. 8) wstręt uczynić mowa Ruska, że iest tylko ludzi prostych; ale oto mnieysza. Powiedziało się albowiem w Zdaniu 6. Liczb. 4. 5 >< że słow pierwiastkowych Słowiańskich, u prostych ludzi y nieukow szukać mamy. A czemużby ich wziąść nie iako pożyczanych, ale własnych, godzić się nie miało? Zkąd? kto ma dostatki? nie pytaią się, dosyć że nie iest ubogi. Nie wstydzą się Krolowie skarby napełniać z ludzi mieyskich i wieśniakow; a my, za coz bysmy się wspomodz nie mogli od nich, dobrym słowem? Dawni Lubo Mędrcy, czyli Filozofowie, mieli się czego (ст. 52) nauczyć od dzieci, y Chłopow. Prostego Chłopa mowa, całą Radę Rzymską, do podziwienia wzbudziła: y godna była, że ią Rada Rzymska w swoie Xięgi wpisać kazała, a Marcus Aurelius Cesarz, z sobą woził, y często czytał. Horol. Princ. Lib. 3. Cap. 3. 5, circa fin. — Nie iest nikt tak mądry, żeby wszystko umiał: nie masz tak prostego, żeby się od niego nic nauczyć nie można [5]).

---

[1]) различія [2]) чрезъ Бентковского [3]) на л. 198 выраженый словы: [4]) Клечевски

[5]) „Моглбы (мовитъ на л. 72 подъ лич. 8) зражати кого языкъ рускій, а то для того, же естъ языкомъ люди простыхъ. Но менша о то. Реклося бовѣмъ вышше (w zdaniu 6. l. 4. 5 >><) яко коренныхъ славенскихъ словъ межи простаками и неуками слядати треба. И чомужъ бы ихъ не яко пожичаныхъ, но яко власныхъ братися не годило? Не звиклося питати: видкій? або хто мае достатки? досыть, же не естъ вбогій. Невстыдаются Королеве скарбы съ мѣщанъ и хлопъ въ сбирати. а намъ чомужбы ся негодило спомочися от нихъ добрымъ словомъ? Давные Любомудрцы (Философи) мѣлися чого от дѣтей и хлоповъ вчити. Мова посполитого человѣка,

Digitized by Google

Lecz nie bawiąc się wielkiemi wywodami, dosyć to utwierdza przykład dawnych Przodkow naszych, ktorzy z Słowiańskiego y Ruskiego ięzyka w Polski bardzo wiele słow włożyli: Niektore tu tylko przytoczę: Kimbał, Łodzia, Kałamut (to iest kał mącący), Liszen, Popeł, Postelia, Posupłen, Prawyło, Propast, Swiaszcznyk, Smiach, Stojanie, Stebłyie, Stołp, Stud, Otro, Iazyk, Krypki &. Są słowa z Ruska Słowiańskie, z ktorych na Polskie przeinaczyli nasi Przodkowie, y są teraz dobre: Cymbał, Łodź, Bałamut, lichy, popioł, pościel, Posępny, prawidło, śmiech, staynia, zdziebło, słup, wstyd, jutro, Język, krzepki, albo mocny. Toż samo co o Imionach mowiemy, twierdzić można o słowach: ponieważ z Ruska-Słowiańskiego Tworo, Tajo, Sochranijo, Sopratajo &. Mamy podobne Polskie: Stwarzam, Taję, ochraniam, uprzątam &. Co tedy dawni pożytecznie, przed nami uczynili, tego nam czynić nie zakazali, owszem drogę w téy okoliczności utorowaną pokazali. Mogą też bydź przykładem dla nas zacne Narody: Włosi y Francuzi, ktorzy będąc mową swoią tak dalecy od ięzyka Łacińskiego, iak Polacy od Słowiańskiego (ст. 53), niedostatek słow własnych, Łacińskiemi nadgradzaią. Czego gdyby się nam czynić nie godziło, bylibyśmy pułięzycznemi dziecmi, nie mogąc zkąd inąd douczyć się słow, ale przestaiąc na tych, ktorych nauczyliśmy się od własnych Rodzicow >< ><

g) Г. Линде языкъ рускій от языка Славенского выразнѣ различае:

аа) Въ сочиненіи помянутомъ: O Statucie Litewskim на л. 12*) и 16 (10);

якъ на дивъ, цѣлый Римскій Сенатъ порушила, и година была, же ю въ свои книги вписати казалъ. Марко Аврелій съ собовъ ю возилъ и часто читалъ. Нихто всѣхъ розумовъ не поѣлъ, абыся чогось навчити немѣлъ. Нема тыжъ ничъ такъ посполитого и простого, абыся съ него щось навчити неможна".

*) Z tém wszystkiém, сутъ межи иными слова Писателя того [1]), Rossyanin, który pieśni Łomonosowa, Dzierżawina i t. d. z uniesieniem deklamuie, tudzież Duchowny Grecko-Rossyyski, który całą Biblią Słowiańską na pamięć umie, i iednego Artykułu Ruskiego Litewskiego Statutu nie zrozumie, tak daleko, iż widziano potrzebę wydać tłumaczenie Statutu Litewskiego w ięzyku Rossyyskim >< ><

[1]) автора сего

Digitized by Google

bb) Въ предмовѣ до реченои Книги: Rys historyczny lit. rossyy. на л. XX діалектъ, о которомъ мова: Dialekt ruski (właściwie ruski) зве, зри нишше въ §. VII.

cc) Выписъ съ II Тома того самого сочиненя, которому написъ: Dodatek III M. Koczenowskiego на л. 412, де мова о языцѣ, въ якомъ Книга Ключъ разумѣнія написана, Авторъ Коченовскій не тылко выразнѣ [1]) розницю мовы рускои от мовы россійскои признае, но надто языкъ рускій Росіаномъ (ст. 54) незрозумѣлымъ быти свѣдчитъ *).

h) Г. Бандтке въ приведеной вышше Исторіи Королевства полского еще выразнѣй народъ и діалектъ рускій, который онъ малорускимъ, бѣлорускимъ зве, от народа и языка россійского (московского) различае. То, що Авторъ сесь о томъ на л. 24. I. Тома помянутои Исторіи Кор(олевства) пол(ского) о рускомъ и теперишномъ Россійскомъ діалектѣ пише, повинно кождому [2]) тщателю народнои Исторіи знано быти. (11)

Тотъ самъ писатель усерднѣ прагне, абы колись и малорускій діалектъ въ ряду вченыхъ діалектовъ славенскихъ мѣсце заялъ. (Зри слова его вышше въ §. I. lit. h). То само

i) Ломоносовъ въ 113 §. Граматики Россійскои и Авторъ Книги: о старомъ и новомъ слоги Россійского языка (Шишковъ) на л. 151 розницю помянутыхъ нарѣчій признаютъ [3]). (12)

k) Г. Раковецки [4]) въ помянутой Книзѣ Prawda Ruska діалектъ Россійскій от Малоруского и Бѣлоруского выразнѣ различае. Прилагаемо ту дословный выписъ того, що Авторъ въ II Томѣ реченого сочиненя на л. 190 и 191 мовитъ. (13)

l) Въ часторечeномъ дѣлѣ: Rys historyczny literatury rossyyskiéy >< на л. 54 Г. Гречъ языкъ рускій (або подлугъ него то само, що бѣлорускій) от церковного (славенского) (ст. 55) и россійского выразнѣ розличае. (14)

---

*) Język ten (малорускій) nam Rossyanom prawie niezrozumiały, zbliżał się po wielu latach w ustach Szczepana Jaworskiego >< znacznie do Wielkorossyyskiego ><

[1]) явнѣ [2]) каждому [3]) слоговъ утверждае. [4]) Раковецкій

Digitized by Google

Уважати належитъ, яко Авторъ сесь:

aa) Языкъ церковный и Славенскій за едно и то само бере;

bb) Чрезъ языкъ рускій въ уживаню народовомъ разъ мову поточну, якои [1]) въ Москвѣ въ дѣлахъ правленя, правахъ (указахъ) уживано, розумѣе. и знову [2])

cc) Языкъ рускій, которымъ до нынѣ народъ въ Литвѣ и на Волиню говоритъ, въ властивомъ значеню кладе, придомокъ бѣлорускій безъ потребы додаючи. Зри о томъ §. VII. Наостатокъ

m) Поволуюся ту на основателно и безсторонное свѣдоцтво о различіи межи собою діалектовъ: россійского, полского и руского (о котромъ мова), съ Виденскои общои литерацкои Газеты вынятое *).

---

*) Russnakische Litteratur (О невластивомъ уживаню слова Russnak, russnakisch вѣсто Ruthener, ruthenisch зри ниже §. XII.). Наука Христианска за благословеніемъ Кур Михаила Левицкого Е(писко)па Перемиского >< составленна >< 1816. ‚Die Städter (сутъ слова Рецензента книги тои) in jenem Theile Pohlens, der in der oesterreichischen Kanzleisprache Galizien heißt, sind zwar auch von der oesterreichischen Periode Pohlens, d. i. Slaven von lechischem Stamme; nicht so der Grundkern der Population, Russnaken auf dem Lande, die ihrer Religion nach zur griechischen Kirche, ihrer Sprache nach aber mit den Kleinrussen zu einem von dem pohlnischen sehr verschiedenen Dialekt gehören, der zur Ordnung der südslavischen Mundart gehört, während der pohlnische zu jenem der nordslavischen & Der Dialekt ist sanfter als der großrußische, wie es seine südliche Lage ohnehin erwarten laesst... in Rußland von dem gröberen grossrussischen, in Pohlen von dem pohlnischen Dialekt um die Schrift und Bücherehre gebracht lebt er noch im Munde des gemeinen Volkes. Es wäre interessant zu wissen wie viele Millionen Slaven sich eigentlich dazu bekennen. Soviel kann man aber schon im voraus errathen, daß sie den Lechen im Ganzen nicht nachstehen, also stärker, als der Tschechische (böhmische) sind, auch stärker, als der sogenannte illyrische Zweig, und nur mit dem eigentlichen russischen sich nicht messen können. Freilich ist der Zweig zwischen Rußland, Pohlen und Oesterreich zerstückelt, daher politisch weniger imposant und respektabel, aber die Sprache von 9 Millionen Menschen hat auch ohne augenblickliche politi-

---

[1]) яковои [2]) наостатокъ допѣро

Digitized by Google

(ст. 56) §. V.

Во всѣхъ земляхъ рускихъ, негдысь подъ (ст. 57) именами: малои, бѣлои, червонои руси знаныхъ, еденъ и тотъ самъ былъ діалектъ рускій.

Нежели приступю къ доказаню предложеня того, уважнымъ читателя чиню на пересторогу Автора Исторіи Государ(ства) Россійского Г. Карамзина: абы безъ потребы діалектовъ и Граматикъ не множити. Авторъ тотъ идучи за мнѣніемъ Нестора словенскои, меновитѣ зась ческои Словесности, Г. Добровского, такъ въ 242 нотѣ до I Т. помянутои Исторіи выразнѣ остергае: „въ припадку, коли два або три діалекты подъ правила еднои Граматики потягнути можна, то нетреба ихъ за розмаитые уважати, хотьбыся килка словъ инакше вымавляло або инное значеня мѣло. Но коли межи двома діалектами истотна (существенна) розниця въ Граматицѣ заходитъ, тогды ихъ за розмаитые, признаю (15).

Тое предположивши, при разсужденіи тосамости або различія [1]) діалектовъ двѣ наступуючіе на историческихъ вѣроятныхъ свѣдоцтвахъ и позосталихъ до днесь помникахъ писемныхъ, также и на досвѣдченю опертые правды предъ очима мѣти [2]) належитъ:

а) Всѣ давные діалекты славенскіе, то естъ которыми народы, теперъ назвиска: Россіанъ, Русиновъ, Чеховъ, Моравцовъ Поляковъ, Сербовъ, Булгаръ, Краинцовъ >< носячіе, въ XI. XII. XIII столѣтіи мовили и писали, не ровнѣ бол'ше, нежели теперъ, собѣ подобные были. Имъ вышшеся къ старожитности посунемо, тымъ менше разницѣ а бол'ше подобенства межи діалектами тыхъ народовъ пос(ст. 58)тере-

---

sche Bedeutenheit an sich Interesse genug für den Sprachforscher wie für den Menschenfreund. Für den letzteren besonders wie für den oesterreichischen Patrioten ist es erfreulich zu sehen, wie unter Franzens Väterlichem Scepter die Kultur so verschiedener Völker auf der natürlichen und solidesten Basis der Muttersprache mächtig und dauernd gefördert wird" >< >< Wiener allgemeine Litteratur Zeitung 5. Novemb. 1816. N-ro 89.

[1]) различія [2]) мати

Digitized by Google

жемо [1]). На доводъ тои правды приводимо свѣдоцтво Г. Карамзина въ I Т. въ 250 нотѣ о діалектѣ перевода писма С. чрезъ Кирилла и Меѳодія, такъ судячого*) [2]). Діалектъ, чрезъ Г. Карамзина въ приведеномъ мѣсци Книжнымъ званый, властивѣ церковнымъ звати треба. Нимъ бовемъ сперва тылко писма и Книги духовного содержанія писаные. Народный зась діалектъ знову двояко уважати належитъ: то єстъ яко мову устну, поточну (просторѣчіе) и яко мову въ писмахъ уживану.

(ст. 59) По тому теды постерженю на втору рѣчъ [3]) читателя уважнымъ робю [4]), то єстъ: на

b) Діалектъ народный устный народа посполитого (Volkssprache) и діалектъ народный въ писмахъ, діалектомъ Книжнымъ (Büchersprache) званый.

Діалектъ устный знову двояко уважати треба:

aa) Въ устахъ человѣка посполитого [5]) (на селахъ) такъ, якъ ся го от отца и матере навчилъ и тотъ властиве матернымъ то єстъ просторѣчіемъ [6]) зовеся, або

bb) Въ устахъ людей, которые читанемъ Книгъ природный устный ихъ діалектъ на Книжный перемѣнили. Тотъ остатный діалектъ устный всѣ свойства діалекта Книжного мае. Коли теды Авторъ яковый о діалектѣ пише, належитъ уважати: о яковомъ то діалектѣ мовитъ, о устномъ ли або Книжномъ? — Скоро [7]) тылко мова єстъ о діалектѣ въ той або овой Книзѣ, въ томъ або овомъ писмѣ уважаномъ, то посполитѣ діалектъ Книжный розумѣти належитъ.

---

*) „Въ прочемъ всѣ тогдашнія нарѣчія долженствовали менѣе нынѣшнаго разниться между собою, будучи гораздо ближе къ своему общему источнику, и предки нашіе тѣмъ удобнѣе могли присвоить собѣ Моравскую Библію. Слогъ ея сдѣлался образцемъ для новѣйшихъ книгъ Христіанскихъ. И самъ Несторъ подражалъ ему, но Русское особенное нарѣчіе сохранилось въ употребленіи, и съ того времене мы имѣли два языка, Книжный и народный. Такимъ образомъ изясняется разность въ языкѣ Славенскомъ Библіи и Русской Правды (изданной скоро послѣ Владимира), Несторовой Лѣтописи и Слова о Полку Игоревѣ“ ><

[1]) постержемо [2]) о переводѣ... мовячого [3]) правду [4]) робимо [5]) простого [6]) просторѣчіе [7]) Якъ

Digitized by Google

Имъ баразѣйся зась просторѣчіе[1]) сходитъ съ діалектомъ Книжнымъ, тымъ досконал'шій єстъ діалектъ устный. Тые постерженя предположивши, приступмо[2]) уже до нашого (ст. 60) руского діалекта. И въ насъ Русиновъ двоякій діалектъ различаемо: устный и книжный. Книжный на бѣлой, малой, червоной Руси, якъ то положеные нишше выписы свѣдчатъ, от XIII столѣтія ажъ до теперъ праве єднаковый. Въ просторѣчіи[3]) заходятъ нѣкоторые малые перемѣны, но такъ незнакомитые, такъ рѣдкіе, же смѣло твердити можна, яко на бѣлой и малой Руси єднако и тымъ самымъ діалектомъ говорятъ[4]). Хтося єно добрѣ прислухавъ Русинови от Кіева, Чернигова, Брацлава (Малороссія), Львова, Перемышля (Червона русь), Берестя Литовского, Смоленека, Полоцка (Бѣла русь), тотъ правду тоту вызнати мусить. Малые перемѣны въ произношеню самогласнои е и ѣ, уживане нѣкоторыхъ словъ, яковые сосѣдство съ побратимцами, переставаня съ чужоземцами, надъ все зась доволное наслѣдоване побратимскихъ діалектовъ (спричинило), знакомитои граматическои перемѣны въ мову руску не ввело. Двѣ або три писмена[5]) въ мовѣ поточной (ст. 61) того самого народа, въ розманитыхъ мѣсцяхъ инакше вымавяные, не суть єще достаточновъ причиновъ до дѣленя діалектовъ. И такъ, коли межи иными єденъ Полякъ въ просторѣчіи мовитъ słysys, а другій słyszysz, єденъ tsyma, а другій trzyma, єдинъ мовитъ pon, другій pun, третій pan, єденъ мовитъ iayca, другій wayca >< єстли ту причина діалектъ польскій на мазурско-краковско-горал'ско-пол'скій дѣлити? И то єстъ первый доводъ заложеного нами предложеня.

Вторымъ доводомъ єднаковости языка руского межи народомъ рускимъ въ помененыхъ земляхъ сутъ писма рускіе, въ овыхъ земляхъ: въ Вилнѣ, въ Острозѣ, въ Львовѣ, въ Кіевѣ, въ Заблудовѣ, въ Стратинѣ, въ Почаевѣ и Уневѣ >< типомъ выданые. Кромѣ книгъ до набоженства въ языцѣ славенскомъ (Церковномъ) друковано также было множество писмъ духовного и свѣтского содержанія въ языцѣ народномъ. Языкъ тотъ безъ всякого епиѳета

[1]) діалектъ устный [2]) приступуемо [3]) Въ устномъ [4]) мовятъ [5]) самогласные

Digitized by Google

Рускимъ звано. Діалектъ писмъ тыхъ, якъ то съ поровнаня ихъ межи собою очевидно, естъ кромѣ малого различія въ уживаню самогласныхъ е, ѣ, я цѣлкомъ тотъ самъ и не тылко що до (ст. 62) мѣсця, но и до часу собѣ подобный. Съ того теды незапереченое заключеніе, же діалектъ въ земляхъ[1]) рускихъ, подъ именами малои, червонои, бѣлои и чорнои руси знаныхъ, еденъ и тотъ самъ былъ. Для тои то запевне причины ажъ до XVIII столѣтія, где ено мова была о діалектѣ рускомъ, діалектъ сесь безъ всякого придомку просто: языкъ рускій, мова руска (ięzyk ruski, lingva Ruthena, idioma Ruthenum) звался, а о діалектѣ бѣло и малорускомъ[2]) ани слыху не было. Но не всѣ читатели маютъ при рукахъ книги рускіе, въ помянутыхъ сторонахъ рускихъ выданые. Для того теды, абымся не здавалъ[3]) на слово вѣры судови мому[4]) о тосамости[5]) языка руского вымагати, привожу[6]) въ наступуючомъ § розмаитые Книги и писма рускіе, въ помененыхъ сторонахъ рускихъ розмаитыми часы и розмаитого содержанія выданые, также вынятые съ нихъ приклады мовы рускои[7]).

§. VI.

Примѣры мовы рускои въ земляхъ рускихъ, имена малои, бѣлои, червонои Руси носячихъ, съ наступуючихъ документовъ книгъ и писмъ вынятые.

Примѣры тые, ради тщателей рускои словесности собраные, особливе прилагаючи, ту (ст. 63) единѣ кладу написъ документовъ, книгъ и иныхъ сочиненъ, съ которыхъ они браные сутъ.

1. Привилей Руского Князя Лва съ року 1292[8]).

2. Статутъ Вел(икого) Княжества Литовского, рускимъ языкомъ и писмомъ афпи року въ Вилнѣ друкованый.

---

[1]) Краяхъ [2]) малорускимъ [3]) абысмося нездавали [4]) нашому [5]) еднаковости [6]) приводимо [7]) въ придатку выписы кладучи. [8]) Привилей Князя Лва на Село Страшевичи Епископу 1292 даный. Оригиналъ въ Архиви гр(еческо) ка(олическои) Епископіи Перемискои.

Digitized by Google

Раздѣлъ шостый о опекахъ. Артикулъ Д.

3. Декретъ Сташка съ Давидова, Старосты Самборского, зри §. Ш.

4. Писмо святое перевода Францѣшка Скорины. Переводъ сесь до найрѣдшихъ Книгъ належитъ, такъ далецѣ, же еще нигде цѣлкомъ всѣхъ Книгъ перевода того не собрано. Маю при рукахъ єдну тылко оригиналну частъ перевода того. Замикае въ собѣ пятеро Книгъ Мойсеовыхъ и нецѣлые третые Книги Царствъ. Приводжу ту нѣкоторые выписы, къ познаню реченого Автора и працѣ служачіе. Г. Карамзинъ въ 529. Примѣчаніи до I. Тома Исторіи Государства Росс. на л. (ст 64.) 213 и Г. Гречъ въ частопомянутомъ сочиненіи на языкъ полскій подъ написомъ Rys historyczny lit. rossyyskiéy (переведеномъ) на л. 75 языкъ перевода того Рускимъ зовутъ, хотя и того перечити не можна, яко переводъ сесь єстъ мѣшаниною старои Славянщины съ рускимъ властивымъ языкомъ, и яко въ переводѣ ту и овдѣ Славянщина переважатъ. Ото въ нотѣ дословные выписы зъ Авторовъ тыхъ, не тылко о діалектѣ перевода Скорнина, но разомъ и достопамятные вѣдомости о самомъ Скоринѣ въ собѣ замыкаючіе. (16, 17) Єстъ еще єденъ переводъ писма С. въ языку рускомъ Луки съ Тарнополя. На конци пяти книгъ Мойсеовыхъ таковый въ рукописѣ написъ стоитъ: Божіею помощею, повелѣніемже и пилностію худого человѣка на имя Луки, въ неславнѣмже Градѣ Тарнополи. Лѣта 1596. Обширнѣйшу вѣдомѣсть о рукописѣ томъ зри въ Сочиненю: Rys hystoryczny л. 76.*)

(ст. 65) 5. Привилей Короля Полского Зигмонта Августа съ року (?).

6. Привилей Короля Полского Зигмонта Августа съ року (1538), зри §. Ш.

7. Артыкулы Брацтва села Улича, до нынѣ въ оригиналѣ захованые, съ р. (?)

---

*) (Чи не найдеся де еще цѣлый або часть рукописи того межи Священниками въ Галиціи? Авторъ сочиненя о языцѣ рускомъ, вѣдомости о немъ желаючи, о такову усилнѣ просить).

Digitized by Google

8. Отновлене єдности съ Костеломъ Римскимъ съ Книги

Bullae Summorum Sacrarum Decreta Brevia Pontificum Congregationum

nec non Serenissimorum Poloniae Regum Diplomata Congregationem Ruthenorum O. S. B. M. concernentia, vel Eidem opportuna, jussu Generalis Consultationis cum interventu Provincialium Officionem, sub annum millesimum septingentesimum sexagesimum quartum celebratae — typis Poczajoviensibus edita Anno 1767 die 1. mensis Martii.

9. Йже въ стыхъ оца нашегѡ Іѡана Златоустагѡ, архїп°па Константинополя Толкованїе На Дѣянїя Апостолскаѧ. На Гербъ Зацнои и Шляхетнои Фамилїи (ст. 66) Пнѡвъ Долматовъ.

10. Апокрисисъ Филалета — выписъ въ нотѣ.

11. Йже въ стыхъ Ѡца Нашегѡ Іѡана Златоустагѡ, Архїепп. Константинополя Книга ѡ сшенствѣ въ Львовѣ. Въ дрꙋкарни Братской Ставропїгїя, въ обители с. Онꙋфрїя. Трꙋдомъ йже тамо Кїновїатоѕ їеромонаха Пафнꙋтїя, и прочїихъ, Року ахдї.

12. Лексиконъ славенороссїй и именъ Тлъкованїе. Прѣвое Типомъ Изобразисѧ. Въ Кїновїи с Вел. Чꙋдотворныя Лавры Печерскїа Кїевскїя. Ставропїгїа Архїеп. Н. П. Конст. Патрїархи Вселен. Лѣта Бы Мира, зрае, Ѡ Рж°ва же хва ахкз. Куриѡпасха. Индикта, і. Авгꙋста, аі. Тщанїемъ, вѣдѣнїемъ же и йждивенїемъ малѣйшагѡ въ Іеромонасехъ ПАМВЫ БЕРЫНДЫ протосуггела дронꙋ Іерусалимскогѡ.

13. Евхологїонъ або Молитвословъ или Требникъ (ст. 67) Имѣяй въ себѣ церковнаѧ различна Послѣдованїя Іереомъ подобающаѧ Ѡ стыхъ Ап°лъ прежде потомже Ѡ стыхъ и Бгоносныхъ ѡтецъ въ различныхъ временахъ приданаѧ. Нынѣ же блвенїемъ и повелѣнїемъ Ясне

Digitized by Google

Превел. въ Бзѣ ег мл. Гна Фца Петра Могилы Митрополиты Кїевскогѡ, И прочъ. Издан в' с. великой Чѹдотворной Лаврѣ Печер Кїев. Рок. ахмѕ. Девемр. ѕі, дня.

14. Стгѡ Фца нашегѡ Каллиста архїеп. Константинополского, и вселенского патрїархи. Наѹка в' неделю провозвѣстнѹю ѡ Мытникѹ и Фарисеи ><

15. Вѣнецъ Христовъ выданый чрезъ Антонїя Радивиловского Игѹмена Монастира Николскогѡ Пѹстынного Кїевско. Въ Дрѹкарни Печерской. Года 1688.

16. Трїѡдїѡнъ си естъ: Трипѣснецъ Стоп великой четырдесятници Ѡ Еллинскагѡ изслѣдованъ. За Привил. Ег. Кор. Мл. и за Благ. Старшыхъ.

17. Номоканонъ си естъ: Законоправиликъ имѣй посокращенїю правила (ст. 63) Стыхъ Апостолъ, Седми Соборовъ, и Помѣстн. нѣкѣихъ. Къ Семѹ и Вселенскихъ Оучителей, и преподо отецъ. Изданый прежде трижды Типомъ въ Стой Великой Чѹдотворной Лаврѣ Печерской Кїевской. Нынѣ же изданъ четвертое. Тщанїемъ и иждивенїемъ въ Хвѣ Превелег. Егѡ Млти Гдня Ѡца ЯРСЕНІЯ ЖЕЛИБОРСКОГО Млстїю Бжїею Епскопа Львовскогѡ, Галицкогѡ. и Камен'ца Подолского. Въ Львовѣ, въ Типографїи Михаила Слїозки, Рокѹ Бжогѡ, ахмѕ. Мца Авгѹста, ві Дне.

18. Ключъ разѹмѣнїя. Второе Напечатована бысть сїя Книга, Придержавѣ Великогѡ КОРОЛЯ ІѠАННА КАЗИМѢРА, въ Бгоспасаемомъ Градѣ Львовѣ Влѣто Ѡ Сотворенїя Свѣта, зро, а Ѡ Рождества Гда нашего Іс Ха, ахг. За Привилїем' егѡ Королевской Млти Пана намъ щасливе Панѹючогѡ, за Благвенїемъ Стѣйшихъ Патрїархъ, и Преѡсщеныхъ Митрополитовъ Православныхъ.

19. Богогласникъ. Пѣсни Благовѣнїемъ Въ Стѣй чѹдотворнѣ Лаврѣ Почаевской, Тщанїемъ

Digitized by Google

Иноковъ Чинъ Ѳ. Васїлїа Великаго Лѣта Ѳ Рождества Хрва а ѱ ч.

20. Энеида на Малороссійскій языкъ перелиціованная И. Котляревскимъ. Въ Санктпетербургѣ 1808 Года.

21. Грамматика Малороссійскаго нарѣчія или грамматическое показаніе существеннѣйшихъ отличій, отдалившихъ Малороссійское нарѣчіе отъ чистаго Россійскаго языка. Соч(инилъ) Ал. Павловскій. Въ Санктпетербургѣ >< 1818 года.

(ст. 69) §. VII.

Коли тылко мова єстъ о діалектѣ книжномъ, то имена: діалектъ малорускій (малороссійскій), бѣлорусвій єденъ и тотъ самъ діалектъ означаютъ.

Привелисмо уже много примѣровъ властивого языка руского. Языкъ тотъ, якъ въ предидучихъ §§. доказано [1]), въ земляхъ имена: малои, бѣлои >< руси носячихъ, єднакій былъ и безъ всякого придатку просто языкъ рускій звался. Ажъ до осмнадесятого столѣтія въ привелеяхъ Королей полскихъ, Конституціяхъ сеймовыхъ, писмахъ дипломатичныхъ, уставахъ церковяыхъ, граматикахъ славенскихъ и инныхъ писмахъ, народа руского дотычащихся, о языцѣ або діалектѣ мало-бѣлорускомъ >< такъ, якъ о діалектѣ малопол'скомъ и великополскомъ >< слыхати не было. Ог ового то допѣро часу, якъ знакомита часть малои и бѣлои Руси, подъ панованемъ полскимъ будучои, въ скутокъ трактатовъ, меновитѣ зась перемѣрія (indutiae), котороеся въ Андрушовѣ 1667 року стало, до имперіи Россійскои вернула, писатели Россійскіэ за панованя Петра великого, постергаючи различіе межи діалектами: Славенскимъ, Россійскимъ (давнѣй Москов-

[1]) оказано

Digitized by Google

скимъ) и діалектомъ въ земляхъ, Мала- и Бѣларусь званыхъ, посполитымъ, остатный тотъ діалектъ малорускимъ (малорос(ст. 70)сійскимъ) и бѣлорускимъ называти почали. Першу змѣнку о мовѣ малоруской, якъ далецѣ менѣ свѣдомо, находжу въ Граматицѣ, въ Москвѣ року 1721 друкованой. Граматика тота, якъ ся съ предословія показуе, мѣла тылко быти дословнымъ передрукомъ граматики Смотрицкого. Тымъ часомъ Авторъ ви мѣсця, въ которыхъ Смотрицки о рускомъ діалектѣ споминае, вѣрнѣ нелишилъ, но простые назвиска Смотрицкого: рускій, руски на малороссійскій, малороски перемѣнилъ. Приводимо ту овые мѣсця съ обохъ Граматикъ.

О сочиненіи неопредѣленныхъ.

Правило 4.

Смотрицки:	Авторъ Граматики Моск.
Руски сказуемый	Малоруски сказуемый
Руски истолковуемъ.	Малоросси толкуютъ.

О сочиненіи соуза.

Правило 3.

Єже соузъ, и воеже	Єже соузъ
Руски абы	малороски абы ><

О малорускомъ діалектѣ анися снило Смотрицкому, хотя того перечити не можна, же Смотрицки (ст. 71), если не лѣпше, то принаймнѣй такъ добрѣ зналъ діалектъ рускій, якъ котрійбудь позднѣйшій писатель. За прикладомъ писателей Россійскихъ шли потому писатели полскіе и чужостраные. Тымъ теды способомъ діалектъ, негдысь просто рускимъ званый, имя малоруского носити почалъ. То само о діалектѣ бѣлорускомъ тримати належитъ. Вызнае то самъ Линде въ помянутомъ сочиненіи O Statucie Litewskim ruskim ięzykiem i drukiem wydanym >< яко діалектъ, которымъ Статутъ овъ написаный, длятого единѣ (то естъ безъ жадной иной причини) бѣлорускимъ зве, поневажъ го такъ Г. Сопиковъ назвалъ. Скоро теды помянута причина, то естъ повага Автора (Сопикова) видѣлася Г. Линде быти достаточна до названя языка, въ которомъ

Digitized by Google

Статутъ писаный, діалектомъ бѣлорускимъ, то нехайже и менѣ волно буде подобными доводы, на повазѣ Смотрицкого, съ позднѣйшихъ зась писателей Г. Греча и самого Г. Линде полегаючими, наводити: же языкъ Статуту Вел(икого) Княж(ества) властиве рускимъ, не зась бѣлорускимъ звати належитъ.

a) Съ приведеныхъ бовемъ вышше выписовъ очевидно, же языкъ Статута естъ тотъ самъ, що въ предмовѣ до Граматыки Смотрицкого и въ мѣсцяхъ, съ неи выписаныхъ. Но Смотрицки языкъ овъ тогды просто (ст. 72) рускимъ звалъ, коли о бѣлоруской мовѣ ани слыху не было, теды идучи за повагою Смотрицкого, языкъ Статута просто рускимъ называю.

b) Съ поровнаня межи собою приведеныхъ вышше выписовъ преконатися можна, яко языкъ Статута естъ тотъ самъ, що языкъ въ книзѣ, Вѣнецъ Христовъ званой. Языкъ книги тои Г. Гречъ языкомъ рускимъ (властиве рускимъ) называе, и таковый выразнѣ от славенского различае. Свѣдчатъ тое слова Г. Линде на листѣ XX предословія до помененого сочиненя Г. Греча: Rys historyczny: „Następuie napis: Przykłady Ruskiego (właściwie Ruskiego) ięzyka; tu umieścił P. Grecz z Sopikowa 1 k. 106 >< Kładzie zaś w iednéy kolumnie przykład Ruski, a w drugiéy obok tamtéy Sławiański. — Pod tymże numerem i napisem przykładow Ruskiego ięzyka", daie nasz autor także z Sopikowa T. I. k. 70, wypis z „Pouczenia" Antoniego Radziwiłowskiego z księgi „Wieniec Chrystusowy" (Вѣнецъ Христовъ) w Kiiowie 1688". Незапереченое теды заключеніе: же языкъ Статута [1]) (ст. 73) естъ языкомъ властиве рускимъ. Eadem uni tertio, eadem inter se. Тое предположивши, видимо, яко подѣлъ властивои рускои книжнои мовы на діалектъ малорускій, бѣлорускій, а може от гдекотрыхъ и червонорускій, не съ дѣйствителного различія [2]) тыхъ діалектовъ межи собою, но единѣ и цѣлкомъ съ различія земель рускихъ и ихъ обывателей выникнувъ [3]). Но колибы при каждой перемѣнѣ, силою коея тота або ова земля, тотъ або овъ народъ въ скутокъ положеня свого, любъ

---

[1]) Статуту [2]) разлічія [3]) выникнулъ

Digitized by Google

инныхъ выпадковъ новое назвиско отримуе, также и языкъ народа того тымъ именемъ звати приходило, тобы по нынѣшномъ состояніи треба еще до знаныхъ уже діалектовъ славенскихъ причинити діалектъ: Галиційскій, Краковскій, Варшавскій, Познанскій, >< Хтоколвекъ бовемъ свѣдомый естъ закутовъ[1]) языка полского, тотъ запевне признати мусить, же мова поточна въ давныхъ Воеводствахъ великополскихъ, въ Воеводствѣ Краковскомъ, на Жмуди, Кашубахъ >< далеко болше една от другои, нежели мова Руска въ Литвѣ, Подолю, Украинѣ[2]), Галиціи различаеся. Не было еднакъ до нынѣ слышно о діалектахъ: Краковско- (ст. 74) пол'скимъ, Мазурско-полскимъ, Жмудско-пол'скимъ и Кашубско-пол'скимъ >< Подобного припадку, яковыйся сталъ съ языкомъ рускимъ, жадна инна мова въ цѣлой може Европѣ не дознала. Было и естъ еще теперъ много земель, народомъ едного племене замешкалыхъ, подъ розмаитыми державами будучихъ. Мова поточна (устна) людовъ тыхъ не ровнѣ болѣе, анежели мова руска, една от другои розмаита. Никому съ писателей овыхъ племянниковъ до головы неприпало, діалектови каждои части инно имя надавати. И такъ минувши инные, обернѣмъ увагу на народъ нѣмецкій. Тамъ Австрія, Баварія, Виртембергъ, Саксонія, Бранденбургъ >< Діалектъ посполитый[3]) въ земляхъ тыхъ, народами едного племене (нѣмецкого) замешкалыхъ, далеко барзѣй, нежели діалектъ устный Русиновъ, въ Литвѣ, на Волиню, Подолю[4]), Украинѣ, въ Галиціи мешкаючихъ, различаеся. Нихто еднакъ нѣмецкои мовы Австрійсконѣмецковъ, Виртемберсконѣмецковъ, Саксонѣмецковъ >< не называлъ.

Щося тычытъ мовы книжной (Büchersprache), то Авторы и писатели въ помененыхъ земляхъ, ихже писма въ Вѣенѣ, въ Минхенѣ, въ Стутгардѣ, въ Дрезнѣ, Липску, Берлинѣ >< друкуются, еднакого языка (нѣмецкого) уживаютъ и безъ взгляду, сутьли[5]) они: Австріаками, Баварами, Виртемберчиками, Прусаками >< просто

---

[1]) закутинъ [2]) съ Литвы, Подоля, Украины [3]) устный [4]) Подолѣю [5]) сутли

Digitized by Google

по нѣмецку писали и пишутъ. Нихто съ чужостранныхъ не (ст. 75) важится мову, въ писмахъ, въ розмаитыхъ тыхъ земляхъ выходячихъ, уживану, именемъ землѣ звати. А то чому? бо бысь на смѣхъ выдалъ и великій нерозсудокъ[1]) показалъ, єдну и тоту саму рѣчъ розмаитымъ именемъ зовучи.

Доказавши теды вышше въ §. VI., яко писма рускіе або мова книжна, въ яковой писма рускіе церковного, законодавчого, судового и приватного содержаня[2]) въ розмаитыхъ земляхъ рускихъ, якото на Бѣлоруси[3]) въ Вилнѣ, на Волиню въ Острозѣ, на Малоруси[4]) то єстъ на Украинѣ, Подолю, также Королевствѣ Галицкомъ, въ Кіевѣ, Львовѣ, Уневѣ, Стратинѣ, Заблудовѣ выходили, єдна и тота сама была, оставляемо судови безстронного читателя, азали (чрезъ) позднѣйшіе назвиска подѣлъ єдного и того самого діалекта руского на Бѣло-Мало Червоноруский >< єстъ основателнымъ?

Коли єднакъ звычай дѣленя мовы рускои на мало- и бѣлоруску такъ ся въ теперешныхъ часахъ сталъ посполитымъ (consuetudo altera lex), же трудно и надѣятися, абы го понехано, коли уже приповѣдка руска: „чія хата, того правда" и на нашой мовѣ ся полнитъ, то по приведеню историческихъ[5]) автентичныхъ доказателствъ читателя єдинѣ остергаю, же єсли прикладомъ и повазѣ новѣйшихъ Авторовъ улегаючи (бо nec Hercules contra plures), назвиска діале(ст. 76)кта мало-бѣло-руского заховую[6]), то имена тые[7]) за то само, що имена: языкъ або мова руска, брати належитъ.

§. VIII.

Языкъ рускій, которого приклады въ § VI. приведеные, не формовался, тымъ менше зась выниклъ съ мовы (языка) пол'скои.

Нѣкоторые писатели полскіе, россійскіе, ческіе >< увѣряютъ насъ, якобы мова руска (поточна и книжна) нынѣшное свое состояніе и форму мовѣ пол'ской и виливовы словесности полскои на словесность руску винна*), або, що то

*) Mikołai Grecza Rys histor lit. rossy. S. 54, 55 § III.

[1]) нерозсудокъ [2]) содержанія [3]) Бѣлой руси [4]) Малой руси [5]) историчныхъ [6]) припущаю [7]) приведенные

Digitized by Google

само значитъ: мова руска естъ мѣшаниною діалекта полского съ яковымсь (Богъ знае) діалектомъ простымъ, варварскимъ, теперъ уже нигде неуживанымъ діалектомъ рускимъ. Таковые то суды Авторовъ съ всѣхъ иныхъ мѣръ наукою, правдолюбіемъ знакомитыхъ, не мало иныхъ на слово присягаючихъ (in verba magistri jurantium) въ великіе помылки ввели и не малося до взгарды, пониженя и запознаня языка руского причинили. Безстороннымъ и правосудячимъ читателемъ, сутьли они: Поляки, Русини, Чехи, Нѣмцѣ >< кромѣ того, щосмо уже въ §. VI. VII. привели, наступуючіе уваги предкладаю[1]) и о то единѣ, абымъ неслуханый потупленый (ст. 77) не былъ, усилнѣ прошу[1]). Nemo nisi auditus condemnetur.

По приведеному вышше очевидно, же мову руску тота сама доля, що и народъ рускій, поткала. Народъ рускій (§. II) не выникнулъ съ народа полского, то само и о мовѣ тримати належитъ. Языкъ рускій не ровнѣ борше (§. VI) нежели Полскій явилъ и образомъ славенского и Греческого развивался. Тотъ самъ народъ рускій, хотя потому съ колѣи рѣчи земскихъ корунѣ полской подлегалъ, былъ от самыхъ Королей полскихъ яко членокъ от едного тѣла, яко побратимецъ во всѣмъ народови полскому ровній[3]) (зри вышше §. III) уважаный. Съ такового тогды баченя народа руского наступовало также уважане и языка руского. Языкъ теды рускій обокъ пол'ского существовалъ. Тое мовячи, никусъ не перечу[4]), абыся тогды и потому языкъ рускій такъ, якъ инные языки, не мѣлъ формовати и досконалити. И такъ языкъ латинскій бынаймнѣй не тратитъ славы, коли[5]) Цицеро >< въ своихъ писмахъ и цитаціахъ[6]) языкъ греческій[7]) за примѣръ выставляе. Языкъ Англицкій не тратитъ на томъ, коли цѣлому свѣту вѣдомо, же естъ мѣшаниною нѣмецкого съ родовитымъ Брытанскимъ. Языкъ Италіанскій[8]), Французскій (Фражскій давнѣйше) не стаеся[9]) посполитымъ, коли всѣ знаютъ, сила латинскому, готскому >< виненъ. Старанося наветъ и на Руси всѣми си-

---

[1]) предкладаемъ [2]) абысмо неслуханые потупленые не были... просимо [3]) ровный [4]) перечимо [5]) же [6]) цитацiахъ [7]) грецкій [8]) Италiанскій [9]) не стается

Digitized by Google

лами о удо(ст. 78) сконалене матерной мовы, коли заводжено школы, выдавано Граматики не тылко славенского, но и греческого языка. Вѣкопомнымъ доводомъ того єстъ Граматика Греческа, языкомъ Славенскимъ 1591 Р. въ Львовѣ друкована, въ овомъ то часѣ, коли школа, друкарня и брацтво руское на ново споряженые. 1585 Року прибылъ до Львова Іоакимъ, Патріарха Антиохийскій. Обачивши въ народѣ Рускомъ великое нерадѣніе, Школу, Брацтво и Друкарню за найлѣпш(ы)е способы запобѣженя таковому осудилъ. Донеслъ о томъ Патріарсѣ Константинополскому. Тотъ приславъ скоро до Львова Арсенія, Мотрополиту Демоницкого, который чрезъ два роки училъ въ школѣ Львовской. Важна тота и любопитна Исторіи народнои тычачася вѣдомѣсть стоитъ въ предословіи до Граматики реченои подъ написомъ:

ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ.

ГРАМАТІКА ДОБРОГЛАГОЛИВАГО ЄЛИНОСЛОВЕНСКАГО ꙗзика. Совершеннагѡ искꙋства осми частей слова. Ко наказанію многѡименитомꙋ Россійскомꙋ родꙋ.

ВО ЛВОВѢ.

Ѥдрꙋкарни Братской. Рокꙋ аѳчл.

Граматыка тота, найстарша всѣхъ славен(ст. 79)скихъ, єстъ найрѣдша на свѣтѣ книга. Для того цѣлое предословіе, съ Граматики тои выписаное, кладу въ (18). Г. Линде, описуючи на л. 55 перевода помянутого Сочиненя Г. Греча въ нотѣ (а) речену Граматику [1]), мнитъ, же заложена Арсеніемъ Метрополитомъ школа и выдана нимъ речена Граматика сталася поводомъ Деметрему Соликовскому (Solikowskiemu, не Sokołowskiemu, якъ Г. Линде пише), Арцибискупови Львовскому, до спроваженя до Львова Іезуитовъ. Втора Славен'ска Граматика [2]), 1596 Року въ Вилнѣ друкована, Лаврентія Зизанія подъ написомъ: Граматика [3]) Словян'ская совершенного Искуства. Описуе ю Г. Гречъ на л. 55 *).

*) Чи не найдуеся де межи духовенствомъ въ Галиціи Ѥземпляръ єдной або другои съ тыхъ Граматыкъ?

[1]) Граматыку [2]) Граматіка [3]) Граматіка

Digitized by Google

Неперечимо теды формованя и досконаленяся языка руского по славенскимъ, греческимъ, позднѣйше латинскимъ прикладамъ. Того єдинѣ допустити Історія недозволяетъ, абы языкъ рускій и словесность (literatura) руска єдинѣ и цѣлкомъ съ полскои мовы повстали и по той формовалися.

Но уже блишше къ рѣчи приступуючи, развину впередъ понятіе слова: формованя. Слова: формовати, формованя сутъ чужіе (ст. 80) (латинскіе). Скоро чрезъ формоване рускои мовы съ языка полского розумѣемо многость словъ тыхъ самыхъ, що и въ языцѣ полскомъ, то значене слова: формоване дуже ограничено єстъ и цѣлкомъ того, що собѣ Авторове слова того представляютъ, недоводитъ. Уважмо н. п. инные мовы. Єстъ много словъ въ ческомъ, россійскомъ, сербскомъ >< діалектѣ такихъ самыхъ, що въ полскомъ діалектѣ, хтожъ однако говорити може: ото ческій, россійскій, сербскій >< діалектъ образомъ пол'ского формовалися. Подобное формоване припустивши, можна бы и такъ наводити: въ мовѣ полскрй єстъ много словъ такихъ, яковые въ діалектѣ Ческомъ, Сербскомъ, Россійскомъ, Карніолскомъ >< находятся, отожъ діалектъ полскій по ческомъ, сербскомъ >< формовался. — Де кумъ, де коровай — Що болше, въ россійской (нынѣшной) мовѣ купа постергаемо словъ, цѣлкомъ въ давныхъ славенскихъ писмахъ не уживаныхъ и рускому або полскому тылко діалектови властивыхъ. Нѣкоторые тутки съ Історіи Государства Россійского Г. Карамзина вынятые приводимо. Съ Тома IV: затруднене, посредникъ, поводъ, способъ, справедливость, старат(ь)ся, уполномоченый (причастіе страд. от глагола мокну (ст. 81) moknę (сред.) або мочу moczę (дѣйств.) походячое, въ рускомъ моченый, полскомъ moczony цѣлкомъ инное значеня мае). Въ Т. V. подошовъ >< въ Т. VII. непріатель, въ Т. IX. спокойствіе, привязаность, товаришъ >< >< кромѣ инныхъ чужостранныхъ н. п. рыцаръ, трауръ, заля. >< Таковые реченя, въ теперешный россійскій языкъ впроваженные, видячи, чомужъ не мовимо: килка поединчихъ словъ полскихъ, нѣмецкихъ >< находятся въ россійскомъ діалектѣ, отожъ діалектъ Россійскій подлугъ полского, нѣмецкого формовался.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY

Digitized by Google

Поединчіе слова, находячіеся въ єдномъ и другомъ діалектѣ славенскомъ, ни болше ни менше доказуютъ, єно же всѣ діалекты славенскіе съ єдного корене походятъ, всѣ собѣ суть братя и єденъ другому, що потреба, жичитъ, вертае, право обывателства надаетъ, и же всѣ колись блишшіи собѣ, якъ теперъ, были. Послухаймо, що Бандтке въ помянутой Исторіи Королевства полск(ого) въ I. Томѣ на л. 66 о стародавной Полщинѣ пише*). Коли (ст. 82) теды Г. Добровскій[1]) въ предословіи до Граматики Г. Пухмаера подъ написомъ: Lehrgebaüde der russischen Sprache >< von Jarosław Puchmayer, Prag 1820 на листѣ XIII мову, неюже толковое Ev(анге)ліе въ 17 столѣтіи сочинено, называе мовою Сполска говорячого Малорусина[2]) (eines polonisirenden Kleinrussen), то мы съ тои самои причины, выдячи въ Граматицѣ языка ческого чрезъ того Автора подъ написомъ: Lehrgebaüde der böhmischen Sprache >< Prag 1819 тые самые або подобные слова, якъ[3]) въ языцѣ рускомъ, меновитѣ зась сходство окончаній и выговора поточного глаголовъ съ оконченемъ и выговоромъ рускимъ, (якъ то самъ тотъ достойный писатель въ сочиненіи подъ написомъ: Geschichte der böhmischen Sprache >< Prag 1818 на листѣ 37 признае словы: für pigi, segi, milugi spricht selbst der gemeine Mann in Böhmen noch immer pigu, segu, milugu) можемо языкъ ческій уже смѣло назвати мовою съ руска мовячо-

*) Przeymowali Słowianie iedni od drugich obyczaje, pieśni, podania narodowe, gdy wspólny język łączył wszystkich i trwał nieprzerwanie. Im wyżéy wstecz w wieki przeszłe postępuiemy, tém mniéy znaydujemy różnicy w językach. Stara Polszczyzna w pieśni tak zwanéy S. Woyciecha, jak podobna do Czeskiego języka w pieśni S. Wacława? Że Polszczyzna stara do Ruszczyzny bardzo się zbliżała, świadczą przydomki Królów i imiona miast i rzék, jako to: Chrobry, Krasnystaw, Ostrów i t. d. >< ><

[1]) Добровски [2]) Малорусина. Тотъ самъ Авторъ по реченому в §. IV. предословіе Граматики Смотрицкого матернымъ языкомъ (vernacula) писано быти признае. Гды зась поволана нимъ вышше постилла (по руски Ev(анге)ліе толковое) цѣлкомъ тымъ самымъ діалектомъ, що и предмова Смотрицкого писана, то уже и въ Постили языка матерного (vernacula) перечити не можна. Зри въ §. IV. языкъ предословія, а въ §. I. языкъ толкового Ev(анге)лія. [3]) яко теперъ

Digitized by Google

то Чеха [1]), eines ruthenisirenden Böhmen. Послухаймо, що тотъ самъ Авторъ о поединчихъ словахъ мовитъ *).

(ст. 84) О поединчихъ словахъ, съ єдного діалекта въ другій переходячихъ, то само твердити можна, що о пришествіи або пріятіи поединчихъ чужоземцей до краю. Такъ н. п. нихто перечити не може, якъ до великои и малои Полщи и до земель Рускихъ, негдысь части Королевства полского, от часовъ Казимира Вел(икого) въ тяжъ много иноземцевъ прибивало и въ немъ осѣдало. Єдны съ тыхъ пришелцей приносили въ Полщу науку, инные богацтва, инные ремесла, инн(ы)е заводили торговлю, инные на остатку голоручъ приходячи, глядали розмаитѣ кавалка хлѣба**). (ст. 84) Пришелцямъ тымъ надавала [2]) Коруна полска право гражданское (ius civitatis), а они за то поддавалися уставамъ и звычаямъ народнымъ. Съ пришелця-

*) Im Slavonischen giebt es Wörter, die theils mit celtischen, theils mit scythischen übereinkommen. Einzelne Wörter entscheiden hier nichts. Auch indische Wörter lassen sich in Menge im Slavonischen finden. Wer möchte sogleich das Indische für die Mutter des Slavonischen halten? Hier muß viel weniger auf das Materielle, auf den rohen formlosen Stoff, der mehreren ganz verschiedenen Sprachen zur Grundlage dienen kann, gesehen werden, als auf das Formelle, worauf ungleich mehr ankommt ><

**) Нетылко пришелцы нѣмецкіе тогды на Руси [3]) осѣдали. Далеко бѣлше подъ розмаитыми причинами прибывало ихъ съ Мазовіи або такъ званои великои Полщи. Межи иными свѣдчатъ о томъ назвиска селъ: Ляшки Ярославскіе, мурованые, завязаные, Мостискіе >< также: Лацка, Ляцка и мазовецка воля, пришелцями тыми замешкалые. Кождому боевмъ свѣдомо, же русины от найдавнѣйшихъ часовъ людей народа полского Ляхами звали. Имя Ляхъ (умалит.: Ляшокъ) то само значило, що Полякъ. Поляковъ теды, въ земли руской осѣдаючихъ, называно: Лахи, Ляшки (де о людехъ посполитыхъ мова), Ляцка (то єстъ полска) мова. Съ того выникли имена селъ, до теперъ трваючихъ. Нехай ся никто недивуе, же села: Ляшки мурованые, Мостискіе, Лацка воля, мазовецка обрядъ [4]) гр(еческо) ка-ѳ(олическій) вызнаютъ. Могли Поляки цѣлые мѣста и землѣ рускіе къ обряду римскому потягнути, то що за дивниця, же ся русинамъ вдало тыхъ пришелцей [5]) пол'скихъ до восточного кг ѳ(олического) обряда наклонити?

[1]) Богемца [2]) давала [3]) въ Полщи [4]) обрядокъ [5]) приход(ц)ей

Digitized by Google

ми тыми много прибыло словъ чужостранныхъ въ языкъ полскій, но нихто до днесь не говоритъ, якобы народъ полскій и рускій съ осѣдаючихъ межи нимъ чужоземцей вникъ або съ нихъ уформовался. Противне чужоземцѣ тоты пріймовали право и обычаи народные тамъ, де осѣдали. Въведеные ними слова чужіе, на образъ полскій або рускій перемѣненые, ставалися власностевъ полского або руского языка. Въ стисломъ овомъ союзѣ, въ яковомъ народъ Полскій черезъ 400 лѣтъ съ народомъ Рускимъ зоставалъ, могли пріймати Русины от осѣдаючихъ межи ними Поляковъ нѣкоторые слова полскіе и богатилася мова руска. Но могли также Поляки чрезъ переставаня и розмаитыи соузы съ Русинами свой языкъ богатити словами рускими и досконалилася мова полска. Що віенцей, поровнане стародавного языка полского съ языкомъ рускимъ, свѣдоцтва достовѣрныхъ Авторовъ сутъ ми поводомъ до наступуючого предложеня.

§. IX.

Мова полска свою нынѣшную чистость, обфитость и складъ мовѣ руской винна.

Правду тую покаже достатечнѣ поровнане діалектовъ [1]) тыхъ межи собою. Нежели єднакъ приступю до поровнаня давного діалекта (ст. 85) руского съ давнымъ и теперешнымъ діалектомъ [2]) полскимъ, мушу въ передъ уважнымъ вчинити читателя, яко давный языкъ полскій, въ давныхъ помяникахъ захованый, от нынѣшного дуже различался. Ото нѣкоторые приклады стародавного языка полского съ второи половины XIV столѣтія съ сочиненя Г. Раковецкого: Prawda Ruska (19). Авторъ приклады тые [3]) въ II Томѣ от л. 212 ажъ 218 приводячи, такъ на л. 218 въ §. 33 мовитъ: „Wiele podobnych pomników wynaydywanych coraz więcéy przez gorliwych badaczów naszéy starożytności iuż w znacznéy części obeymuią różne dzieła i pisma >< z tych, które tu przywiedzione zostały, widzieć się daie, iż gdy Polacy zaczęli się porywać do pisania, maiąc u siebie zatracony alfabet Sło-

[1]) языковъ [2]) языкомъ [3]) Подобныхъ иныхъ много примѣровъ Г. Раковецки

Digitized by Google

wiański (§. 8, §. 9.), męczyli się nad sposobem wyrażania swéy mowy nie stosownym alfabetem łacińskim, i ztąd to okazuie się tu tak wielka niepewność i nieiednostayność pisowni; zaczęto więc myśleć nad wynaydywaniem i ustanawianiem iéy prawideł, które dziwacznie z prawidłami pisowni Łacińskiéy (włoskiéy), Czeskiéy i Niemieckiéy plątano >< >< Примѣръ полского языка за панованя Кор(оля) пол(ского) Владыслава Ягайлы, вынятый съ сочиненя Чацкого: O Litewskich i Polskich prawach такъ, якъ на л. 175 I. Томъ (ст. 86) въ нотѣ 975 стоитъ*). Примѣръ полщивы съ XVI столѣтія, яковою за часовъ еще Зигмонта Августа славный въ Исторіи полской наукою и пригодами мужъ Станиславъ Ориховскій, Каноникъ Капитулы Перемыскои обр(яда) римского, писалъ. Вынятый естъ прикладъ тотъ съ сочиненя достопамятного любителя и тщателя Исторіи и словесности народнои Графа Оссолинского. Ото сама рѣчъ съ Тому III части второи Wiadomości historyczno-krytycznych do dzieiów literatury Polskiéy л. 265. (20)

Таковой перемѣнѣ языка полского нехайся нихто не дивуе. Не самъ боемъ теперешный[1]) языкъ полскій от старосвѣдского языка полского выродился. То само и о нѣмецкомъ, Францускомъ[2]) >< розумѣти належитъ. На доводъ кладемо ту выписъ старои нѣметчизны съ XIII столѣтія, якъ она въ Исторіи Королевства[3]) полского чрезъ Г. Бандтке на л. 418 приведена. (21) Прилагаю ту еще приклады старыхъ помниковъ едночасной мовы полскои и рускои, съ книгъ и оригиналныхъ рукописовъ вынятые. Зри табл. II.

Нехай теперъ любопитный и бе(з)сторонный читатель добре розважившп приве (87) деные[4]) на таблици той примѣры мовы

---

*) Ażeszmy odnu tysiaczy Rublów friazkoho sierebra Pryatielu naszomu Alexandru Woiewodi i Hospodaru Ziemli Mołdawskoi, czto byli nam Predkowie ieho pożyczyli, a my szlubuiem pry naszey wiere zapłatyty. Tych odnu tysiaczy Rublów friazkoho sierebra, a pak(li) ich ne budet a my Litewskoie Ruble damy — pakli ne budet toho sierebra, a my zapłatim hroszmy, po czem friazkoie sierebro idiet. O Litew. i Pol. prawach Tad. Czackiego, I tom, S. 172.

[1]) теперешній [2]) Французкомъ [3]) Королевства [4]) приведенные

Digitized by Google

рускои такои, яка от пятисотъ лѣтъ ажъ до днесь трвае, съ мововъ полсковъ старовъ и теперишновъ, отповѣсть на вопросъ: если языкъ рускій образомъ полского[1]) або теперешный полскій образомъ руского формовался? Небылъ теды языкъ рускій повѣтовщиновъ языка полского, якъ ся Г. Гречу або властиве Г. Линде на л. Ш предословія до помянутого дѣла, чрезъ Г. Греча выданого, здавало *).

*) Г. Гречъ называе языкъ малороссійскій (рускій §. V) областнымъ полскимъ языкомъ. Назвиско тото отдае Г. Линде въ полскомъ[2]) языцѣ словы: Powiatowszczyzna Polska. Тотъ переводъ не здаеся быти властивымъ и значеню въ томъ мѣсци слова область отповѣдаючимъ. Имя бовемъ область, отъ которого прилагателно областный, двояко значеня мае: Первое и властивое значеня имене область есть то само, що въ полскомъ: władza, rząd, panowanie, państwo, по латинѣ: potestas, regnum, principatus, по нѣмецки: Reich, Staat, Gewalt. Въ томъ значеню стоитъ слово тото въ писмѣ св. По области и духовомъ нечистымъ повелѣвае. Мар. I, 27. И область дасть ему и судъ творити. Іоанъ; 5, 27. Но не сотворихомъ по облати сей I. Кор. 9, 12. Обладающу Понтійскому Пилату. Лук. 3, 1. Въ томъ самомъ значеню находимо го въ словарахъ славенскихъ и россійскихъ, меновитѣ: въ Лексиконѣ треязычномъ, въ словари Беринды, Гесснера, Аделунга, въ Словари церковномъ >< ><

Второе значеня слова того есть также подобное овому, которое теперъ въ россійскомъ властиве чрезъ уѣздъ выражаеся и то само, що полское powiat, латинское dictrictus, нѣмецкое Bezirk значитъ. Въ томъ значеню барзо рѣдко въ давныхъ славенскихъ и россійскихъ писмахъ, частше зась въ познѣйшихъ уживано. Можна теды по приведеному различію[3]) значеня имене область мѣстце Г. Греча, де языкъ малороссійскій областнымъ полскимъ называе, двояко на полское перевести. Маючи предъ очима первое значеня, можна предложеніе: языкъ малороссійскій былъ областнымъ полскимъ, по полску отдати: ięzyk małorossyiski był za panowania Polski rządowym ięzykiem або ięzykiem Rządu. Идучи за вторымъ значенемъ, можна и такъ перевести: Język małorossyiski był powiatowszczyzną polską або ięzykiem, używanym w powiecie polskim, Małorossyą zwanym. Но абы познати, который[4]) переводъ съ тыхъ двохъ

[1]) съ полского [2]) полски [3]) различію [4]) которій

Digitized by Google

(ст. 88) Землѣ, до Коруны полскои належачіе, небыли (ст. 89) повѣтомъ Королевства полского такъ, якъ теперъ Королевство полское не естъ повѣтомъ Государства Россійского. Народъ рускій былъ частевъ Королевства полского, такъ власнѣ, якъ теперъ Угры, Чехи >< суть частми великои Монархіи[1]) Австрійскои — Но если, даймо нато, мова руска винна що мовѣ полской, то уже долгъ тотъ съ великою, а може самому довгови[2]) рѣвною лихвою выплатила. Выплатила, мовимо, долгъ[3]) тотъ, коли:

а) Мовѣ полской достарчила многости словъ, теперъ уже съ уживаня вышлыхъ*). Хтося о томъ перевести (sic, переконати) хоче, нехай читае § VII. Граматики[4]) Копчинского подъ написомъ: Gramatyka ięzyka polskiego, przez X. Onufrego Kopczyńskiego. Dzieło pozgonne, w Warszawie 1817. Признае то тотъ самъ Авторъ въ приписахъ[5]) до Граматики на III Классу на листѣ 194, де мова о прилагателныхъ пол'скихъ: dwa, obadwa, словы: „Przyczyna tego (уживаня въ множ(ественномъ) числѣ dwa, oba съ именителнымъ сущ(ествителного) мужеск(ого) и сред(ного) рода) iest zwyczay Słowiański (властивый рускій) obszerniéy przed tém niz teraz unas panuiący kończenia tych Przymiotników nakształt Rżeczowników >< Нехай далѣй читае сочинене (Rys historyczny literatury rossyyskiéy) меновитѣ, що Тломачъ въ предословіи на л. XXVII мовитъ. (22) Нехай наостатокъ читае помянутое вышше (§ I. lit. h) сочинене Г. Бандтке. Выплатився далѣй языкъ рускій мовѣ полской, коли:

властивый, треба бы знати, въ яковомъ значеню бралъ Г. Гречъ слово область и прилагателное областный. Того зась легко дотече[6]), хто ено зважетъ, же Г. Гречъ добре зналъ, яко: а) Малороссія была такъ, якъ и Литва, частію[7]), а не повѣтомъ Полскои(мъ) (зри §. II.), яко b) въ земляхъ[8]), назвиско Малороссіи носячихъ, языкъ рускій былъ языкомъ правленя, въ праводавствѣ, судахъ[9]) и на дворахъ вел(икого) Княж(ества) Лит(овского) уживаный. Зри вышше §. V. Областный теды языкъ въ томъ мѣсци то само значитъ, що языкъ правленя; ięzyk rządowy[10]) (Regierungssprache).

*) Зри также въ §. IV выписъ съ сочиненя Клечевского.

[1]) Имперіи [2]) долгови [3]) дѣлгъ [4]) въ §. VII на листѣ 142 Граматику [5]) припискахъ [6]) Тое зась латво познати [7]) част' [8]) Краяхъ [9]) судовъ [10]) panuiący

Digitized by Google

(ст. 90) b) Мова полска о мало чужоземщиновъ притлумена не была. Свѣдчитъ о томъ самъ Г. Линде въ часторечено̂мъ сочиненіи о Статутѣ В(еликого) К(няжества) Лит(овского) на л. 14 и 15. „Chociaż styl, nietylko w odezwach Sapiehy, lecz i w samym texcie Statutu (мова є о Статутѣ въ языку полскомъ), iest dosyć czystym i wolnym od tych makaronizmów, które w owym czasie, tak szkaradnie Polszczyznę głuszyć zaczynały, iak na oczy swoie przekonać się możemy otworzywszy pierwszy tom zbioru Swada Polska nazwanego, gdzie odezwa Lwa Sapiehy w Polskim ięzyku umieszczona, jak czysty brylant między brukową mięszaniną się wydaie; chociaż téy to czystości Ruszczyzny przypisać należy, że Polszczyznę Statutu Litewskiego, zwłaszcza w miarę wieku każącego się iuż ięzyka Polskiego, poczytywano za wzorową: z tém wszystkiem i tu dosyć makarorizmów Łacińskich zawadza“. Скоро теды такъ єстъ, для чогожъ то тотъ самъ вченый мужъ въ словарѣ своемъ, по цѣлой Европѣ славномъ, (Słownik ięzyka Polskiego ><) мову руску въ рядѣ діалектовъ славенскихъ опустилъ? Зри §. I. Мова руска, реку наостатокъ, можеся єще:

c) Языковы пол'скому надаль до знесеня много трудностей, яковыхъ славнѣйшій межи Поляками Ґраматикъ Копчинскій при означеню правилъ правоглаголаня и правописаня дознавалъ, прислужити. Привожу ту нѣкоторые приклады:

1. На листѣ 14 приписовъ до Граматики на Классу II пише Авторъ: Zakończénié przymiotników na rodzáy męzki iest náypospolitszé na y greckié np. dobry, zły &, na i krótkie (ст. 91) kończą się té tylko, co przed i maią g lub k np. srogi, wielki, bo według naszéy pisowni czyli ortografii po g, k, nigdy się nie kładzie y greckié. Бачучи звычай мовы рускои и єя далеко блишшое сосѣдство и побратимство съ мововъ полсковъ, а нежели мовы полскои съ языкомъ греческимъ, дивно, чому достойный Авторъ Граматики народнои [1]) причины окончення полскихъ именъ прилагател(ныхъ) на у ажъ межи Греками глядавъ, коли она тутъ въ сусѣдской побратимской руской мовѣ надорудю была. Свѣдомо бовемъ кождому, яко полское

[1]) народовои

Digitized by Google

у отповѣдае рускому ы, а полское і отповѣдае рускому і або и. Тымъ часомъ и то не тайно, же выговоръ греческого *υ* не сходится цѣлкомъ съ полскимъ у. Можна теды простшое правило такъ поставити: Прилагателные полск(іе) муж(еского) рода кончатся на у, которые въ рускомъ выходя(тъ) на ый, на і, которые въ рускомъ кончатся на ій.

2, На листѣ 120 того самого сочиненя пише тотъ самъ Авторъ. „Nié można się nigdzie dowiedziéć przyczyny, zaco aż do naszégo ośmnastégo wieku, pisano tén przypádek przez éy, w práwdziwych nawet rzeczownikach, np. paniéy, koronacyéy. Woyna, Grammatyk polski, zwálá tę winę na nieumieiętnych drukárzów, i naśladowników onych". Ани друкари, ани ихъ подражатели не были тому винни, ено звычай давнѣйшихъ писателей полскихъ тримання ся въ склоненіи именъ сущ(ествителныхъ) женского рода прикладу склоненій славенорускихъ, по которымъ имена женского рода: буря, милость, пани >< въ родит(елномъ) множ(ественного) на ей яко то: бурей, милостей, паней выходятъ.

3 На листѣ 64 помянутои Граматики посмертнои (ст. 92) такъ пише тотъ самъ Авторъ. Zaniedbanié akcentu nad á, iest przyczyną, że się 4-ty przypadek nie wié jak pisać, czy przez ą, czy przez ę. Akcent sám, iasno i niewątpliwie uczy, że piérwszego przypádku otwarté a, odmieniá slę w 4-tym na ę: np. laska, czapka, szabla, laskę, czapkę, szablę: ściśnioné zaś á, odmiénia się na ą: np. wolá, rolá, sukniá, wolą, rolą, suknią. Kto nie przyymuie akcentu nad á, wprzód mur głową przebiie, niż tak krótką a dokładną, iak ta iest, regułę, na tén przypádek, ukuć potrafi. На листѣ зась 124 приписовъ до Граматики полскои на Классу II тотъ самъ Авторъ предположивши правила, де отвертое а де стисненое а писати належитъ, такъ говоритъ: Stąd na odwrót zrobi się do Pisowni reguła: Imiona zakończoné na a, piszą się przez a otwarté, któré maią czwárty przypádek na ę: któré zaś maią go na ą, piszą się przez á ściśnioné. Тыхъ правилъ тримаючися, можна бы такъ съ учнемъ бесѣдовати:

Вопр. Якъ выходитъ zguba въ падежи винительномъ?

От.: Zgubę.

В.: Чому?

Digitized by Google

От.: Бося кончатъ на ba то естъ на отвертое a.

В.: Коли мовю: szkodę, имя szkoda яковымъ a кончится?

От.: a отвертымъ.

В.: Чому?

От.: Бо въ виннител(номъ) на ę выходитъ — Но (ст. 93) моглъ быся учитель далѣй такъ питати: Чомужъ то кончащіеся имена на ba, da >< на a отвертое выходятъ? На то въ Граматицѣ отповѣди нѣтъ. Нема теды въ Граматицѣ Копчинского постоянного правила, которые имена, на a выходячіе, въ вин(ителномъ) на ę, а которые на ą кончитися повинни. Но таково правило въ мовѣ руской находится, яко то: которые имена въ мовѣ руской на a съ предидучою согласною выходятъ, тоты въ мовѣ пол'ской на a отвертое кончатся. Противнѣ: кончатся въ мовѣ полской на a стисненое, которые въ мовѣ руской на я выходятъ. Того правила тримаеся Ксендзъ Скарга, пишучи н. п. Chrystusowę, Janowę >< Даремнѣ теды Авторъ Граматики народнои [1]) на Классу II въ приписахъ на л. 138 писовню тоту друкарсковъ помилковъ зве, свою беззасадну натручуючи словы: „Gdy w żywotach X. Skárgi, przymiotniki osobowe, znáyduiémy pisané przez ę np. Chrystusowę, Jánowę &. zamiást Chrystusową, Jánową &. poczytać to mámy za omyłkę druku". Съ тыхъ прикладовъ видимо, якъ много облегчилобися удосконалене на грунтовныхъ основаняхъ орѳографіи полскои, гдыбы от рускои побратимскои мовы не сторонено [2]). Повтаряю теды [3]) съ Копчинскимъ: борше муръ перебіе, а нежели безъ уваги на языкъ рускій и славенскій правдиву орѳографію полску усталити потрафитъ.

§. X.

Отношене нынѣшного языка россійского къ мовѣ руской.

Реклисмо уже въ §. VII. о различіи межи мововъ русковъ и межи мововъ россійсковъ (нынѣшновъ). (ст. 94) Различіе то приведенемъ мѣсць и свѣдоцтвъ достовѣрныхъ Ав-

---

[1]) народовои [2]) гдибы рускои... не уникано [3]) Противнѣ повтаряю

Digitized by Google

торовъ наочнѣ показалисмо. Ту єдинѣ для тыхъ туземцей [1]), которые мало що або ничъ єще о Россійской словесности неслышали, приведемо наступуючіе вѣдомости.

Якъ всѣхъ иныхъ діалектовъ, такъ мовы и словесности Россійскои розмаитые періоды означено. 1. Г. Линде въ предословіи до частопомянутого сочиненя [2]): Rys historyczny literatury rossyyskiéy, идучи за мнѣніемъ Г. Греча, три періоды языка и словесности Россійскои назначае[3]) словы[4]): „W piérwszym albowiem okresie historyi ięzyka i literatury Ruskiéy, iak piérwszy peryod nazwać można Greckim, drugi Tatarskim, tak trzeci podług wszelkiéy sprawiedliwości, twierdzi nasz autor, mianować należy Polskim“ >< >.<

Не перечимо вплиеу [5]) языка греческого на языкъ рускій, меновитѣ книжный, словенскимъ званый, понеже [6]) писмо св(ятое) и всѣ немалъ книги духовные [7]) съ языка греческого [8]) на рускій переведеные [9]), и [10]) въ тыхъ переводахъ греческа ортотрафіа и сѵнта$\overset{\text{ж}}{\text{з}}$ѵсъ [11]) захована [12]). Слушне [13]) теды, бачучи форму языка Россійского, о которомъ мова, першій періодъ Греческимъ зовеся [14]). Що [15]) до періода [16]) Татарского и Пол'ского, не согласуемся [17]) съ Г. Линде. Пановане Татарское [18]) въ Россіи не мѣло таковаго вплива ани на языкъ ани на обычаи народные, абы оному особеный періодъ признавати [19]). На противъ повазѣ Г. Греча заставляюся поваговъ [20]) искусного знателя Г. Карамзина. Основателно доказуе [21]) Авторъ тотъ въ V Томѣ Исторіи Государства Россіи. на л. 884, яко пановане Татарское въ Россіи жадныхъ слѣдовъ ани въ народныхъ обычаяхъ ани въ праводавствѣ ани въ домашномъ житіи ани въ языку не лишило [22]). Ледве [23])

---

[1]) читателей [2]) дѣла [3]) приводитъ [4]) первымъ (рукою Могильницького, sic! первый) съ нихъ Греческимъ, вторымъ (! вторый) Татарскимъ, а третый Полскимъ зовучи. [5]) вплива [6]) Вѣдомо бо, же [7]) церковные книги [8]) съ Греческаго [9]) переведены [10]) а [11]) Синта$\overset{\text{ж}}{\text{з}}$ісъ [12]) образомъ греческимъ формована. [13]) Справедливе [14]) періоду перву греческою звати можна. [15]) Но што [16]) періоду [17]) согласую(ся) [18]) Татаровъ [19]) абы новый періодъ языка и словесности становити могло. [20]) мнѣнія Г. Линде ставю повагу [21]) который то належитѣ доказалъ [22]) держава Татарская... жадного слѣду... въ законодавствѣ, въ домовомъ житіи, ани въ мовѣ не лишила. [23]) Ледвѣ

Digitized by Google

40 або 50 словъ Татарскихъ найдуеся въ Словари Россійскомъ *).

(ст. 95) Колибы теды 40, 50, даймо на то, и 100 чужостранныхъ словъ мѣло творити Періодъ словесности якового языка, то бы уже тымъ самымъ правомъ и въ діалектѣ полскомъ, въ которомся множество словъ латинского, нѣмецкого, француского >< произшествія найдуе, кромѣ періода полского также періодъ латинскій, нѣмецкій >< а може и турецкій различати належало. Такихъ то періодовъ не тылко въ россійскомъ, але и въ полскомъ и въ каждомъ инномъ діалектѣ доволѣбы натворити можна.

Що до третого періода полского, то єстъ вплива полщины на языкъ Рускій, впередъ понятіе Рускій означити треба. Скоро имя языкъ и словесность руска то само значитъ, що языкъ велико россійскій, то полскій не моглъ мѣти нань безпосредного вплива. Держава великороссійска возрастала безъ помочи державы полскои. То само о языцѣ и словесности въ великороссіи судити належитъ [1]). Нигде въ старыхъ и средного вѣка Книгахъ рускихъ въ Великороссіи [2]) не находимо слѣдовъ формованяся языка Россійского по образу языка полского [3]). Хто тое [4]) твердитъ, повиненъ [5]) бы на то доказателства приточити — Скоро зась имя

*) „Въ языкѣ нашемъ, сутъ слова Писателя того на л. 886, доволно словъ восточныхъ, но ихъ находимъ и въ другихъ славянскихъ нарѣчіяхъ; а нѣкоторыя особенныя могли быти заимствованны нами отъ Козаровъ, Печенѣговъ, Ясовъ, Половцевъ, даже отъ Сарматовъ и Скитовъ; напрасно считаютъ оныя Татарскими, коихъ едва ли отыщется 40 или 50 въ Словари Россійскомъ. Новыя понятія, новыя вещи требуютъ новыхъ словъ; что народъ гражданскій моглъ узнати отъ кочующаго?"

[1]) въ словарѣ россійскомъ недостало, а хотябы ихъ и два разы болше было, то єще съ того не выникае слушна причина Періодъ Татарскій Россійской мовѣ и словесности назначати — Што до Періода полского, само бездоказателное мнѣніе о таковой насъ не преконуе. Сила державы Россійскои росла безъ помочи державы полскои; то само и о словесности Россійской тримати належитъ. [2]) ани въ старыхъ ани въ новыхъ книгахъ Великороссіи [3]) мовы россійскои образомъ мовы полскои [4]) то [5]) доказати повиненъ. Языкъ полскій и не имѣлъ вплива на мову малоруску, якжебы моглъ бывъ языкъ россій-

Digitized by Google

языкъ Рускій то само значитъ, що мова Малороссійска, то уже въ § преди(ду) чомъ доказано, що о вплывѣ томъ тримати належитъ. Гды теды Г. Гречъ, а за нимъ Г. Линде въ поволаномъ мѣсци не о періодѣхъ Малороссійского діалекта мовятъ, гды по реченому въ §. VII. различіе діалекта Малороссійского (властиве руского) от Россійского (о которомъ мова) доказана, то очевидно, же обополныхъ отношеній языка полского къ малорускому до языка Россійского застосовати не можна. Вправдѣ причинялся діалектъ малороссійскій купа до возрасту, богацтва и красотъ діалекта россійского, но съ того еще бынаймнѣй не слѣдуе, же тымъ самымъ въ діалектѣ Россійскомъ періодъ полскій различати треба.

2. Коли естъ мова о росссійскомъ языцѣ, то языкъ стародавный церковный от стародавного россійского, поточного, гражданскимъ званого, различати належитъ, якъ то съ поровнаня обохъ языковъ видно. (23)

3. Не вонтпливо также естъ, яко языкъ россійскій поточный Книжный за часовъ Петра великого не былъ уже тотъ самъ, що въ давныхъ писмахъ россійскихъ. Приводжу ту свѣдоцтво Г. Каченовского, якове въ II томѣ помянутого Сочиненя: Rys historyczny literatury rossyyskiéy на л. 408 (находится). (24)

Хто хоче познати розмаитые примѣры россійского языка от найдавнѣйшихъ до теперешныхъ временъ, тотъ няй читае Карамзина Исторію Госу(дарства) Росс(ійского). Тамъ найде до волѣ прикладовъ россійского языка, съ стародавныхъ помяниковъ браныхъ.

4. Богатый, добитный, до всѣхъ отраслей наукъ способный языкъ россійскій, которого силѣ и досконалости до днесь дивимося (! дивуемося) въ писмахъ Ломоносовыхъ >< нѣкоторые нынѣшные писатели россійскіе наслѣдованемъ чужоземщины, меновитѣ зась французщизны, псути почали. То дало поводъ до сочиненя подъ написомъ: Разсужденіе о ста-

---

скій преобразити? Не мало вправдѣ причинялся побратимчій полскому языкъ малорускій (рускій) до возрасту, красоти и богацтва мовы россійскои, чого сами Россіяне перечити не могутъ, съ того однакъ не выникае, абы тымъ самымъ и въ діалектѣ россійскомъ періодъ полскій назначати.

Digitized by Google

ромъ и новомъ слогѣ Россійскаго языка. Санктпетербугъ. Въ медицинской типографіи. 1813. Авторъ, Вицеадмиралъ и Презесъ Академіи Санктъ-петербурской, Г. Шишковъ доказуетъ въ томъ сочиненіи прикладами, якъ безъ нужды, смѣшнѣ а наветъ съ шкодовъ для Словесности Россійской нѣкоторые писатели россійскіе мову россійску показили. Выписы съ Книги той для тыхъ, которые самого дѣла нечитали, милыми и пожиточными, а разомъ и пересторог(ов)ъ уникання слѣпого наслѣдованя чужоземчины, будутъ*). (25) (ст. 97) Усправедлививши Авторъ многими прикладами съ свѣтскихъ и св(ятыхъ) писмъ заложеную правду, на л. 224 (въ) нотѣ прикладами изясняе. Подобныхъ примѣровъ множество бы привести можна. Сочинене тото было поводомъ литерацкого спора межи нимъ и Г. Карамзиномъ. От того часу двѣ знакомитые стороны повстали межи писателями Россійскими: Петербургска въ духу Г. Шишкова при давной словесности и Московска съ Карамзиномъ, при новомъ слозѣ стоячая.

§. XI.

Языкъ рускій въ нынѣшномъ Королевствѣ Галиціи естъ языкомъ народнымъ руского народа.

Къ означеню земель, назвиско червонои Руси або Королевства Галиціи, Лодомеріи носячихъ и тымже народомъ рускимъ вразъ съ пришелцами Полскими, Ормянскими и иными замешкалыхъ, тримаюся помянутои вышше Исторіи: Geschichte von Halitsch und Wladimir >< Г. Енгля, якъ Авторъ тотъ состояніе нынѣшное Галиціи на л. 533 означае. (26)

---

*) Ту не безъ жалю стаютъ ми на мысли овые духовные и священники нашіе, которые знаютъ и читаютъ Массилона, Бурдалу, Цоликофера, Нимаера, Сайлера >< а не черпаютъ съ жроделъ рускихъ. Що болше, не свѣдомые наветъ, що въ собѣ книги: Ключъ розумѣнія, Вѣнецъ Хр(истовъ), Ev(анге)ліе толковое, Октоихъ, Тріоди >< замикаютъ. Для того много гаданя по церквахъ, а мало науки и збудованя. Таковымъ то духовнымъ великими буквами выписати бы належало овые стихи:

Имѣемъ съ верхъ того Церковныхъ много книгъ,
Хто виненъ въ томъ, что ты Псалтыри не постигъ.

Digitized by Google

Выказаные Г. Енглемъ Воеводства и поветы сутъ, якъ видимо, частми овыхъ земель, которые за панованя полского народомъ рускимъ (зри §. II.) замешкалые были. Мимо различія, же едны мешканцѣ по закону Римскому, другіе по закону Греческому Бога хвалили (зри §. II.), всѣ Русины еднаковымъ языкомъ говорили. Право затымъ выреклъ Г. Бандтке во I. Томѣ часто помянутои Исторіи Королевства полского на л. 26: „Języka Galicyańskiego nie masz (ст. 98) i nie było, jak Austryackiego, Brandenburskiego“ >< Къ показаню далѣй, яково было мнимане чужостранныхъ писателей о народѣ и языцѣ народномъ въ Галиціи, поволуюся [1]) ту:

a) на помянутое въ §. IV. разсужденіе (Рецензію) [2]) о Катехисмѣ, подъ написомъ: наука Христіанска >< выданомъ, съ Литерацкои Виденскои Газеты: Wiener allgemeine Litteratur Zeitung съ 1816 року (27), на

b) Выписъ съ сочиненя Г. Кеппена подъ написомъ: Uiber Alterthum und Kunst in Russland [3]), въ Видню 1822 друкованого. (28)

§. XII.

Назвиско нѣмецкое: Russnak, от нынѣшныхъ писателей нѣмецкихъ уживаное, невластивое естъ.

Уживаное [4]) от нѣмецкихъ писателей въ предидущомъ §. имя Russnak >< естъ ми поводомъ до оного спростованя. Нѣкоторые Авторове писмъ, Галиціи дотычащихъ ся, нѣмецкимъ языкомъ выданыхъ, мешканцевъ Королевства того Russnaken, а мову ихъ Russnakische Sprache зовутъ. Назвиска того писатели пол'скіе, россійскіе, латинскіе, а наветъ знакомитые писатели нѣмецкіе николи не уживали. Остатные тые пишучи о народѣ, въ Галиціи мешкаючимъ, мешканцей зовутъ: по полску Rusini, по руску [5]) Русины, народъ рускій, по латинѣ: Rutheni, natio Ruthena, по нѣмецки: Ruthener, Ruthenische Sprache.

---

[1]) прилагаю [2]) Разсужденіе (Рецензію) съ 1816 року [3]) Rußlands [4]) Уживане [5]) руски

Digitized by Google

Несвѣдомый теды (ст. 99) народа того, ено съ писмъ помянутыхъ Авторовъ, легкобы судити моглъ, яко въ Галиціи кромѣ людей, по полску Rusini, по латинѣ Rutheni, по нѣмецку Ruthener званыхъ, єщеся якоесь иншое поколѣня Руснаковъ, може такъ, якъ Ормяновъ, Караимовъ, а въ Королевствѣ Угерскомъ и завислой от него Славоніи Славеновъ и Словаковъ (Slavonier, Slovaken), найдуе. Подобнѣ несвѣдомый належитѣ состоянія народа полского, читаючи въ писмахъ Г. Рорера Mazuraken, моглбы вносити, же кромѣ знаныхъ племенъ рода полского єще яке племя Мазураковъ въ Полщи находится. Не було жадныхъ Руснаковъ въ Галиціи за панованя [1]) пол'ского, а затымъ и теперъ нема. Былибы о нихъ запевне лѣпше знали Королеве, Писатели полскіе, Дворъ Римскій >< которые всегда народъ нашъ: Naród ruski, gens Ruthena (§. III.) называли. Нигде зась о народѣ и языку [2]) Руснацкомъ: naród, ięzyk Rusnacki, Russnaca gens, natio ани чути было. Першый, якъ ся здае, Краттеръ въ сочиненіи своемъ подъ написомъ: Briefe uiber Galizien на листѣ 147 слова Руснакъ (Russnaken) (ст. 100) уживае. За нимъ ишовъ Г. Рореръ, Крибель, Чаплович >< >< Зъ вдякою вспоминаемо, яко нѣкоторые

---

*) Не перша то єстъ ошибка тыхъ писателей що до назвиска народа або языка руского. Подобныхъ неправыхъ [3]) мнѣній, о инныхъ не ровнѣ важнѣйшихъ [4]) рѣчахъ дотычащихся, моглъ бымъ купа навести. Лишаючи инные, вспоминаю тылко нѣкоторые, съ сочиненій Г. Рорера и Г. Крибля выняття. Оба тые писатели, иноземцѣ вправдѣ, но въ Галиціи замешкалые, оба въ публичной службѣ будучіе, моглыжся такъ грубои невѣдомости о мешканцяхъ землѣ, съ котрыми жиютъ, допустити? А єднако такъ єстъ:

а) Межи иными пише Г. Рореръ въ II. части сочиненія подъ написомъ: Versuch über die slavischen Völker der österreichischen Monarchie, Wien, 1802, же русины гр(еческо) каѳ(олическіе) (unirte Russnaken) святкуютъ съ обходомъ [5]) чрезъ двѣ недѣли урочистость с. Яна съ Дуклѣ и мощемъ того Святого Русины въ Львовѣ таку честь, якъ неуниты въ Петербургу [6]) мощемъ с. Александра Невского отдаютъ. Далѣй заказуе (! розказуе) Г. Рореръ, яко въ день с. Великомученика

---

[1]) предъ подѣломъ Королевства [2]) о языцѣ [3]) ложныхъ [4]) важныхъ [5]) обходятъ съ процесіевъ [6]) Петербурги

Digitized by Google

Авторове нѣ(ст. 102) м е ц к і е, исторію народну Галиціи нарокомъ пишучіе або о (ст. 103) народѣ рускомъ вспоминаю-

---

Стефана Р у с и н ы въ часѣ отправы [1]) въ церкви священника (Popen) овсомъ посыповати звыкли. Овсомъ тымъ Священникъ рускій жену и дѣти годуе [2]).

Що до первои вѣдомости, дотычащоися с. Яна съ Дуклѣ [3]), моглъ Г. Рореръ несвѣдомый быти Руского Мѣсяцослова, съ котрого бысь навчивъ, же въ обрядѣ гр(еческо) каѳ(олическомъ) дне с. Яна съ Дукли не святкуютъ [4]). Тое му перебачити належитъ, бо абы мѣся(цо)словъ читати, треба бысь вчити и имѣти языкъ рускій. Тогося тылко выбачити негодитъ [5]), чому то Г. Рореръ не подивился принаймѣй до Календара и не пошовъ хоть разъ на ѿтраву до Костела отцей Бернардиновъ въ Львовѣ, де памятку с. Я н а с ъ Д у к л ѣ [6]) у р о ч и с т ѣ обходятъ [7]). Съ Календара былбысь навчилъ, яко свято с. Яна съ Дукли, десятого Іюлія припадаючое, въ рускомъ Гр(еческо) Каѳ(олическомъ) Календари не стоитъ [8]). Пошовши зась того дне на набоженство, у Бернардиновъ отправятися звыклое, прислухавшися казаню, наостатокъ подивившися, де и щося тамъ правитъ, былбысь навчилъ [9]), же свято реченое естъ святомъ обряда римс(ко) каѳ(олического), а не св(ятомъ) рускимъ, же костелъ отцевъ Бернардиновъ не естъ Церквою, же с. Янъ съ Дукли бысь Черцемъ с. Францишка (minoris observantiae), а затыжъ обряда Римского, же на остатокъ Б е р н а р д и н ы не сутъ то п о п ы рускіе. Но о то мало дбалъ Г. Рореръ, досить, же собѣ задалъ працѣ, правду и неправду заровно о Русинахъ пишучи, русиновъ высмѣвати.

Вѣдомѣсть о посыпованю овсомъ священиковъ рускихъ въ день с. великомученика Стефана доводитъ, же Г. Рореръ ани въ Церквахъ рускихъ, ани въ Костелахъ полскихъ, ни во Львовѣ ни поза Львовъ не бывалъ. Будучи въ церкви руской въ день с. Стефана, былбы видѣлъ, же тамъ ѿса не носятъ, не сиплютъ, анися Священикъ въ бѣлое простирало загортае. Противнѣ, будучи въ К о с т е л ѣ на селахъ на урочистость с. Стефана, меновитѣ въ Циркулахъ: Сяноцкомъ, Яселскомъ, Бохенскомъ >< былбы вздрѣвъ, же то не Русины (Russnaken по его), но люде обряда Римско Каѳ(олического) (по его Polaken, Mazuraken) на своихъ Ксендзовъ овсомъ

---

[1]) набоженства [2]) обсиповати звыкли, который овесъ позмѣтаный Священникъ рускій на годоване жени и дѣтей обертае [3]) съ Дукли [4]) обходятъ [5]) Того еднакъ не годится выбачити, [6]) съ Дукли [7]) святкуютъ [8]) яко свята... 11 Іюлія припадаючого... не ма и небыло. [9]) былбы обачилъ

Digitized by Google

чіе, яко то Г. Шлецеръ, Гебгарди, Гопе, Енгель >< николи назвиска Russnaken не уживали и народъ тотъ властивымъ именемъ: Ruthener, Ruthenisches Volk звали. Скоро теды перша повинность кождого писателя естъ: Всяку рѣчъ властивымъ назвискомъ звати, втора зась: въ переводахъ съ єдного языка на другій по можности властивый виговоръ именъ собственныхъ заховати, безъ потрєбы неслыханыхъ, смѣшныхъ, а наостатокъ погарду яковусь выражаючихъ именъ

метати звыкли — Кромѣ тыхъ клеветъ и поруганій народа руского естъ єще иныхъ много въ Сочиненіи Г. Рорера, де о набоженствѣ Русиновъ, о колядѣ, о медахъ и горилкахъ мова, де наветъ молитвамъ церковнымъ не перепущае. Кромѣ змѣнкованыхъ[1]) Г. Рореромъ молитвъ о усопшихъ естъ єще єдна молитва въ нашомъ набоженствѣ за живыхъ, которои Г. Рореръ неповиненъ былъ опустити. Кождый правовѣрный Русинъ молится єще: о ненавидящихъ и обидящихъ насъ. Тую молитву мы также за Г. Рорера до Г(оспо)да Бога шлемо, абы му Г(оспо)дь Богъ простилъ наши обиды и єсли єще о народѣ Рускомъ писати буде, абы го на дорогу правды навелъ!

Г. Крибель въ сочиненіи: Beobachtungen uiber die politischen Fortschritte der Provinz Ostgalizien (Vaterländ. Blätter, 1812, N-ro 82) межи иными[2]) вѣру восточну каѳ(олическу), якову народъ посполитый въ Галиціи вызнае, Русковъ вѣровъ (ruthenische Religion) называе. Першій то разъ о руской вѣрѣ слыхати такъ, якесмо не чули о вѣрѣ угерской, нѣмецкой, францускої. Коли теды естъ вѣра руска для того, же ю русины вызнаютъ, то чомужъ бы не годилося также якусь вѣру угерску звати для того, же ю родовитые угры вызнаютъ? Въ обще пытаюся таковыхъ писателей: на яковый конецъ они дѣла свои выдаютъ? Абы вчили, но вчити хотячи, нехайже правду мовятъ, бо неправда[3]) никого єще мудрѣйшимъ не вчинила[4]). Абы бавили читателей, добре; но коли єдныхъ бавятъ, нехайже другихъ не кривдятъ и съ доброи славы и звычаивъ побожныхъ цѣлого народа смѣшковъ собѣ не строятъ[5]). Русинъ мѣсто всей мсты за подобные казны и поруганя тримаеся постарому науки, якову отецъ сынови въ народѣ томъ лишати звыкъ: Сыну![6]) хто на тя каменемъ, ты на него хлѣбомъ! (В рукописи біблїотеки Оссолїнських цїла увага перечеркнена, в брулїонах нї).

[1]) не фолгуе. Кромѣ приведеныхъ [2]) иныи [3]) ложъ [4]) зробила [5]) чинятъ [6]) Сыне!

Digitized by Google

вароватися; то показавши, яко Руснаковъ нема и небыло, маемо право просити и вспоминатися, абы назвиско Russnak понеханое, имя зась полское Rusini, латинское Rutheni, Ruthena natio, по нѣмецку: Ruthener, Ruthenische Nation, Ruthenische Sprache уживано было. Авторове, назвиска Russnak уживаючіе, нехай глянутъ въ писма и уставы врядовые, подъ щасливымъ панованемъ Найяснѣйшихъ и Вѣкопомныхъ Монарховъ Австріацкихъ [1]) выходячіе. Въ писмахъ тыхъ, де ено есгъ мова о народномъ языку [2]) рускомъ, тамъ все языкъ тотъ именемъ [3]) Landessprache, ruthenische Sprache званъ былъ и званъ бывае [4]).

Табл. I. Давные и теперишные, властивые и невластивые Имена Рускои и Россійскои Мовы.

| | | |

Табл. II. має заголовок: „Примѣры старои мовы рускои и полскои“. Ту поданий „привилей князя Лва 1292 писаный“ і то „оригиналъ рускій“ та „переводъ полскій съ оригиналного привилея кор(оля) пол'(ского) Зигмонта Авгу(ста) Р. 1555“, потім „Переводъ пол'скій декрету Сташка съ Давидова, подъ (3) прилежачого, съ оригиналного привелея короля пол'ского Зигмонта Августа“, дальше „Выписъ съ старихъ требниковъ: Послѣд. вѣнчанія“ >< і вкінці „То само съ требника римско кае(олического) подъ написомъ: Agenda Latino et vulgari sermone Polonico illuminata >< въ Кракове 1514 друкованого“.

Digitized by Google

(1) # ГРАММАТЫКА
ЯЗЫКА
СЛАВЕНО-РУСКОГО

Юже сочини Іоаннъ Могѣлнѣцки Скевофуляхъ Престолнаго гр(еческо) каѳ(олического) Крилоса Пер(е)миского, Совѣтникъ консисторскій и народныхъ училищъ надзиратель, за изволенемъ правител'ствующихъ.

(2) *Videbitur quidem no(a)nullis res et perfacilis, nec magni ingenii, illis ego tantisper ut indulgeant eiusmodi cogitationibus libere permittam, donec ipsi qvoqve melius quid, vel in hac vel in alia nondum exculta lingua et tentaverint et protulerint perfectius... Adami Bohoritsch Arct. Horul.*

(3) ## ПРЕДУВѢЩЕНІЕ.

§. 1.

Граматика въ обще.

Мыслити єстъ то себе самого и рѣчи поверховныхъ свѣдомымъ быти.

Мовити єстъ то мысли свои поверховными членообразными знаками выражати. Мовимо для того, абысмо мысли нашіе способомъ яснымъ и зрозумѣлымъ другому обявили. Не кождый яснѣ и вырозомѣлѣ мовитъ. Рѣвнѣ некождый другого ясне и зрозумѣле мовячого належитѣ поймуе. Потрѣбное теды єсть єдному и другому руководство къ належитой мовѣ. Руководствомъ такимъ єстъ Граматика.

Граматика єсть порядрымъ собраніемъ правилъ и увагъ надъ устною и писаною мовою, абыся люде межи собою легко и належитѣ розумѣли.

Digitized by Google

§. 2.

Діалекты Славенскіи.

На свѣтѣ розмаитые сутъ народы, розмаитыми мовячіе языки. Въ кождомъ языцѣ єдного наветъ народа розмаитіе сутъ перемѣны, діалектомъ званые. Личный, по великой части Europы населенный родъ Славенскій розмаитыми мовитъ діалекты.

Діалектъ теды мова єстъ, яковои тотъ або (4) овъ людъ єдного рода або краю ужываютъ. Діалектовъ славенскихъ толко єстъ, колко єстъ народовъ от первоначалного рода славенского походячихъ.

Знакомитшіе живучіе діалекты славенскіе сутъ: Ческій, полскій, россійскій, сербскій, іллирійскій, рускій (1), словацкій, карніолскій, вендійскій.

§. 3.

Граматика руска.

Граматика руска естъ наука рускимъ діалектомъ правомовити и правописати. Тотъ єно, хто въ своимъ народномъ діалектѣ добрѣ мовитъ и пише, може грунтовнѣ инные языки и науки розумѣти и поймовати. Фундаментомъ науки граматическои єстъ на самый передъ: Єстество мовы человѣческои, всѣмъ языкамъ всполное, потому звычай народный.

Звычай тотъ познаемо, уважаючи способъ выговору тыхъ, которіи теперъ тымъ діалектомъ чисто мовятъ, або читаючи книги, въ діалектѣ томъ чисто сочин(н)еніе.

§. 4.

Подѣлъ Граматики.

Граматика руска четири части въ собѣ замыкае. Части тые суть:

(5) I. Орѳепія.
II. Етимологія.
III. Орѳографія.
IV. Сvнтаѯісъ.

Digitized by Google

Часть первая.

Орѳепія.

§. 5.

Орѳепія въ обще.

Орѳепія або правоглаголаніе єстъ наука писмена (litery) познавати, вымовляти и правилнѣ слагати.

§. 6.

Познаніе писменъ.

Рускій діалектъ, от давного славенского языка походячій, тоты самые мае писмена, що и славенскій. Писмена або буквы славенскіе сутъ:

Образъ.	Выговоръ. Рускій	Выговоръ. Полскій	Образъ.	Выговоръ. Рускій	Выговоръ. Полскій
а	Азъ	Az	ѹ	Укъ	Uk
б	Буки	Buki	ꙋ	—	—
в	Вѣде	Wide	ф	Фертъ	Fert
г	Глаголъ	Hłahoł	х	Хиръ	Chir
д	Добро	Dobro	ѿ	Отъ	Ot
є	Є	Je	ц	Ци	Cy
є	Єстъ	Jest	ч	Черъ	Czer
ж	Живѣте	Żywite.	ш	Ша	Sza
(6) ѕ	Ѕело	Zeło	щ	Ща	Szcza
з	Земля	Zemla	ъ	Іоръ	Jor
и	И	I	ь	Іръ	Jr
ї	Іже	Iże	ы	Іоры	Jory
к	Како	Kako	ѣ	Ять	Jat
л	Люде	Lude	ю	Ю	Ju
м	Мыслѣте	Myslite	ѫ	Юсъ	Jus
н	Нашъ	Nasz	ѧ	Я	Ja
о	Онъ	On	ѩ	—	—
ѡ	Ѡ	O	ѯ	Кси	Ksy
п	Покѹй	Pokiy	(7) ѱ	Псаломъ	Psałom
р	Рци	Rcy	ѳ	Фита	Ftyta
с	Слово	Słowo	ѵ	Іжица	Iżycia
т	Твердо	Twerdo			

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Ажъ до року 863. по рождествѣ Хр(ис)товѣмъ Славяне теперишнои азбуки не мѣли. Тогды то посполитымъ мнимане-мъ Философъ Константинъ, въ Монашествѣ Кириломъ названый, и Меѳодій, братъ его, жители мѣста Ѳесалоники, на просбу христіанскихъ княжатъ муравскихъ Ростислава, Святополка и Коцела высланыи были отъ Императора Греческого Михаила для переведеня греческихъ книгъ церковныхъ на языкъ славенскій. Оба теды въ томъ намѣреніи давный алфавитъ славенскій образомъ греческого выдосконалили.

§. 7.

Подѣлъ писменъ.

Писмена двоякося дѣлятъ, на:

1) Самогласные (samogłoski, vocales),

2) Согласные (współgłoski, consonantes).

§ 8.

Видъ самогласныхъ.

Самогласные двоякіе сутъ:

а) Поединчіе,

в) Двоегласные.

(8) Поединчіе сутъ: а, е, і, и, о, ѡ, у, ѵ.

Тые еднымъ удареніемъ голоса вымавяные бываютъ.

Двоегласные съ двохъ самогласныхъ складаются и двоякіе сутъ: явные и утаенные.

Явные сутъ съ которои будь самогласнои и букви и, коротко произнесенои, сложеные. Тые сутъ: ай, ей, ій, ой, оуй, ый, ѣй, юй, яй.

Утаеные двоегласные сутъ произношеніемъ самогласные, въ которыхъ двѣ самогласные формою писаня утаенные постергаемо. Таковые сутъ: ы, ю, оу, ы, ѥ, ѫ, (юсъ).

ы сложеное съ	і и а
ю	ѵ и о
оу	о и ѵ
ы	ь и і
ѥ	і и е
ѫ	і, о и ѵ

Digitized by Google

§. 9.

Видъ согласныхъ.

Согласное писмя естъ тото, що само безъ другого произнесено быти не може.

Писмена согласные сутъ:

а) Простые: б, в, г, д, ж, ѕ, з ><

(9) б) Сложенные: бл, ст, гм ><

Сложенные дѣлятся на:

а) Раздѣлимые, которые межи двома самогласными стояти и роздѣлятися звыкли. Н. п. лл, бд, кб ><.

в) Нераздѣлимые, которые такъ на початку, яко и въ серединѣ, межи двома самогласными не роздѣляются, н. п. бл, ст, кр ><

§. 10.

Общое произношеніе поединчихъ писменъ самогласныхъ.

Выдаючи голосомъ которубудь самогласну звыклося повѣтря отбивати въ передвѣй блишшѣй губы або въ задвѣй части гортани: Съ первого припадку виникаютъ тонкіе або острые, съ другого грубые або тупые самогласные.

Тонкіе	Грубые
е, ѥ	а
ѣ	є
ій	ы
ꙗ	о ѡ
ю	оу.

§. 11.

Общій выговоръ согласныхъ.

Общій выговоръ согласныхъ оказуеся съ уживаня розмаитыхъ органовъ. Подлугъ (10) органовъ тыхъ дѣлимо согласные на:

а) Губные б, в, м, п, ф.

в) Зубные ж, з, ш, ѱ.

г) Язичные д, л, н, р, т, ц, ч.

Digitized by Google

д) Поднебеное к.
е) Гортанные г, х.
Съ приведеныхъ ту согласныхъ иные сутъ:
а) Твердые: к, п, с, т, х, ц, ч, ш, щ, ѳ.
в) Мягкіе: б, г, д, ж, з.
г) Плавные: в, г, м, н, р.

§ 12.

Особливое произношеніе самогласныхъ и двоегласныхъ.

I. Самогласные:

а	въ	нашъ	такъ	яко	полск.	а	въ	nasz
е	„	тешу	„	„	„	e	„	tego
ѥ	„	} єтъ	„	„	„	ie	„	iest
є	„		„	„	„	ie	„	iest
і	„	піякъ	„	„	„	i	„	pliak
и	„	ниже	„	„	„	y	„	łytka, łyko
о ѡ	„	огень	„	„	„	o	„	ogień
іо	„	Ясіо	„	„	„	io	„	Jasio
оу	„	оуста	„	„	„	u	„	usta
ы	„	сынъ	„	„	„	y	„	syn
ѣ (3)	„	хлѣбъ	„	„	„	i	„	chlib
ю	„	пою	„	„	„	iu	„	poiu
ꙗ	„	ꙗблонь	„	„	„	ia	„	iabłoń
(11) ѫ (4)	„	ꙗзвѫ	„	„	„	u	„	iazwu
ѫ	„	своеѫ, волеѫ	„	„	„	iu	„	iutro.

Примѣчаніе.

Свѣдомый належите діалекта руского постержетъ легко рожницу произношеня самогласныхъ і, и, ы, ѵ межи собою, яко тежъ различіе выговора руского і и полского і, также руского и и ы и полского у. Различіе того тилко досвѣдчонымъ слухомъ чутися дае. Єстъ оно діалектови славенскому и нашому рускому такъ властивое, же го жаднымъ иннымъ выговоромъ чужостранного славенского діалекта, въ которомъ писмена латинскіе уживаются, отдати не можна. Є на початку реченій мѣсто давного ѥ познѣйшіе писатели впровадили. То само произношеніе самогласнои е въ серединѣ слова чутися даетъ (5). Н. п. моего, даетъ, мѣсто: моѥго, даѥтъ. ><

Digitized by Google

Въ чужостранныхъ реченіяхъ е чистый свой голосъ затримуе, н. п. Еvропа, Фінеесъ.

Ю сложеное съ і и о мнѣніемъ Мелетія давнѣй изглашалося якъ латинское іо въ реченіяхъ: іоръ, іоры. Тогды то теперишное его произношене чрезъ ж выражано. Но уже за Мелетія ю мѣсто ж уживано, а наостатку въ рущинѣ ж цѣлкомъ понехано. Въ нѣкоторыхъ (12) тылко словахъ перша сила ю позостала. Ото суть слова помянутого Мелетія: „въ рускихъ же реченіяхъ от лядскаго и латинскаго языка произшедшихъ, ѥ, ю, въ своемъ имъ свойствѣ хранима быти и нынѣ... Н. п. ліосъ, маіорітасъ".

v перед е якъ в вымавляется. Н. п. Пaвелъ.

г. Двоегласные.

ай	въ реченіи	дай	якъ полск.	ay	въ	day
ей	„ „	оучьей	„ „	ey	„	miłey
ій	„ „	кій	„ „	iy	„	kiy
ой	„ „	мой	„ „	oy	„	woyna
оуй	„ „	доуй	„ „	uy	„	duy
ый	„ „	милый	„ „	yy	„	tyy
ѣй	„ „	вѣй	„ „	iy	„	liy
юй	„ „	плюй	„ „	uy	„	pluy
ый	„ „	ыйце	„ „	iay	„	iayko

§. 13.

Особливое произношеніе согласныхъ.

б.	якъ полское	b.	въ	byk
в.	„ „	w.	„	wara
г.	„ „	h.	„	hałas
г. предъ г греческихъ реченій		n.	„	Antoni
д.	„	d.	„	dał
ж.	„	ż.	„	żeby
(13) ѕ.	„	ż.	„	ziele, zioła
з.	„	z.	„	zamek
к.	„	k.	„	kół
л.	„	ł.	„	łyło
л.	„	l.	„	ludzie

Digitized by Google

м. (якъ полское)		m.	въ	myśl
н.	„	n.	„	nasz
п.	„	p.	„	para
р.	„	r.	„	raz
с.	„	s.	„	słowo
т.	„	t.	„	twóy
ф.	„	f.	„	fayka
ц. цѣлый	„	c.	„	cały
ц	„	ć.	„	ciało
х.	„	ch.	„	chata
ш.	„	sz.	„	szata
щ.	„	szcz.	„	szczaw
ѳ.	„	ft.	„	
ѱ.	„	ps.	„	psa
ѯ	„	ks. x.	„	księga.

Примѣчаніе.

Въ приведеныхъ ту согласныхъ постергаемо:

а) Досковалость алфавита славенского, въ которомъ ся голосъ двохъ писменъ еднымъ знакомъ выражае. Такъ н. п. мѣсто кс, пс пише (14) мо ѯ. ѱ, мѣсто шч пишемо щ. мѣсто фт пишемо ѳ.

в) Свойство руского діалекта, въ которомъ произношенія латинского и полского g въ словахъ: gladius, gość нема. Въ всѣхъ безмалу давныхъ писмахъ рускихъ: яко то писмѣ с(вя)т(о)мъ перевода Скорины, въ Статутѣ великого Княжества Литовского, въ книзѣ Апокризисъ, въ Привилнахъ Королей полскихъ, въ писмахъ судовыхъ гродскихъ воеводства руского Кіевского >< находимо мѣсто теперішого г самогласные (! согласные) кг. И такъ писали давные: кгрунта мѣсто грунта, кгвалтъ мѣсто гвалтъ, кграниця мѣсто границя, кгродъ мѣсто гродъ. (6)

§. 14.

Перемѣна выговора поединчихъ писменъ.

Въ діалектѣ рускомъ такъ, якъ въ кождомъ инномъ нѣкоторые самогласные и согласные писмена внакшеся вымавляти звыкли, нежелибы ихъ подлугъ реченного означеня го-

Digitized by Google

лоса вымавяти належало. Перемѣнъ таковыхъ въ діалектѣ нашомъ въ отношеню до иныхъ братныхъ діалектовъ: полского, ческого, россійского естъ барзо мало. На доводъ приводимо нѣкоторые прыкла (15) ды произношеня тыхъ діалектовъ:

a) Перемѣны въ діалектѣ россійскомъ.

Пишеся:	ледъ	вымавляется	яко	пол.:	liod
	арелъ (! орелъ)	„	„		ariol
	огнемъ	„	„	„	ogniom
	несетъ	„	„	„	niesiot
	хорошо	„	„	„	charoszo
	походъ	„	„	„	pachod
	пою	„	„	„	paiu
	передъ	„	„	„	pieriod
	ѣду	„	„	„	iedu
	отѣздъ	„	„	„	odiezd
	говорю	„	„	„	gawariu
	дорогой	„	„	„	daragoy.

b) Перемѣны въ діалектѣ ческомъ.

Пишется:	tebau,	вымавляется	якъ	пол.	tebu
	mauka	„	„	„	muka
	smoła	„	„	„	smuła
	beyk	„	„	„	byk
	reka	„	„	„	rzeka
	boy	„	„	„	bóy
	čili	„	„	„	czyli

c) въ діалектѣ полскомъ

	Bóg	вымавляется	bug
	król	„	krul
	kón	„	kuń
(16)	kley	„	kliy
	ley	„	liy
	pierze	„	pirze
	plesz	„	pirze
	plesz	„	plisz
	brzeg	„	brzyg
	rzeka	„	rzyka
	ser	„	syr
	gniew	„	gniw.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Полскіе самогласные ą, ę въ рускомъ діалектѣ єно чрезъ он и єн заступити можна. Хотячи по руску писати: łąka, będę, пишемо: лонка, бенденъ.

§. 15.

Собственные перемѣны рускіе.

Видѣлисмо допѣро, якъ много писменъ и словъ въ помянутыхъ діалектахъ инакшеся пише а инакшеся въ просторѣчіи произноситъ. Не дивъ теды, же и въ нашомъ рускомъ діалектѣ нѣкоторые буквы въ певныхъ прикладахъ властиву силу выговора и властивое собѣ уживане маютъ.

§. 16.

Потреба и пожитокъ вѣдомости тыхъ перемѣнъ.

(17) Хотячи діалектъ яковый будь належитѣ познати, недосыть єстъ читати книги и писма, въ діалектѣ томъ сочиненные. Тылко и єдинѣ чрезъ уважное различіе свойствъ просодіи и орѳографіи заховаеся чистость діалекта. Мѣли на то бачность давніи писатели рускіе, якъ ся то съ ихъ писмъ оказуе. Нѣкоторіи теперѣшніи Авторове, о рускомъ або въ рускомъ діалектѣ пишучи, хотѣли собственный выговоръ рускій писмомъ выразити. Тымъ способомъ не тылко мову руску ошпетили, но такъ показили, же много словъ въ ихъ писмахъ родовитый наветъ русинъ не розумѣе. Минувше инныхъ приводимо ту сочиненіе Господина Павловского подъ написомъ Граматика малороссійского нарѣчія. Въ Санктпетербурги 1818. Въ Граматицѣ той всѣ слова такъ сутъ писаніе, якъ мнѣніемъ автора єи въ рускомъ малороссійскомъ діалектѣ произношенные бываютъ. Кромѣ всякого изятія увѣрае насъ Г. Павловски на листѣ 2... „О въ односложныхъ реченіяхъ про(18)износится какъ і, н. п. сімъ, піпъ, бігъ, стілъ.“ Но правило тото не єстъ основателно. Сутъ бовемъ слова въ рускомъ діалектѣ єднословные, чисто о заховуючіе. Сутъ также

Digitized by Google

многословные, въ которыхъ о якъ тупое і чути, щося ниже покаже.

О самогласной ѣ мовитъ реченный Г. Павловскій: „ѣ произносится какъ россійское мягкое і, н. п. ніжный, літо, слідъ, тінь, сіно“ >< Показалисмо въ нотѣ до §. 12., же ѣ мае властивое произношене въ діалектѣ рускомъ. Ту додамо тылко, же Г. Павловскій въ обохъ реченыхъ случаяхъ преображае слова и творитъ безъ потребы нову орѳографію, якои въ писмахъ рускихъ (малороскихъ) николи не бывало.

§. 17.

Произношене самогласнои е.

Самогласна е двоякое произношене въ рускомъ діалектѣ мае.

I. Чистое, согласуючое полскому е въ словахъ: bez, wesoły >< тымъ выговоромъ различаеся діалектъ рускій отъ россійского. (19) Хотя бовемъ въ обохъ діалектахъ: **не, небо, держи** >< еднако ся пишутъ, выговоръ ихъ розмаитый естъ.

Россійское	**не**	якъ	полское	nie
Руское	**не**	„	„	ne
Россійское	**небо**	„	„	niebo
Руское	**небо**	„	„	nebo
Россійское	**держи**	„	„	dierży
Руское	**держи**	„	„	derży

Наветъ, де въ россійскомъ діалектѣ е якъ полское іо вымавлятися звыкло, въ рускомъ чистое е чутй, н. п.

Россійское	**огнемъ**	якъ	полское	ogniom
Руское	**огнемъ**	„	„	ohnem
Россійское	**несетъ**	„	„	niesiot
Руское	**несетъ**	„	„	neset.

II. Нечистое або перемѣнное и тото двоякое естъ:

а) Отповѣдае въ падежи именителномъ рускому ѣ въ реченіяхъ: камень, корень, ремень, къ (! въ) рештѣ падежей чистымъ оста(е)ся.

в) Полскому іе на початку словъ: естъ, елень, если >< якъ вышше показано.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Въ давныхъ писмахъ, бѣлорускимъ діалектомъ (20) сочиненыхъ: яко то въ писмѣ с(вятомъ) перевода Скорины, въ Статутѣ велик. Княж. Литовск., въ привилияхъ и актахъ судовыхъ, тымъ діалектомъ писаныхъ, видимо слова: грехъ, дело, лето, речъ тело >< которые до нынѣ Русини образомъ славенскимъ произносятъ и пишутъ: грѣхъ, дѣло, лѣто, рѣчъ, тѣло >< .

§. 18.

Выговоръ самогласнои о.

Выговоръ самогласнои о въ діалектѣ рускомъ двоякій естъ:

1. Чистый, согласуючій полскому о въ словахъ: возъ, борона, горбъ, горохъ, дощъ, коло, золото, Кость (Константынъ), локоть, мохъ, ротъ, пахолокъ, скопъ, стопъ, хлопъ >< Мылнѣ теды, смѣшнѣ, а наветъ русинови незрозумѣлѣ говорылъ и писалбы тотъ, хтобы идучи за общимъ примѣчаніемъ Г. Павловского мѣсто чистого выговора и писаня словъ: возъ, борона, горбъ, горохъ >< писалъ и произносилъ: візъ, біріна, гірбъ, діщъ >< Такого выговора реченыхъ словъ нигде въ рускомъ нарѣчіи нема и не было.

2. Нечистый або перемѣнный выговоръ согласного о въ рускомъ нарѣчіи двоякій естъ: о мае силу тупого і въ самомъ тылко падежи именнтелномъ числа единственного: (21) Бо̊гъ, бо̊бъ, волъ, колъ, домъ, загонъ, гость, кость, кроль, лой, мостъ, ножъ, носъ, петровъ, постъ, попъ, рогъ, родъ, ровъ, рой, столъ >< Тые теды произноситъ Русинъ подобнѣ полскому выговорови: Bih, bib, hiśt, zahin >< въ рештѣ падежей николи немовимо Biha, biba >< но чистое о заховуючи: Бога, богу, гостя >< Въ нѣкоторыхъ словахъ два або три о находятся, въ которыхъ часомъ першое а часомъ другое тупое естъ: ото приклады выговора руского: клопо̊тъ (kłopit), поко̊съ (pokis), паро̊бокъ (paribok), здоро̊въ (zdorow), поко̊й (pokiy).

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Хотя реченый нынѣ нечистый выговоръ самогласнои **о** чрезъ **і** або полское **і** выразилисмо, собственна еднакъ сила выговора не есть еще выображена. Чуе то кождый свѣдомый руского діалекта. Русинъ мовлячи: Богъ, волъ, конь, самогласну **о** носовымъ нѣяко **і** выражае. Выговоръ тотъ барзо подобный естъ выговорови француского **u** въ словахъ: **jai vu, lu** >< Чехи уже давно произношене тое понехали. Еднакъ съ писма ихъ доходимо Аналогіи съ рускимъ просторѣчіемъ. Реченія: Бо̊гъ, во̊лъ, до̊мъ, ко̊нь пишутъ чехи въ падеж. Имени.: (22) wůl, dům, kůn, въ решті падежей **u** на чистое **о** перемѣняючи. Прагнучи любопитныхъ Иностранныхъ читателей съ властивымъ рускимъ выговоромъ нечистого **о** по можности засвѣдомити, таковое въ великой личбѣ словъ звѣздою (*) значимо.

Въ нѣкоторыхъ словахъ чистое **о** падеже именителного въ иныхъ допѣро падежахъ нечистый выговоръ мае. Н. п.

Чистое **о**		нечистое **о**
Локоть	Родит. Един.	**ло̊ктя**
Полоть	„ „	**по̊лтя**
Столецъ	„ „	**сто̊лця**
Нога	„ множ.	**но̊гъ**
Годенъ	Имен. множ.	**го̊дны**

о >< мае силу тупого **і** съ придидуючою согласною **в** въ наступуючихъ прикладахъ:

Писмо.	Просторѣчіе	полскими буквами
онъ		win
окно		wikno
овця		wiwcia
овса	Родит. Един.	wiwsa
отказавъ		witkazaw
отдавъ		witdaw
отишовъ		witiszow.

Приведеные въ обохъ постереженіяхъ свой (23) ства просторѣчія рускаго діалекта не сутъ общими правилами. Приведисмо ихъ едынѣ въ намѣреніи показаня, якъ недостаточнѣ знали выговоръ діалекта руского тіи, которіи го общими правилами опредѣляли.

Digitized by Google

§. 19.

О властивомъ діалектови рускому употребленіи согласныхъ в и л.

а) Мѣсто самогласной у въ просторѣчіи а навегъ и въ нѣкоторыхъ писмахъ в уживаное.

Писмо	Просторѣчіе
упасти	впасти
учинити	вчинити
учити	вчити
урядъ	врядъ
украсти	вкрасти
умѣти	вмѣти
заутра	завтра.

Примѣчаніе.

Въ переводѣ писма С. Докторомъ Скорыновъ читаемо: збелое муки пшенїчное все тое вчинишъ. Исхо(д) гл. кд҃. Въ серци человѣка навчоного положихъ мудрость. Исхо(д) гл. лд҃ ><

b) Славенскій творитель. числа єдинств. женскаго рода на ю и въ писмахъ рускихъ захованый, въ (21) просторѣчіи рускомъ согласною в кончится. Н. п.

	Пишемо	мовимо
твор.	водою	водовъ
	ногою	ноговъ
	рукою	руковъ
	><	><

с) Мѣсто л въ просторѣчіи в.

Писмо	Просторѣчіе
волкъ	вовкъ
долгъ	довгъ
молчи	мовчи
давалъ	дававъ
стоялъ	стоявъ.

Звычай тотъ, особливе що до третого лица муж. рода времене прош(едшого) числа єдинств. въ рускомъ просторѣчіи общій, въ парадигматахъ обохъ спряженій яко свойство діалекта того захованый.

Digitized by Google

§. 20.

Собственное употреблене самогласнои и въ діалектѣ рускомъ.

Самогласна и въ діалектѣ рускомъ образомъ діалекта славенскаго въ двохъ прикладахъ самостоятелнѣ пише и вымавля(25)ется. На отвертое и выходятъ:

a) Прилагателные падежи родителного женского рода числа единственного, которые въ россійскомъ діалектѣ на ой, въ полскомъ на ey кончитися звыкли. Н. п. въ рускомъ: краснои, милои, твердои, въ россійскомъ: красной, милой, твердой, въ полскомъ: krasney, miłey, twardey ><

Въ томъ припадку и мягкій выговоръ мае, для того теды въ нѣкоторыхъ писмахъ рускихъ мѣсто него ѣ ужывано и такъ писано: краснoѣ, милоѣ ><

b) Всѣ наклоненя неопредѣленные дѣйствителного залога въ россійскомъ и въ полскомъ на мягку самогласну выходячіе, н. п.

Наклонене неопредѣленное.

Руское	Россійское	Полское
давати	давать	dawać
любити	любить	lubić
носити	носить	nosić
терпѣти	терпѣть	cierpieć.

Примѣчаніе.

Що до закончення наклоненя неопредѣленного, рускій діалектъ сходится съ ческимъ, сербскимъ и иными, которые цѣлкомъ форму (26) славенску наклоненія того заховали. Пишутъ боемъ и мовятъ Чехове >< Sauditi, bywati, honiti, chraniti >< Въ россійскомъ діалектѣ закончене неопредѣл. на и давно устало, якъ насъ Г. Ломоносовъ въ 115. §. Граматики россійскои увѣрае: свойство нашего россійскаго языка, мовитъ онъ, убѣгаетъ отъ скучной букви и, которая отъ окончанія неопредѣленыхъ глаголовъ и отъ втораго лица единствен. числа давно оставлена >< ><

Digitized by Google

§. 21.

Приклады свойствъ діалекта руского, залежачихъ на доданю, оставленю або перемѣнѣ нѣкоторыхъ писменъ въ уравненю съ инными діалектами.

Въ діалектѣ:

	Полскомъ	Ческомъ	Дав. Славен.	Россійскомъ	Рускомъ
	błonie	błane		болонье	болоня
	ciąć	titi			тяти
	ciało	tełо	тѣло	тѣло	тѣло
	ciasto	testo		тѣсто	тѣсто
	ciotka	tetka		тетка	тютка
(27)	drzewo	drewo	древо	древо	дерево
	dziki	diki		дикой	дикій
	głod	hład	гладъ	гладъ	голодъ
	grzmieć	hrmiti	грмѣти	гремѣть	гремѣти
	kraść	ukrasti	красти	варовать(!)	красти
	każdy	kazdy		каждый	кождый
	krąg	krah	кругъ	кругъ	кругъ
	kłos	kłas	класъ	колосъ	колосъ
	las	les	лесъ	лѣсъ	лѣсъ
	lubić	lubity	любити	любить	любить
	mąka	muka	мука	мука	мука
	miasto	mesto		мѣсто	мѣсто
	milczyć	mołczaty	молчати	молчать	мовчати
	miłey	miłe	милои	милой	милои
	mleko	młeko	млеко	млеко	молоко
	mróz	mraz	мразъ	мразъ	морозъ
	płótno	płatno	платно	платно	полотно
	urząd	ured			врядъ
	wierzch	wrch	врьхъ	верхъ	верхъ
	uczyć	uczyty		учити	вчити
	włos	włas	власъ	власъ	волосъ
	xiąże	kneż	князъ	князь	княжя
	złoto	złato	злато	золото	золото
	pas		поясъ		поясъ
(28)	wesele	weseli	веселіе		вѣсѣля

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Съ приведеныхъ прикладовъ видимо, яко:

a) Діалектъ рускій ческому и давному славенскому, полскій россійскому въ наклоненіи неопредѣленномъ (infinitivus) дѣйствителного залога подобный єстъ.

Тотъ самъ діалектъ рускій:

b) Наращеніемъ именъ существ(ителныхъ) самогласными **е** и **о** от инныхъ различаеся, яко:

c) Произношенію полского выговора **c** въ словахъ: ciało, ciasto, ciotka, ciepły, cicho, kościoł >< отповѣдае въ ческомъ діалектѣ: telo, testo, tetka, tepli, ticho, kostel, >< въ рускомъ: тѣло, тѣсто, тютка, теплый, тихо, костѣлъ, а въ бѣлорускомъ: тело, тесто, тетка >< Въ тыхъ словахъ полское произношене согласнои **c** єстъ то само, що латинского **t** предъ **i** въ словах: otium, nuntium, natio >< (7) Кромѣ поляковъ жаденъ инный славенскій народъ того латинского произношеня не пріялъ. (8)

§. 22.

Различие самогласныхъ.

(29) Различие самогласныхъ, то само або подобное произношене маючихъ.

a) **и** и **ы**, слоги: **ки, ви, ди, ни, ми, ли, ри, си** от **бы, вы, ны, сы, пы, ры** различати належитъ. На томъ бовемъ различіи стоитъ значеніе реченій. Рожницу тоту кождый родовитый Русинъ въ выговорѣ заховуе. Но не такъ легко потрафитъ ю выразити Чехъ, Полякъ, котрый руское **и** полскому **i**, а руское **ы** полскому **y** єдногласное быти разумѣе.

b) **о** и **ѡ**, **оу** и **ȣ**, **ꙗ** и **ѧ**. Межи тыми нема въ просторѣчію жадного различія Особливые правила, показуючіе, где ся тота або ова съ помянутыхъ самогласныхъ пише, до орѳографіи належатъ.

§. 23.

Произношеніе поединчихъ слоговъ и реченій.

Кожда самогласна, сама въ собѣ уважана або съ инными писмены разъ тылко произнесена, слогъ (syllaba) назы-

Digitized by Google

ваеся. Реченіе (слово) єстъ членобразное (articulatum) удареніе голоса, съ єдного або (30) болше слоговъ сложенное, которымъ понятіе (idea) яково обявляемо. Н. п. стою, хвала >< сутъ реченія.

Кождое слово маєтъ властивое гласоудареніе. Различіе гласоударенія походитъ:

а) От грубости, мягкости, тупости и острости поединчихъ писменъ.

в) Ог знаковъ ъ и ь, теперъ гласоудареня немаючихъ. Знаки тые припряжногласными зовутся, на остатокъ:

г) От знаковъ, надъ самогласными положеныхъ.

§. 24.

О знакахъ ъ, ь, або ><

Твердый (грубый) знакъ ъ стоитъ теперъ на конци реченія и значитъ твердый и грубый выговоръ остатнои согласнои. Н. п. квѣтъ, млинъ >< >< Мягкій (тонкій) ь при согласной або надъ согласною значитъ мягкое єи произношеніе. Н. п. конь, локоть, стопень, мешкан'е ><

Примѣчаніе.

Въ давныхъ писмахъ славенскихъ и рускихъ знакъ ъ въ сер(е)динѣ реченія мѣлъ силу (31) самогласныхъ: а, е, и, о. Такъ найдуемо въ оригиналномъ наданю руского князя Лва въ року 1292. по Рожд. Х(ристо)вомъ: врѣхъ мѣсто теперѣшного: верхъ. Въ помянутомъ въ нотѣ 5. Цвѣтословіи стоитъ: сѫ́й, тѫ́й, плѣть, стлѣпъ, исплѣнися >< теперъ: сей, той, плоть, столпъ, исполнися ><

Просодійна сила знаменованои чрезъ ъ самогласнои въ книзѣ той оѯіею надъ ъ выразне значена єстъ.

§. 25.

Знаки гласоударенія.

а) Оѯіа (') въ серединѣ реченія. Н. п. сла́ва га́нба.

b) Варіа (') на конци. Н. п. кладѝ, славѝ.

с) Облеченная (^) кладеся въ множественномъ числѣ мѣсто оѯіи або варіи для различія падежей числа єдинственнаго. Н. п. того пісанія, тые пісâнія.

Digitized by Google

Исо (ˆ) мѣсто оу҃іи на початку реченія стоитъ. Н. п. ꙗ҃бко ><

Слитная (˘) естъ знакъ двоегласнои. Н. п. дай ><

Сократителные (˜ ˚) титла, словотитла мѣсце еднои согласнои або самогласнои або бо҃лше слоговъ опущеныхъ заступуе. Н. п. Дш҃а мѣсто душа, Гд҃ь мѣсто господь. Далша наука о силѣ и мѣсци знаковъ просодійныхъ при конци граматики, де о гласоудареніи мова.

§. 26.

(32) Общіе правила слаганія.

1. Много въ яковомъ словѣ естъ само або двоегласныхъ, толико естъ слоговъ. Н. п. въ словѣ: не-бо сутъ два слоги.

2. Согласное писмя межи двома самогласными береся до наступуючого слога. Н. п. ми-са.

3. Согласные нераздѣлные до наступующои самогласнои належатъ. Н. п. сре-бро, кра-сна.

4. Коли по нераздѣлимыхъ писмя раздѣлимое наступуе, то тото до послѣдующои самогласнои береся. Н. п. страст-ный.

5. Раздѣлимые писмена межи двома самогласными раздѣляются. Н. п. Твер-до ><

§. 27.

Общіе правила чтенія.

1. Кождое писмя и кождый слогъ властивымъ ему голосомъ говори.

2. Слоги едного реченія тяглѣ и безъ перестанку вымавляй.

3. При знакахъ раздѣленія голосомъ належитѣ переставай.

§. 28.

Знаки раздѣленія членовъ.

Запятая (,) На той затримуемо голосъ, потрѣбный до произношенія: еденъ.

Digitized by Google

Точка съ запятою (;) При той стаемо голосомъ такъ долго, якся мовитъ: еденъ, два.

(33) Двосточіе (:) Затримуемо голосъ, якъ бысмо мовили: еденъ, два, три.

Точка (.) На нѣй стаемо голосомъ чрезъ часъ выговора: 1. 2. 3. 4.

Спочивателная (–) При той найдолше голосъ затримуемо.

Знакъ вопросителный (?) Пытаня.

Знакъ звателный або удивителный (!) выкрыку.

Знакъ вмѣстителный ( ).

Часть вторая

Етимологіа.

§. 29.

Етимологіа въ обще.

Етимологіа естъ наука познаня поединчихъ частей мовы въ обще и свойствъ каждои части съ осѹбна.

Мысль человѣческа естъ образомъ рѣчи.

Рѣчъ естъ предметомъ мысли.

Рѣчи и мысли о нихъ съ розмаитыхъ частей сложены сутъ. Для того и въ мовѣ человѣческой розмаитые части уважаемо.

(34) Части мовы сутъ слова (реченія), которими понятія рѣчи, ихъ свойствъ и розмаитыхъ ихъ отношеній выражаемо. Таковые части абося подлугъ розмаитои потребы скланяютъ або непремѣннѣ стоятъ. Съ тои уваги выникае подѣлъ частей мовы на скланяемые и нескланяемые.

§. 30.

Скланяемые и нескланяемые части мовы.

а) Скланяемые	сутъ
1. Имя	(Imie, Nomen)
2. Мѣстоименіе	(Zaimek, Pronomen)
3. Глаголъ	(Słowo, Verbum)
4. Причастіе	(Imiesłow, Participium)

Digitized by Google

b) Нескланяемые сутъ:
5. Нарѣчіе (Przysłowek, Adverbium)
6. Предлогъ (Przyimek, Praepositio)
7. Союзъ (Spoynik, Coniunctio)
8. Междометіе (Wykrzyknik, Interiectio).

Глава 1.

О скланяемыхъ частехъ мовы.

Раздѣлъ первый.

О имени.

§. 31.

О имени въ обще.

(35) Имя естъ часть мовы, рѣчъ або свойство рѣчи выражаюча. Н. п. дóмъ, братъ >< сутъ имена рѣчи; великій, красный, почтивый >< сутъ имена свойства.

§. 32.

Подѣлъ имене.

Имя двоякое естъ:

А. Существителное тото имя зовемо, которое значитъ рѣчъ самостоящу безъ възгляду, если тота рѣчъ дѣйствително (actualiter) естъ або нѣ. Н. п. Богъ, дерево, мысль >< Именемъ тымъ на питаня: хто, што >< отповѣдаемо.

В. Прилагателное значитъ свойство рѣчи. Нимъ отповѣдаеся на вопросъ: якій, а, ое >< ? Н. п. милый, силный, а, ое.

§. 33.

О именахъ существителныхъ въ обще.

Въ всѣхъ именахъ существителныхъ уважати треба: видъ, число, родъ и склонене.

Digitized by Google

§. 34.

Види именъ существителныхъ.

А. Имена существителные сутъ:

1. Нарицателные и собственные.

a) Нарицателные, которые много рѣчи єдного рода значатъ. Н. п. Рѣка, рыба, кѣнь.

b) Собственные, которые єдну певну рѣчъ (36) означаютъ. Н. п. Петръ, Сянъ, Галиціа, Аѵстрія ><

2. Простые и сложеные.

a) Простые, которые не сутъ сложеные. Н. п. лѣто, сонце ><

b) Сложенные, которые съ иныхъ реченій складаются. Н. п. праводавецъ, вѣроучитель, цѣломудрый.

3. Коренные (первоначалные) и происходные.

a) Коренные (первоначалные), которые от другихъ не походятъ, але иннымъ коренемъ сутъ. Н. п. рука, дерево, гусь, волъ ><

b) Происходные, которые от первоначалныхъ походятъ. Н. п. Порука, поручникъ. Деревяный. Гуся, гусятко, гусятина. Воловина ><

§. 35.

Имена существ(ителные) происходные.

Имена происходные от именъ существ(ителныхъ) коренныхъ, от прилагателныхъ або от глаголовъ походити звыкли.

Приклады.

	Садовина	от имене корен(ного)	садъ
	Княгиня	„ „ „	князь
	Телятина	сущ(ествителного)	теля
	Дворянинъ	„	дворъ
	Стависко	„	ставъ
	Пирожокъ	„	пирогъ
	Радость	прилагател(ного)	радъ, а, о
	Купецъ	глаг(ола)	купую
	Мучевикъ	„	мучу
(37)	**Служба**	„	служу

Digitized by Google

Помощникъ	(отъ) глаг(ола)	помагаю
Коваль	„	кую
Злодѣйство	прич. и гла(гола)	злое и дѣю.

§. 36.

Имена увеличителные и умалителные.

Межи именами происходными особливѣ увеличителные и умалителные уважати треба.

Увеличителные. Н. п. **Хлопище, паниско, житниско** >< Умалителные. Н. п. **Соненко, Марися, квѣточокъ, дѣвчатко** >< Увеличителные и умалителные суть знову або:

a) Ласкателные. Н. п. **серденко, сонен'ко, гален'ка.**

b) Призирателные. Н. п. **Піячина, старцунъ, ножище, панище** >><

§. 37.

Приклады происхожденія.

А. Имена нарицателные.

	Берегъ	бережокъ		
	Васъ(ви)	вашець,	вашецѣнъ	
	Горбъ	горбокъ	горбочокъ	
(38)	Дѣва,	дѣвка,	дѣвча,	дѣвуня
	кафтанъ,	кафтаникъ,	кафтанище	
	кобыла,	кобылка,	кобылочка	
	курка,	курочка,	куря,	курятко ><
	книга,	книжка,	книжочка	
	конь,	коняръ,	коникъ	
	ластивка,	ластивочка,	ластивонка	
	лѣсъ,	лѣсокъ		
	мѣсяцъ,	мѣсячокъ,	мѣсяченко	
	мати,	матуня,	матѣнка,	матуненка
	нѣчь,	нѣченка,	нѣчка	
	ѣкно,	ѣкенце,	ѣкенниця	
	око,	очко,	оченко	
	плугъ,	плугаторъ		
	рука,	ручка,	рученка	
	родина,	родинонка		

Digitized by Google

сосѣдъ,	сосѣдонко		
самецъ,	самчикъ,		
столъ,	столикъ,	столичокъ	
сынъ,	сыновокъ,	сыноонко	
тато,	татенко,	татуніо,	татусіо
ухо,	ушко,	усіо	
серце,	серденко		
яйце,	яєчко.		

В. Имена собственные:

(39)	Ганка,	Ганя,	Гануся,	Гануска
	Иванъ,	Іванціо,	Ясіо,	Ясуніо
	Каска,	Кася,	Касуня	
	Маріа,	Марися,	Марвня	
	Нацка,	Наця,	Настуня	
	Петръ,	Петруньо.		

§. 38.

В. Число именъ существителныхъ.

Число именъ сущ. троякое єстъ:

a) Єдинственное, коли о єдной рѣчи мова. Н. п. тотъ мужъ.

b) Двойственное, коли о двохъ тылко рѣчахъ мова. Н. п. двѣ не-вѣстѣ ><

c) Множественное, гды о бѣлше якъ о двохъ рѣчахъ мова. Н. п. тоты дерева.

Примѣчаніе.

1. Число двойственное, въ коренной славенской мовѣ и писмахъ до нынѣ затриманое, въ теперешныхъ писмахъ рускихъ не уживано. Въ нѣкоторыхъ тылко сторонахъ єще го въ рускимъ и полскомъ просторѣчію чути. Такъ н. п. мовятъ русины: двѣ невѣстѣ, двѣ гусцѣ >< Въ просторѣчіи полскомъ podzwa, trzymaywa, dayta >< strzelaliswa, strzelalista >< якъ (40) то на л. 177. 178. приписовъ до I. части Граматики Ксендза Копчинского видно (Przypisy do Gramatyki na klassę I) (примѣчено).

2. Найбѣлша часть именъ существителныхъ маетъ оба числа. Сутъ єднако имена, тылко въ єдинственномъ або тылко въ множественномъ числѣ уживаные.

Digitized by Google

a) Множественного числа немаютъ имена собственые Богôвъ поганскихъ, аггеловъ, людей, тѣлъ небесныхъ, частей землѣ, имена имперій, царствъ, мѣстъ, нѣкоторыхъ селъ, моръ, рѣкъ, собственныхъ наукъ. Н п. Гавріилъ, Галіція, Єгова, Іулій, Сянъ, Философіа ><

b) Множественное тылко число маютъ наступуючіе: вилки, ворота, вощины, груди, граблѣ, грати, двери, дрова, жорна, згонины, золзы, залѣгы, кросна, клѣщи, ловы, мары, ножички, ноши, окуляры, отрубы, первосны, плѣгкѣ, поміи, поминки, портки, плюца, переносины, руковыны, станы, сухоты скрипки, Татры, уста, Угры, Чехи, шаравары, шоры ><

3. Сутъ въ рускомъ діалектѣ имена собственые, маюціе значеніе єдинственного, а окончаніе множественного числа. Н. п. имена селъ, мѣстъ: Вышатичи, Дроздовичи, Микулинчи и инные.

(41) §. 39.

С. Родъ именъ существ(ителныхъ).

Три сутъ роды им. существ.:

a) Мужескій. Н. п. Тотъ хлопъ.

b) Женскій. Н. п. Тота пани.

c) Средній. Н. п. Тото поле.

§. 40.

Знакъ рода.

Знакомъ рода єстъ тото, што намъ незаводнѣ показуе, которое имя существителное именемъ мужескимъ, або женскимъ, або среднымъ, то єстъ: ни мужескимъ ани женскимъ звати можна.

Посполитымъ знакомъ рода єстъ:

a) Народный звычай. Знакъ атоли тотъ не єстъ завше певнымъ и яснымъ, для того инные певнѣйшіе приводимо.

Знаками таковыми сутъ:

b) Полъ (płeć, genus)

c) Окончение и

d) Склонене.

Digitized by Google

Тые знаки уважаючи, наступующіе правила до означеня родовъ служити будутъ.

§ 41.

Родъ именъ существ(ителныхъ) подлугъ пола.

1. Имена мужей, урядовъ мужескихъ, А(г)г(е)л(ов)ъ, (42) Богѻвъ поганскихъ, мѣсяцей, вѣтровъ и самцовъ животныхъ сутъ рода мужеского. Н. п. Ѳома, Гавріилъ, Староста, Аполло, Зефиръ, волъ ><

Примѣчаніе.

Читаемо въ давныхъ писмахъ: тото княжя (Książe). Теперъ мовятъ и пишутъ: великій князь ><

2. Имена женъ, ихъ урядовъ, богинь поганскихъ и самицъ животныхъ сутъ женского рода. Н. п. Марія, Монархиня, Ляда, Лвица ><

3. Нѣкоторые имена животныхъ сутъ общого рода то естъ: мужескій або женскій полъ значити могутъ. Н. п. человѣкъ, волоцюга, свѣдокъ, слуга, музика, піяница, заяѣць. Тыхъ родъ оказуеся съ доданя словъ: мужъ, самецъ, невѣста, самиця або съ рода мѣстоименія або прилагателного, при таковыхъ именахъ стоячого. Н. п. Тотъ, тота слуга. Заяѣць самецъ, заяѣць самиця.

4. Родъ инныхъ именъ животныхъ, жадного пола невыражаючихъ нѣ тежъ знаку пола при собѣ не маючихъ, съ окончения и склоненя познаемо.

(43) Таковые имена сутъ: звѣръ, рыба, мышъ, дерево.

§. 42.

Родъ именъ существ(ителныхъ) по ихъ окончеию и склоненю.

1. Имена рѣкъ, мѣстъ, сторонъ, деревъ, зѣля, звѣрей на ъ, также кончащіеся на ь, ай, ей, ій, ой, уй, ый, ѣй, уй, которые въ падежи родит(елномъ) единственного числа на я выходятъ, сутъ рода мужеского. Н. п. Тотъ дѻмъ, тотъ Дунай, тотъ Спаситель ><

Digitized by Google

2. Кончачіеся на а, я и ь, которыхъ родит(елный) числа єдинств. на и, ы або ѣ, Женского сутъ рода. Н. п. Тота вода, куля, напасть ><

Примѣчаніе.

a) Имена на а, мя, ля, ся, которыхъ род(ителный) на не або те, до средного рода належатъ. Н. п. Тото дѣвча, племя, вымя, дитя, порося, теля ><

b) Планета, комета сутъ звычаемъ чужостраннымъ рода мужеского.

3. Имена на е, є и о средного сутъ рода. Н. п. Тото мешкане, житіе, огниско ><

Примѣчаніе.

Имена притяжателные: увеличителные и умалителные на е або о родъ коренныхъ заховуютъ. Н. п. Тотъ хлопъ, тотъ хлопище. Тотъ сынъ, (44) тотъ сынонко Тотъ ляхъ, тотъ ляшиско. Тота панна, тота паннуня, тота паннiско.

4. Имена существителные, множ. тылко число маюцiе, женского сутъ рода. Н. п. Уста, ворота, крестины, двери, граблѣ, вилки ><

§. 43.

D. Склоненіе, падежъ.

Склоненіе єстъ перемѣна именъ существителныхъ, прилагателныхъ, причастій, мѣстоименій и числъ розмаитыми падежми.

Падежъ (przypadek, casus) єстъ розмаитое окончeніе, которымся розмаитый способъ представленя собѣ єдного и того самого имене выражае.

§. 44.

Число падежей.

Въ рускомъ діалектѣ такъ, якъ и въ славенскомъ, сѣмъ падежей рахуемо.

1. Именителный (mianownik, nominativus), которымъ рѣчъ зовемо и на пытане: хто, што? отповѣдаемо. Н. п. Хто? Павелъ. Што? Сукно.

2. Родителный (dopełniacz, genitivus), (45) которымъ на пытане: чiй, чiего, чого? отповѣдаемо. Н. п. того человѣка.

Digitized by Google

3. Дателный (celownik, dativus) даване значитъ и пытаню: кому, чому, чему? согласуе. Н. п. кому? Тому человѣку.

4. Виннителный (biernik, accusativus), которымъ на пытане: кого, што? отповѣдаемо. Н. п. Кого видѣли? Невѣсту.

5. Звателный або удивителный (wołacz, vocativus), которымъ кого зовемо або ся въ порушеню дивуемо. Стꙋй, человѣче! О мати!

6. Сказателный (miescownik, ablativus), которымъ на пытане: где, о чимъ, о кимъ >< отповѣдаемо. Н. п. о томъ ножи, полѣнѣ, о людехъ.

7. Творителный (narzędnik, instrumentalis), которымъ на пытане: кимъ, чимъ? отповѣдаемо. (46) Н. п. ножомъ, дорогою(въ).

§. 45.

Свойство склоненій.

Въ кождомъ склоненіи або формованю падежей имене существителного чтыри рѣчи предъ очима мати належитъ то єстъ: Ѳема склоненія, окончене имене скланяемого, видъ писменъ и произношеніе, рускому языкови властивое.

§. 46.

Ѳема склоненія.

Ѳема кождого склоненія єстъ падежъ именителный числа єдиственного.

§. 47.

Окончене имене скланяемого.

Оконченіе двоякое єстъ: Ѳемате и падежей.

a) Оконченіе Ѳемате єстъ остатна буква падеже именителного числа єдинств. Оно показуе, до которого склоненія тото або ово ѳема належитъ.

b) Оконченіе падежей єстъ остатна буква або остатный слогъ падеже.

Окончене тото двоякое єстъ.

Digitized by Google

аа) Властивое естъ остатна самогласна (47) або согласна, подлугъ розмаитости склоненя або формы перемѣняема.

бб) Общое, во всѣхъ склоненіяхъ непремѣнное. Таковы окончення сутъ: **въ, мъ, хъ, ми, мы.**

По розмаитости окончення Ѳемате осмъ склоненій именъ существетел'ныхъ(!) на особливыхъ таблицахъ представляемо.

§. 48.

Видъ писменъ.

Видъ писменъ всякого ѳемате виникае съ перемѣны, якой писмена тые въ склоненію подпадаютъ.

По видѣ томъ дѣлятъ ся писмена (буквы) ѳематена:

a) Коренные або первоначалные, которые во всѣхъ падежахъ обоихъ числъ непремѣннѣ стоятъ.

b) Перемѣнные, которыхъ перемѣною, опущеніемъ або наращеніемъ, падежи и числа формуются.

Перемѣна тота розмаитымъ способомъ дѣятися звыкла.

§. 49.

Форма склоненій и знакъ формы въ обще.

Способъ реченои перемѣны называеся форма склоненія. Поневажъ имена сущ. або (48) прилагателные, єднакое ѳема то естъ: єдно оконченіе маючіе, въ нѣкоторыхъ падежежъ (! падежехъ) властивымъ способомъ (формою) скланяемые бываютъ, для того при кождомъ склоненіи розмаитые єго формы найдуются.

Кожда форма маетъ знакъ.

Знакомъ формы склоненя именъ сущ(ествителныхъ) естъ падежъ родителный числа єдинственнаго. Для легчого познаня способу склоненія подлугъ тои або овои формы подъ нѣкоторыми формами бѣлше прикладовъ приводимо.

Digitized by Google

§. 50.
О произношеніи.

Кромѣ ѳемате и формы постергаемо еще, яко нѣкоторые писмена, въ писмахъ рускихъ уживаные, въ нѣкоторыхъ падежахъ инакшеся пишутъ, а инакшеся въ просторѣчіи вымавляютъ.

§. 51.
I. Склоненіе.

Таблица 1.

А. Ѳема склоненіа того естъ окончение а.

Имена мужеского и женского рода на а до того склоненія належатъ.

В. Форма.

(49) Склоненіе первое мае двѣ формы.

Знакомъ первои естъ ы,

второи и.

1. До первои належатъ:

а) Мужескіе, женскіе и обоего рода на ба, да, за, ла, ма, на, са, та. Н. п. мужеск: тотъ воевода, староста, мочиморда, галабурда, газда, женск.: тота вода, сказа, мама, коса, хата ><

b) Множественные на ы. Н. п. Крестины, третины ><

2) До второи формы належатъ:

а) Мужескіе на ка, за. Н. п. Савка, внука, Монарха ><

b) Женскіе на га, жа, v, ка, ха, ца, ша, ща. Н. п. Ватага, яруга, калужа, сорока, муха, каша, свѣча ><

с) обоего рода на га, ка, ха. Н. п. слуга, волоцюга, музика.

С) Произведеніе первого склоненія.

Число единств.

Въ родит. въ формѣ I. а ѳемате перемѣняеся на ы,

„ „ II. „ „ и.

Примѣчаніе.

Въ просторѣчіи рускомъ и тонкося произноситъ, (50) для того въ нѣкоторыхъ наветъ писмахъ окончене родит. на ѣ. Н. п. ногѣ, рукѣ ><

(Въ) Дателномъ а (на) ѣ.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Въ давныхъ писмахъ бѣлорускогo дѣалекта, якото: въ писмѣ с. перевода Скорины, въ Статутѣ вел(икого) Княж(ества) Литовского дат. на е кончится. Н. п. Той сторове, послузе. Въ рускомъ зась такъ, якъ и въ славенскомъ, на ѣ.

Винит. а на у.

Зват. а „ о.

Творит. а) въ муж. а на о доданемъ общ. мъ(въ),

b) въ жен. а на ою(овъ).

Сказ. якъ дателный.

Примѣчаніе.

Въ именахъ на га, ка, ха перемѣняеся въ дател. г на з, к на ц, х на с. Н. п. нога, нозѣ, мука, муцѣ, муха, мусѣ.

Множественное число.

Имени. первои формы на ы, второи на и.

Звичаїмъ руского діалекта звыкли также имена мужеск. рода первои формы въ падежи томъ на (51) ове кончатися. Н. п. старостове, воеводове ><

Родит. формуеся усѣченіемъ коренои согласнои а и тогды на грубу согласну выходитъ або въ прилагаеся.

Дател. повстаетъ съ доданя до ѳемате общого окончення мъ.

Винит. мужескихъ обоихъ формъ подобный родителному, женскихъ именителному.

Зватель. якъ именителный.

Сказат. приложенемъ до ѳемате общого хъ.

Творит. въ первой формѣ съ ѳемате и общого мы,

въ второй ми.

§. 52.

П. Склоненіе.

Табл. I.

А. Ѳема склоненія єстъ именителный, оконченый на я.

До склоненія того належатъ имена мужескіе и средные на я.

Digitized by Google

В. Форма.

Склоненіе того четыри формы мае.

Знаки формъ тыхъ сутъ:

и, ѣ, я и е

По I. формѣ скланяются муже(н)скіе: тотъ судія, заведія >< (52) женскіе: тота шія, змія.

По II. формѣ скланяются женскіе: тота дыхавиця, доля, жменя, пекарня, пустыня, дыня, кропля, скриня, княгиня, миля. Собств(енные): Марися, Настя, Кася, Гануся, Пазя, Пазуня >><

По III. формѣ скланяются средн.: тото житя, беремя, весѣля, щастя; собирателные: волося, галузя, зѣля, камѣня, корѣня, колося, листя, мотузя, начиня, терня >><

По IV. формѣ ходятъ средные

а) на **мя** якото: имя, племя, сѣмя >< и образомъ первого прикладу скланяются. Сѣмя часомъ по III. формѣ скланяемо,

b) на **ля, ня, пя, тя, ся**: теля, ягня, дѣтя, гуся, порося >< за вторымъ идутъ прикладомъ.

С. Произведеніе II склоненія.

Єдинств.

Родит. Формы I. перемѣною ѳемате **я на и**,
II. „ „ **я на ѣ**,
(53) III. непремѣнно **я**,
IV. а) Перемѣною **я на ене**,
b) доданіемъ до **я слога те**.

Дател. Формы I. II. якъ родител.,
III. перемѣною **я на ю**,
IV. перемѣною родит. **е на ю**.

Винит. Фор. I. и II. перемѣною **я на ю**,
III. и IV. якъ именителный.

Зват. Фор. I. и II. перемѣною **я на ю**.
III. и IV. якъ именителный.

Сказат. Фор. I. II. III. и IV. дателному подобенъ.

Творит. Фор. I. и II. формуеся доданіемъ до звателного самогласнои **е[ю](евъ)**,
Фор. III. перемѣною ѳемате **я на імъ**,
Фор. [IV] доданіемъ до родит. **мъ**.

Digitized by Google

Множественное число.

Именит. Фор. I. перемѣною я на и,
II. „ я „ ѣ,
III. непремѣнно я,
IV. перемѣн. оконч. родит. единст. е на а.

Родит. Фор. I. перемѣн. іи род. единст. на двоегла(сну) ій,
II. и III. лишенемъ множ. я, приложенемъ ь,
IV. „ „ а, „ ъ.

(54) Примѣчаніе.

Имена женск. на ня съ предидучою двоегласною: ай, ій, ой въ падежи томъ самогл. и перемѣня(ю)тъ на е и тогды на нъ кончатся. Н. п. Тота стайня, тыхъ стаенъ.

Дател. Фор. I. II. III. приданіемъ до ѳемате общаго мъ,
IV. прилож. до имен. множ. общ. мъ.

Винит. Фор. I. животныхъ якъ родит.,
I. II. III. IV. неживотныхъ якъ именит.

Зватель. всѣхъ формъ якъ именительный.

Сказат. формуеся якъ дателный доданемъ до именит. множ. общ. хъ.

Творит. ми.

Часомъ въ просторѣчіи самогласна четвертои формы а оставляется, тогды предидуща ей согласна чрезъ ь або ' умягчена бывае. Мовымо н. п. тыми щастьми, ягнят'ми.

§. 53.

III. Склоненіе.

Таблиц. II.

А. Ѳема склоненя того естъ именит., кончащійся на е. До склоненя того належатъ тылко имена средные на е.

Примѣчаніе.

(55) Мужескіе и женскіе происходные на ще перемѣняютъ въ родит. единств. ще на ска и до четвертого склоненя переходятъ. Н. п. Тотъ хлопище, тота кошулище, родит. того хлописка, тои кошулиска.

Digitized by Google

B. Форма.

Въ томъ склоненіи єдна форма.

Знакомъ формы я.

До формы тои належачіе идутъ:

a) За (1) прикладомъ: Серце, мѣсце, окенце ><

b) За 2. прикл. (е) везене, вертане, помазане.

c) За 3 прикладомъ: море, поле ><

Примѣчаніе.

1) Окончеию 2 прикладу на не отповѣдае окончеиіе славенск. и россій. ніе, а полское ніе. Въ рускомъ діалектѣ окончеиіе тото двоякося выражати звыкло.

Въ просторѣчіи устномъ и нѣкоторыхъ наветъ давныхъ писмахъ чрезъ ня.

До нынѣ мовитъ русинъ: тото везеня, стараня, мешканя. Подобнѣ кончатся тые слова въ толкованомъ Ev(анге)ліи, въ року 1617. писано(мъ).

Знову чрезъ не або нье або знакъ умягченя ь над н кладучи. Уживане окончеиія такого въ рускихъ писмахъ посполито.

(56) И такъ въ біблии скорины писано: помазане, полегчене >< Въ Статутѣ Литовскомъ уживаные сутъ: затрудненье, обтяженье >< въ книзѣ: Вѣнецъ Х(ристо)въ званой, въ Почаевѣ(?) 1688. друкованѣй: Подъ часъ страсти набывъ И(су)съ славы чрезъ затмене слонца. Чрезъ трасеня землѣ ><

2) Г. Добровски на листѣ 12. §. I. Граматики славенского языка увѣрае насъ, яко давно (olim) я мѣста а наветъ по ц писано: immo et post ц, сутъ его слова, „оц҃я, срдця, лиця pro оц҃а, срдца, лица". Но от давности тои вынятя треба діалектъ рускій, въ которомъ до днесь въ просторѣчіи и писмахъ читаемо и слышимо: того серця, лиця >< и муж. наветъ отця ><

C. Произведеніе III. Склоненя.

Єдинств.

Родител. перемѣною е на я,

въ I. прикладѣ часомъ а.

Дател. перемѣною я на ю,

въ просторѣчіи име. 3 прикл. также на ѣви.

Винит. якъ именителный.

Digitized by Google

(57) Зватель. якъ именительный.
Сказат. перемѣною е на и,
2. прикл. „ е на ю(и).
Творит. Приложенемъ до ѳемате общ. мъ.

Множеств.

Именит. Перемѣною е на я.
Родител. оставленемъ е и умягченемъ чрезъ ь.
Дател. доданемъ до имени. множ. общ. мъ.
Винит. якъ именительный.
Зватель. то само.
Сказат. доданіемъ до именительного множ. общ. хъ.
Творит. то само.

§. 54.

IV. Склоненіе.

Таблица II.

А. Ѳема склоненя того єстъ именит. єдинственный на о.
В. Форма.
Склонене тото єдну форму мае.
Знакомъ формы єстъ а.
а) Первымъ прикладомъ скланяемые сутъ мужескіе собственные:
Фетко, Гринко, Леско; умалителные: сынонко, братенко, сосѣдонко, роченко ><
(58) Примѣчаніе.
Мужескіе: дѣдо, тато, Гаврило >< въ множ. по первому склоненю ходятъ.
b) Вторымъ прикладомъ скланяемые средные: тото болото, долото, веретено, зеркало, кадило, коло, мыло, мотовило, мясо, полотно, писмо, слово, ярмо ><
с) Третымъ прикладомъ:
аа) Мужескіе производные: тотъ хлописко, паниско, гаврилиско ><
bb) Женскіе производные: тота дѣвчиско, панниско, Касчиско, скринчиско ><
сс) Средные нарицателные: тото войско, боиско, окописко, лѣтовиско ><

Digitized by Google

dd) средные производные: тото полиско, поросятко, ягнятко, курятко, серденко ><

С. Произведеніе IV. склоненя.

Єдиств.

Родит. формуеся перемѣною о на а.

Дател. „ „ у на ови.

Винит. Имен. 1. прикладу якъ родителный,
2. и 3. приклад. якъ именит.

Звател. 2. прикла. перемѣ. кор. о на у,
2. и 3. прикл. якъ именит.

(59) Сказат. 1. и 3. прикл. перемѣною о на у,
2. ѣ.

Творит. доданемъ до именит. общ. мъ.

Множеств.

Именит. 1. прикл. перем. корен. о на и,
въ просторѣчіи на ѣ,
2. и 3. прикл. а.

Родит. 1. прикл. доданемъ до корен. о соглас. въ,
2. и 3. прикл. усѣченіемъ корен. о.

Дател. приложенемъ къ родит. един. общ. мъ.

Винит. 1. прикл. якъ родителный множ.,
2. и 3. прикладу якъ именител.

Звател. якъ именит.

Сказат. доданемъ до родит. един. общ. хъ.

Творит. „ „ „ „ „ ми.

§. 55.

V. Склоненіе.

Табл. II.

А. Ѳема склоненія того сутъ имена, кончащіеся на двоегласные: ай, ей, ій, ой.

В. Форма.

Єдин тылко формы въ томъ склоненю.

Знакомъ формы єстъ я съ предидущою (60) самогласною.

До склоненя того належатъ самые мужескіе, окончініе прилагателныхъ маючіе, яко то кромѣ прикладовъ:

Digitized by Google

a) Имена мѣсяцей: Май, Априлій ><

b) собственнее(!): Дунай, Андрій, Матвѣй ><

c) нарицателные: звычай, злодѣй, край, крутѣй, покой ><

C. Произведене V. Склоненя.

Число Єдинствен.

Родител. Двоегласна ѳемате на два слоги разтворяется и тогды и перемѣняеся на я.

Дател. на ю,

въ просторѣчіи на їви.

Винител. якъ именителный въ неживотныхъ,

„ родителный въ животныхъ.

Звател. перемѣною и на ю.

Сказат. на отвертое и,

въ просторѣчіи часомъ на ю.

Творит. перемѣною коренныхъ двоеглас. на ївмъ.

Множ.

Именит. Двоегласна розтворяется на два слоги съ отвертымъ и,

въ просторѣчіи чути ѣ.

(61) Родител. якъ ѳема на двоегласну.

Въ просторѣчіи до отвертого и прилагаеся (въ).

Дател. до єдинствен. родит. прил. общ. (мъ).

Винит. неживотныхъ якъ именителный,

въ животныхъ якъ родителный.

Звател. якъ именителный.

Сказат. доданіемъ до родит. єдинств. общ. хъ.

Творит. „ „ „ „ ми.

Примѣчаніе.

Привелисмо за прикладъ 2 имя єлей, въ писмахъ рускихъ съ Славенского затриманое. Но народъ посполитый вымавляе го: волѣй, волѣю ><

§. 56.

VI. Склоненіе.

Табл. III.

A. Ѳема склоненя того сутъ имена, на тверду согласну выходячіе.

Digitized by Google

В. Форма.

Склоненіе шестое двѣ формѣ мае.

Знакомъ першои естъ а,

второи у.

1. По первой формѣ скланяются живот(62)ные мужеск. на ъ и кончатся въ родит. на а.

Изято естъ имя гадъ, того гаду.

2. Неживотные на ъ частію на а, частію на у въ родителномъ кончитися звыкли. На оборотѣ III табл. приводимо много именъ, подлугъ реченыхъ вышше формъ скланяемыхъ, до I або до II. формы належачихъ.

Произведене VI. Склоненя.

Число Єдинствен.

Родит. I. Формы доданемъ до ѳемате самогласнои а,

II. „ „ у.

Примѣчаніе.

Въ нѣкоторыхъ именахъ обохъ формъ самогласна е, о, въ остатномъ слозѣ именителного будуча, въ рештѣ падежей обоихъ числъ лишаеся. Н. п. левъ, котелъ, орелъ, овесъ, Павелъ, песъ, збанокъ, кубокъ, пупокъ, посторонокъ першои, бозъ, боръ, (насѣня) ленъ, сонъ >< второи формы маютъ родителный: лба, лва, котла, орла, овса, Павла, пса, збанка, кубка, посторонка >< бзу, бру, лну, сну ><

(63) Примѣчаніе.

Пецъ въ правдивомъ рускомъ або піецъ въ блишшомъ полскому просторѣчіи скланяеся: пеца або піеца >< Имя боръ (лѣсъ) о зховуе: бору ><

Дател. въ 2, 4. прикладѣ производится перемѣною родителного а на у,

въ просторѣчіи также ови.

Имена 4 прикл. I. формы въ просторѣчіи выходятъ на ови.

Примѣчаніе.

Винит. Живот. якъ родителный, неживотныхъ якъ именителный.

Звател. Виникае съ перемѣны окончeня родителного а або у на е.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Кромѣ того перемѣняются въ падежи томъ согласные ѳемате: г на ж, к на ч, х на ш.

Уживаное єднакъ часомъ въ просторѣчіи окончене падеже того въ нѣкоторыхъ именахъ на у безъ перемѣны согласнои. Н. п. о свѣдку! о грѣху! ><

Сказат. въ обохъ формахъ творится перемѣною окончення родит. на ѣ.

Примѣчаніе.

a) Имена, по 2 и 5 прикладѣ скланя(64) емые, выходятъ въ падежи томъ на тонкое и.

b) Въ просторѣчіи звыкли имена на къ и тъ въ падежи томъ на у кончит(в)ся: Н. п. о тѣмъ свѣдку, рѣзаку, брату ><

c) Окончене именительного г на з, к на ц, х на с съ(! въ) падежи томъ переходитъ. Н. п. о тѣмъ плузѣ, роцѣ, горосѣ ><

Творит. Формуеся перемѣною окончення родителного а або у на о съ приложенемъ общого (мъ).

Множеств.

Именит. a) въ именахъ формы I., подлугъ 1. 4. 5. 6. 7. 8., формы II. подлугъ 1. 3. 4. 5. прикладу скланяемыхъ, перемѣняеся окончен'е єдинственого родителного на и,

b) въ именахъ 2 и 3. и 9. прикладу I и 2. II. формы на ы.

Примѣчаніе.

Существителные на гъ, къ чъ, хъ обохъ формъ въ просторѣчіи на ѣ кончитися звыкли. Выговоръ тотъ также до властивыхъ знаковъ руского діалекта належитъ.

Родит. I. и II. формы повстае съ перемѣны (65) окончення родителного єдинственого а и у на слогъ овъ.

Примѣчаніе.

Окончене овъ произносится якъ ивъ.

Дател. I. Формы повстаетъ доданемъ до родителного єдинственного общого мъ,

II. Формы доданемъ до ѳемате окончення самогл. а съ общимъ мъ.

Винит. животныхъ родителному, неживотныхъ именителному въ обохъ формахъ подобный єстъ.

Звател. Якъ именителный.

Digitized by Google

Сказат. I. и II. формы творится доданемъ до именителного единств. самогласнои **а** съ общимъ **хъ**.

Творит. То само съ общимъ **ми**.

Примѣчаніе.

a) Имя братъ мае свой образъ въ 3 прикладѣ съ нѣкоторими перемѣнами въ числѣ множественомъ. Име. Зва. братя, Родит. братни(? братии)(**овъ**), Дат. братямъ, Сказ. братяхъ, Твор. брат'ми.

(66) b) Имена нарицателные, съ греческого або латинского взятіе, также имена от собственыхъ походячіе, на **инъ** якото: поганинъ, Татаринъ, бояринъ, Христіанинъ, Львовянинъ >< въ числѣ единств. цѣлкомъ за 3 идутъ прикладомъ. Въ множ. числѣ слогъ **инъ** усѣкается. Тогды въ именителномъ выходятъ на **е**.

Склонене именъ тыхъ дѣеся наступуючимъ способомъ.

Єдинств.			Множеств.	
Имен.	Тотъ	поганинъ	тоты	погане
Родит.	того	поганина	тыхъ	поганъ(**овъ**)
Дат.	тому	поганину(ови)	тымъ	поганамъ
Вин.	того	поганина	тыхъ	поганъ
Зват.	о	поганине	о	погане
Сказ.	о томъ	поганинѣ	о тыхъ	поганахъ
Твор.	тымъ	поганиномъ	тыми	поганами.

§. 57.

VII. Склоненіе.

Табл. IV.

A. Ѳема склоненія того сутъ имена, которыхъ (! которые) оконченые на согласну, чрезъ ь умягчену.

B. Форма.

Въ склоненіи томъ сутъ четыри формы.

(67) Знакомъ I. єстъ **е**,
II. **я**,
III. **ю**,
IV. **и**.

I. II. и III. форма самые мужескіе,
IV. самые женскіе имена въ собѣ завирае.

Digitized by Google

По I. формѣ скланяются:

корѣнь, тарѣль, кужѣль, поломѣнь ><

По II. формѣ скланяемые идутъ

a) за 1. прикладомъ: слонь, конь.

b) 2. Кость (собственое), кметь, заяйць, тропарь, ѹлтарь, тыждень.

c) 3. Прикл. на ль, нь, ть, ць. Журавель, вязень, скубель, день, дишель, щебель, сворень, учень, квѣтень, огень, колоть, локоть, отець, хлопец(ь), скѹпец(ь), жеребецъ, камѣнецъ, (68) хованецъ, самець, гамулець, каганець, мешканецъ, кравець, ломанець, вѣнець, конець, купець, панець, пѣнязь.

d) за 4 прикл. Василь, мотыль, король, хоростѣль, Пермышль, Спаситель ><

П(о) Ш. формѣ скланяемые неживотные на ль, ць: бѹль, кашель, паль (матерія огня), хмель, перець, яловець, смалець, танець, гостець ><

Примѣчаніе.

a) Имена нарицателные на ць звикли также, особливе въ писмахъ въ падежи именителномъ, твердымъ ць звычаемъ славенского языка кончитися. Н. п. отецъ, самецъ, старецъ, каганецъ, вѣнецъ, купецъ, хлопецъ, кравецъ, гамулецъ >< въ инныхъ падежахъ свойствомъ руского діалекта ц чрезъ я и ѣ умягчается. (69) Для того имена тые цѣлкомъ склоненю тому поддаемо.

b) паль (дерево остро затесаное, въ землю вбиваемое) до II. формы належитъ.

По IV. формѣ скланяемые женскіе относимо:

a) до (1) прикладу на: дь, ль, нь, ть, чь, шь, яко то: тота пядь, дань, постѣль, сѹль, гортань, ѹсень, долонь, рѣнь, яблѹнь, нагость, кѹсть, напасть, рукоять, старость, смерть, сѣнь, немочь, нѹчь, помѹчь, рѣчь, мысль, вошъ, мышь, роскѹшъ ><

b) до 2. прикладу: тота коновъ, кровь, морковь, хоруговъ, церковъ ><

C. Произведене VII. Склоненя.

Число Єдинств.

Родит. формы I. II. творится приложенемъ до именит. я.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

a) Имена первого прикладу по найболшой части въ просторѣчіи на е выходятъ. Мовимо теды образомъ діалекта славенск. (70): камене, ремене, корене >< Окончене на я полскому подобное.

b) Въ кончащихся на ць, ль, ень, оть въ томъ и всѣхъ инныхъ падежехъ вымѣтуеся е и о остатного слога и прикладаеся я. Н. п. Журавель, вязень, скубель, дышель, день, конець, въ родит. журавля, вязня, скубля, дышля, кôнця ><

c) е въ падежи томъ нелишаемо, но перекладаемо въ именахъ: жнець, швецъ, которыхъ род. жен'ця, шевця.

d) Не тылко е, но и и оставляеся въ реченіяхъ: горнецъ, чернецъ, которыхъ родит. горця, черця ><

Форм. Ш. формуеся доданіемъ ю.

Примѣчаніе.

Въ именахъ существителныхъ формы тои на ель е въ родителномъ и прочіихъ падежахъ лишаеся. Н. п. кашель, кашлю, перець, перцю ><

Форма IV. доданемъ и.

Примѣчаніе.

Имя постель, въ родит. постелѣ, до второго склонеия належитъ, будучи сокращенемъ женского: тота постеля.

Дат. I. II. Ш. фор. перем. на ю або ѣви,
IV. якъ родителный.

Винит. въ I. II. Ш. фор. неживотныхъ якъ (71) именит.,
живот. якъ родител.,
IV. фор. якъ именител.

Зват. I. форм. додане (мъ) до ѳемате е,
II. и Ш. формы ю.

Примѣчаніе.

Имена 1 и 2 прикладу IV. формы выходятъ на и або е.

Сказат. I. и II. формы кончащихся на нь, ць
и IV. фор. творится приложенемъ до ѳемате и,
решта второи и всѣ Ш. фор. приложенемъ до ѳемате ю.

Творит. I. II. Ш. форм. доданемъ слога емъ,
IV. a) 1) прикладу ю або евъ,
b) 2) прикладу ію або ѣвъ.

Digitized by Google

Множеств.

Имени. I. II. III. фор. выникае съ перемѣнъ оконченя родителного единств. на ѣ.

Примѣчаніе.

Существ. отець въ нѣкоторыхъ рускихъ писмахъ въ падежи томъ мае отцеве.

(72) IV. фор. такъ, якъ родителный единств., на и.

Родит. I. II. III. форм. творится перемѣною реченого нынѣ оконченя на и,

IV. форм. якъ родит. единственный на и.

a) Имена I. II. и III. формы по великой части въ просторѣчіи выходятъ на ѣвъ. Славенское окончене падеже того на ей въ нѣкоторыхъ рускихъ писмахъ уживаное.

b) Отецъ и старецъ произносится также въ падежи томъ звычаемъ славен.: тыхъ отецъ.

Дател. (въ) I. II. III. формы наращенемъ родителного единств. общимъ мъ,

IV. форм. въ именахъ a) первого прикладу перемѣною оконченя (73) родит. и на е, доданемъ общимъ мъ,

b) второго прикладу перемѣною и на а съ общимъ мъ.

Винит. во всѣхъ формахъ: именъ живот. якъ родител., неживот. якъ именителный.

Зват. во всѣхъ формахъ якъ именителный.

Сказ. (въ) I. и II. формѣ приложенемъ до оконченя родителного единств. общого хъ,

въ III. форм. перемѣною оконченя родит. ю на я и прилож. общ. хъ,

въ IV. 1. прикл. тою самою перем. на е хъ,

2. „ „ „ „ „ а хъ.

Твор. речеными нынѣ перемѣнами съ доложенемъ общого ми.

Digitized by Google

§. 58.

VIII. Склоненіе.

Именъ неформныхъ.

Табл. IV.

(74) Имена существителные неформные сутъ, которыхъ склоненіе въ діалектѣ рускомъ от приведеныхъ вышше формъ въ нѣкоторыхъ падежахъ отступуе.

A. Ѳема склоненя того составляютъ двоякіе имена:

a) личные, або числа маючіе, або въ обохъ ужываные. Таковые сутъ мужеск.: господь, четверъ, женск.: пани, мати, сред.: око, ухо.

b) неличные, въ множественномъ посполитѣ числѣ уживаные. Таковые суть: граблѣ, дѣти, люде, плечи, уста.

B. Властивый способъ або форму (! форма) склоненя таковыхъ на табл. IV. представлена.

C. Произведеніе склоненя VIII.

Способъ, яковымъ падежи каждого реченого имене неформного произведены бываютъ, съ самыхъ прикладовъ поняти можна.

Примѣчаніе.

Имя четверъ въ томъ тылко неформное естъ, же въ инныхъ падежахъ буквою г нарастае. Прочее цѣлкомъ до VI склоненя належитъ.

(75) §. 59.

О склоненіи именъ собственыхъ.

Имена собственые двоякося въ рускомъ діалектѣ скланяютъ:

a) Властивымъ способомъ славенскимъ. Таковые суть: Ис(ус)ъ Хр(ис)тосъ, Маѳей, Іоаннъ ><

b) Властивымъ способомъ рускимъ подлугъ формъ и правилъ, вышше приведеныхъ.

§. 60.

Выговоръ рускій именъ собственныхъ.

Для легчого познаня, которые имена въ діалектѣ рускомъ по первому або второму звычаю скланяти треба, выговоръ ихъ рускій обокъ славенского приводимо.

Digitized by Google

Рускій	Славенскій
Андрій, Єндрусь, Андрухъ	Андрей
Вѣвдя	Єvдокіа
Ганка, Гануска, Ганя	Анна
Васко	Васілій
Гася, Гапа, Гапка	Агафіа
Гал'ка	Єлена
Грин'ко, Грицъ, Грин'іо	Григорій
Дан'ко, Даніо, Данило, Дац'ко	Данівлъ
Динисъ	Діонисій
Дмитро, Дмитрун'о (в 2 рук. Дмитруньо)	Димитрій
(76) Ил'ко (Илько)	Іліа
Ивга	Євгеніа
Иванъ, Ваньо, Ивась	Іоаннъ
Юско	Іосифъ
Климъ	Климентъ
Каска, Кася, Касуня	Єкатеріна (Єкатаріна)
Кость	Константинъ
Леско	Леонтій
Лучка	Лука
Марина, Мариска, Мандзя, Марунка	Маріа
Матвѣй, Матвѣйцьо	Маѳей
Маланка, Малашка	Маланіа
Миско, Микита	Нікита
Микола	Ніколай
Настя, Нацка, Настуся, Наця, Нацуня	Анастасіа (Анастазіа)
Ничипоръ	Никифоръ
Онопро	Онуфрій
Афанасъ	Аѳанасій
Урина, Орина, Оринка	Ирина
Парашка, Парань'ка, Парася	Параскеvиа (Параскевіа)
Петро, Петруньо	Петръ
Пархімъ	Пареемій
Пол'ка	Полоніа
Прокопъ, Проць, Процко	Прокопій
(77) Пазя, Пазуня, Пазьечка	Пелагіа (Пелагія)
Пан'ко	Пантелемонъ
Пилипъ	Филипъ
Сен'ко, Семенъ	Сімеонъ

Digitized by Google

Рускій	Славенскій
Солоха	Соломеа
Стецъ, Стец'ко	Стефанъ
Сафата	Іосафатъ
Тав'ка	Танда
Терешко,	Терентій
Тимко	Тимоѳей
Харко	Харитонъ
Хома	Ѳома
Фруска, Фрузя, Хивра	Єѵфросина
Фед'ко, Федіо, Ходоръ	Ѳеодоръ
Фема, Фес'ка, Феся	Єѵфеміа
Улена	Июліа
Юрко	Георгій
Яцко	Іаковъ (11).

Вторый раздѣлъ.

О именахъ прилагателныхъ.

§. 61.

Свойства именъ прилагател'ныхъ.

Въ именахъ прилагателныхъ пять рѣчи уважати належитъ: видъ, число, родъ, уравнене и склонене.

(78) §. 62.

Видъ именъ прилагат.

Имена прилагателные походятъ:

1) от именъ существ.

существ.	прилагат.
дубъ	дубовый
желѣзо	желѣзный
вино	винный
столъ ><	столовый ><

2) от прилагателныхъ и тогды стаются: умалителными, ласкателными або уничтожителными. Н. п. маленкій, мерзеный ><

Digitized by Google

По видѣ теды дѣлятся имена прилагателные:

А. на коренные и сложеные.

a) Коренные, которые не сутъ съ иныхъ сложеные. Н. п. красный, синій ><

b) сложеные. Н. п. Невидимый, простолеглый ><

В. на властивые и не властивые:

a) властивые, которымися свойство або состояніе якои рѣчи означае. Н. п. Милый, круглый, тонкій ><

b) Невластивые, которые тылко окончене прилагателныхъ маютъ. До невластивыхъ належатъ причастія и имена числителные.

(79) С. На первоначалныи и производные:

a) Первоначалные, которые от иныхъ не походятъ. Н. п. бѣлый, горкій ><

b) Производные, от первоначалныхъ походячіе. Н. п. миленкій, маленкій.

Имена прилагат. производные двоякіе суть.

aa) Простые, которые свойство яково безъ отношеня къ инной рѣчи значатъ. Н. п. желѣзный, Перемискій ><

bb) Притяжателные, которые притяженіе то естъ, же рѣчь яка до иннои належитъ, значатъ. Н. п. Петрѣвъ, Павлѣвъ, Ган'чинъ.

Примѣчаніе.

Приводимо ту нѣкоторые приклады произведеня именъ прилагат., въ діалектѣ рускомъ звычайного:

a) гарный, гарненкій, гарнесенкій,

b) любый, любенкій, любесенкій, любесесенкій ><

c) малый, маленкій, малененкій, малесенкій, мацюпый, мацюпкій ><

d) милый, миленкій, миленеикій,

e) тонкій, тононкій, тонѣненкій, тонѣсенкій.

§ 63.

Число именъ прилагат.

Прилагателные такъ, якъ существ., двоякое число маютъ:

a) Єдинственое. Н. п. пилный и побожный учень.

(86) b) Множест. Н. п. пилные и побожные учнѣ.

Digitized by Google

§. 64.

Родъ именъ прилагателныхъ.

Имена прилагателные троякого сутъ рода:

a) Мужеска.: Н. п. хорый, легкій и кончатся на ій, ый, овъ, нъ.

b) женскаг.: стара, красна и выходятъ на а, я.

c) средн.: великое, долгое дерево, окончене ихъ: ое, о.

Примѣчаніе.

Имена прилаг. заховуютъ родъ существителныхъ, которыхъ свойство выражаютъ або которыхъ мѣсце заступуютъ.

§. 65.

Уравнене именъ прилагат.

Тые имена прилагателные уравняются, которыхъ знаменоване рости або малѣти може. Н. п. силный, милый ><

Таковые прилагателные называются: уравняемые. Неуравняются зась, которыхъ знаменованіе ани рости ани малѣти може. Н. п. небесный, материнъ, мѣдяный, земный, Божій ><

Таковые зовутся неуравняемые.

Примѣчаніе.

Уравненіе граматическое от логического различати треба. Первое залежитъ на (81) выраженю розмаитыми поверховными перемѣнами слова степеней свойства, которое собѣ душа въ єдной и той самой рѣчи представляе. Второе, то єстъ урав(не)ніе логическое, залежитъ на представленю собѣ розмаитыхъ степеней свойства, єднакимъ словомъ выраженого. Таковые (! таковое) уравненіе во всѣхъ языкахъ єднаково єстъ. Н. п. Ясность въ свѣчцѣ запаленой, походни и сонци уважана; велика єстъ въ свѣчцѣ, бо́лша въ запаленой походни, а єще віенкша въ сонци. Єднакъ реченія ясность неперемѣняемо, мовячи: ясна свѣчка, ясна походня и ясное сонце ><

Digitized by Google

§. 66.

Свойства уравненя граматического.

Въ граматическомъ уравненіи двѣ рѣчи заховати належитъ то єстъ: степенъ и форму уравненя.

1. Три суть степены уравненя.

a) Положителный або першій (positivus), которымъ хочемо выразити свойство єднаково въ тѣй або инной рѣчи, съ которою го уравняемо. Н. п. Силный якъ Левъ. Силный єстъ степенъ положителный.

b) Разсудителный або вторый степенъ (82) (comparativus) выражаетъ бѣлшій або меншій степенъ свойства, якъ въ иной рѣчи, съ которою уравняемо. Н. п. Силнѣйшій єстъ степенъ разсудителный.

c) Превозходителный або третій степенъ (superlativus) свойство найвіенкшымъ або найменшимъ способомъ выражае. Н. п. Найсилнѣйшій.

2. По формѣ уравненіе двоякое єстъ: правилное и неправилное:

a) Правилное, колися коренное прилагателное имя во всѣхъ трохъ степенахъ тымъ самымъ слогомъ починаетъ. Н. п. чистый, чистшій, найчистшій ><

b) Неправилное, гдыся єденъ або два степены от єднакого слога непочинаютъ. Н. п. злый, горшій, найгѣршій ><

§. 67.

Складъ уравненія правилного.

A. Степенъ разсудителный.

Правила.

1. Положителные на бый, вый, гій, дый, жій, лый, мый, пый, тый, рый, хій перемѣняютъ въ разсудителномъ уравненіи ый и ій на шій.

	Полож.			Разсуд.		
(83)	Мужеск.	Женск.	Сред.	Мужеск.	Женск.	Сред.
	Грубый	ба	бое	Грубшій	ша	шое
	Сивый	ва	вое	Сившій	ша	шое

Digitized by Google

Дорогій	га	гое	Дорогшій	ша	шое
Блѣдый	да	дое	Блѣдшій	ша	шое
Свѣдомый	ма	мое	Свѣдомшій	ша	шое
Дужый	жа	жое	Дужшій	ша	шое
Глупый			Глупшій	ша	шое
Тіхій			Тіхшій	ша	шое.

2. Положителные на кій перемѣняютъ въ разсудителномъ кій на шій, ша, шое:

короткій	ка	кое	коротшій	ша	шое
гладкій	ка	кое	гладшій	ша	шое
низкій	ка	кое	низшій	ша	шое
тонкій	ка	кое	тоншій	ша	шое.

Примѣчаніе.

a) Горкій к затримуе. Н. п. горкшій, а, ое.

b) Положителные трисложные на кій стоячую предъ слогомъ кій самогласну въ степен(и) разсудителномъ оставляютъ, помянутымъ образомъ кій на шій перемѣняючи. Н. п.

Глибокій	ка	ое	Глибшій	ша	шое
Широкій	„	„	ширшій	„	„
Далекій ><	„	„	далшій ><	„	„

c) Высокій с на ш перемѣняетъ: вышшій.

d) Лядаякій я и к затримуе и по первому (84) правилу уравняется: лядаякшій.

3. Положителные на ный окончеиіе ый въ разсуди. на ѣйшій перемѣняютъ:

славный, а, ое	славнѣйшій, а, ое
силный	силнѣйшій
красный	красиѣйшій або красшій.

Примѣчаніе.

Окончеиыемъ ѣйшій выражаеся въ коренномъ славенскомъ діалектѣ степенъ превосходителный. Въ руской зась мовѣ разсудителный значитъ.

В. Степенъ превосходителный.

Правило:

Превосходителный повстаетъ съ разсудителного приложенемъ слога най або припряженіемъ до положителного давнымъ звычаемъ слоговъ: пре, все. Н. п.:

Digitized by Google

яснѣйшій	найяснѣйшій
честный	пречестный
силный	всесилный.

§. 68.

Складъ уравненія неправилного.

Уравненя неправилные представляемо ту приведеніемъ поединчихъ прикладовъ:

	Малый, а, ое	меншій, а, ое	найменшій
(85)	Злый,	гѹршій	найгѹршій
	Добрый,	лѣпшій	найлѣпшій
	Великій,	бѹлшій	найбѹлшій.

Примѣчаніе.

a) Граматического уравненя не лишаются: любый, а, ое и радъ, а, о.

b) Съ приведеныхъ прикладовъ видно, же кождый степенъ три роды мае.

§. 69.

Склоненіе именъ прилаг.

Ѳема склоненя именъ прилагателныхъ естъ падежъ именит. муж. рода числа единств. степене положит. Ѳема на двоегласну або согласну кончится.

Подлугъ окончення того двѣ склоненя именъ прилагателныхъ представляемо:

До первого належатъ прилагателные, кончащіеся на двоегласну ій або ый,

До второго на согласну въ або нъ.

§. 70.

Первое Склоненіе.

Табл. V.

1. Ѳема склоненя того естъ, якъ реклисмо, окончение на ій або ый.

(86) В. Форма.

Digitized by Google

Склоненіе первое маетъ двѣ формы.

По 1. скланяются прилагател. на ій и причастія дѣйствителного залога.

За 1. прикладомъ идутъ кончащіеся на гій, кій, хій. Н. п. довгій, вбогій, блискій, сухій, глухій ><

За 2. прикл. кончащіеся на жій, чій, шій, щій. Н. п. Божій, свѣжій, горячій, ѿвчій, терпячій, тримавшій, лежащій ><

За 3. прикл. идутъ, которыхъ остатна согласна въ рускомъ діалектѣ мягкося вымавляти звыкла. Таковые кончатся посполите на бій, лій, ній. Н. п. рыб'ій, соболʼій, баранʼій, еленʼій, вранвʼій, верхнʼій, житнʼій ><

В. Подлугъ П. формы скланяются прилагател. на ый и причастія страдател(87)ного залога на мый, ный. Н. п. бѣлый, вторый, давный, дородный, жовтый, жирный, мытый, нѣмый, слабый, хромый, колемый, хваленый, печеный ><

С. Произведене первого склоненя.

Число единственное.

Родит. a) мужеск. и средн. рода формуеся перемѣною окончення имен. ій и ый на о съ доданемъ слога го;

b) женск. то само перемѣною а на о съ преложеніемъ отвертого и,

въ статутѣ е

або въ посполитомъ произношеню ѣ.

Примѣчаніе.

Имена прилагат. прикладу на ій, которыхъ остатна согласна властивымъ рускимъ выговоромъ мягкося вымавляе, мѣсто ого, ои на ѥго, ѥи кончатся.

(88) Дат. a) мужеского и средного рода обохъ формъ робится перемѣною родит. окончення го на му,

b) женск. Перемѣною отвертого ои на двоеглас. ой,

въ 3 прикладѣ на ѣй.

Винит. a) мужескихъ неживотныхъ и средныхъ якъ именител., животныхъ якъ родит. на го,

b) женск. перемѣною а на у,

въ трет. прикладѣ на ю.

Зват. якъ именит.

Digitized by Google

Сказат. a) мужеского и средного рода творится перемѣною оконченя родит. го на общ. мъ,
въ 3 прикл. го „ ѣмъ,
b) женского рода якъ дател.

Творит. a) въ падежи томъ окончене муже. и сред. на ій переходитъ на ѣмъ,
ый на ымъ,
въ прилагат. 3 прикладу на ѣмъ,
b) женского рода перемѣною отвертого и падеже родит. на ю
(·9) або въ просторѣчіи на въ.

Множеств.

Именит. обохъ формъ всѣхъ трохъ родовъ кончащихся на ій выходитъ на іе або іи, кончащихся на ый выходитъ на ые, 3 прикладу на іе або ѣи.

Родит. кончащихся на ій выходитъ на ихъ, 3 прикл. ѣхъ, на ый на ыхъ.

Дател. выникае съ перемѣн(ы) родит. хъ на общ. мъ.

Винит. a) обохъ формъ якъ именит.,
b) мужеск. живот. якъ родител.

Зват. якъ именителный.

Сказат. якъ родителный.

Творит. перемѣною оконченя родител. множ. хъ на ми.

Примѣчаніе.

Межи свойства діалекта руского належитъ также:

a) Склоненіе именъ прилагат. 3. прикл., въ родѣ женск. числа единствен. на я выходячихъ. Мѣсто родит. на ого, ои маютъ имена таковые ѥго, ѥи, тото самое е въ дател. мужеск. и сред. родѣ затримуючи. (90) Въ тыхъ прилагателныхъ чутися даетъ самогласное ѣ въ тыхъ падежахъ, де во всѣхъ иныхъ ѣ съ властивымъ рускимъ выговоромъ слышно.

b) Окончене въ просторѣчіи пад. твор. женск. рода числа единств. всѣхъ именъ прилагателныхъ на овъ. Въ писмахъ зась рускихъ посполитѣ славенское окончене на ою найдуеся.

Digitized by Google

c) Окончене падеж. родит. женск. рода единствен. числа на отвертое и або, якъ нѣкоторые пишутъ, на ѣ, въ Статутѣ и переводѣ Скорины на е. Тое отвертое окончене естъ также собственнымъ знакомъ, которымся рускій діалектъ от полского и россійского различае. Въ тыхъ бовемъ діалектахъ помянутый падежъ двоегласна кончитъ. Н. п. пол. białey, czystey, въ росс. бѣлой, чистой, а въ рускомъ: бѣлои, чистои ><

Въ просторѣчіи, яко тежъ въ розмавтыхъ и тыхъ самыхъ писмахъ рускихъ, непевное естъ окончене именит. числа множ. въ прилагателныхъ первои формы, часомъ на іе, іи, второи формы на ые, ыи, ыѣ выходячихъ. Посполитое (91) однако въ просторѣчіи малорускомъ естъ окончене на іи. Мовимо теды: добріи конѣ, злыи невѣсти, горкіи ябка, хотя въ писмахъ окончене іе и ые къ полскому зближаеся.

Примѣчаніе.

Приводимо ту приклады, съ давныхъ знакомитшихъ рускихъ писмъ вынятые:

до c) Родит. един. на и, ѣ, и е: порожнеи славы, слушнои причини, ростячеѣ, чуючеѣ и розумноѣ силы. Щирои и выразнои мовы. Требникъ Могилы. Чистои и жаднои змазы немаючеи вѣры нашоѣ. Христианскои вѣры. Восточнои греческои Церкви. Не каждои годины. Значнои божеи опатрности. Вѣнецъ Х(ристо)въ. Рады коронные одное а нерозделное речи посполитое накшталтъ руки нашое. Ведле сее присеги моее. Статутъ вел. Кн. Литовск. Белое муки. Скори.

до d) Имен. множ. на іе, іи, іѣ: Слова бозкіи, дорогіе крузцы >< многіи, дорогіи, великіи маетности. Вѣнецъ Х(ристо)въ. Такіе мысли, многіе несмаки, далекіе (92) краи, апостолскіе слова, бозкіи слова. Калл(истъ).

Име. на ыи, ые, іи. Мы такъ простыи и безумные естесмо въ наукахъ. Бѣглыи люде. Раны загнылыи и трудныи ку улѣкованю. Книга о вѣрѣ. Злые намѣетности, злосливыѣ и законопреступныѣ роботникове. Збавленныѣ приказаня. Вѣнецъ Х(ристо)въ. Врядовые листи, судовые вряды. Стат. В. К. Литов. Подставки сребрные, хлебы пресные. Скор(ина). Малобачные титулы, духовные речи противные, варунки правные.

Digitized by Google

Апокрисисъ. Скутечные дѣйствія. Офѣры наши душевные. Богу вдячные люде. Каллист(ъ).

§. 71.

Второе Склоненіе.

Табл. V.

А. Ѳема склоненя того єстъ окончене на въ або нъ.

В. Форма.

Подлугъ 1. и 2. прикладу скланяются притяжателные на въ, таковые сутъ: павловъ, а, о, стефановъ, а, о, (91) сусѣдовъ, а, о >< Яндрѣивъ, злодѣивъ >< За 3. прикл. идутъ прилагат. на нъ, по найболшой части от женскихъ именъ походячіе, притяжателного знаменованя. Ту належитъ: Марисинъ, Касчинъ, Фрусчинъ, жинчинъ ><

Примѣчаніе.

Прилагат. жаденъ, жадна, жадное, годенъ, гѡдна, ое и прч. на енъ скланяются также подлугъ тои формы, но будуча въ именителномъ муж. рода самогласна е въ всѣхъ инныхъ падежахъ и родахъ лишаеся.

С. Произведене второго склоненя.

Произведеніе склоненя того дѣеся тымъ способомъ, що и першого.

Примѣчаніе.

Число множеств. всѣхъ трохъ родовъ обоихъ склоненій єднаково на ы.

§. 72.

Усѣчене прилагателныхъ.

Прилагателные всѣхъ родовъ въ всѣхъ уравненіяхъ, степенахъ и въ нѣкоторыхъ падежахъ усѣченю подпадаютъ. Н. п. мѣсто: легкій, страшный, святый можна мовити легокъ, страшенъ, святъ ><

Digitized by Google

§. 73.

(94) Прилагателные неличные.

Прилагателные:

a) радъ, а, о,

b) вартъ, а, о въ множественномъ числѣ ради, варти, въ иныхъ кромѣ тыхъ падежей неуживаные, неличными зовутся.

§. 74.

О именахъ прилагател. числителныхъ.

До именъ прилагателныхъ належатъ также имена числителные, которыми многость поединчихъ рѣчи єдного рода означаемо.

§. 75.

Видѣ именъ числителныхъ.

Имена числителные сутъ.

A) Началные, которыми на пытане: сила, колко много? отповѣдаемо. Н. п. єденъ, два, три ><

B) Порядковые, нимиже на питане: который въ ряду? отповѣдаемо. Н. п. третій, четвертый ><

C) Многократные пытаню: многоракій, колкоракій? согласуютъ. Н. п. двоякій, троякій, также: двоистый, троистый.

(95) D) Умножителные, которыми на пытане многокроть? отповѣдаемо. Н. п. два разы, три разы, четыри разы ><

E) Самостоятелные сутъ началные имена числит., мѣсце именъ существителныхъ заступуючіе. Н. п. оба, двое, трое, четверо ><

§. 76.

Склонене именъ числит.

A. Склоненіе началныхъ

	Муж.	Женск.	Сред.
1.	Єденъ	єдна	єдно
	єдного	єдной	єдного.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Решта падежей числа единств. образомъ прилагател. формуеся.

2.	**Два**	**три**		
	Муж.	Женск.	Муж.	Женск.
И.	два	двѣ	три	
Р.	двохъ	двохъ		трїхъ
Д.		двомъ		трїмъ
В.	двохъ (два)	двѣ		трохъ
З.	два	двѣ		три
С.		двохъ		трохъ
Т.		двома		трема.
	Муж.	Женск.		
3.	**Оба**	**обѣ**		
(96) И.	оба	обѣ		
Р.	обохъ	обохъ		
Д.	обомъ	обомъ		
В.	обохъ	обѣ		
З.	оба	обѣ		
С.	обохъ	обохъ		
Т.	обома	обома.		
4.	**Четыри**	**пять**	**шесть**	**сѣмъ**
И.	Четыри	пять	шесть	сѣмъ
Р.	Четырохъ	пятихъ	шестихъ	семихъ
В.	Чтыромъ	пятимъ	шестимъ	семимъ.
В.	якъ имен.			
С.	то само.			
С.	якъ родител.			
З.	чтырма	пятма	шестма	семима.

Тымъ способомъ скланяеся: девять, десять, единайцять, дванайцять, тринайцять, чтернайцять, пятнайцять, шеснайцять >< двайцять, трейцять, сорокъ, пятдесять, шестьдесять, сѣмдесять, осмдесять, девятдесять.

4.	**Сто**	**сотъ**	**двѣста**	**триста**
И.	Сто	сотъ	двѣста	триста
Р.	Ста		двохъ-сотъ	трехъ-сотъ
(97) Д.	Сту (ови)		двѣстомъ	тристомъ
В.	якъ имен.			

Digitized by Google

З.	то само.		
С.	стѣ	двѣстохъ	тристохъ
Т.	стома	двѣстома	тристома.

Подобнѣ: пятсотъ, шестсотъ, сѣмсотъ.

5. **тысячь**

	Єдинств.	Множеств.
И.	Тысячь	Тысячи
Р.	Тысяча	Тысячи
Д.	Тысячу, ови	Тысячамъ
В.	Тысячь	тысячи
С.	Тысячи	тысячахъ
Т.	Тысячомъ	тысячами, чми.

Такъ три, четыри тысячи ><

В. Склонене именъ числителныхъ порядковыхъ и многократныхъ.

Числителные порядковые и многократные маютъ окончене прилагателныхъ и по ихъ формѣ скланяются. Н. п. Первый, а, ое, вторый, а, ое, двоякій, троякій, четверакій, пятеракій, а, ое >< двоистый, а, ое, троистый, а, ое.

С. Числителные умножителные склоненію не подпадаютъ.

Д. Склоненіе числителныхъ самостоятелныхъ.

(98)	a)	**Двое**	**обое**	**трое**
	И.	Двое	обое	трое
	Р.	Двоихъ	обоихъ	троихъ
	Д.	двоимъ	обоимъ	троимъ
	В.	двое	обое	трое
	З.	двое	обое	трое
	С.	двоихъ	обоихъ	троихъ
	Т.	двоима	обома	троима.
	b)	**четверо**	**пятеро**	
	И.	четверо	пятеро	
	Р.	четверыхъ	пятерыхъ	
	Д.	четверымъ	пятерымъ	
	В.	четверо, рыхъ	пятеро, рыхъ	
	З.	четверо	пятеро	
	С.	четверыхъ	пятерыхъ	
	Т.	четверма	пятерма.	

Тымъ способомъ: шестеро, семеро, осмеро, девятеро, десятеро ><

Digitized by Google

III. Раздѣлъ.

О Мѣстоименіи.

§. 77.

О мѣстоименіи въ обще.

Мѣстоименіе (zaimek, praepositio) естъ часть мовы, котора мѣсто имене, (99) при имени або при глаголѣ кластися звыкла. Въ мѣстоименіяхъ такъ, якъ и въ именахъ существ. и прилагат., уважати треба: видъ, родъ, число, лице и склонене.

§. 78.

Видъ мѣстоименій.

Мѣстоименія дѣлятся по состоянію и по знаменованію.

По состоянію суть мѣстоименія:

1) Самостоятелные, яко то: я, ты, онъ, мы, вы, они.

2) Прилагателные, яко то: мой братъ, твоя книжка.

По знаменованю сутъ мѣстоименія:

1) Личные: я, ты, онъ, мы, вы, они.

2) Указателные: тотъ, сесь, такій, сякій, овакій, нонъ (! и онъ).

3) Притяжателные: мой, твой, свой.

4) Вопросителные: хто, што, чій?

5) Неопредѣленые: хтось, якись, нихто, инный ><

6) Общіе: каждый, весь, вся, всѣ, никъ, ничъ.

§. 79.

Родъ мѣстоименій.

1. Мѣстоименія: я, ты, себе, ся, хто, што особливого рода немаютъ, но всѣмъ родамъ приличные сутъ.

2. Решта мѣстоименій три роди маютъ.

(100) 3. Никъ естъ мужеск., ничъ средного рода и посполитѣ самостоячое.

Digitized by Google

§. 80.

Число мѣстоименій.

Мѣстоименія образомъ именъ существителныхъ и прилагат. единственное и множественное число маютъ. Н. п. я, ты, онъ, мы, вы, они.

§. 81.

Лице мѣстоименій.

Мѣстоименіе личное три лица мае:

Первое:	я,	мы.
Второе:	ты,	вы.
Третое:	онъ,	они.

§. 82.

Склоненіе мѣстоименій.

А. Ѳема склоненя.

Ѳема склоненя естъ окончене падеже именител единств. числа муж. рода.

В. Форма склоненя мѣстоименій.

1. Нѣкоторые мѣстоименія маютъ властивые окон'чен'я и подлугъ тыхъ властивые формы склоненя. Ту належатъ: я, ты, онъ.

2. Инные, образомъ прилагателныхъ на ій и ый выходячіе, способомъ прилагателныхъ (101) скланяемые бываютъ.

Формы склоненя мѣстоименій найдуются на табл. VI.

Скланяются теды:

Подлугъ	I.	формы:	Личные,
	II.		Указателные,
	III.		Притяжателные,
	IV.		Вопросителные,
	V.		Возвратителные,
	VI.		Общіе.

Примѣчаніа.

1. Мѣстоименія, пріймуючіе слогъ возвратителный **си** або чрезъ усѣчение **сь**, также иннымъ способомъ сложеные, н.

Digitized by Google

п. ясн, тысн, якись, такись, сякій, овакій, образомъ немате скланяются.

2. Гды передъ мѣстоименій(!): онъ, она, оно предлогъ стоитъ, тогды писменомъ н нарастаетъ. Н. п. До него, нихъ.

3. Сокращене мѣстоименя: который, котора, которое рускому діалектови чрезъ котрый, котра, котрое властиво естъ. Формою сокращеня того рускій діалектъ от полского различаеся. Въ полскомъ бовемъ лишается первое, а въ рускомъ другое о. Н. п. въ рускомъ: когорый котора
въ полскомъ ktory ktora
въ рускомъ котрый котра ><

(102) §. 83

Мѣстоименія полные и неполные.

Видимо на таблици склоненя мѣстоименій, яко не всѣ мѣстоименя всѣ падежи, оба числа и три особные роды маютъ.

Подлугъ того теды постерженя мѣстоименія полные тые зовемо, въ которыхъ ся всѣ тоты свойства находятъ, противн(ы)е неполные зовутся.

Раздѣлъ IV.

О Глаголѣ.

§. 84.

О глаголѣ въ обще.

Глаголъ (słowo, verbum) естъ часть мовы, неюже дѣйствіе души нашои, судомъ званое, выражаемо або которою о рѣчи якой що твердимо, або перечимо. Н. п. я стою, ты стоишъ ><

Въ кождомъ глаголѣ уважати треба:

Внутрное состояніе,

Перемѣну поверхову.

§. 85.

Внутрное глаголовъ состояніе.

Подѣлъ глаголовъ по ихъ внутрномъ состояніи.

Digitized by Google

Глаголы подлугъ способу, которымъ собѣ душа наша дѣйство або якову будь перемѣну въ рѣчи якой представляе, розмаитѣ дѣлитися (103) звыкли. И такъ єстъ:

А. Глаголъ существителный и прилагателный.

Глаголъ существителный значитъ судъ о рѣчи самой въ собѣ, безъ всякого отношеня уваж(а)ной. Єденъ єстъ тылко таковый глаголъ то єстъ: єсмъ. Тымъ глаголомъ назвалъ себе Богъ, Моусеови рекше: азъ єсмъ. Глаголъ прилагателный свойство або перемѣну особы або рѣчи якои значитъ. Н. п. я рубаю, гощуся ><

В. Глаголъ первообразный и производный.

Первообразный глаголъ єсть тотъ, который от другого не походитъ, но другому коренемъ єстъ и для того также коренный зовеся. Н. п. ношу, стою, учу ><

Произходный, который от инныхъ частей мовы походитъ. Н. п. гремитъ от грома, колую от кола ><

Примѣчаніе.

Глаголы первообразные и произходные або сами въ собѣ стоятъ безъ приложеня до ныхъ иннои части мовы и тогды простыми зовутся, н. п. ношу, чорнѣю, або съ глагола простого и иннои части мовы сложеные бываютъ и тогды ихъ сложеными именуемо. Н. п. приношу, благословю ><

(104) С. Глаголъ совершенный и несовершенный.

Глаголъ совершенный совершенное то єстъ цѣлкомъ доконаное або цѣлкомъ доконатися маючое дѣйствіе значитъ. Н. п. Я давъ, зломивъ, мкнувъ, стану ><

Глаголъ несовершенный дѣйствіе недоконаное знаменуетъ. Глаголъ несовершеный троякій єстъ:

a) Начинателный початокъ дѣйствія выражае, н. п. мерзне, свитае ><

b) Продолжителный дѣйствіе продолженое, но цѣлкомъ єще не доконаное значитъ. Н. п. хвалю, робю, махаю, лѣтаю, буду робити ><

Примѣчаніе.

Бо́лша часть сочинителей Граматыкъ славенскихъ, не маючи баченя на различіе глаголовъ совершенныхъ и несовершенныхъ, от єдного корене походячихъ, глаголы тые за єдно и то само брали и розмаитый способъ дѣйства, ними знаменованый, означенемъ тылко розмаитыхъ временъ выра-

Digitized by Google

жали. Съ тои то причины єденъ и тотъ самъ глаголъ въ розмаитыхъ временахъ до розмаитыхъ спряженій относили. Тои трудности и замѣшаня уникаючи, глаголы (105) совершенные от несовершенныхъ, хотя от єдного корен(о)е походятъ, съ наступуючихъ причинъ различаемо:

a) Совершенные глаголы от несовершенныхъ знаменованемъ и спряженіемъ различаются. Такъ н. п. Глаголы совершенные: давъ, дамъ, дай, дати, ставъ, стану, стань, стати, купивъ, купю, купити от несовершенныхъ: дававъ, буду давати, давай, давати, стоявъ, стой, куповавъ, куповати значенемъ существителнѣ различаются. Для того то они не тылко до инныхъ формъ, но нѣкоторые, н. п. бѣжу и бѣгаю, купю и купую, лишу и лишаю, лягу и лежу, лѣгаю, лѣзу и лажу, несу и ношу, ношую, сѣжу, сѣдаю и сяду, скачу и скочу, до инного спряженя належатъ.

b) Въ славенскихъ діалектахъ имена существ., от єдного корене походячіе, до инныхъ наклоненій отношеные бываютъ и николи за єдно и то само браные не были. Н. п. свѣтъ и свѣтло, дубъ и дубина, радость и радоване, вечеръ и вечерня.

c) Сутъ глаголы совершенные, жадного (106) подобенства съ несовершенными не маючіе, н. п. вергу, вдарю, всну, вздрю ><

Хто теды различіе приведеное належитѣ зважитъ, тотъ признати муситъ, же ся оно на натурѣ мовы чоловѣка грунтуе и же ся нимъ способъ спряженя глаголовъ всѣхъ славенскихъ діалектовъ облегчае.

d) Глаголъ однократный и учащателный.

Однократный єдно тылко дѣйство совершенное або несовершенное знаменуе. Н. п. пишу, несу, спѣваю ><

Учащателный єдно и то само дѣйствіе, болше рази повтаряемое, значитъ. Н. п. писую, бываю, мѣваю ><

e) Глаголъ дѣйствителный, страдателный, средный, возвратный, взаимный и возпомагателный.

Глаголъ дѣйствителный значитъ дѣйство, от єдного ку другому переходячое. Н. п. Колишу, рубаю ><

Глаголъ страдателный значитъ терпѣніе або перемѣну, якои рѣчь єдна от другои дознае. Н. п. єсмъ битый, бываю хваленый.

Digitized by Google

Глаголъ средный выражае дѣйствіе, от єднои рѣчи до другои не переходячое. Н. п. стою, плачу, сѣжу ><

Глаголъ возвратный значитъ дѣйствіе або страданіе, къ собѣ самому оберненое. Н. п. Мыю ся, чешу ся, мучу ся.

(107) Глаголъ взаимный взаимное дѣйство двохъ рѣчи выражае. Н. п. Борю ся съ Павломъ. Дужаю ся съ братомъ ><

Глаголъ возпомагателный до значеня инныхъ глаголовъ помагае. Таковые глаголы сутъ: єсмъ, маю, бываю.

§. 86.

Залогъ глагола.

Припадокъ, въ которомъ собѣ тотъ або инный глаголъ по приведеному различію представляемо, въ грамагицѣ славенской залогъ зовеся. Єстъ теды пять залоговъ: дѣйствителный, страдателный, средный, возвратный и взаимный.

Примѣчаніе.

Уважаючи внутрное состояніе глаголовъ, постеречи можна, же:

a) Нѣкоторые глаголы, дѣяніе або страданіе знаменаючи, до дѣйствителного або страдателного залога относимые бываютъ, же

b) Инные єденъ тылко залогъ дѣйствителный маютъ, страдателного лишаются, же

c) Залогъ средный, возвратный и взаимный поверховне то єстъ: що до формы спряженя от залога дѣйствителного ничимъ не различается.

(108) §. 87.

О Спряженіи въ обще.

Кождое спряженіе мае свои властивые формы.

Кожда форма мае свои властивые парадигмата.

Кождое парадигма мае свои наклоненія и причастія.

Въ наклоненіяхъ сутъ времена або часы.

Digitized by Google

Въ временахъ сутъ числа.
Въ числахъ сутъ лица.
Въ лицахъ сутъ роды.

§. 88.

О Наклоненіи въ обще(е).

Три сутъ наклоненія глаголовъ рускихъ:

a) Изявителное, которымъ щось певного быти означаемо. Н. п. Даю, стою ><

b) Повелителное, которое наказъ, прозбу або напомнене значитъ. Н. п. Тримай, встань, моли ><

c) Неопредѣленное, которымъ щось безъ означеня числа, лица и времене выражаемо. Н. п. тримати ><

Примѣчаніе.

Желателного и сослагателного наклоненій въ діалектѣ рускомъ нема. Мѣсце ихъ заступуе наклоненіе изявителное съ приложенемъ союзовъ: гдыбы, дабы, єсли ><

§. 89.

О временахъ.

Въ наклоненю изявителномъ наступующіе времена различаемо и опредѣляемо:

A. Время настоящое. Н. п. несу, даю ><

(109) B. Время прешедшое (! прошедшое):

a) Прошедшое несовершенное:

aa) Прошедшое несовершенное простое. Н. п. я посылавъ, носивъ ><

bb) Прошедшое несовершенное съ наращенемъ. Н. п. ямъ посылавъ або я посылавемъ.

cc) Давнопрошедшое несовершенное. Н. п. я бывало посылавъ.

dd) Давно прошедшое несовершеное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ бывало посылавъ.

b) Прошедшое совершенное:

aa) Прошедшое совершенное простое. Н. п. я вернувъ, вернула, вернуло.

Digitized by Google

bb) Прошедшое совершенное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ вернувъ або я вернувемъ.

c) Прошедшое учащателное:

aa) Прошедшое учащателное простое. Н. п. я читовавъ, я спѣвовавъ, я оплаковавъ ><

bb) Прошедшое учащателное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ читовавъ ><

cc) Давно прошедшое учащателное. Н. п. я бывало читовавъ ><

dd) Давно прошедшое учащателное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ бывало читовавъ ><

C. Время будущое:

a) Будущое несовершенное:

aa) Будущое несовершенное простое. Н. п. буду читати, мыкати.

(110) bb) Будущое учащателное. Н. п. буду читовати, оплаковати.

b) Будущое совершенное:

aa) Будущое совершенное съ наращеніемъ. Н. п. вылѣзу, принесу ><

Примѣчаніе.

Постерженія о временахъ наклоненя изявителного.

Не кождый глаголъ всѣ ту приведеные времена мае. Логическій подѣлъ глаголовъ на совершенные, однократные и учащателные облегчае познане: Которые глаголы якіе времена маютъ? Съ того теды наступуючіе требованія слѣдуемо:

1. Глаголы несовершенные несовершенные тылко времена маютъ.

Примѣчаніе.

Глаголы совершенные для того времене настоящого не маютъ, бо они дѣянія доконаные значатъ, время зась настоящое початокъ або продолженіе дѣянія выражаетъ.

2. Нѣкоторые глаголы на (! не) совершенные приложеніемъ союза або предлога совершенными стаются, а тымъ самымъ въ времена совершеные переходятъ. Н. п. Несовершенный глаголъ: пишу, писавъ, буду писати, тримаю, тримавъ, буду тримати >< совершеннымъ стаеся, гды мовю: я написавъ, (111) напишу, я дотримаю ><

Digitized by Google

3. Глаголы однократные сутъ совершенными глаголы и тыхъ времена маютъ.

4. Времена глаголовъ учащателныхъ наклоненія изявителного от временъ глаголовъ несовершенныхъ простыхъ различати належитъ.

Примѣчаніе.

Нѣкоторые несовершенные глаголы придолжителные(!) и начинателные, хотя значеня учащателного немаютъ, образомъ учащателныхъ спрягаются. Н. п. призываю, досылаю >< Противнѣ нѣкоторые глаголы значеня учащателного образомъ несовершенныхъ спрягаются. Н. п.

Наст.	прош.	неопр.
лажу	лазивъ	лазити
ношу	носивъ	носити
мыкаю	мыкавъ	мыкати
поганяю	поганявъ	поганяти.

5. Наклоненіе повелителное єдно тылко время мае то єстъ будущое. Кождый бовемъ розказъ до того єно, що наступитъ, стягатися може.

§. 90.

Число.

Въ временахъ двоякое число постергаемо:

a) Єдинственное: я стою, ты робишъ ><

b) Множественное: мы стоимо, вы робите ><

§. 91.

(112) Лице.

Въ єдинственномъ и множественномъ числѣ три лица найдуются:

Первое	я читаю,	мы читаемо
Второе	ты читаешъ,	вы читаете
Третое	онъ, она оно читае,	они читаютъ.

§. 92.

Родъ.

Лица глагол(ов)ъ четыры роды маютъ:

Муже(й)скій: я читавъ.

Digitized by Google

Женскій: она читала.

Средный: оно читало.

Всякій: я читаю.

Примѣчаніе.

Родъ остатный для того всякимъ зовемо, поневажъ нимъ мужескій, женскій и средный родъ выражаеся.

§. 93.

Перемѣна глаголовъ поверховна.

Перемѣна глаголовъ поверховна по розмайтости наклоненій, временъ, числъ, лицъ и родовъ въ граматицѣ спряженіемъ зовеся.

§. 94.

Подѣлъ глаголовъ по розмаитости спряженія.

Спряженіе або перемѣна глаголовъ чрезъ времена, числа >< не во всѣхъ глаголахъ єднакося дѣе. Съ того постерженя новый подѣлъ глаголовъ выникае. По тому сутъ глаголы:

(113) a) Личные, которые всѣ три лица въ обохъ числахъ маютъ. Н. п. кличу, ешъ, е, кличемо, кличете, кличутъ.

b) Неличные третое тылко лице маютъ. Н. п. треба, належитъ, свитае ><

§. 95.

Подѣлъ глаголовъ личныхъ

Глаголы личные сутъ полные и неполные.

Полные, которые всѣ наклоненія, всѣ три времена (наст., прош., будущое) маютъ. Н. п. стою, мыкаю, сѣдаю ><

Неполные, которымъ на вѣкоторыхъ съ тыхъ власностей сходитъ. Н. п. ставъ, стану, мкнувъ, мкну, сѣвъ, сяду. Тымъ бовемъ бракуе времене настоящого.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Ту легко постергаемо, яко подлугъ приведеныхъ вышше увагъ глаголы несовершенные сутъ глаголами полными. Но глаголы совершенные до неполныхъ належатъ.

§. 96.

О спряженіи глаголовъ личныхъ въ обще.

Уважаючи спряженіе глаголовъ личныхъ, троякое различіе постергаемо; сутъ бовемъ глаголы личные:

а) Правилные, которыхъ наклоненія подлугъ певныхъ правилъ общихъ составляются.

б) Неправилные, которыхъ наклоненія лишаются правилъ общыхъ.

(114) Правилные знову двоякіе сутъ:

аа) Постоянные, которыеся въ всѣхъ припадкахъ подлугъ своеи формы и свого парадигмате спрягаютъ.

bb) Переходячіе, которые въ декотрыхъ припадкахъ своеи формы и парадигмате отступуютъ.

Переходячіе знову двоякіе суть:

ааа) Чистые, которые въ нѣкоторыхъ припадкахъ своеи властивои формы и парадигмате въ правдѣ отступуютъ, но втыхъ самыхъ припадкахъ до иннои формы глаголовъ правилныхъ переходятъ.

bbb) Нечистые, которые, отступуючи формы и парадигмате, властивымъ способомъ спрягаемые бываютъ.

Примѣчаніе.

Приклады глаголовъ правилныхъ, постоянныхъ и переходячихъ уважный читатель на своимъ мѣсци обачитъ.

§. 97.

Ѳема спряженій.

Въ рускомъ діалекѣ глаголы полные образомъ діалекта славенского въ первомъ лици числа единственного наклоненя изявителного времене настоящого, неполные въ томъ самомъ припадку времене будущого на у або ю кончитися звыкли.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

Изнимаются глаголы: есмъ, ѣмъ, повѣмъ, дамъ (115) и съ нихъ сложеные.

Первое теды лице залога дѣйствителного наклоненя изявителного числа единственного времене настоящого глаголовъ полныхъ, а будущого глаголовъ неполныхъ граматически еема спряженія зовемо. Буквы еемате, перемѣнѣ не подпадаючіе, первообразными або коренными зовутся.

§. 98.

Личба и знакъ спряженій.

Второе лице залога дѣйствителного наклоненя изявителного числа единственного времене настоящого глаголовъ полныхъ, времене будущого глаголовъ неполныхъ образомъ глаголовъ славенскихъ на ешъ або ишъ кончитися звыкло. Окон'чене тое естъ основаніемъ подѣлу спряженій.

Маемо теды въ рускомъ діалектѣ двѣ спряженія глаголовъ личныхъ.

До первого належатъ глаголы, которыхъ второе лице въ помянутомъ припадку на ешъ, до второго, которыхъ второе лице въ томъ самомъ припадку на ишъ выходитъ.

Окончена тые сутъ разомъ знакомъ спряженія. Знаючи теды знакъ овъ, знаемо заразъ, до которого спряженія яковый глаголъ належитъ.

§. 99.

Форма и парадигма спряженя.

(116) Кождое спряженіе подлугъ окон'ченя еемате маетъ властивое свое поверховное состояніе, которое мы формою спряженія зовемо.

Кожда форма мае свои властивые парадигмата (приклады), по которыхся спряженіе дѣе.

Digitized by Google

§. 100.

Подобіе и различіе спряженій межи собою.

Уважаючи всѣ перемѣны кождои формы съ особна, легко достеречи можна, въ чомъ ся обѣ спряженя сходятъ, а въ чомся различаютъ. Подобные суть собѣ формы насамыйпередъ въ томъ, же маютъ наклоненія, времена, числа, лица и роды, потому, же въ нѣкоторыхъ припадкахъ обохъ спряженій глаголы єднои формы съ другою формою цѣлкомся сгажаютъ, наостатокъ, же глаголы полные обохъ спряженій чрезъ доданіе иннои части мовы, н. п. союза, предлога >< по найбѣлшой части що до формы неполными, а що до значеня совершенными стаются. Различіе спряженій залежитъ на розмаитой перемѣнѣ буквъ єемате въ розмаитыхъ наклоненіяхъ, временахъ, числахъ, лицахъ, родахъ и проч.

Подобіе тото и различіе на таблицахъ спряженій видно.

§. 101.

(117) О спряженіи глаголовъ воспомагателныхъ.

Поневажъ въ нѣкоторыхъ временахъ до спряженія иныхъ глаголовъ глаголы воспомагателные: єсмъ и бываю, маю и мѣваю конечне суть потребными, для того спряжене онихъ насамыйпередъ кладеся.

а) Єсмъ.

Наклонене неопредѣленное: быти.

Наклонене изявителное:

Время	настоящое
Число єдинственное	множественное
Я єсмъ або ямъ	мы єсмо або мысмо
Ты єси, тысь є	вы єсте, высте
Онъ єстъ(є)	они сутъ.

Примѣчаніе.

Звычайно єще єстъ въ діалектѣ рускомъ споене сократителное глагола єсмъ съ союзами: або, же, где, также съ нарѣчіемъ: коли и вотъ, наступуючимъ образомъ:

Время	настоящое
Єдинств.	Множеств.

Digitized by Google

a) съ абы:

абымъ (я) абысмо (мы)
абысь (ты) абысте (вы).

(118) b) съ же:

жемъ (я) жесмо (мы)
жесь (ты) жесте (вы).

То само съ нарѣч. вопросит. где?

гдемъ (я) гдесмо (мы)
гдесь (ты) гдесте (вы).

Наклонене тое властиве сослагателнымъ зватися може.

c) съ коли:

Колимъ (я) Колисмо (мы)
Колись (ты) Колисте (вы).

То наклонене єстъ Условное (варунковое).

c) съ Указателнымъ: вотъ на вопросъ.: гдежесь?

Вотемъ Вотесмо
Вотесь Вотесте
Вотестъ (є) Вотсутъ.

Прошедшое Совершенное
Я бывъ (лъ), ла, ло, мы были
Ты бывъ (лъ), ла, ло, вы были
Онъ, а, о, былъ (въ), ла, ло, они были.

Примѣчаніе.

Властивый выговоръ устный времене того на Покутю и Подолю єстъ: бувъ, була, було. Выговоръ тотъ захованъ єстъ въ книжцѣ, которои написъ: Чинъ Іерейскаго наставленя, въ Лаврѣ Почаевской 1786. року.

Будущое.

Я буду мы будемо
Ты будешъ вы будете
Онъ буде они будутъ.

(119) Наклоненіе повелителное.

будмо мы
Будь ты будте вы
няй онъ, а, о буде, они будутъ.

Причастія.

Наст. сущій, а, ое, (славенское)
будучій, а, ое, (руское).

Digitized by Google

Прош. совер. бывшій, а, ое.
Будущое, будущій, а, ое.

Дѣепричастія.

Настоя. будучи.
Прош. бывши.

b) Бываю (учаща.).

Наклоненіе неопредѣленное: бывати.
Наклоненіе изявителное.

Время настоящое.

Єдинств.	множеств.
Я бываю	мы бываемо
Ты бываешъ	вы бываете
Онъ бывае	они бываютъ.

Прош.	Совершенное
Я бывавъ (въ), ла, ло,	мы бывали
Ты бывалъ, ла, ло,	вы бывали
Онъ, а, о, бывалъ, ла, ло,	они бывали.

Будущое.

Я >< буду бывати	мы будемо бывати.

Наклоненіе повелителное.

Бывай ты	бывайте вы
(120) Няй онъ, а, о бывае	няй они бываютъ.

Причастія.

Наст. бываючій, а, ое.
Причаст. (! прошед.) бывавшій.
Будущое —

Дѣепричастія.

Наст. бываючи.
Прош. бывавши.

d) маю.

Наклоненіе неопредѣленое: мати або мѣти.
Наклонене изявителное.

Время настоящое.

Єдинств.	Множественное
Я маю	мы маемо
Ты маешъ	вы маете
Онъ мае (тъ)	они маютъ.

Digitized by Google

Прош.	Совершенное
Я мавъ (мѣлъ), ла, ло,	мы мали (мѣли)
Ты мавъ (мѣлъ), ла, ло,	вы мали (мѣли)
Онъ, а, о, мавъ (мѣвъ), ла, ло,	они мали (мѣли).

Будущое.

Я буду мати (мѣти)	Мы будемо мати (мѣти)
Ты будешъ мати (мѣти)	Вы будете мати (мѣти)
Онъ, а, о буде мати (мѣти)	Они будутъ мати (мѣти).

Наклоненіе повелителное.

Май (мѣй) ты	Майте (мѣйте) вы
Няй онъ, а, о мае	Няй они маютъ.

(121) Причастія.

Наст. мающій (мѣючій), а, ое.

Прош. совер. мавшій (мѣвшій), а, ое.

Дѣепричастія.

Наст. маючи (мѣючи).

Прош. мавши (мѣвши).

d) маваю або мѣваю (учащат).

Спряженіе учащателного глагола маваю (мѣваю) цѣлкомъ дѣеся способомъ учащателного бываю и для того туся особно не приводитъ.

§. 102.

Первое спряженіе глаголовъ личныхъ.

Спряженіе глаголовъ полныхъ.

Таблиц. VII.

a) Ѳема на у,

b) на ю.

По окончеиіи ѳемате первое спряженіе глаголовъ полныхъ двѣ формы мае. Форма перша єстъ образомъ спряженя глаголовъ, которыхъ ѳема на у, втора, ихже ѳема на ю.

Форма перша замыкае въ собѣ пять парадигматовъ.

Ѳема першого парадигмате єстъ	беру	берешъ
второго	кличу	кличешъ
третего	тягну	тягнешъ
четвертого	пряду	прядешъ
пятого	товку	товчешъ.

Digitized by Google

I. Парадигма б е р у єстъ образомъ спряженя глаголовъ: п е р у, с е р у ><

(122) П р и м ѣ ч а н і е.

Слѣдующіе глаголы отступу(ютъ):

Наст.	Дру, дрешъ, дре, дремо, дрете, друтъ.
Прош.	Деръ, дерла, дерло.
Повелит.	Дри.
Неопр.	Дерти.
Прич.	Стра. наст. дремый, прош. дертый.

Тымъ образомъ: п р у, т р у спрягаемые.

2. Подлугъ второго парадигмате к л и ч у спрягаются глаголы на ку, чу, жу, шу, щу, перемѣняючи въ прошедшомъ не совершенномъ

	Наст.	прошед.	неопред.
a) ч на к:	втѣчу	втѣкавъ	втѣкати
	квочу	квокавъ	квокати
	полочу	полокавъ	полокати
	сучу	сукавъ	сукати
	скачу	скакавъ	скакати
	плачу	плакавъ	плакати
b) ч на т:	допчу	доптавъ	доптати
	лепечу	лепетавъ	лепетати
	клекчу	клектавъ	клектати
	скребчу	скребтавъ	скребтати
	хлепчу	хлептавъ	хлептати
	мечу	метавъ	метати
	прячу	прятавъ	прятати
	шамочу	шамотавъ	шамотати
	шепчу	шептавъ	шептати
	щебечу	щебетавъ	щебетати.

(123) П р и м ѣ ч а н і е.

Глаголъ х о ч у спрягаеся:

Наст.	хочу	хочешъ	хоче
	хочемо	хочете	хочутъ.
Прош.	хотѣвъ	(хтѣвъ)	хтѣли.
Неопр.	хотѣти	(хтѣти).	

Digitized by Google

Повелит.	хочь	ты,	
	хочимъ	мы,	
	хочте	вы.	
c) ж на з:	вяжу	вязавъ	вязати
	кажу (każę)	казавъ	казати
	лижу	лизавъ	лизати
	мажу	мазавъ	мазати
	рѣжу	рѣзавъ	рѣзати
	ржу	рзавъ	рзати.

Примѣчаніе.

Глаголъ глоджу (гложу) спрягаеся:

Наст.	глоджу,	глоджешъ,	глодже,
	глоджемо,	глоджете,	глоджутъ.
Прош.	глодавъ, а (! лъ), ла, ло,		глодали.
Повелит.	глоджи ты		глоджитъ вы.
Неопр.	глодати.		
d) ш на с:	крешу	кресавъ	кресати
	колишу	колысавъ	колысати
	тешу	тесавъ	тесати
	чешу	чесавъ	чесати
e) ш на х:	брешу	брехавъ	брехати
	дышу	дыхавъ	дыхати.

(124) f) щ, разтворяемое на с и ч, на т: свищу, свиставъ, свистати.

3. Парадигма тягну замыкае въ собѣ глаголы на ну. Ту належатъ: выкну, гасну, гибну, гну, гину, гусну, кисну, липну, лохну, мерзну, мокну, мякну, никну, плину, пахну, прагну, пухну, суну, тисну ><

Примѣчаніе.

Отступуютъ парадигмате того глаголы, которыхъ:

Наст.	Прошед.	Неопр.
вяну	вявъ	вяти
жну	жавъ	жати
гану	ганувъ	ганути
горну	горнувъ	горнути
клну	клявъ	клятн (клясти)
мну	мявъ	мяти
пну	пявъ	пяти
стогну	стогнавъ	стогнати.

Digitized by Google

4. Образомъ четвертого парадигмате пряду спрягаются глаголы, которыхъ ѳема на бу, ву, ду, зу, су, ту, яко то: боду, веду, везу, грызу, жду, кладу, краду, лѣзу, несу, плету, пасу, трясу.

Примѣчаніе.

а) Глаголы на бу, зу, су въ прошедшомъ несовершенномъ времени коренные буквы: б, з, с затримуютъ.

Наст.	Прош.	Неопр.
Гребу	гребъ (лъ), ла, ло	гребсти
скубу	скубъ, ла, ло	скубсти
несу	несъ (лъ), ла, ло	нести
везу	везъ (лъ), ла, ло	везти.

(125) Глаголы на ту спрягаются:

Наст.	Прошед.	Неопр.
мету	мелъ	мести
плету	плелъ	плести
росту	рослъ	рости.

Парадигмате отступуютъ глаголы: жду, рву, зву и с'су.

Наст. жду, ждешъ, жде,
ждемо, ждете, ждутъ.
Прош. ждавъ, ла, ло, ждали.
Повел. жди, ждѣмъ.
Неопр. ждати.
Наст. рву, рвешъ, рве, рвемо ><
Прош. рвавъ, ла, ло.
Повел. рви, рвѣмъ, рьѣгъ.
Неопр. рвати.
Стр. Прич. Наст. рвемый, а, ое,
Прош. рваный, а, ое, ><
Наст. зву (зову), звешъ, е.
Прош. звавъ.
Повел. зви, звѣмъ.
Неопр. звати.
Прич. страд. наст. звемый,
прош. званый.
Наст. с'су, с'сешъ, с'се, ссемо, ссете, ссутъ.
Прош. с'савъ, с'сала, с'сало, с'сали.
(126) Повел. с'си ты, с'сѣмъ мы, с'сѣтъ вы.
Неопр. с'сати.

Digitized by Google

Прич. страд. наст. с'семый а, ое,
прош. ссаный, а, ое.

5. Образомъ пятого парадигмате товку спрягаются глаголы на гу, ку.

Примѣчаніе.

Глаголы на ку въ второмъ лици времене наст. накл. изявит. перемѣняютъ г ѳемате на ж, а к на ч. Въ неопредѣленомъ наклоненіи оба роды глаголовъ ч затримуютъ.

a) Наст. стригу, стрижешъ, стриже,
стрижемо, стрижете, стригутъ.
Прош. стригъ(лъ), стригла, о, стригли.
Повел. стрижи ты, стрижимъ мы.
Неопр. стричи.
Прич. страд. настоя. стригомый,
прош. стриженый.

Тымъ образомъ глаголъ сред. могу спрягаеся.

b) Наст. Пеку, печешъ, пече,
печемо, печете, пекутъ.
Прош. пекъ, пекла, ло, пекли.
Повелит. печи ты, печимъ мы, печитъ вы.
Неопр. печи.
Прич. стр. наст. печемый, а, ое,
прош. печеный, а, ое.

За тымъ прикладомъ идутъ: сѣку и теку.

c) Глаголъ стергу въ наклоненіи неопредѣленномъ (127) правила того отступуе.

Наст. Стергу, стержешъ, же,
стержемо, стержете, стергутъ.
Повел. стержи, стержитъ.
Неопр. стеречи.

Втора форма замыкае въ собѣ пять парадигматовъ.

1.	Ѳема первого	читаю	читаешъ
2.	второго	милую	милуешъ
3.	третого	бѣлѣю	бѣлѣешъ
4.	четвертого	плюю	плюешъ
5.	пятого	колю	колешъ.

1. Образомъ первого парадигмате читаю спрягаются глаголы на аю и яю. На аю: вертаю, волаю, вмираю, глядаю, граю, дыхаю, двигаю, драпаю, думаю, до-

Digitized by Google

свѣтчаю, желаю, зѣваю, имаю, качаю, картаю, кихаю, копаю, ховаю, лапаю, латаю, лыгаю, лыкаю, лыпаю, лѣгаю, лупаю, мигаю, нехаю, нюхаю, палаю, пахаю, починаю, престаю, пущаю, спускаю, свиваю, сѣдаю, окѣпаю, рыгаю, рушаю, скубаю, ставаю, сѣдаю, сѣдлаю, ступаю, суваю, тручаю, фатаю, хапаю, ховаю, шпотаю (ся).

Примѣчаніе.

a) Глаголы: даю, пущаю спрягаются:

Наст. даю якъ парадигма.

Прош. я дававъ, ла, ло, мы давали.

(128) Повелит. давай, даваймо, давайте.

Неопр. давати.

Тымъ спряженіемъ глаголъ не совершенный даю от неправилного совершеного: дамъ, давъ, дати существителнѣ различаеся.

b) Пущаю, пущаешъ (пущашъ), тъ >< Пущаемо, пущаете (пущате), пущаютъ (пускаютъ).

Прош. пущавъ, пущали.

Будущое пускай (пущай).

Неопр. пускати (пущати).

Тымъ спряженіемъ не совершенные глаголы: даю и пущаю от совершенныхъ не полныхъ: дамъ и пущу существителнѣ различаются.

b) Нѣкоторые глаголы на аю въ прош. временахъ я прибираютъ.

Наст. каю (ся), каешъ, кае ><

Прош. каявъ, каяла, ло, мы каяли (ся).

Повел. кай (ся), каймо ся, кайте (ся).

Неопр. каяти (ся).

Образомъ глагола каю спрягаются: каю, краю, таю (rozpływam sie).

c) Ѳема нѣкоторыхъ глаголовъ на аю звыклося опущеніемъ предостатного а сокращати. Въ таковомъ разѣ глаголы тоты до инного парадигмата(!) то єстъ до глаголовъ, которыхъ ѳема на ю съ предидущою согласною, переходятъ. Такъ Н. п. Мѣсто дримаю, дримю, клепаю, клепю ><

d) Глаголы на няю самогласну я въ всѣхъ припадкахъ, где въ парадигматѣ а находится, затримуютъ.

Digitized by Google

(129) Наст. кланяю, кланяешъ, кланяе,
кланяемо, кланяете, кланяютъ.
Прош. кланявъ (ся), ла, ло, мы кланяли (ся).
Повел. кланяй (ся), кланяймо, кланяйте (ся).
Неопр. кланяти (ся).

Тымъ образомъ спрягаеся решта глаголовъ того окончения, яко то: валяю, вечеряю, гуляю, кашляю, кицяю, куляю, мацяю, мѣняю, мѣряю, розчиняю, стрѣляю, шпуряю ><

2. За вторымъ парадигматемъ милую идутъ глаголы: бѣдую, будую, бунтую, варую (ся), ворудую, вѣрую, гакую, гарую, жалую, жартую, катую, корчую, коштую, купую, марную, меркую, мурую, потребую, правую (ся), працую, прыймую, радую (ся), ратую, рысую, смакую, силую, сумую, толкую, тратую, хорую, шлюбую ><

Примѣчаніе.

Нѣкоторые глаголы двосложные парадигмате того отступуютъ и наступуючимъ способомъ спрягаются:

Наст. снуюю, снуешъ, снуе, снуемо ><
Прош. снувъ (снувавъ), ла, ла, снули.
Повел. снуй ты.
Неопр. снути.
Прич. страд. наст. снуемый,
прош. снутый.

Подобнѣ тому спрягаются: дую, жую, кую, псую, трую, тую, щую.

(130) 3. Третое парадигма бѣлѣю замыкае въ собѣ глаголы по найболшой части начинателные: блѣднѣю, богатѣю, вмѣю (умѣю), врѣю, глупѣю, грѣю, дѣю (podziewam), зеленѣю, каменѣю, кваснѣю, костѣю, млѣю, нѣмѣю, плѣснѣю, прѣю, пустѣю, пѣю, розумѣю, смѣю (poważam sie), чорнѣю, шалѣю.

Примѣчаніе.

а) Парадигмате того отступуютъ нѣкоторые глаголы двосложные, въ прошедшомъ времени и въ наклоненіи неопредѣленномъ я маючи.

Наст. вѣю, вѣешъ, вѣе, вѣемо ><
Прош. вѣявъ, яла, яло, вѣяли.

Digitized by Google

Повел. вѣй ты, вѣймо мы, вѣйте вы.
Неопр. вѣяти.
Стр. прич. наст. вѣемый,
прош. вѣяный.

Тымъ образомъ спрягаются: дѣю (działam), смѣю (ся) (smieię się).

b) Глаголъ лѣю спрягаеся:

Наст. лѣю, ешъ, е, лѣемо, лѣете, лѣютъ.
Прош. лявъ, ляла, ляло.
Повел. лѣй ты, лѣте вы.
Неопр. ляти.
Стр. прич. наст. лѣемый, а, ое,
прош. ляный, лятый, а, ое.

4. Подлугъ четвертого парадигмате плюю спрягаются глаголы на ию, ыю и юю.

Глаголы парадигмате того предостатные (131) самогласные и, ы и ю непремѣннѣ заховуютъ.

Остатна тылко самогласна подпадае перемѣнамъ въ спряженіи, ѳематемъ плюю представленномъ.

Глаголы парадигмате реченного суть:

a) на ию: гнию, жию, шию ><
b) на ыю: выю, крыю, мыю, рыю, стыю, тыю,
c) на юю: блюю, клюю.

Примѣчаніе.

Много глаголовъ окончеия того, съ болше, якъ съ двохъ слоговъ, сложеныхъ, маютъ въ времени Прош. властиво діалектови рускому произношене, от нѣкоторыхъ писателей наветъ въ книги перенесеное. Подобное оно естъ въ декотрыхъ глаголахъ произношеню діалекта пол'ского. Въ томъ припадку л передъ о чрезъ ь умягчаеся.

Наст. малюю, малюешъ ><
Прош. мальовалъ, ла, ло, мальовали.
Повел. малюй ты, малюймо, малюйте.
Неопр. мальовати.
Прич. стр. наст. малюемый,
прош. мальованый.

Тымъ способомъ спрягаются глаголы: боюю, галюю, полюю, шкалюю ><

Digitized by Google

4. До четвертого парадигмате колю относимо глаголы, (до) которыхъ ѳема на ю съ предидучою согласною. Таковые сутъ: борю, порю ><

(132) Примѣчаніе.

Отступуютъ парадигмате того:

a) Глаголъ мелю, самогласну ѳемате е на о перемѣняючи.

Наст. мелю, мелешъ, е.

Прош. моловъ, молола, о, мололи.

Повел. мели ты, мелѣмъ мы, мелѣтъ вы.

Неопр. молоти.

b) Нѣкоторые глаголы на рю въ прошедшомъ времени и въ наклоненіяхъ Неопр. и повел. а заховуючи (!заховуютъ). Тымъ способомъ глаголы тые въ помянутыхъ случаяхъ до формы першои переходятъ.

Наст. карю, карешъ, е,
каремо, карете, карутъ (карютъ).

Прош. каравъ, ла, ло, карали.

Повел. кари (карь) ты, карѣмъ (кармо), карѣтъ (карте).

Неопр. карати.

Стр. Прич. наст. каремый,
прош. караный.

Подобнѣ: орю, чихрю ><

c) Властивымъ образомъ спрягаются: бю, вю, пю.

Наст. бю, біешъ, біе,
біемо, біете, бютъ.

Прош. бивъ, ла, ло, мы били ><

Повел. бій ты, біймо мы, бійте вы.

Неопр. бити.

(133) Причаст. стр. наст. біемый,
прош. битый.

Подобнѣ: вю и пю.

Примѣчаніе.

Выговоръ біе, віе, піе отповѣдае полскому bie, wie, pie, але не двосложнымъ biie, wiie, piie. Ту знову видимо, яко глаголы: бю, вю, пю въ времени прош. и наклоненяхъ неопредѣленомъ и повелит. до втор. формы переходятъ.

d) Глаголъ шлю и кашлю спрягается:

	Єдинств.	Множеств.
Наст.	шлю, шлешъ, шле,	шлемо, шлете, шлютъ.

Digitized by Google

Прош. един. славъ, слала, слало, мы слали ><
Повел. шли ты, шлѣмъ мы, шлѣтъ вы.
Неопр. слати.
Наст. кашлю, кашлешъ (або кашляю).
Прош. кашлявъ, ла, ло, кашляли.
Повел. кашляй ты, кашлмо мы, кашлѣтъ вы.
Неопр. кашляти.

Кашлю естъ сокращенемъ глагола кашляю и для того до парадигмата(!) кончащихся на аю переходитъ.

е) Глаголы: дыбю, скубю, скробю, жлопю, капю, клепю, копю, лупю (łupam na dwie), сыпю, трепю, щипю сутъ сокращеніемъ от глатоловъ: дыбаю, скубаю, капаю, клепаю >< и для того кромѣ времене настоящаго, въ которомъ звычаемъ діалекта руского л пріймуютъ, тымъ (134) образомъ спрягаемые:

Жлопю жлоплешъ жлопле ><
Каплю каплешъ капле ><

Во всѣхъ инныхъ припадкахъ л лишаючи, до парадигмате, егоже еема на аю, належатъ.

В. Спряженіе глаголовъ неполныхъ або совершенныхъ.

Глаголы неполные первого спряженія (§) на самогласну у або согласну ю кончитися звыкли.

Спряженіе глаголовъ неполныхъ едну форму мае.

Знакомъ формы естъ ешъ.

Табл. VII на оборотѣ.

Форма тота едно тылко парадигма мае: верну, вернешъ.

Образомъ парадигмате того спрягаются простые и сложенные, маючіе окончения первой формы глаголовъ полныхъ на ешъ. Таковые сутъ:

а) Простые: бану, верну, всну, втѣкну, гляну, двигну, дуну, клну, кину, кихну, клякну, копну, крикну, кучну, лыпну, махну, мигну, мину, мкну, перну, писну, плюну, порсну, пхну, свисну, сякну, сыкну, сягну, ткну, торгну, трѣсну, хлюсну, шаргну, штуркну, щину.

Примѣчаніе.

аа) Глаголы: здохну, клякну, сягну, трѣсну вымавляю(т)ся въ времени прошедшомъ чрезъ сокращеніе: здохъ, клякъ, трѣсъ, сягъ ><

Digitized by Google

bb) Глаголы: возму, втѣкну, почну, скубну спрягаются въ временахъ:

	Будущ.	прош.	повел.	Неопр.	
	возму	взявъ	возми (возь)	взяти	
(135)	втѣкну	втѣкъ ><	втѣчъ ><	втѣкнути	(втѣчи)
	почну	почавъ ><	почни ><		почати
	скубну	скубъ ><	скуби ><		скубсти.

a) Парадигмате отступуютъ также глаголы неполные: паду, который от не совершенныхъ падаю, и сяду, который от продолжителного сѣджу и несовершенного сѣдаю различати треба.

Будущ. сяду, сядешъ, сяде, сядемо >><
Прош. сѣвъ, ла, ло, сѣли >><
Повел. сядь ты, сядмо мы, сядте вы.
Неопр. сѣсти.
Будущ. паду (впаду), падешъ, е.
Прош. павъ, ла, ло, пали.
Повел. падь ты, пад'мо мы, пад'те вы.
Неопр. пасти.

dd) Глаголъ неполный иму (złapię), совершенное значене маюцій, от продолжителного имаю (łapam) различаеся. Несовершенный отступуетъ парадигмате и спрягаеся въ

Буду. я иму, имешъ, иметъ.
Прош. явъ, ла, ло, мы яли >><
Повел. ими, имѣмъ, имѣтъ.
Неопр. яти.

Подобнѣ и сложеные: дойму, пойму, пріиму спрягаются.

ee) Неполные глаголы: сдойму и вѣйму ходятъ:

Буду. сдойму, ешъ, е, сдоймемо, ете, утъ.
Прош. снявъ, ла, ло, сняли.
(136) Повел. сдойми >< сдоймѣмъ, сдоймѣтъ.
Неопр. сняти.

ff) Ляжу (гу) спрягаеся:

Буд. ляжу (гу), ляжешъ, же >< ляжемо, ляжете, ляжутъ (лягутъ).
Прош. леглъ (лѣгъ), легла, ло, легли.
Повел. лязь ты, лязьмо мы, лязьте вы.
Неопр. лечи.

Digitized by Google

gg) Вержу (гу).

Буду. вержу (гу), вержешъ, же, вержемо, вержете, вержутъ (вергутъ).

Прош. верглъ, ла, ло, вергли.

Повел. верзь ть (! ты), верзьмо мы, верзьте вы.

Неопр. веречи.

hh) Кончачіеся на ку образомъ глаголовъ полныхъ спрягаются.

Буду. реку, речешъ, рече, речемо, речете, рекутъ.

Прош. рекъ, ла, ло, рекли.

Повел. речи ты, речѣмъ, речѣтъ.

Неопр. речи.

ii) Неполное стану от полного: стою, ставаю различаеся.

Буду. стану, станешъ, стане, станемо, станете, станутъ.

Прош. ставъ, ла, ло, мы стали.

Повел. стань, стан'мо, стан'те вы.

Неопр. стати.

kk) Неполное вмру спрягаеся:

(137) Буду. вмру, вмрешъ, е, вмремо, вмрете, вмрутъ.

Прош. вмеръ, вмерла, ло, вмерли.

Повел. вмри, вмрѣмъ, вмрѣтъ.

Неопр. вмерти.

b) Сложеные: посуну, донесу, пристану >< Примѣчаніе.

Глаголы тые творятся приложеніемъ иннои части мовы до времене настоящого глагола полного або не полного и для того образомъ коренного спрягаются. Свойствомъ славенскихъ діалектовъ глаголы, не совершеное значене маючіе, доданіемъ предлога, союза або нарѣчія совершеное дѣяніе выражаютъ, а тымъ самымъ неполными стаются.

§. 103.

Второе Спряженіе.

Табл. VIII.

Ѳема на ишъ.

Digitized by Google

(§.)

О спряженіи глаголовъ полныхъ второго спряженія въ обще.

Спряженіе второе глаголовъ полныхъ мае двѣ формы. Форма перша замыкае въ собѣ глаголы на у, втора на ю

(§.)

О формѣ першой.

Форму першу въ трохъ парадигматахъ представляемо.

1. Ѳема первого точу точишъ
(138) 2. второго суджу судишъ
3. третего чищу чистишъ.

Образомъ первого парадигмате спрягаются глаголы на жу, чу, шу.

А. На жу: бажу (в 2 рук. кажу), важу, ворожу, дорожу (ся), ложу, множу, пирожу (ся), служу, тужу.

Примѣчаніе.

Парадигмате отступуе мажу (smaruie mazią):

а) Вр. Наст. мажу, мазишъ, мазитъ, мазимо, мазите, мазятъ.
Прош. мазивъ, ла, ло, мазили.
Повел. мази ть (! ты), мазѣмъ, мазѣтъ.
Неопр. мазити.
Прич. стр. наст. —
прош. маженый.

Подобнѣ спрягаются: вожу, гжу (ся), кажу (psuie), лажу, морожу, ражу, слежу ><

Наст. бѣжу, бѣжишъ, бѣжитъ, бѣжимо, бѣжите, бѣжатъ.
Прош. бѣжавъ, ла, ло, бѣжали.
Повел. бѣжи, бѣжѣмъ (в 2 рук. бѣжимъ).
Неопр. бѣжати.

Такъ держу и лежу, въ рештѣ образомъ ѳемате спрягаемые.

В. На чу: бачу, бондючу, волочу, вчу (учу), гачу (czepiam, haczę), граничу, дручу, жичу, значу, зычу, иначу, калѣчу, кончу, мочу, мучу, (męczę), пачу (ся), перечу, свѣдчу, собачу, толочу, торочу, тычу, цвѣчу.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

(139) Въ времени прошедшомъ на **авъ**, а въ наклоненю неопредѣленномъ на **ати** выходятъ:

Наст.	прош.	неопред.
бренчу	бренчавъ	бренчати
бурчу	бурчавъ	бурчати
клячу	клячавъ	клячати
кричу	кричавъ	кричати
молчу	молчавъ	молчати
рычу	рычавъ	рычати
слѣнчу	слѣнчавъ	слѣнчати
стырчу	стырчавъ	стырчати
сычу	сычавъ	сычати.

b) Перенѣняютъ **ч** на **т**:

Наст. трачу, тратишъ, тратитъ, тратимо, тратите, тратятъ.

Прош. тративъ, тратила, тратило ><

Повел. трать ты, тратьте вы.

Неопр. тратити.

Прич. стр. прош. траченый.

Подобнѣ спрягаются: гачу, голочу, золочу, колочу, кочу, корочу, лачу, молочу, мучу (męcę), плачу (płacę), почу (ся), свѣчу, смучу (ся), шпечу (oszpecam).

Примѣчаніе.

Прошедшое время на **ѣвъ**, неопр. на **ѣти** маютъ:

Наст. верчу, вертишъ, вертитъ, вертимо, вертите, вертятъ.

Прош. вертѣвъ, ла, ло, вертѣли.

Неопр. вертѣти.

Повел. верти ты, вертѣмъ, вертѣтъ.

(140) Прич. стр. прош. верченый.

Подобнѣ:		
копчу	коптѣвъ	коптѣти
корчу	кортѣвъ	кортѣти
лечу	летѣвъ	летѣти
тремчу	тремтѣвъ	тремтѣти
шпечу	шпетѣвъ	шпетѣти

грѣшу, мшу, полошу, порошу, пташу, страшу, сушу, тѣшу, турмошу.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

a) Слышу: Прош. слыхавъ, ла, ло ><
Неопр. слыхати.

Примѣчаніе.

Глаголъ тотъ мае въ рускомъ діалектѣ время прошедшое и неопредѣленное, въ полскомъ токмо неопр. słychać и причастіе страд. залога време. прошедшого słychany.

b) Перемѣняютъ ш на с, а въ третомъ лици множ. я маютъ:

Наст. ношу, носишъ, носитъ, носимо, носите, носятъ.
Прош. носивъ, ла, ло, носили.
Повел. носи ты, носѣмъ мы, носѣтъ вы.
Неопр. носити.
Прич. стр. настоя. носимый,
прош. ношеный.

Подобнѣ: воршу (ся), голошу, душу, квашу, кишу, кошу, крашу, лашу (ся), мушу (przymuszam kogo) (мушу), прошу.

Тымъ отступуютъ: вишу, мушу (muszę), кушу.

(141) Наст. вишу, висишъ ты, висимо, висите, висятъ.
Прош. висѣвъ(лъ), ла, ло.
Повел. вись ты, висьмо, висьте.
Неопр. висѣти.

мушу.

Наст. мушу, мусишъ, мусить, мусимо, мусите, мусятъ.
Прош. мусѣвъ, ла ло, мусѣли.
Неопр. мусѣти.

2. Подлугъ парадигмате суджу (парад.) спрягаются: блуджу, вадж у, воджу, гладжу, годжу (ся), голоджу, гуджу, каджу, изджу, ладжу, наджу, пуджу, раджу, ряджу, саджу, серджу, соджу, студжу, друджу (! труджу, (ся), ходжу, холоджу.

Примѣчаніе.

a) (Въ) Прошедшомъ на ѣвъ, неопр. на ѣти: (бздж у) бадж у.

бадж у	бздѣвъ	бздѣти
видж у	видѣвъ	видѣти
гордж у	гордѣвъ	гордѣти
перд ж у	пердѣвъ	пердѣти

Digitized by Google

сѣджу сѣдѣвъ сѣдѣти
смерджу смердѣвъ смердѣти.

3. До парадигмате чищу належатъ глаголы: гощу (ся), крещу, лещу (ся), мащу, мщу (ся), пощу, прощу, холощу. Глаголы тые перемѣняютъ, якъ видимо, въ второмъ лици врем. наст. числа единств. накл. изявит. и въ инныхъ, от того походячихъ, щ на ст.

Прош. гостивъ, ла, ло ><
Повел. гости (ся) ты, гостѣмъ, гостѣтъ.
Неопр. гостити.

(142) Примѣчаніе.

a) щ непремѣннѣ затримуютъ и въ прош. на авъ выходятъ:

Наст. вищу, вищишъ, вищитъ, вищимо, вищите, вищатъ.
Прош. вищавъ, ла, ло, вищали.
Повел. вищи ты, вищимъ мы, вищижъ (! вищитъ).
Неопр. вищати.
Подобнѣ: блищу, верещу, пищу, трѣщу.

b) Лущу и нищу, щ заховуючи, спрягаются:

Наст. лущу, лущишъ, лущитъ, лущимо, лущите, лущатъ.
Прош. лущивъ, ла, ло.
Повел. лущи ты, лущимъ мы, лущитъ вы.
Неопр. лущити.

c) Щу отступуетъ парадигмате, маючи въ

Наст. Щу, щишъ, щитъ, Щимо, щите, сцягъ.
Прош. Сцявъ, ла, ло, сцяли.
Повел. Щи ти, сцѣмъ мы, сцѣтъ вы.
Неопр. сцяти.

Втора форма на ю мае три парадигмата.

1. Өема первого доюдоишъ
2. второго робюробишъ
3. третого хвалюхвалишъ.

1. Образомъ парадигмате первого спрягаются глаголы: брою, гною, гою, клию, маю (maie), раю, прою, рою, строю, таю (ukrywam).

Digitized by Google

(143) Примѣчаніе.

Глаголы: стою и бою (ся) въ времени прошедшомъ наклон. неопр. до иннои формы переходятъ.

Наст. стою, стоишъ, стоитъ, стоимо, стоите, стоятъ.

Прош. стоявъ, ла, ло, стояли.

Неопр. стояти.

Подобнѣ и бою (ся) спрягаемо.

2. Парадигма второе робю наслѣдуютъ глаголы на бю, вю, мю, пю:

a) на бю: бабю, ганбю, гнубю, горбю (ся), грабю, губю, любю ><

Примѣчаніе.

aa) Глаголъ свербю и трубю мае въ прош. свербѣвъ, трубѣвъ, въ неопр. свербѣти, трубѣти.

bb) Глаголъ дибю, сокращенъ от дибаю, того формою спрягаеся.

b) На вю: давю, дивю (ся), кривю (ся), ловю, мервю, плавю, правю, ставю, становю.

Примѣчаніе.

Глаголы парадигмате того обычаемъ діалекта полского въ повелителномъ наклоненіи сокращаются оставленемъ самогласнои и. Такъ мѣсто: бери, дави, диви >< уживано естъ также: беръ, давъ, дивъ ><

Глаголы: плавю и мовю въ реченомъ наклоненіи николи на и некончатся. Все бовемъ мовится и пише: мовъ, ловъ.

(144) Примѣчаніе.

Парадигмате отступуютъ глаголы: шумю, гремю, стремю.

Наст. шумю, ишъ, итъ, шумимо, шумите, шумятъ.

Прош. шумѣвъ, ла, ло, шумѣли.

Неопр. шумѣти.

То само: гремю и стремю.

d) На пю: кпю, кропю, лѣпю, лупю (obdzieram ze skory).

Примѣчаніе.

aa) Глаголы: кипю, сапю, терпю, храпю, чапю въ времени прош. и накл. Неопр. и на ѣ перемѣняютъ.

Наст. Сапю, сапишъ, сапитъ, Сапимо, сапите, сапятъ.

Digitized by Google

Прош. Сапѣвъ, ла, ло, сапѣти.

Неопр. Сапѣти >< То само решта.

bb) Глаголъ спю въ прош. и неопр. а мае.

Наст. Спю, спишъ, спитъ, Спимо, спите, спятъ.

Прош. Спавъ, ла, ло, спали.

Неопр. Спати.

3. До третего парадигмате хвалю относимо глаголы на лю, ню, рю.

a) На лю: бѣлю, волю, галю, голю, дѣлю, калю, кулю (ся), молю (ся), мышлю, палю, солю, стелю, телю (ся), тулю, числю.

(145) Примѣчаніе.

Отступуютъ парадигмате въ прош. врем. и неопредѣленомъ накл. глаголы: болю и волю.

Наст. Болю, ишъ ><

Прош. Болѣвъ, ла, ло, болѣли.

Неопр. Болѣти. Такъ и волю.

b) На ню: бороню, виню, ганю, гоню, дзвоню, дражню, зеленю, женю, лѣню, маню, полоню, пѣню (ся), раню, хороню, цѣню, черню, чиню.

Примѣчаніе.

Глаголъ зеленю, гды дѣйствително знаменоване мае, до того парадигмате, въ значеню зась возвратномъ зеленѣю (ся) до первого спряженя належитъ.

c) На рю: Бурю, варю, вѣрю, дарю, дурю, жмурю, журю (ся), искрю, курю, марю, морю, острю, парю, сварю, смотрю, творю, харю, хмарю (ся), хмурю (ся).

Примѣчаніе.

Глаголы: горю и прю въ прош. врем. и неопр. наклон. ѣ маютъ.

Наст. Горю, горишъ.

Прош. Горѣвъ, ла, ло, горѣли.

Неопр. Горѣти. Такъ: прю, прѣвъ, прѣти ><

B. О спряженіи глаголовъ не полныхъ.

Табл. VIII.

Глаголы не полные спряженія того, на у и ю выходячіе, двѣ формы маютъ.

До первои належатъ глаголы на у,

(146) второи „ „ ю.

Digitized by Google

Форма перва едно тылко парадигма мае: скочу, скочишъ. Подлугъ парадигмате того спрягаются простые и сложеные.

А. Простые на чу, шу, яко то: лишу, рушу, сдушу (ся) (spoię się).

Примѣчаніе.

а) Глаголы не полные: тручу, фачу, от несовершеныхъ: тручаю, фатаю различаемые, властивымъ способомъ спрягаются.

Будущ. тручу, трутишъ, трутитъ, трутимо, трутите, трутятъ.

Прош. трутивъ, ла, ло, трутили.

Повел. труть ты, трутмо, трутьте.

Неопр. трутити.

Фачу, тишъ ><

b) Вкушу парадигмате отступуе.

Будущ. вкушу, вкусишъ, вкуситъ.

Прош. вкусивъ, ла, ло.

Повел. вкуси (вкусь) ты, вкусѣмъ, вкусѣтъ.

Неопр. вкусити.

с) Пущу спрягаеся образомъ глаголовъ полныхъ первеи формы на щу.

Будущ. пущу, пустишъ, пуститъ, пустимо, пустите, пустятъ.

Прош. пустивъ, ла, ло, мы пустили.

Повел. пусти (пусть), пустьмо, пустѣтъ.

Неопр. пустити.

(147) В. Сложеные съ полныхъ або не полныхъ образомъ своихъ коренныхъ спрягаются. Н. п. пораджу, перескочу, поражу, задушу, нарушу, вытручу, отпущу, вылущу, загачу, выверчу ><

Форма втора едно парадигма мае: купю, купишъ.

По формѣ той спрягаются:

А. Глаголы простые совершенные: вкрою, вдарю, дрилю, стрѣлю, ступю, шпурю ><

Примѣчаніе.

Въ глаголахъ на лю буква л въ наклоненіи повелительномъ мягкося вымавляе: дриль, стрѣль.

Вздрю парадигмата(!) лишаеся.

Digitized by Google

Будущ. вздрю, вздришъ, тъ, вздримо, вздрите, вздрятъ.
Прош. вздрѣвъ, ла, ло, вздрѣли.
Повел. вздри ты, вздрѣмъ, вздрѣтъ.
Неопр. вздрѣти.

В. Сложеные образомъ кореныхъ спрягаемые. Ту належатъ глаголы: дотримаю, сховаю, вцѣлю, вхопю, перемѣню, сганю, росчиню, выклюю, догоню ><

§. 104.

Спряжене глаголовъ неправилныхъ.

Глаголы неправилные (§) двоякіе сутъ: личные и неличные.

Глаголы неправилные личные (§) двоякіе сутъ:

а) Полные (§) таковые сутъ: иду (idę), ѣду (iadę), ѣмъ, жену.

(148) Неполные (§), яко то: возму, дамъ, пѣду, поѣду, повѣмъ, сховамъ.

А. Спряженіе неправилныхъ полныхъ.

Иду (ѣду), idę, eo.

Залогъ	дѣйствителный.
Накл.	изявит.
Єдинств.	множеств.
Время	настоящ.
Я иду	мы идемо
Ты идешъ	вы идете
Онъ, а, о иде (тъ)	они идутъ.

Прошедшое простое.

Я ишовъ, ла, ло	мы ишли
або шовъ, шла, шло	шли
Ты ишовъ >< (шовъ) ><	вы ишли (шли)
Онъ, а, о, ишовъ ><	они ишли.

Наклоненіе повелителное.

Иди ты	идѣтъ вы
Бьей ты	бьейте вы.

(Примѣчаніе).

Накл. неопр.: Ити.

Причастіе. Наст. идучій, а, ое.
Прош. шовшій.

Digitized by Google

Дѣепричастіе.
(149) Наст. идучи.
Прош. шовши.

Ѣду, iadę, proficiscor.

Залогъ дѣйствителный.
Наклоненіе изявителное.

Єдинств.	множест.
Время	настоящое.
Я ѣду	мы ѣдемо
Ты ѣдешъ	вы ѣдете
Онъ ѣде (тъ)	они ѣдутъ.

Прошедшое простое.
Я, ть (! ты), онъ ѣхавъ (лъ), ла, ло, Мы, вы, они ѣхали.
Повелителное: Ѣдь ты, ѣдмо, ѣдте.
Наклонене неопр.: ѣхати.
Причастіе. Наст. ѣдучій, а, ое.
Прош. ѣхавшій, а, ое.
Дѣепричастіе. Наст. ѣдучи.
Прош. ѣхавши.

Ѣмъ (iem, edo).

Залогъ дѣйств.
Наклоненіе изявителное.

Єдинств.	множеств.
Время	настоящое.
(150) Я ѣмъ	мы ѣмо
Ты ѣшъ	вы ѣсте
Онъ ѣстъ	они ѣдятъ.

Прош.
Я, ты, онъ ѣвъ (лъ), ла, ло, Мы, вы, они ѣли.
Наклоненіе повелителное.
Ѣчъ ты, ѣчмо мы, ѣчте вы.
Накл. неопред.: ѣсти.
(Ѣчъ ты ѣчте вы).
Причастіе.
Наст. ѣдячій, а, о (! ое).
Прош. ѣвшій, а, о (! ое).
Дѣепричастіе. Наст. ѣдячи.
Прош. ѣвши.

Digitized by Google

Жену, gonię, pello.

Залогъ дѣйств.

Наклоненіе	изявителное.
Єдинств.	множеств.
Время	настоящое.
Я жену	мы женемо
Ты женешъ	вы женете
Онъ, а, о жене(тъ)	они женутъ.

Прош. простое.

Я >< гнавъ, гнала, гнало, Мы >< гнали.

Повелителное: (151) Жени ты, женѣмъ мы, женѣтъ вы.

Неопредѣленое. Гнати.

Причастіе.

Наст. женучій, а, ое.

Прош. гнавшій, а, ое.

Дѣепричастіе.

Наст. женучи.

Прош. гнавши.

Залогъ страдател.

Причастіе. Наст. Женемый, а, ое.

Прош. Гнаный, а, ое.

Примѣчаніе.

Решта временъ прошедшихъ, яко тежъ будущіе съ наращенемъ и съ воспомагателнымъ, образомъ глаголовъ правилныхъ формоватися звыкло.

В. Спряженіе неполныхъ неправилныхъ.

Возму.

Залогъ дѣйств.

Наклоненіе	изявителное.
Єдинств.	множественое.
Время	прошедшое.

Я >< взявъ, ла, ло, Мы взяли.

Будущое.

Я возму	мы возмемо
Ты возмешъ	вы возмете
Онъ возме	они возмутъ.

Накл. повелителное.

Возми (возь) ты	возмѣтъ (возьте).

Неопр. взяти.

Digitized by Google

(152) Причастіе. Наст. —
Прош. взявшій.
Дѣепричастіе. Наст. —
Прош. взявши.
Залогъ страдателный.
Причастіе настоящое. —
Прош. взятый.

Дамъ, dam.

Наклоненіе изявителное.
Єдинст. множеств.
Время прош.
Я, ты, онъ, а, о, давъ (лъ), ла, ло, Мы >< дали.
Будущ.
Я дамъ мы дамо
Ты дашъ вы дасте
Онъ дасть они дадутъ.
Наклоненіе повел. Дай ты, даймо мы, дайте вы.
Наклоненіе неопр. Дати.
Причастіе. Наст. даючій.
Прош. давшій.
Дѣепричастіе. Наст. даючи.
Прош. давши.
Залогъ страдателный.
Причастіе. (153) Наст. даемый, а, ое.
Прош. даный (нъ), а, ое.

Пѣду (poide), поѣду (poiade).

Пѣду сложеное съ п и съ перемѣною и на ѣ.
Поѣду „ по и ѣ.

Глаголы тые въ реченыхъ наклоненяхъ и временахъ цѣлкомъ образомъ кореныхъ своихъ спрягаются.

Повѣмъ (powiem).

Залогъ дѣйств.
Накл. изявителное.
Время прошедшое.
Я >< повѣвъ, ла, ло, мы >< повѣли.
Будущое.
Я повѣмъ мы повѣмо
Ты повѣшъ вы повѣсте
Онъ повѣстъ они повѣдятъ.

Digitized by Google

Наклоненіе повелителное.

Повѣчъ ты. Повѣчмо мы. Повѣчте вы.

Неопредѣленое. Повѣсти.

Причастіе. Прош. повѣвшій.

Дѣепричастіе. Прош. повѣвши.

Примѣчаніе.

a) Глаголъ полный повѣдаю въ времени настоящомъ недлугъ парадигм. на аю спрягаеся.

b) Инные времена прошедшіе глаголовъ неправилныхъ личн. формуются.

§. 105.

(154) Спряжене глаголовъ неличныхъ.

Глаголы неличные три времена: настоящое, прошедшее и будущое, но едно тылко лице маютъ.

Время Наст.	Прош.	Будущ.
Видитмися	видѣломися	будемися видѣти
Днѣе	днѣло	днѣти
Здаемися	здаваломися	мися здавати
Кортитмя го	кортѣло ><	кортѣти
Можна	можна было	можна буде
Меркне	смерклося	смеркнеся
Свитае	свитало	буде свитати
Треба	треба было	треба буде
Хочеся	хтѣлося	схочеся.

§. 106.

Произведеніе

наклоненій глаголовъ правилныхъ въ обще.

Застановляючися надъ представленымъ вышше образомъ розмаитыхъ формъ обохъ спряженій и приведеныхъ до кождои формы парадигматовъ (прикладовъ), постерегаемо, же бѣлша часть глаголовъ рускихъ въ наклоненіи изявителномъ, повелителномъ и неопредѣленномъ обохъ залоговъ мае окончення общіе.

§. 107.

Общіе окончення обохъ спряженій.

1. Залогъ дѣйствителный.

(155) А. Накл. изявителное.

Время настоящое.

Digitized by Google

Число единственное.

a) Θема на у або ю

b) 2. лице на шъ

c) 3. лице на е або тъ.

Примѣчаніе.

a) Окончеціе глаголовъ первого спряженя въ третомъ лици на е естъ посполитѣ въ мовѣ устной, на етъ зась частше въ книгахъ уживаное и въ томъ разѣ писатели спряженіе коренного славенского діалекта наслѣдуютъ.

b) Нѣкоторыхъ глаголовъ на аю, яю, маючихъ второе лице на ешъ, третое лице, оставивши е, въ просторѣчіи на тъ выходити звыкло. Мовитъ н. п. русинъ: триматъ, кланятъ, поганятъ мѣсто тримае, кланяе, поганяе ><

c) тъ естъ въ просторѣчіи и писмахъ рускихъ властивымъ окончеемъ трет. лица второго спряженія. Знакомъ тымъ діалектъ рускій съ славенскимъ ся сходитъ, а от полского существ. различается. Н. п.

Руск. и слав.	Полск.
мовитъ	mówi
доитъ	doi
видитъ	widzi
муситъ	musi.

Число множеств.

(156) 1. Лице все на мо

2. „ те

3. „ тъ.

Примѣчаніе.

Уживаное часомъ окончене первого лица на мъ, н. п. даемъ, тримаемъ, бѣлимъ >< >< естъ также свойствомъ діалекта славенского.

Время прошедшое.

Основаніемъ всѣхъ временъ прошедшихъ естъ прошедшое простое совершенное або несовершенное. Окончеця общіе времене того числа единств. 1. 2. и 3. лица сутъ:

a) Мужеск. на въ (лъ)

b) Женск. „ ла

c) Сред. „ ло.

Множеств. Всѣхъ лицъ на ли.

В. Наклонене повелителное.

Digitized by Google

Число единств. Второе лице.

a) На самогласну и,

b) На двоегласну ай, ей, ѣй, ой, уй.

Число множ.

Первое лице на слогъ мъ або мо,

Второе „ тъ „ те.

c) Наклонене неопредѣленное.

(157) Наклонене неопредѣленное кончится въ рускомъ діалектѣ на самогласну и.

Примѣчаніе.

Общое тото окончеиіе неопр. належитъ до существителныхъ знаковъ, которымися діалектъ рускій съ коренымъ славенскимъ, ческимъ >< сходитъ и которымся от россійского и полского различае.

Славенск.	хвалити	служити
Руск.	хвалити	служити
Ческ.	chwality	służyti
Росс.	хвалить	служить
Полск.	chwalić	służyć.

D. Причастіе.

Наст. на чій або щій, а, ое (е).

Прош. „ шій „ а, ое (е).

II. Залогъ страдателный.

Причастіе.

Наст. на мый, а, ое (о).

Прош. „ ный (нъ), а, ое.

§. 108.

Произведене поединчихъ спряженій.

Маючи пред очима общіе окончення, приступуемо до произведеня наклоненій поединчихъ глаголовъ.

Произведене тое залежитъ на перемѣнѣ, наращеню або оставленю остатного слога (158) ѳемате або окончення общого.

§. 109.

Произведене первого спряженя.

A. Залогъ дѣйствителный.

Накл. изявителное.

Время настоящое.

Digitized by Google

a) Перва и втора форма:

2. 3. лице єдинств., 1 и 2. множеств. повстаютъ съ перемѣны коренной согласной ѳемате у и ю на е и приложеня окончень общихъ.

b) 3. лице множеств. виникае съ наращеня ѳемате общимъ тъ [1]).

§. 110.

Прошедшое несовершенное.

a) Прошедшое несовершенное простое.

Время тото заховуе всѣ окончення общіе, которыеся властивымъ кореннымъ слогомъ времене того, вишше при каждой формѣ приведенымъ, припрягаютъ. Коренные тые слоги съ приложеніемъ окончений общихъ стаются основанемъ временъ и наклоненій, якъ то нишше обачимо.

Примѣчаніе.

Много сочинителей граматикъ славенскихъ діалектовъ время прошедшое от наклонення неопредѣленного производити звыкли перемѣною (159) общого окончення ти на въ (лъ), ла, ло, ли. Но втомъ припадку произведене времене граматическое противилобыся произведеню временъ логическому то єсть: (не)несогласовалобы природѣ. Кождое наклонене неопредѣленное єсть понятіемъ отвлеченнымъ (idea abstracta) атымъ самымъ общимъ. Время зась прошедшое накл. изявит. єсть понятіемъ єдинственымъ. Насамый передъ бовемъ говорили люде тое, що самы чули, що мы граматически первымъ лицемъ зовемо, потому зась до другихъ примавяли то єстъ: второе лице означали. Далѣй о другихъ щось повѣдали то єстъ: третое лице выражали. Наостатокъ общіе свои и инныхъ свойства або дѣянія собѣ представляючи, таковые певнымъ способомъ произносили. И такъ насамый передъ мовитъ человѣкъ: я вижу, беру, стою, я, ты, онъ видѣвъ, бравъ, далѣй: ты видишъ >< потому: онъ видитъ, бере, стоитъ >< На остатокъ допѣро уважаючи, же не тылко онъ самъ, но и другій видитъ, слишитъ >< дѣяне тое або станъ душй своей от поединчихъ припадковъ видѣнія, браня >< отвлеченый собѣ безъ означення временъ, лицъ

---

[1]) Через помилку втягнено в рукописи отсе реченне в дальший 110 §.

Digitized by Google

и числъ представляючи, понятіе таковое способомъ неопредѣленнымъ (160) чрезъ слова: видѣти, брати, стояти виражалъ. Тотъ порядокъ произведеня понятій въ малыхъ дѣтехъ нестергаемо. Скоро теды общіе понятія: видѣти, брати >< логически от единственыхъ походятъ, то также и произведене оныхъ граматическое натурѣ согласное быти повинно. Для тои причины кромѣ слоговъ ѳемате также и тые слоги, которые съ приложенемъ окончення общого время прошедшое знаменуютъ, яко коренные слоги (radicales) уважати треба. Съ тыхъ то коренныхъ слоговъ и окончений общихъ наклоненіе неопредѣленое выникае.

Прошед. несоверш. съ наращеніемъ.

Время тото властиве ѳстъ съ времене несовершеного простого и глагола воспомагателного ѳсмь сложеное. Мовячи теди: я читавемъ, читаламъ, читаломъ, ты читалесь, читалась, читалось >< то само значитъ, що въ кореномъ славенскомъ: я читалъ, ла, ло ѳсмь, ты читалъ, ла, ло ѳси >< Видимое ту сокращене спряженя славенского въ рускомъ діалектѣ двоякимъ способомъ дѣятися звыкло.

Або ся:

a) Оконченіе воспомагателного глагола ѳсмъ, ѳси съ прошедшимъ простымъ въ ѳдно сливае (161) и съ того помянутое время: читавемъ, давалемъ, тримавемъ, триматамъ, триматомъ >< происходитъ або ся:

b) Мѣстоименію: я, ты, мы, вы совокупляе.

Приводимо ту спряженіе обохъ діалектовъ:

Въ Славенскомъ.

Я читалъ, ла, ло	(челъ, чла, чло)	ѳсмъ
Ты читалъ	„	ѳси
Онъ читалъ	„	ѳсть
Мы читали	(чли)	ѳсмо
Вы читали	„	ѳсте
Они читали	„	суть.

Въ рускомъ.

Я читавемъ, ламъ, ломъ або ямъ читавъ, ла, ло.
Ты — весь, лась, лось >< тысь читавъ ><
Мы читалисмо або мисмо читали
Вы читалисте „ высте „

Digitized by Google

Третего лица времене того нѣтъ.

Примѣчаніе.

a) Смотриски въ Граматицѣ своей мнитъ помянутое спряженіе въ діалектѣ славенскомъ съ руского языка походити: времена, сутъ єго слова, преходяще, прошедшее, мимошедшое и неопредѣленное наклоненя сего изявителного (162) рускаго иногда навыкомъ языка дѣйствителнѣ и страдателнѣ произносима быти обрѣтаемъ, сице существителнымъ глаголомъ растворяемо: челъ есмъ, читалъ есмъ >< Бачучи славенскій діалектъ быти матерею и жрѐдломъ всѣхъ инныхъ діалектовъ, не можемо на то пристати, абы спряженія діалекта того дѣялися навыкомъ руского. Противне теды судимо, же навыкъ славенскій заховался до днесь въ діалектѣ рускомъ.

bb) Приведеными выше постерженями также произведеніе спряженій полского языка: ia mowiłem обо iam mowił >< выяснити можна.

Давнопрошедшое несовершенное, якотежъ давнопрошедшое несовершенное съ наращенемъ съ прошедшого простого и воспомагателного бывало формуются.

Прошедшое учащателное простое.

Примѣчаніе.

Нежели до способу, яковымся время прош. учащат. формуе, приступимо, памятати належитъ:

1) Подлугъ приведеного выше въ 85. § примѣчанія сутъ нѣкоторые глаголы значеня учащателного немаючіе, но образомъ учащателныхъ спрягаемые. Таковые сутъ глаголы формы второи парадигмате второго. Н. п. (163) милую, силую, гарую ><

2) Въ рускомъ діалектѣ всѣ глаголы, учащателное значене маючіе, до 1. спряженія, властиве зась до второи формы належатъ.

3) Въ учащателныхъ глаголахъ руского діалекта наступуючіе тылко времена въ дѣйств. залозѣ различаемо:

Настоящое. Н. п. позѣваю, сѣваю, огрѣваю, обриваю ><

Прошедшое учащателное простое. Н. п. я позѣвавъ, огрѣвавъ и инные, от того походячіе.

Digitized by Google

Прошедшое учащателное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ позѣвавъ, читовавъ ><

Давно прошедшое учащателное. Н. п. я бывало читовавъ ><

Давно прошедшое учащателное съ наращеніемъ. Н. п. ямъ бывало ><

Будущое. Н. п. буду позѣвати, сѣвати ><

Кромѣ тыхъ временъ маютъ еще глаголы учащателные наклоненія:

Повелителное. Н. п. огрѣвай, сѣвай ><

Неопредѣленное. Н. п. огрѣвати, сѣвати ><

Примѣчаніе.

Нѣкоторые тылко глаголы несовершенные кромѣ звычайныхъ временъ прошедшихъ несовершенныхъ также и времена прошедшіе (164) учащателные, якотежъ и наклонене неопредѣленное учащателное маютъ. Н. п. читаю, спѣваю >< Производится теды время прошедшое учащателное:

a) Въ глаголахъ на **аю** от прошед. несоверш., предостатный слогъ прошедшого несоверш. **вавъ** (**лъ**), **ала**, **ало** >< на **овавъ** (**лъ**), **овала**, **овало** >< перемѣняючи, н. п.

Читавъ учащ.		читовавъ (лъ)
читала	„	читовала
читало	„	читовало.

b) Въ глаголахъ на **ую**, образомъ учащателныхъ спрягаемыхъ, перемѣною самогласной ѳемате **у** на **о**, прилагаючи окончене **вавъ** (**лъ**), **вала**, **вало**. Н. п. Милую >< учащ. миловавъ ><

Спряженіе глаголовъ учащателныхъ, которыхъ ѳема на **ваю** выходитъ, цѣлкомъ дѣеся подлугъ первого парадигмате читаю и того образомъ производитися звыкло.

Наклонене неопредѣленное.

Наклонене неопредѣленное несовершенныхъ и учащателныхъ формуеся способомъ, вышше при времени прошедшомъ показанымъ, съ коренныхъ слоговъ времене прошедшого и общого окончення **ти** або, що то само естъ, перемѣною остатнои согласнои **въ** або **лъ** (165) первого лица муж. рода единств. числа времене прошедшого простого на общій слогъ **ти**.

Digitized by Google

Примѣчаніе.

а) Наклонене неопр. глаголовъ на **бу** и **ду** дѣлаеся реченымъ способомъ, до коренного слога времене прошед. согласну **е** прилагаючи. Н. п. Глаголовъ: скубу, гребу, веду, кладу ><

Прош.	Неопредѣл.
Скубъ (лъ)	скубсти
Гребъ (лъ)	гребсти
Велъ	вести
Клавъ (лъ)	класти.

b) Общого произведеня лишаются также глаголы пятого парадигмате першои формы. Глаголы тоты въ неопр. на **чи** выходятъ. Кромѣ того: стергу и вергу въ неопредѣленномъ наклоненіи межи остатными **р** и **ч** самогласною **е** нарастаютъ: стеречи ><

Время будущое.

Будущое время двоякое естъ:

а) Несовершенное и тото съ времене будущого глагола воспомагателного есмъ и наклененя неопредѣленного дѣлается.

Примѣчаніе.

Мѣсто неопредѣленного звычайное естъ (166) также употреблене времене прошедшого простого, которое съ глаголомъ воспомагателнымъ буду >< время будущое несовершенное значитъ. Н. п. Буду плакавъ, будемо плакали.

b) Совершенное, гды до глаголовъ времене наст. накл. изявит. на початку припрягаеся инна часть мовы. Въ такомъ припадку, яко горѣ помянуто, глаголы несовершенные барзо часто въ совершенные переходятъ и тыхъ правиломъ спрягаются. Н. п. кличу, кажу, волочу, губю совершеннымися стаютъ и время будущое значатъ, коли мовю: закличу, прикажу, доволочу, выгубю ><

Наклонене повелителное.

А) Повелителное простое.

Число единственное.

Въ глаголахъ, едною самогласною оконченыхъ:

а) Второе лице повел. простого числа единств. составляеся перемѣною окончення общого третего лица числа единств. времене настоящого накл. изяв. **е** або **тъ** на **и**. Н. п.

Digitized by Google

овку	товче	Повелит.	товчи
Беру	бере	„	бери.

b) Въ глаголахъ, на двѣ самогласные выходячихъ, мѣсто остатного ю додаеся (167) самогласна и, съ предидучою согласною въ двоегласну ай, уй, ѣй, юй, ой сливаема. Н. п.

Читаю повелит.	читай
Милую	милуй ><

Примѣчаніе.

a) Глаголы єдносложные: бю, вю, пю въ рускомъ діалектѣ въ наклоненіи томъ на двоегласну, яко то: бій, вій, пій по правилѣ, вышше приведеномъ, выходятъ. Причина зась того єстъ похожденє глаголовъ тыхъ от коренныхъ славенскихъ: бію, вію, пію >< Съ того постерженя оказуеся также причина, для которои тоты самые глаголы въ діалектѣ полскомъ чрезъ biy, piy, wiy >< произносимые бываютъ.

b) Глагола спю повелителное спи.

Число множественное.

a) Въ глаголахъ, ихже повелителное на и, первое лице происходитъ перемѣною оконченя того на ѣ съ приложеніемъ общого мъ. Н. п.

Єдинств.	Иди	множеств.	Идѣмъ
	неси		несѣмъ
	бери		берѣмъ
	клади		кладѣмъ.

(168) Второе лице повстае перемѣною оконченя первого лица множ. мъ на общое тъ.

Н. п. множест.	Идѣмъ	2. лице	идѣтъ
	берѣмъ		берѣтъ
	несѣмъ		несѣтъ.

Примѣчаніе.

Изнимаются нѣкоторые глаголы на чу обохъ спряженій, которыхъ повелителное наклоненіе нынѣ барзѣй полскому подобное, якъ то на таблицахъ спряженій при глаголахъ кличу, скочу >< представлено.

b) Въ глаголахъ, ихже повелителное єдинст. на двоегласну выходитъ, первое лице творится доданемъ общого мо. Н. п.

Єдинств.	Читай	Множ.	читаймо
	милуй		милуймо
	плюй		плюймо.

Digitized by Google

Второе лице выникае съ перемѣны окончeня первого лица **мо** на общое **те**. Н. п.

Множ. Читаймо 2 лице читайте
милуѐмо милуйте
плюймо плюйте.

Примѣчаніе.

Окончeнія повелителного наклоненя на **ѣмъ, ѣтъ** сутъ собственнымъ знакомъ діалекта руского и теперъ въ сторонахъ, де (169) полщина не была звычайна, въ просторѣчіи посполитые. Но часто слышатися дае наслѣдованіе полского діалекта, мовячи:

Беръ мѣсто бери
Несъ „ неси
Судь >< „ суди.

Множеств.

Бермо мѣсто берѣмъ
Берте „ берѣтъ
Несмо „ несѣмъ
Несте „ несѣтъ
Судмо „ судѣтъ.

В. Повелителное съ принукою формуеся:

а) приложеніемъ слога **же** и тогдыся съ повелителнымъ простымъ сгажае. Н. п. Бериже, несиже, берѣтже, несѣтже >< b) приложенемъ нарѣчія нехай або скороченого няй и тогды съ реченія того и третего лица обохъ числъ времене настоящ. составляеся. Н. п. няй онъ бере, несе, няй они берутъ, несутъ.

Причастіе.

А. Причастіе настоящое дѣлаеся перемѣною общого окончeня третего лица числ. множ. времене наст. накл. изяв. **тъ** на **чій** або образомъ коренного славенск. на **щій** (170). Н. п. Причастія глаголовъ: прядутъ, товкутъ, тягнутъ будутъ: прядучій (щій), товкучій, тягнучій >< Причастіе, такъ воображеное, пріймуе силу и форму именъ прилагателныхъ.

В. Причастіе прошедшое производится приложенемъ до первого лица по его родѣ числа единств. времене прошед. простого слога **шій, ша, шое**. Н. п. Клавъ, правъ,

Digitized by Google

товкъ, читавъ переходятъ тымъ образомъ въ причастія: клавшій, правшій, товкшій, читавшій, ша, шое ><

Дѣепричастіе.

Дѣепричастіе съ того самого корене, що и причастіе, формуеся. Приложивши теды до помянутого третего лица числа множ. мѣсто тъ слогъ чи, выникае дѣепричастіе времене настоящого. Н. п. Берутъ, кладутъ >< беручи, кладучи >< приложивши зась:

b) До реченного прошедшого простого слога ши, Н. п. Бравъ, клавъ, горнувъ, произыйде дѣепричастіе времен. прош. бравши, клавши, горнувши ><

Залогъ Страдателный.

(171) О произведеніи причастій страдателныхъ.

Причастіе страдател. двоякое естъ: времене настоящого и прошедшого.

А. Причастіе времене настоящого кончится на мый, а, ое (о). Производится перемѣною общого окончена первого лица числа множественого времене настоящого наклоненя изявителного мо на слогъ мый, ма, мо (о) (!ое). Н. п. беремо, тягнемо, даемо >< выдаютъ причастія: беремый, тягнемый, даемый, а, о ><

В. Причастія времене прошедшого на ный (чрезъ сокращене на нъ), на, но не еднаковое похождене маютъ и такъ:

а) Причастія формы першои парадигмате 3. 4. и 5., формы второи парад. 5 выникаютъ съ приложеня слога ный (нъ) къ третему лицу числа единств. врем. наст. накл. изявит. залога дѣйствителного. Н. п. третіе лица: тягне, пряде, товче, коле выдактъ причастія: тягненый, пряденый (нъ), товченый, коленый ><

b) Парадигмате 1. и 2. первои, 1. 2. и 4. второи формы дѣлаются съ наклоненя неопре (172) дѣленного перемѣною общого окончена ти на ный (нъ), на, но (е). Н. п. брати, прич. браный, читати, читаный.

Примѣчаніе. Всѣ наклоненя залога того составляются съ причастія страдателного и воспомагателныхъ глаголовъ есмъ и бываю, якъ то на таблици спряженя видно.

Digitized by Google

§. 110.

Произведене Второго Спряженія.

А. Залогъ дѣйствителный.

Наклонене изявителное.

Время настоящое.

а) 1. 2. 3. лице числа единств., 1. и 2. лица множеств. обохъ формъ, также и 3. лице формы першои числа множ. составляются тымъ самымъ образомъ, що и въ спряженіи первомъ.

b) 3. лице числа множественного:

аа) Формы первои парадигмате 2 и 3. походитъ от второго лица числа множ. перемѣною самогласнои и на я и доданемъ общого тъ. Н. п.

2. лице	3. лице
судите	судятъ
чистите	чистятъ.

(173) bb) Формы второи перемѣною окончення ѳемате ю на я и доданя общого тъ:

дою	доятъ
робю	робятъ
хвалю	хвалятъ.

Прошедшое несовершенное простое.

Время тото такъ, якъ и въ спряженіи первомъ, доданіемъ до коренныхъ слоговъ общихъ окончаній формуеся.

Примѣчаніе. **Уважаючи на таблицахъ спряженій розмаитые парадигмата, постержемо, яко:**

а) Нѣкоторые глаголы въ времени прошедшомъ маютъ єднаковые слоги коренные съ ѳематемъ времене настоящого по усѣченіи остатного слога. Ту належатъ въ спряженіи первомъ глаголы парадигмате 3 формы першои, парадигмате 1. 3. и 4. формы второи.

b) Инныхъ глаголовъ коренные слоги ѳемате времене настоящого сходятся съ слогами коренными времене прошедшого. Таковыми суть глаголы спряженія второго.

Время прошедшое несовершенное съ нара-(174)щеніемъ, давно прошедшое несовершенное съ наращеніемъ повстаетъ тымъ самымъ способомъ, що и въ спряженіи, приложеніемъ временъ глагола воспомагателного єсмъ.

Digitized by Google

Наклоненіе неопредѣленное.

Наклоненіе тото формуеся такъ, якъ и въ спряженіи первомъ, оставленемъ прошедшого оконченя въ (лъ) и приложеня общого ти. Н. п. Судивъ Судити
Чиствъ Чистити.

Будущое несовершеное. Произведеніе времене того дѣеся такъ, якъ и въ спряженіи первомъ.

Наклонене повелителное. Наклоненіе повелителное простое и съ привукою цѣлкомъ формуеся способомъ, при спряженіи первомъ означенимъ.

Причастіе и Дѣепричастіе.

Причастіе и Дѣепричастіе тымъ самымъ образомъ, що и въ спряженіи первомъ, производимы бываютъ.

В. Залогъ страдателный.

О залозѣ страдателномъ спряженя того то само, щосмо при спряженіи первомъ повѣли, уважати треба. Причастіе страдат. времене настоящого такъ, якъ и въ спряженіи первомъ, от першого лица залога дѣйств. (175) накл. изявит. времене наст. числа множ. перемѣною общого мо на мый формуеся.

Причастіе страдат. времене прошедшого составятися звыкло перемѣною оконченя ѳемате у або ю на е и приложеня общого ный (нъ), на, но. Н. п.

Ѳема	причаст.
Точу	Точеный (нъ), а, ое (о)
Суджу	Судженый (нъ)
Чищу	Чищеный (нъ)
Гожю	Гоженый (нъ)
Хвалю	Хваленый (нъ).

Примѣчаніе. Причастія 2. парадигмате формы второи, реченымъ нынѣ способомъ творимые, посполитѣ предъ е самогласну л пріймуютъ. Причина того не инна, тылко, же согласну тоту и теперъ еще въ просторѣчіи рускомъ въ ѳематѣ чути. Хотя бовемъ пишемо: Купю, люблю, мовлю, произносимо еднакъ образомъ славенскимъ: куплю, люблю, мовлю >< И такъ н. п. Роблю причаст. стр. робленый
Гублю губленый
(176) Куплю Купленый
Трублю Трубленый.

Digitized by Google

В. Залогъ Страдателный.

Всѣ наклоненя залога того обохъ спряженій формуются съ причастій страдателныхъ и воспомагателного есмъ и бываю, якъ то при первомъ спряженіи замѣчено.

Парадигмата залога страдателного первого и второго спряженія зри на оборотѣ таблици II.

Примѣчаніе. Не всѣ глаголы маютъ и могутъ мати залогъ страдателный. Не всѣми бовемъ можна означати дѣйство єдной рѣчи, до другои переходячое. Ту належитъ великое число глаголовъ средныхъ, возвратныхъ и мѣстоименныхъ.

§. 111.

О произведеніи наклоненій сослагателныхъ и желателныхъ.

Съ того, що вышше о глаголѣ воспомагателномъ помянуто, (видно, що) нема въ рускомъ діалектѣ особливого сослагателного (modus (177) coniunctivus), желателного (optativus) наклоненя. Мѣсто тыхъ уживаеся наклоненіе изявителное съ приложенемъ союзовъ: гдыбы, еслибы, дабы, обы ><

Примѣчаніе. Чуючи недостаточность труда сего въ произведеню наклоненій и составленю ихъ временъ, такову словы первоначалного Автора Граматики славенской Смотриского оправдаю: „Аще и многаго искуса (сутъ его слова) въ славенскомъ языцѣ и свойствъ его вѣдомость тщателеви временъ дѣло быти видѣхомъ, посилѣ обаче нашего поисканія сухою стопою и намъ толико нуждну вещъ прейти недостояше“.

§. 112.

О глаголахъ сложеныхъ обохъ спряженій.

Глаголы діалекта руского образомъ діалекта славенского чрезъ совокуплене иннымъ частемъ мовы розмаитое значеня прибираютъ. Части мовы, глаголомъ совокупятися звыклые, сутъ посполитѣ: имя, (178) предлогъ, союзъ и нарѣчіе. Къ належитому познаню скутку совокупленя того:

А. На приведеное вышше въ §. 85. различіе межи глаголами несовершеными (полными) и совершеными (неполными), однократными и учащателными, также:

Digitized by Google

В. На силу доданои части мовы уважати треба. Съ различія того наступуючіе правила слѣдуемо:

1. Предлоги: въ, вы, до, за, пере >< по, съ, от, разъ >< глаголомъ несовершеннымъ приложеные, время настоящое въ будущое перемѣняютъ и тогды глаголы несовершенного знаменованя въ совершенное переходятъ. Н. п.

Несовер. Наст.	Соверш. Будущ.	Несовер. Наст.	Соверш Будущ.
беру	выберу	(колю)	переколю
	доберу	читаю	вычитаю
	заберу		дочитаю
тягну	вытягну		перечитаю
	потягну	хорую	захорую
(179)	стягну		перехорую
колю	вколю	несу	донесу
	выколю		занесу
	доколю		понесу
	заколю		принесу.

2. Тоты самые предлоги при глаголахъ, що до значеня и формы або що до значеня тылко учащателныхъ, времене настоящого не перемѣняютъ. Н. п.

Наст.	Настоя.	(Наст.	Настоя.)
ношу	доношу	(купую)	докупую
	выношу		закупую
	заношу	писую	выписую
(180)	отношу		записую
	сношу		розписую
лажу	вылажу	сѣваю	высѣваю
	долажу		досѣваю
	перелажу		засѣваю
купую	выкупую		пересѣваю.

То само: обвиваю, завиваю, повиваю, прививаю ><

3. Тоты самые предлоги при глаголахъ, съ натуры совершенныхъ (неполныхъ), по силѣ своего значеня способъ дѣйствія безъ перемѣны времене выражаютъ. Н. п.

дамъ	выдамъ	(купю)	закупю
(181)	роздамъ	мкну	вымкну
купю	выкупю		замкну
	докупю		примкну ><

Digitized by Google

Примѣчаніе. Глаголъ знаю, съ предлогами: вы, до, по >< споеный, въ діалектѣ рускомъ двоякое значене мае. Коли гласоудареніе ѳемате на остатну самогласну ю падае, тогды значитъ время настоящое. Мовячи теды: вызнаю, дознаю, то само естъ, що въ пол'скомъ; wyznaię, doznaię. Коли зась гласоудареніе на самогласну предлога або на остатномъ ѳемате а предолжается, тогды время будущое знаменуе. Н. п. дознáю, признáю, вызнáю отповѣдае пол'скому: doznam, przyznam, wyznam.

4. Сутъ нѣкотрые сложеные, безъ предлога жадного значеня въ рускомъ діалектѣ немаючіе. Таковые глаголы значене свое (182) цѣлкомъ от предлога берутъ. Н. п.

завиваю	обвиваю	перевиваю
зазираю	обзираю	позираю
зазываю	обзываю	позываю
высылаю	насылаю	посылаю
высыхаю	насыхаю	обсыхаю
зачинаю	начинаю	починаю
втѣкаю	затѣкаю	дотѣкаю.

§. 113.

О причастіи.

Причастіе естъ часть мовы скланяема, свойства имене и глагола маючая. Для тыхъ то свойствъ кождое причастіе въ собѣ глаголъ и мѣстоименіе замыкае. Мовячи н. п. даючій, беручій >< то само значитъ, що: тотъ, который дае, бере >><

§. 114.

Свойства причастія.

Причастіе мае вспôлные:

А. Съ именами

a) Родъ муж. даючій, тримаючій,
женск. даюча, тримаюча,
сред. даючое, тримаючое.

b) Падежи и число такъ, якъ имена прила(183)гателные. Н. п.

Єдинств.	Множеств.
Даюч(о)ій	Даючій (! даючіи)
Даючого	Даючихъ ><

Digitized by Google

В. Съ глаголами

a) Время. Н. п.	b) Залогъ
Наст. тримаючій,	Дѣйств. тримаючій, ча, чое,
Прошед. тримавшій.	Страд. тримаемый, ма, мое.

Состояне тото причастій обачъ на таблицахъ спряженій.

Примѣчаніе. a) Окончеия причастія залога дѣйствит. времене настоящого на чій, ча, чое въ діалектѣ рускомъ посполитшое єстъ, нежели славенское окончене на щій, ща, щое, въ нѣкоторыхъ тылко писмахъ рускихъ уживаное.

b) О причастіяхъ страдателныхъ въ обще уважати треба, же таковые, особливе причастія времене настоящого, глаголомъ діалекта славенского властивые, частше въ писемныхъ рускихъ сочиненяхъ, нежели (184) въ просторѣчіи, уживаные бываютъ.

§. 115.

Склоненіе причастій.

Причастія, маючіе окончене именъ прилагателныхъ, тыхъ образомъ во всѣхъ родахъ и числахъ скланяются.

Глава втора.

О нескланяемыхъ частехъ мовы.

Четыри сутъ нескланяемые части мовы: нарѣчіе, предлогъ, союзъ и междометіе.

§. 116.

О нарѣчіи.

Нарѣчіе єсть часть мовы нескланяема, неюже околичность (обстоятелство) рѣчи або дѣянія якового докладнѣйше означаемо. Н. п. борзо бѣжитъ, давно стоитъ, блиско лежитъ ><

§. 117.

Подѣлъ нарѣчія.

По розмаитому значеню розмаитые суть нарѣчія:

А. Нарѣчія времене:

a) настоящого: днесь, заразъ, нынѣ, нынка, теперъ ><

(185) b) прошед.: вже, уже, вчера, давно, негдысь, зразу, перше, тогды, ногды ><

c) будущого: завтра рано, погодивше, необавомъ ><

Digitized by Google

d) непевного: докижъ, коли, колись, неколись, часомъ, пѣзно;

e) непрестаного: все, николи;

f) скорого: борзо, духомъ, пилно, хутко, швидко, що чимхуть, бланѣ (?) ><

B. Нарѣчія мѣсця: вонъ, вотъ, всюдый (всядый);

a) на вопросъ: где? верхомъ, гевъ, гетъ, гевотки, гинотки, осде, пречъ, сѣ, сюда, тамъ, тамки, деинде, тутки, дома ><

b) вѣдкій? вѣдтый, вѣдный;

(186) c) поки? дотый, покій, покый ><

d) якъ далеко? блиско, далеко, далѣй ><

C. Нарѣчія способу:

a) мышленя: вѣрнѣ, щирѣ, сердечнѣ ><

b) мовленя: гладко, гарастъ, добрѣ, краснѣ ><

c) дѣланя: нарокомъ, тихо, чуле, чисто.

d) многости: годѣ, досить, (еще) купа, мало, много, цимало, ничъ, никусъ, ищи, посполу, разомъ, трохи, тылко, цѣлкомъ, загаломъ, сила ><

e) движеня: втѣки, вноги, назадъ-гусь, драпци, назадъ, напередъ, поволи, помалу, пѣшки, пилно, скоро (187), хѣлци, рачки ><

f) примусу: гайда, конче, нехай, няй, нуже, пречъ ><

g) уравненя: борше, блишше, гôрше, лѣпше, далше, далѣй, ледве, найбарзѣй, хотяй ><

h) увѣреня: пакъ, пакли, лише, прецѣ, сѣ, сякъ, кажѐ, такъ, овшемъ.

i) переченя: бынаймѣй, вопсѣ (wniwecz, marnie), нѣ, нѣтъ, нисякъ, нитакъ ><

k) указаня: нитакъ, позакудый ><

l) заключеня: венцъ, длятого, затымъ, зачымъ, теды.

m) вонтпеня: видишъ (podobno), гдыбы, еслибы, знати (znać), може ><

C. Нарѣчія числителные: двояко, подвôйнѣ, разъ трояко.

D) Нарѣчія вопрошеня: коли, кудый, вѣдкій (188), нащо, пощо, хто, чому, якъ ><

Digitized by Google

Примѣчаніе. a) Нарѣчіе пакъ, въ писмахъ рускихъ и посполитой мовѣ звычайное, естъ также знакомъ діалекта руского, которымся онъ от россійского различае. Россійское нарѣчіе какъ въ рускомъ діалектѣ не звычайное. Помянутое нарѣчіе пакъ въ Статутѣ Вел. Княж. Литовского, въ писмѣ С. перевода Доктора Скорины, а затымъ на бѣлой руси, въ діалектѣ ческомъ, сербскомъ и въ просторѣчіи межи Русинами от пасма Карпадскихъ горъ, въ червоной Руси, на Подолю и Украинѣ, а затымъ въ цѣлой Малойруси посполито.

b) Нарѣчія качества, от прилагателныхъ произведеные, въ бѣлорускомъ нарѣчіи на е, а въ малорускомъ на ѣ выходити звыкли. Мовимо теды: добрѣ, конечнѣ, краснѣ, марнѣ >< або блишше къ полскому: добре, конечне ><

§. 118.

О Предлозѣ.

Предлогъ естъ часть мовы, котора при (189) имени розмаитые того припадки, при глаголѣ розмаитый способъ дѣянія значитъ. Дѣлимо теды предлоги по ихъ силѣ при именахъ, а по ихъ положеню при глаголахъ.

§. 119.

Подѣлъ предлоговъ по ихъ силѣ при именахъ.

По силѣ значеня при именахъ сутъ предлоги:

a) Движенія: въ, до, къ. Н. п. пришовъ до села, поихавъ въ дорогу ><

b) Блискости: при, блиско, до. Н. п. при мнѣ, блиско него.

c) Времене: чрезъ, на. Н. п. чрезъ ночъ, на день.

d) Мѣсця: надъ, середъ, по, подъ. Н. п. надъ землею, середъ дороги, по селѣ, подъ домомъ ><

e) Совокупленя: съ, зъ. Н. п. бывъ съ нимъ.

f) Причины: про або для, за. Н. п. для сына, за що.

g) Сказаня: о. Н. п. мова о тобѣ.

h) Початку: изъ (зъ), от. Н. п. от серца, зъ рукъ ><

(190) §. 120.

Подѣлъ предлоговъ по ихъ состоянію.

При глаголахъ предлоги кладутся передъ глаголами сочинителнѣ и сложнѣ або ено сложнѣ.

Digitized by Google

a) Сочинителнѣ (то естъ, которые также деинде сами стояти могутъ) и сложнѣ стоятъ предъ глаголами предлоги: въ, до, за, изъ, со, на, надъ, о, объ, по, подъ(!), предъ, при, съ, со. Н. п. удаю (вдаю), надаю, придаю, подаю ><

b) Сложнѣ тылко выпережаютъ глаголы: вы, возъ, низъ, разъ, пере, про. Н. п. выношу, возношу, розношу, переношу, простаю ><

Примѣчаніе. a) Предлоги, сложнѣ стоячіе, значеня нѣкоторыхъ коренныхъ глаголовъ цѣлкомъ перемѣняютъ, якъ то въ наступующихъ прикладахъ видно:

Добыти значитъ: рѣчи якои силою доступити.

Добыти значитъ: на мѣсци до певного часу позостати.

(190) Набыти значитъ: що за гроши або промысломъ якимъ отримати.

Забыти значитъ: що с'памяти выпустити.

То само дѣеся въ инныхъ глаголахъ. Н. п. замкну̂, вы́мкну, заста́ну, перестану ><

b) Нѣкоторые предлоги звыклися съ падежемъ сочиняти або въ сочиненіи сами стояти. Съ тои то причины, двояку маючи силу, сутъ въ первомъ припадку предлогами, въ другомъ нарѣчіями. Н. п. мовячи: близко дому, около города, мимо церкви, маютъ силу предлоговъ. Но: онъ близко стоитъ, наверни около, иди мимо >< сутъ нарѣчіями. Для различія того окончене нарѣчія черезъ ѡ, а предлога чрезъ о въ писмѣ значено бывае.

§. 121.

О Союзѣ.

Союзъ естъ часть мовы, инные части мовы къ лѣпшому разумѣню звязуючая. Союзы маютъ розмаиту силу и положене.

§. 122.

Подѣлъ союзовъ по ихъ силѣ.

Союзы дѣлятся по силѣ значеня на:

(192) a) Соединителные: и, гды. Н. п. и рано и пѣзно.

b) Раздѣлителные: або, либо, ани, ни. Н. п. або роби або терпи.

c) Условные (варунковые) если, ежели, чилишъ бы, гдыбы, прецѣ >< Н. п. если прійдешъ ><

Digitized by Google

d) Винословные (причину оказуючіе): бо, абовемъ, алить, поневажъ, ижъ, же, якобы, прото, длятого. Н. п. давъ, бо хтѣвъ, знаю, ижъ прійде.

e) Противоположеные: но, єднакъ, хотя, да. Н. п. єднакъ знати треба, же хто старшій, тотъ не молодшій.

f) Наносителные: и такъ, тѣмже, венцъ, теды, овожъ, далѣй, прочее, слѣдователно. Н. п. тѣмже хвалѣмъ Б(о)га.

§. 123.

Подѣлъ союзовъ по ихъ положеніи.

По положеніи дѣлятся союзы на a) Предидучіе: поневажъ, єсли, ничи >< (193) b) Послѣдуючіе: теды, но, єднакъ, то. Н. п. єслись мудрый, то варуйся злого. Хотя прикро робити, єднакъ мило поживати.

§. 124.

О Междометіи.

Междометіе єсть часть мовы, неюже силнѣйшое порушене души (страсть) выражаемо. Въ междометіяхъ силу и похожене уважати треба.

§. 125.

Подѣлъ междометій по ихъ силѣ.

По силѣ междометіе значити може:

a) Радость: гой, га.

b) Смутокъ: ахъ, горе! бѣда! іой! о долежъ моя, доле.

c) Удивленіе: ба! овъ! тото, ну, вотъ!

d) Призрѣніе (взгарду): фе, фуй, гетъ, пекъ ти, пекъ.

e) Смѣхъ: ха, ха, ха!

f) Заказъ: от цитъ, ани слова, гетъ, пречъ.

(194) g) Желанія: ано, обы, дай, боже! нуже.

h) Отзываня: га, що, ась.

i) Боязни: уй, зле, страхъ.

k) Погрозы: ейже, ейже, но, но, ша, цитъ, вара!

§. 126.

Подѣлъ междометій по ихъ похоженю.

По исхожденю дѣлятся междометія на: a) свойственые, которые сами собою стоятъ. Н. п. ахъ, га, ба ><

Digitized by Google

b) заимственые, которыеся от иныхъ частей мовы берутъ. Н. п. бѣда, горе! жал'ся, Боже!

Часть трета.

§. 127.

О орѳографіи

або правописаніи.

Орѳографіа єстъ наука, поединчіе писмена, слоги и цѣлые слова правописати.

§. 128.

О правописаніи самогласныхъ.

А. Правила правописаня самогласныхъ.

1. Самогласные пишутся такъ, якъ (195) ся произносятъ.

2. Въ писаніи различіе межи е и є, і, и, ы и ѣ, о и ѡ, оу и ȣ, ꙑ и ѧ заховати треба.

Примѣчаніе. Нѣкоторые тылко самогласные инакшеся произносятъ, якъ то въ орѳепіи въ § показано.

а) е въ серединѣ и на конци словъ стояти звыкло. Н. п. стеречи, бере ><

b є пишеся: аа) на початку въ словахъ: єсть, єстество, єденъ >< и тогды отповѣдае полскому іе;

bb) въ серединѣ для различія падежей єдинственныхъ от множественныхъ єднакого произношеня. Н. п.

Єдинственно	Множественно
Тотъ старєцъ	тыхъ старєцъ.

В. і. и, ы, ѣ, ѵ.

а) і пишеся тылко аа) Въ чужестранныхъ реченіяхъ. Н. п. Іоанъ, Ѳеофілъ ><

bb) предъ слогомъ, от мягкой або тонкои (196) самогласнои починаемымъ. Н. п. бію, тяжкій ><

b) и стоитъ посполитѣ:

аа) на початку словъ. Н. п. Имя, ихъ ><

bb) въ серединѣ. Н. п. Кличу, вино, миска ><

сс) на конци по согласныхъ: г, к, х, ж або съ другою самогласною двоеглаcну творячи. Н. п. дати, хваленый, тонкій ><

dd) во всѣхъ иныхъ припадкахъ, де тримаются (! тримаючися) властивого выговору, ани і, ани ы, ани ѣ писати не годится. Н. п. бити, гонити ><

Digitized by Google

c) ы. aa) на початку николи некладеся. Пишеся зась:

bb) Въ серединѣ въ словахъ коренныхъ: быкъ, быля, быти, выдра, выкну, вымя, высокій, выю, грызу, дымъ, дыня, дыхаю, дышель, колышу, корыто, копыто, крыю, лысый, мы, мысль, млынъ, мышъ, мыю, пастыръ, плыну, прыскаю, пытаю, рыба, рыгаю, рыжій, рыкъ, рыю, слышу, встыдъ, сынъ, сыпю, сыръ, ты, четыри, языкъ ><

(197) cc) На конци именъ прилагателныхъ и причастій, которыеся въ имен. числа единств. муж. рода грубою двоегласною кончатъ. Н. п. святый, воланый.

Также въ нѣкоторыхъ падежехъ именъ и мѣстоименій частю для выраженя властивого произношеня, Н. п. тои воды, хоробы >< частю образомъ славенского діалекта для различія падежей. Н. п. въ множест. числѣ имен. тоты воини, вини. воины, якъ то Мелетій различае.

Примѣчаніе. Свѣдомыи діалекта славенского, руского и пол'ского признати мусятъ аналогію вполного рускому съ славенскимъ діалектомъ и и ы и полского у. Во всѣхъ правѣ реченіяхъ тамъ, де въ рускомъ и, въ пол'скомъ і, а де въ рускомъ ы, полское у писатися звыкло. Н. п.

полск.	руск.	(полск.	руск.)
nici	нитки	miły	милый
nisko	ниско	bydź	быти
(198) misa	миса	dyszel	дышель
list	листъ	kryć	крыти.

Заходитъ однако межи рускомъ и а пол'скомъ і различіе выговора, якъ то на своимъ мѣсци оказано.

d) ѣ. Кромѣ глаголовъ: ѣмъ, ѣду и имене сущ. ѣжъ, ѣдъ (iad) въ серединѣ тылко и на конци писатися звыкло. Н. п. лѣто, тои долѣ, добрѣ ><

e) v пишеся въ чужостранныхъ. Н. п. Сvнодъ, Vпакой.

c) о и ѡ. a) о пишемо посполитѣ, гдеся ѡ не уживае, особливѣ зась:

aa) На початку простыхъ рускихъ реченій. Н. п. орелъ, острю ><

bb) Въ серединѣ и на конци реченій, также въ словахъ, съ во, восъ, до, мо, по, подъ, про, со — сложеныхъ. Н. п. Око, образъ, волаю, доложу, молочу ><

Digitized by Google

b) ѡ пишеся (199) на початку именъ, глаголовъ простыхъ и нарѣчій, съ о, овъ и от сложеныхъ. Н. п. ѡдѣваю, ѡблиѩаю, Ѿдаю ><

bb) Въ сердинѣ для розности падежей числа единств. от множеств. Н. п. тои воды, тоты вѡды.

cc) На конци нарѣчій и падеже родит. муж. рода числ. единств. Н. п. скорѡ, холоднѡ, высокогѡ, доброгѡ.

dd) на конци первого лица глаголовъ числа множ. времене настоящаго наклоненія изявит. Н. п. даемѡ, носимѡ ><

ee) Въ нѣкоторыхъ чужихъ словахъ. Н. п. Ирѡдъ, Іѡанъ, Ѳаѡръ.

D. Оу и ȣ. a) оу пишеся на початку.

b) ȣ въ сердинѣ и на конци реченій. Н. п. оучȣ.

C. Ꙗ и ѧ. a) ꙗ на початку.

b) ѧ въ сердинѣ и на конци стояти звыкло. Н. п. ꙗблоны, буѧю.

Примѣчаніе. Въ едномъ тылко словѣ ѧзыкъ, коли значитъ членъ тѣла, ѧ на початку стоитъ.

(200) §. 129.

О правописаніи согласныхъ.

Правила.

1. Согласные такся пишутъ, якъся вымавляютъ.

2. Согласные, подобнымъ способомъ произносимые, въ писаніи различати треба.

Ту належитъ заховане различія:

A. Межи поединчими:	B. Межи сложеными:
a) з и с	a) сч и щ
b) ѕ и з	b) ф и ѳ
c) ъ и ь	c) пс и ѱ
	d) кс и ѯ.

Примѣчаніе. Науки призвоитого уживаня писменъ тылко уважнымъ читанемъ писмъ доступити можна. Для того мѣсто приведеня многихъ прикладовъ учащихся до пилного читаня взываемо.

§. 130.

(201) О писаніи великихъ и малыхъ писменъ.

Правила.

Великіе писмена пишутся:

Digitized by Google

1. На початку каждои мовы и поточцѣ. Н. п. Рука руку мые. Шануй старшихъ.

2. Въ началѣ кождого стіха. Н. п.

Христе, царю милостивый,
Якжесь много терпеливый!

3. На початку именъ собственыхъ: особъ, земль, мѣстъ, рѣкъ, наукъ. Н. п. Петръ, Пермышль, Сянъ, Філософіа.

4. На початку именъ и мѣстоименій, титулы знаме(ну)ючихъ. Ваше Преосвященство.

5. По двоюточію, колися нова рѣчъ вытачае. Н. п. Х(ристо)съ приказуе: Любѣтъ враги вашіе ><

§. 131.

О правописаніи слоговъ.

Правила правописанія слоговъ.

Слоги такъ ся пишутъ, якъ ся слагаютъ.

§. 132.

О правописаній цѣлыхъ реченій.

Правила.

(202). 1. Каждое реченіе отдѣлнѣ то естъ особно писати треба. Злебы н. п. писалося: дайнамъднесь, но добрѣ пишемо: дай намъ днесь ><

2. Предлоги, правячіе падежми, отдѣлнѣ писатися звыкли. Н. п. до дому, при церкви ><

Примѣчаніе. Гды падежъ яковый съ своимъ предлогомъ кладеся мѣсто нарѣчія, то предлогъ от него не разлучаеся. Н. п. вкупѣ, вдома, смеркомъ.

3. Нарѣчіе не совокупляеся всѣмъ частемъ мовы, коли:

a) Отрицаніе (negationem) єдного тылко слова, а не цѣлого предложенія значитъ. Н. п. Нещастя, немощъ ><

b) коли слово, съ которымся не сливае, безъ не значеня не мае. Н. п. Ненависть, невѣста, недуга, нехай ><

Послѣдующее глаголомъ ся все онымъ совокупляеся. Н. п. смучуся, бойся.

Digitized by Google

(203) *Часть четверта.*

О Сунтаѯи або о Сочиненіи.

§. 133.

О Синтаѯи въ обще.

Уживаные до тыхъ часъ поединчіе части мовы нато суть, абысмо ними мысли нашіе въ певномъ порядку и звязѣ выражали. Наука выраженя поединчихъ частей мовы въ певномъ порядку и звязѣ Сунтаѯисъ або сочинене зовеся.

Помянутый порядокъ и звязъ на логическомъ сходствѣ або гармоніи мысли нашихъ съ част'ми мовы и на особливомъ свойствѣ языка залежитъ. Съ того слѣдуемо, же Сунтаѯисъ каждого языка двоякіе правила въ собѣ замыкае:

a) Общіе то есть всѣмъ языкамъ посполитые.

b) Особеные, каждому діалектови съ особна властивые.

Правила тоты учатъ на самый передъ способу, яковымъ собѣ поединчіе слова согласуютъ, потому, якого падеже, степене и наклоненя едны по другихъ вымагаютъ, а наостатокъ, якимъ порядкомъ пособѣ стояти звыкли.

Примѣчаніе. (204) Любители словесности науку правого мысленя (Логику) и науку правои мовы (Граматику) за нероздѣлные сестры уважали. Къ докладнѣйшому познаню правилъ сочиненя граматического приводимо ту въ короткости основанія логического сочиненя.

1. Мова естъ образомъ мысли. Тотъ ено добрѣ и право мовитъ, хто право и добрѣ мыслитъ.

2. Кажда мысль три части въ собѣ замыкае:

a) Рѣчь або предметъ мысли. Н. п. дерево, наука ><

b) Свойство тои рѣчи. Н. п. свойство дерева: высокое, твердое >< науки: трудна, пожиточна.

c) Признане або перечене, если то або ово свойство предметови якому пристоитъ або непристоитъ. Н. п. дерево естъ твердое. Наука естъ трудна.

3. Кажда съ тыхъ трохъ части мае свое властивое имя. И такъ въ реченомъ прикладѣ:

a) Рѣчъ зовеся: подлежащое,

b) Свойство „ сказуемое.

Digitized by Google

c) Понятіе, сходство або несходство свойства (205) съ рѣчою выражаючое, союзъ зовеся.

4. Признане або перечене сходства сказуемого съ подлежащимъ зовеся судъ.

5. Судъ, словами выраженый, называеся предложеніе (okres).

6. Не всѣ тые части суда выразнѣ въ мовѣ найдуются. Коли н. п. мовю: день ясный, дорозумѣваеся союзъ есть.

7. Предложенія сутъ розмаитые:

a) Утвердителные. Н. п. Я стою.

b) Отрицателные. Н. п. пыха не єстъ добродѣтель.

c) Простые. Н. п. вода тече.

d) Сложеные. Н. п. Шануй отца и матеръ, абысъ долго живъ на земли.

e) Условные то єстъ варунковые. Н. п. Єслись хрістіанинъ, то люби твоихъ неворговъ.

f) Вопросителные. Н. п. Хтожъ мя пожалуе?

Далшое розвинене тыхъ основаній естъ предметомъ науки логическои.

§. 134.

Подѣлъ сочиненія.

По приведеномъ нывѣ различію Сvнтаѯисъ або сочинене троякое естъ:

(206) a) Сочинене согласованія (zgody),

b) Сочинене правленія (rządu),

c) Сочинене розположеня (szyku).

Раздѣлъ первый.

О сочиненю согласованія.

§. 135.

Согласованіе мѣстоименія, имене прилагател. и причастія.

1. Мѣстоименія, имена прилагателные и причастія сгажаются съ своими существителнымъ явнымъ або утаенымъ:

a) Въ родѣ. Н. п. горка наша доля.

b) Въ числѣ. Н. п. Мы негдысъ славныи (люде).

c) Въ падежи. Н. п. Съ нами (людми) Б(о)гъ. Краснымъ голосомъ мовитъ (онъ).

Digitized by Google

Примѣчаніе. Коли о старшомъ або о особѣ, для уряду, годности або иного якого преложенства почтеня годной, мова естъ, тогды мѣстоименіе въ множественомъ числѣ стояти звыкло. Н. п. Вы, пане староста. Васъ, тату, шаную.

2. Мѣстоименія: я, ты, мы, вы всѣ три (207) роды заступуютъ. Н. п. Я тихій, тиха, тихое ><

Примѣчаніе. Сокращеные мѣстоименія: ми, ти, си, властивѣ дателенъ знаменуючіе, мѣсто: мой, твой, свой стояти звыкли. Н. п. Она ми мати. Онъ ти приятель.

3. Имя прилагателное, также и причастіе, до болше именъ существителныхъ единст. числа относимое, въ числѣ множест. або въ числѣ предидучого имене класти ся звыкло. Н. п. Побожные братъ и сестра. Порядокъ, праця и терпеливость каждому пожиточна.

4. Мѣстоим., прилагат. и причаст. при двохъ именахъ, съ которыхъ едно сущест., а другое собственое, число и родъ существителного заховуе. Н. п. Давное мѣсто Пермышль. Сплавна рѣка Сянъ.

5. Прилагателное, мѣстце существителныхъ заступуючое, средного рода бывае. Н. п. чи го лихо принесло. Намъ тото дивно.

§. 136.

Согласованіе глагола.

(208) 1. Глаголъ, до болше подлежащихъ относимый, часомъ единственѣ, а часомъ множественѣ кластися звыклъ. Н. п. Минула весна и лѣто. Село и дворъ выгорѣли.

Примѣчаніе. Межи подлежащими розмаитыхъ лицъ и родовъ глаголъ предидущій першенство лица и рода, послѣдующій першенство лица заховуе. Н. п. Ту бывъ мой братъ и твоя сестра. Я и ты, брате, ходилисмо до школы.

2. Коли подлежащое не естъ означеное, тогды глаголъ средному роду согласуе. Н. п. того ту не бывало. Копа лѣтъ минуло.

3. Съ нарѣчіями, количество неопредѣленое то естъ число або многость выражаючими, глаголъ въ числѣ единств. и средномъ родѣ кладеся. Не мало же было не щасливыхъ на свѣтѣ? Половина ихъ пропало.

Digitized by Google

§. 137.

О согласованіи именъ числителныхъ.

1. Числителные: єденъ, два, три, четыри своимъ существителнымъ въ родѣ, числѣ (209) и падежи согласуютъ. Н. п. Єденъ Б(о)гъ, єдна вѣра, єдно крещеніе. Четыры недѣлѣ.

Примѣчаніе. Єстъ звычай въ діалектѣ рускомъ средные числит.: двое, трое, четверо >< съ родителнымъ безъ различія рода совокупяти. Н. п. Двое кони. Троеедѣвчатъ. Четверо хлѣба.

2. Числителная: пять, шесть >< съ Родителнымъ стоятъ. Н. п. Пять лѣтъ. Сто овецъ ><

Раздѣлъ вторый.

О сочиненю правленя.

§. 138.

О правленіи въ обще.

Правленіе граматическое залежитъ на розмаитости падеже и наклоненя, якого єдна часть мовы по другой вымагае.

§. 139.

О правленіи имене существ. и прилагат.

Именителный. Имена существ., прилагат. и мѣстоимен., коли суть подлежащимъ предложеня и коли ними на вопросъ: хто, що отповѣдаемо, стоятъ въ падежи именителномъ. (210) Н. п. Б(о)гъ отецъ сотворитель ><

Родителный. a) Имя существ., прилагат., къ означеню другого приведеное, собране або часть выражаючое, нимже на вопросъ: чій, чіего, кого, чого? отповѣдаемо, въ родителномъ стоитъ. Н. п. Сынъ нашого пана. Коновъ воды. Копа жита. Пôлъ року ><

b) Прилагателное, мѣсце существ. заступуючи, достатокъ, нужду, желане знаменуючое, родит. правитъ. Н. п. полный воды. Годенъ похвалы, невартъ кавалка хлѣба. Прагнучій славы.

Дателный. Имя существителное або мѣстоименіе, которымъ на вопросъ: кому чому отповѣдаемо, въ дателномъ стояти муситъ. Н. п. Дай убогому.

Digitized by Google

Примѣчаніе. Часто также образомъ славенского языка дателный мѣстце родителного заступуе. Н. п. мѣсто: Конецъ тои справы. Початокъ лѣса. Отецъ дѣтей, мовимо: (211) Конецъ той справѣ. Початокъ лѣсу. Отецъ дѣтемъ.

Творителный. Гдыся значене имене существителного або прилагателного самостоячого чрезъ другое имя существ. або прилагателное: начиня, великость, малость або способъ, яковымся що дѣе, знаменуючое, дополняе, тогды тото остатное творителного падеже вымагае. Н. п. Забойство мечомъ. Оране плугомъ. Малый взростомъ. Славный наукою (въ).

Примѣчаніе. То само о степени разсудителномъ и провозходителномъ тримати належитъ, коли мовимо: старшій трема лѣтами. Найскоршій ногами. Найповабнѣйшій красотою ><

§. 140.

О правленіи мѣстоменій.

Мѣстоименія не маютъ особливого правленя опрочъ условныхъ мѣстоименій: чимъ, тѣмъ, степене разсудителного вымагаючихъ. Н. п. Чимъ старшій, тѣмъ осторожнѣйшій. Чимъ бо̂лше, тѣмъ лѣпше.

(212) §. 141.

О правленіи числителныхъ.

Зри о согласованіи.

§. 142.

Правленіе глаголовъ дѣйствителныхъ и средныхъ.

Именителный. Глаголы: есть, бываю, стаюся съ двома именителными стояти звыкли. Н. п. Я есмъ Б(о)гъ твой. Наши хлопи не все (сутъ) дурніи люде. Стаюся лѣпшій.

Примѣчаніе. Часто еднако сказуемое въ творителномъ переходитъ. Н. п. Они сутъ нашими панами. Стаюся лѣпшимъ.

Родителный. 1. Глаголъ есмъ, посѣданя знаменуючій, на вопросъ: чій, чія, чіего? родителенъ правитъ. Н. п. Наука то естъ нашихъ старшихъ. Будь доброи мысли.

2. Глаголы, которыми часть, потребу або що несполна быти выразити хочемо, родителенъ правятъ. Н. п.

Digitized by Google

Принеси дровъ. Дай ми воды. Напирався ѣдла. Не взявъ одробины ><

(213) 3. Глаголы дѣйствителные, въ значеню утвердителномъ винителному согласуючіе, въ значеню отрицателномъ родителного вымагаютъ. Н. п.

Утвердителный	Отрицателный
Єстъ правда	Нема правды
Вмѣе право	Не вмѣе права.

4. Глаголы средные, возвратные, яко тежъ и инные возвратного значеня способные, родителенъ правятъ, коли сказуемымъ на вопросъ: кого, чого? отповѣдаемо. Н. п. Боюся Бога. Учуся философіи. Напився лиха. При нѣкоторыхъ дателенъ лица стоитъ. Н. п. Хочемися пити. Сниломися тои ночи ><

5. Глаголомъ: встыдъ, досвѣдчене, выреченеся, желане, надѣю, оборону, опущене, послухъ знаменуючимъ, родителный согласуетъ. Ту належатъ: бороню, волаю, глядаю, добываю, забываю (ся), жалую, коштую, мину, плачу, желаю, ненавижу, прошу, слухаю, жичу (взаимъ беру), уймую >< Н. п. Бороню мого права. Глядаю гроша. Плакала мати сына. Жалую часу ><

Дател. (214) Дателнымъ пануютъ глаголы, которые датокъ, взгарду, завистъ, помочъ, пребачене, прировнане, службу выражаютъ и чрезъ отповѣдь на вопросъ: кому, чему значене предложеня дополняютъ. Н. п. Дай намъ и людемъ, Господи! Завидитъ сосѣду. Помагай ближнему. Вашець просимо. Кланяемо (ся) вашецѣ.

Винителенъ. Глаголы дѣйствителные, которыхъ значене дополняеся сказуемымъ на вопросъ: кого, що? винителного вымагаютъ. Н. п. люби правду. Шануй матеръ. Появъ дѣтину. Носити землю.

Меновитѣ стоятъ съ винителнымъ:

Глаголы: а) Которымъ спрягаются числителные: оба, єденъ, два, три, четыры на вопросъ: якъ давно, сила, много? Н. п. ходивъ четыры недѣлѣ. Оба мѣсяцѣ дармо збавивъ. Три лѣта го не было. Маю три чверти поля. Четыры бочки выпорожнивъ.

Digitized by Google

b) Которые значатъ физическое порушене, працу, старане, любовъ, славу, честь, умѣетность >< Н. п. веду брата. Мыю коновъ. Шию кошулю. Продаю збѣжа. Пишу листъ. Поймую Граматику. Оплакуймо нашу бѣду.

(215) Примѣчаніе. Коли о животныхъ мужеского рода естъ мова, то свойствомъ діалекта славенского также и въ діалектѣ рускомъ родителенъ не различаеся от винителного. Звычай тотъ такъ есть славенской мовѣ властивымъ, же животные мужескіе особливого винителного не маютъ. Мовимо теды. Н. п. на вопросъ: кого, що? люби брата и сестру. Продавъ коня и корову. Познѣйшіи писатели для различія падеже родителного от винителного родителный на ѡ, а винит. на о кончити звыкли, якъ то на своимъ мѣстци въ (§. 128) показано.

Звателный. Второе лице повелителное, вопросителное, желателное або молителное значене маючое, звателному сочиняеся. Н. п. Дай, Боже, щастя! Выслухай насъ, пане и монархо нашъ!

Сказателный. Сказателный падежъ съ предлогомъ о стоитъ при глаголахъ, коли сказуемое на вопросъ: о кимъ, о чимъ? значеня ихъ дополняе. Н. п. Жие о своимъ хлѣбѣ. О голодѣ робитъ. О наукахъ мова.

(216) Творителный. Падеже творителного на вопросъ: кимъ, чимъ? вымагаютъ:

1) Глаголы означаючіе:

a) Причину. Н. п. наукою (въ) и обычаями можна славы набыти.

b) Способъ. Н. п. великимъ трудомъ поконавъ го.

c) Порушеня прирожeные и рукодѣяные. Н. п. махавъ руками. Добавъ долотомъ >><

d) ходъ съ мѣсця на мѣсце на вопросъ: кудый? Н. п. пѣшовъ манивцями. Ходивъ свѣтами. ѿкномъ двери (сутъ).

e) Время. Н. п. вечеромъ, смеркомъ то сталося.

f) Свойство. Н. п. Смаруй го медомъ, а онъ болотомъ смердитъ.

2. Глаголы средные. Н. п. жию хлѣбомъ и водою (въ).

Digitized by Google

3. Глаголы страдателные. Н. п. звытяство, нашими войсками отнесеное.

4. Глаголы возвратные страдателного значеня. Н. п. Не хвалися добрыми дѣлами. Мыюся водою (въ). Свѣдчуся Богомъ и людми.

5. Глаголы взаимные съ предлогомъ съ. Н. п. Дужався съ Петромъ. Бився съ сусѣдомъ.

(217) Примѣчаніе. a) Глаголы: серджуся, гнѣваюся винителнымъ правятъ, коли сказуемое на вопросъ на кого отповѣдае. Н. п. сердився на сестру. Гнѣвався на брата.

b) Глаголъ гнѣваюся на вопросъ съ кимъ творителного вымагае. Н. п. Гнѣваюся съ Петромъ.

Примѣчаніе. a) Глаголы средные часомъ съ именител., а часомъ съ творител. стояти звыкли. Н. п. Стою цѣлый день. Чекаю довгій часъ. Я вижу моими очима або на мои очи.

1. Глаголы средные, съ предлоговъ сложеные, часто дѣйствителныхъ силу маютъ. Н. п. заспавъ очи, отморозивъ ноги ><

§. 143.

О Правленіи глаголовъ неличныхъ.

1. Нѣкоторые неличные сами стояти звыкли. Н. п. Гремѣло. Блиснуло ><

2. Инные неличные другого неопредѣленого по собѣ вымагаютъ. Н. п. Треба сѣсти. (218) Можна робити.

3. Часомъ существителное естъ неличного силу мае. Н. п. ваша (рѣчъ) естъ розказовати, а наша слухати. Або опустивши есть: ваша розказовати, а наша слухати.

4. По неличныхъ: снилося, видѣлося дателенъ наступае. Н. п. Сниломися, здаваломися, привидѣлося пану брату.

5. Неличные: кортитъ, свербитъ винителному согласуютъ. Н. п. кортѣло мя. Языкъ го свербитъ.

§. 144.

О правленіи причастія и дѣепричастія.

Причастія и дѣепричастія тымъ самымъ образомъ, якъ и ихъ коренные глаголы сочиняются. Н. п. кохаю-

Digitized by Google

чій родичовъ сынъ. Шановавши соненко и хлѣбъ святый.

§. 145.

О правленіи нарѣчія.

1. Нарѣчія, от прилагательныхъ походячіе, тыхъ силу маютъ. Н. п. заховайся скромнѣ въ церкви.

(219) 2. Нарѣчія, достатокъ, многость, нищету знаменуючіе, родителенъ за собою тягнутъ. Н. п. Много крику, мало хѣсна.

3. Нарѣчія, свойство предлоговъ маючіе, розмаитыхъ падежей вымагаютъ:

a) Съ родителнымъ стоятъ нарѣчія: блиско, коло, около, противъ. Н. п. Блиско мѣста. Коло лѣса. Противъ воды.

Примѣчаніе. Нарѣчію противъ, невгоду знаменуючому, часомъ также дателный отповѣдае. Н. п. Противъ намъ вышовъ.

b) Нарѣчіе вопросителное коли родителный, кудый творителный по собѣ мае. Н. п. Коли поихавъ? третего дня. Кудыйесь ходивъ? Загуменками ><

c) Нарѣчію чрезъ винителенъ согласуетъ. Н. п. Чрезъ украину до чорного моря. Черезъ с(вя)тыхъ до Бога, черезъ люде до пана.

d) Нарѣчіе ни-ни часомъ съ именителнымъ, а часомъ съ родителнымъ спрягаеся. Н. п. ни хлопъ ни невѣста. Ни сесе ни тото. (220) Съ родителнымъ: Ни хлѣба ни воды.

4. Нарѣчія разсудителного або превозходителного значеня съ родителнымъ сочиняю(т)ся. Н. п. блишше дому. Бѣлше втѣхи, якъ пожитку.

§. 146.

О Правленіи предлоговъ.

Родителенъ съ Предлогами:

Безъ. Н. п. Безъ милости. Безъ права.

Для. Н. п. Для брата и сестры.

До. Н. п. до мѣста. До лѣса. До недѣлѣ. До старости. Тудый стежка до гороху.

За. Н. п. за панованя нашого Монархи.

Съ. Н. п. пришовъ съ поля. Вылѣзъ съ воды. Смѣявся съ брата ><

Digitized by Google

От. Н. п. от Львова, от сяну, от границѣ. От повѣтря, голоду >< От напасти не пропасти.

Кромѣ. Н. п. Кромѣ тебе ><

Мимо. Н. п. Мимо поля. Мимо стежки.

Передъ. Н. п. Передъ сонця. Передъ носа му взявъ. Передъ часу вмеръ.

(221) Дателенъ съ предлогами:

Къ, ко, ку. Н. п. Къ тебѣ волаемо. Ку немуся зближивъ.

По. Н. п. по ничому. По таляру ><

Винителенъ съ предлогами:

Въ. Н. п. куку въ руку. Впавъ въ воду, въ яму. Вѣруй въ Бога. Пѣшовъ въ свѣтъ.

За. Н. п. зубъ за зубъ. Вдячность за ялмужну. За лижку стравы. Веди го за руку. Ходили за море. Сѣвъ за стôлъ. Сховався за бочку.

Примѣчаніе. За стоитъ съ именителнымъ въ предложеніи: не за панъ братъ зъ нами.

Межи. Н. п. межи люде пѣду. Межи двери палцей не клади.

Надъ. Н. п. Нема над него. Нема, говорятъ, надъ рыбу ленину, а мясо солонину.

На. Н. п. На руки и ноги заложили кайданы. Много клопоту на мою головонку. Сѣвъ на коня. Дивися на человѣка того. Памятай на смерть. Ходи на поле. На горѣлку є, а на мазь нема. На вовка помѣвка. Дай му на хлѣбъ. Не давъ му на очи ><

(222) По. Н. п. По межу, по рѣку границя. Южъ теперъ по насъ! Пришли по него. По шію въ довгахъ. По поясъ вода.

Поза. Н. п. поза церковъ. Поза жито.

Подъ. Н. п. Подъ воду положити. Подъ вербу лечи. Подъ твою милость ><

Понадъ. Н. п. Понадъ горы храма (! хмара).

Передъ. Н. п. Передъ вѣта и присяжного выточилася справа. Передъ тебе стану.

Звателный съ предлогомъ:

О. Н. п. О Пане ласкавый! О слѣпото наша! О люде добріи! ратуйте насъ.

Digitized by Google

Сказателный съ предлогомъ:

Въ. Н. п. Того въ нашомъ родѣ не бывало. Лежавъ въ болотѣ. Чи я въ лѣсѣ народився, чи я въ поли выховався. Въ тобѣ надѣя. Въ Пермишли мешкае.

На вопросъ де?

На. Н. п. На нозѣ рана. На долинѣ. На горѣ.

О. Н. п. О тобѣ мова. Рѣчъ о нашомъ языцѣ. Право о самобойствѣ ><

(223) По. Н. п. Розсыпавъ горохъ по дорозѣ. По лѣсахъ и по горахъ. Пасе по чужихъ поляхъ. Южъ по весѣлю. По веснѣ лѣто. По всѣмъ набоженствѣ.

При. Н. п. При ласцѣ Бога. При свѣдкахъ. При матери. При насъ и при васъ.

Творителный съ предлогами:

За. Н. п. Они идутъ за нами, за лѣсами и горами. За столомъ сѣдѣвъ. Неходи за ворожками. За пѣскомъ лѣсокъ, а за лѣскомъ пѣсокъ. За вами всѣ, за нами никъ. За сиротою (въ) Б(о)гъ съ калитою (въ).

Надъ. На вопросъ: надъ кимъ? надъ чимъ? Н. п. Змилуйся надъ нами. Пановане надъ людми, надъ славнымъ народомъ. Надъ берегомъ стоявъ.

Подъ. На вопросъ: подъ кимъ, подъ чимъ? Н. п. Хто подъ кимъ яму копае, то самъ въ ню падае. Подъ знакомъ Креста собираются вѣрніи.

Передъ. Н. п. Передъ старшими отврый голову. Втѣкай передъ ними.

Съ. Н. п. Съ нами Б(о)гъ. Съ паномъ, не съ Иваномъ справа.

(224) Примѣчаніе. a) Съ приведеныхъ прикладомъ (! прикладовъ) явно есть, же нѣкоторые предлоги, яко то: въ, за, по, подъ, при, передъ, съ двомъ, а нѣкоторые наветъ тремъ падежамъ въ розманитыхъ припадкахъ согласуютъ.

b) О винителномъ животныхъ то само при предлогахъ, щосмо вышше при глаголахъ рекли, уважати належитъ. По тому теды винителный от родителного не различаеся.

§. 147.

О Правленіи Союза.

Сила союзовъ тычыгся падежей именъ и наклоненій глаголовъ. На постерженіи томъ грунтуются правила:

Digitized by Google

1. Союзи спряженія, раздѣленя єднаковые падежи и наклоненя спрягаютъ и раздѣляютъ. Н. п. Небо и земля. Ани що ѣсти ани що пити.

2. Союзы: абы, гдыбы, жебы все съ глаголомъ времене прошедшого стоятъ, хотя въ самой рѣчи часъ настоящій або будущій (225) знаменуютъ. Н п. Гдыбысь знавъ, абысь памятавъ ><

§. 148.

О правленіи междометія.

Междометія въ обще винителному (! звателному) падежи согласуютъ. Н. п. О Б(о)же! Гей, человѣче! Далѣй, хлопцѣ!

Примѣчаніе. а) Коли мова о третой особѣ и подрузумѣваеся существителное єстъ, тогды по междометіи именителный стоитъ. Н. п. теперъ наша доля! Ахъ, человѣкъ то! О що панъ, то панъ.

Раздѣлъ третій.

О розположеніи.

§. 149.

Свойство правого розположеня.

Правое розположеніе залежитъ на добромъ порядку, яковымъ слова єдны по другихъ наступуютъ. Основаніемъ порядку того єсть насамый передъ: Логика, потому свойство языка и народовый звычай. Хто правомыслитъ, въ того мовѣ ладъ и порядокъ пануе.

Дармо теды надѣ(я)тися тамъ порядной и красной (226) устной або писаной мовы, де нема ладу и ряду въ мысли. Щося ткиетъ свойства языка и звычаю народного, то діалектъ рускій сходится въ росположеніи съ иными братными діалектами славенскими. Найболше зась зближаеся къ полскому и ческому языку. Нема цѣлкомъ въ нашомъ діалектѣ тои неволѣ розположеня, яка Н. п. въ нѣмецкомъ и францускомъ языцѣ пануе. Свобода руского языка мало що менша, якъ латинского. Обачмо то въ наступуючомъ прикладѣ:

1. Христосъ терпѣвъ за насъ.
2. За насъ Христосъ терпѣвъ.
3. Терпѣвъ Христосъ за насъ.
4. За насъ терпѣвъ Христосъ.

Digitized by Google

5. Христосъ за насъ терпѣвъ.

6. Терпѣвъ за насъ Христосъ.

То само съ латинскимъ предложеніемъ вчинити можна:

Christus passus pro nobis.

Pro nobis Christus passus ><

§. 150.

(227) Розположеніе логическое.

1. Подлежащое. Н. п. Сонце

2. Звязъ. Н. п. Єстъ

3. Сказуемое. Н. п. Тѣломъ круглымъ.

Разположеніе.

1 2 3

Сонце єстъ тѣломъ круглымъ.

Примѣчаніе. Кажда съ тыхъ частей може при собѣ мати бѣлше або менше словъ, къ дополненю мысли служачихъ. Съ такового складу выникаютъ предложенія сложеные. Въ тыхъ то поединчіе слова посилковые подлугъ чувствія мовячого передъ або по реченихъ вышше головныхъ частехъ мѣсце берутъ.

§. 151.

Розположеніе граматическое.

А. Порядокъ Простый.

1. Именителенъ. Н. п. Правый человѣкъ

2. Глаголъ. Н. п. мовитъ

3. Падежъ глагола. Н. п. правду.

1 2 3

Правый человѣкъ мовитъ правду.

В. Порядокъ сложеныхъ.

(228) I. Предложенія утвердителные.

а) Первый прикладъ:

1. Именителенъ,

2. Винителенъ съ мѣстоименіемъ,

3. Глаголъ съ нарѣчіемъ,

4. Падежъ глагола неопредѣленного,

5. Накл. неопредѣленное.

1 2 3 4 5

Я го хочу пилнѣ граматики вчити.

Digitized by Google

b) Вторый прикладъ:

1. Глаголъ,
2. Именит.,
3. Мѣстоим. съ предлогомъ,
4. Именит. съ мѣст. и глаголомъ,
5. Нарѣчіе,
6. Существ. съ предидучимъ прилагателнымъ.

1 2 3 4 5

Закличетъ убогій до мене, а я выслухаю его, бо

6

милосердный есмъ.

II. Предложеніе отрицателное.

Прикладъ:

1. Отрицателное нарѣчіе,
2. Глаголъ,
3. Именителный,
4. Наклоненіе неопред. съ своимъ падежемъ,

(229) 5. Именителный вторый,

6. Прилагат. съ пре(ди)дучимъ падежемъ мѣстоим.

1 2 3 4 5 6

Не можетъ око речи руцѣ, ты ми непотребна.

III. Предложеніе вопросителное.

1. Именителный,
2. Дателный,
3. Глаголъ съ винителнымъ,
4. Родителный съ предлогомъ.

1 2 3 4

Хто намъ покаже дорогу до славы.

Примѣчаніе. Приведеные ту приклады не сутъ не змѣннымъ правиломъ розположенія. Привеликои, якъ реклисмо, свободѣ діалекта здорова Логика, чтеніе книгъ и въ вага (! ввага) станутся найпевнѣйшымъ руководствомъ правого розположеня.

§. 152.

Особные о разположеніи примѣчанія.

1. Имя правленое по правячимъ стоитъ. Н. п. Кавалъ хлѣба. Казавъ панъ, мусѣвъ самъ.

Digitized by Google

2. Наклоненіе неопредѣленное опредѣленному (230), особливѣ существителному есть, послѣдуе. Н. п. Буду пити. Ходивъ кликати.

3. Прилагател(н)ые: божій, вѣчный, святый, Галицкій, Римскій >< посполитѣ по имени существителномъ кладутся. Н. п. Духъ святый. Сынъ Божій. Цисарь Австріацкій. Папа римскій ><

4. Возвратное мѣстоименіе ся часомъ глаголу, часомъ имени, а часомъ мѣстоименію припрягатися звыкло. Н. п. Бꙋйся Бога. Простося тримай. Богатыйся дивуе, чимся вбогій годуе. Яся неверну.

5. Нарѣчіе указателное передъ нарѣчіемъ времене стояти звыкло. Н. п. сѣвже, увелесь насъ въ землю, текущую млекомъ и медомъ. Скор. пер. числ.

Придатокъ о гласоудареніи.

§. 153.

О Гласоудареніи въ обще.

Чрезъ гласоудареніе розумѣемо поднесене або стиснене голоса едного тылко слога въ каждомъ словѣ.

Въ матерномъ славенскомъ языцѣ три (231) знаки гласоударенія различаются:

a) Оꙋ҃ія (′), острое,

b) Варія (`), тяжкое,

c) Периспомени (˜), облеченая. Оꙋ҃ія мае вознесеное, варія стисненое, периспомени тяжкое слогоудареніе.

Примѣчаніе. a) Рускій діалектъ славенское слогоудареніе уживанемъ въ писмахъ оꙋ҃іи и варѣи заховуе.

b) Рѣдко барзо постергаемо въ сочиненяхъ рускихъ знакъ периспомени.

§. 154.

Сила гласоударенія.

Сила гласоударенія залежитъ на поднесеню и предолженю голоса, где помянутые знаки стоятъ. Сила обохъ реченыхъ знаковъ: оꙋ҃іи и варіи еднака. Увѣряе насъ о томъ Г. Добровскій въ граматицѣ языка славенского на листѣ 52 словы: (Solet autem toni sedes accentu sive acuto sive gravi notari. Acuto (′) notantur vocales primarum syllabarum, imo et

Digitized by Google

ultimae si haec consona finiatur, gravi (') vocalis syllabam ultimam finiens. Utriusque eadem est potestas ><

(232) §. 155.

Мѣстце гласоударенія.

Въ рускомъ діалектѣ такъ, якъ и въ славенскомъ, гласоудареніе не естъ до певнои согласнои або до певного слога привязаное. Кождое слово едно тылко мае властивое гласоудареніе то естъ продолженіе або поднесене голоса, которое разъ на остатный, знову на предостатный, часомъ зась третый, четвертый от конца, а часомъ на первый слогъ падае. Съ тои то причины сочинители Граматикъ славенскихъ от Мелетія Смотрискаго ажъ до Г. Добровского не могли гласоударенія славенского постоянными правилами утвердити. Найпевнѣйшимъ теды средствіемъ познаня и навыку правого слогоударенія естъ чтеніе книгъ церковныхъ и инныхъ писмъ, которыхъ Авторове гласоудареніе речеными знаками означали. Хотячи еднакъ облегчити познане слогоударенія, ниже нѣкіе приклады приводимо.

§. 156.

(233) Гласоудареніе въ кореныхъ едносложныхъ.

Имена существ. и прилаг. едносложные естествомъ своимъ гласоудареніе маютъ и таковое въ наклоненяхъ заховуютъ. Н. п. Б(ѹ)гъ, Бо́га, Духъ, Ду́ха, Листъ, Ли́ста. Инныхъ гласоудареніе на надростъ переходитъ. Н. п. Царь, царѧ̀. Ножъ, ножà. Котъ, котà. Ключъ, ключà ><

§. 157.

Гласоудареніе на остатной самогласной.

На остатнѹ̀й самогласнѹ̀й едно тылко варія гласоудареніемъ пануе:

a) Въ едносложныхъ: мы̀, вы̀, двѣ̀, трѝ ><

b) Въ словахъ, съ бо̀лше слоговъ сложеныхъ, въ именит. Н. п. Бѣдà, горà, звѣздà, душà, стѣнà, стрѣлбà, лицѐ, гумнò, вінò, золà, гнѣздò, кумà, смѣтя́, молокò, долотò, рѣкà, матнѧ̀, мукà (mąka), крилò, чолò, стрѣлà и въ падежахъ, н. п. звѣзды̀, золы̀, стѣны̀ >< въ глаголахъ: ведѹ̀, товкѹ̀, сѣкѹ̀, прядѹ̀, въ наклон. повелит.: идѝ, несѝ, держѝ ><

Digitized by Google

§. 158.

Гласоудареніе въ многосложныхъ, согласною
(234) або самогласною кончаемыхъ.

a) На остатномъ слозѣ, согласною кончаемымъ, спочивае голосъ въ двосложныхъ. Н. п. горóхъ, морóзъ, здорóвъ, колóвъ, мутйвъ, сварйвъ, ходйвъ ><

b) На предостатномъ въ именахъ: хáта, хмáра, берéза, болóто, кáша, ворóна, нáпасть, жáба, рóпа, солóма, сторóжа, десятйна, солонйна, въ глаголахъ: етóю, квáшу, прóшу, вертáю >< въ нарѣчіяхъ: блйско, далéко ><

c) На третомъ от конца слозѣ чути гласоудареніе въ именахъ: бóрона, бéсѣда, грамáтика, вóинство, зáпаска, кадйлниця, пшенйчиско, зéркало, прядиво, множеств.: прорóками, хлóпами, въ прил.: крáденій, молóченый, въ глаголахъ: вáбити, лáзити, мýчити, квáсити, пáчити, сýвати, сыпати, вѣяти >< на четвертомъ от конця. Н. п. дыхавиця, кáламутный, на початку. Н. п. Оловъ, Образъ, Яловый ><

§. 159.

(235) Значене словъ по розмаитости гласоудареня.

Єстъ много словъ въ діалектѣ рускомъ собѣ подобныхъ, которыхъ значеня гласоудареніемъ тылко различаеся. Нѣкоторые съ нихъ приводимо:

Вйдишъ, widzisz, видйшъ, podobno (нарѣч).
Вызнаю, wyznawam, вызнаю, wyznam.
Годйтся, to się godzi. Гóдится, godzi się z kim.
Горка, pagorek. Горка, gorzka.
Дорóга, droga. Дорога, droga (прилаг.).
Застановю, co wstrzymać. Застанóвю, zastanawiam.
Зáбити, zabić kogo. Забйти, zabić co w ziemię lub scianę.
Забыти zapomnieć.
Зáвоздъ, zawód. Завоздъ, płacz.
Идý, idę. Иду, iadę.
Кáжу, kazę. Кажу, psuię.
Кóса, uplot włos. Коса, kosa, narzędzie gospodarskie.
Кума, Kuma (ta). Кýма, Роди., Kuma (tego).

Digitized by Google

Лѣсъ, las. Лисъ lis, лысъ, łysy.
Мáжу, mażę co. Мажѹ, maże mazią.
Мáю, mam. Маю, maię.
Мýка, męka. Мукà, mąka.
(236) Мýчу, męczę. Мучѹ, mące.
Пилà, piła. Пила, ona piła (глаголъ).
Плачѹ, płacę. Плáчу, płaczę
Познаю, poznawam. Познáю, poznam.
Скорà, kora. Скóра, prędka (прилаг.).
Сýкня (тота). Suknia. Сукнѧ тото, kawałek suk.
Смѣ́ю, smiem co uczy(nić). Смѣю (ся), smieię się.
Шпéчу, тивъ, szpecę; шпечу, тѣвъ, szpam w czem.
Таю, taie co. Тáю, rozpływam.

Примѣчаніе. Сутъ еще слова въ нашомъ діалектѣ, которыеся еднаковымъ способомъ вымавяютъ и пишутъ, а розмаитое значеня маютъ. Ту належатъ:

Вáрта, warta, straża. Вáрта, nic nie warta.
Весь, wieś. Весь, wszystek.
Вéзти, wieśdź. Везти, wozić.
Вымавяти, wymawiać. Вымавяти, usprawiedliwić kogo.
Дивюся, poglądam. Дивюся, dziwuię się.
Добы́ти, dobyć do czasu. Добы́ти, dobyć twierdzy.
Жити, żyć. Жити, ieść.
Жичити, życzyć. Жичити, życzyć pieniędzy.
Задати, zarżucić co komu. Задати, dać zadatek.
Заводи́ти, zaprowadzać. Заводи́ти, płakać.
Заложити, założyć. Заложити, połoczyć do czasu.
(237) Знати (глаг.), znać. Знати (нар.), znać, podobno.
Кáра, kara. Кáра, czarna.
Колѝ, (прик. сп. від колоти). Колѝ (нар.), kiedy.
Кýля, kula do strzela(nia). Кýля, skrzywiony drąk.
Лáта, od dachu. Лáта, łata.
Мáти, matka. Мáти, mieć.
Нéсти, nieść. Нéсти (ся), kłaść iaia.
Обáчити (ся), pozdrowić. Обáчити, obaczyć, oglądać.
Пáль, srog (?) zabite wieś. Паль, opał.
Пáра, para z wazy. Пáра, dwoie.
Пасти, paść. Пасти, upaśdź.
Пи́ло, piło dla bydła. Пи́ло, ono piło (гла. средн.).

Digitized by Google

Погодити, zaczekać. Погодити, pogodzić.
Причинити, przyczynić. Причинити (ся), wstawić się zakim.
Сила, siła. Сила, wiele (нарѣч.).

§. 160.

Собраніе приповѣдокъ рускихъ.

б.

Безъ соли и хлѣба худа бесѣда.
Блишша кошуля, якъ каѳанъ.
Богачеви чортъ дѣти колише.
Богатыйся дивуе, чимся въбогій годуе.
Братъ собѣ радъ, сестра собѣ несла.
(238) Бѣсъ не плаче, коли чарѣвниця скаче.
Бѣсъ ти въ нѣмъ.
Бѣда тобѣ, воле, коли тя корова коле.

в.

Волѣьъ пропити, якъ соли купити.
Воломся наробити, воломъ вѣсѣля отбыти.
Въ скупого все по об-ѣдѣ.
Въ каламутнѣй водѣ добрѣ рыбы лапати.
Въ лѣсѣ медвѣдь, а въ дому матчоха, то все єдно.

г.

Голодъ краде, довгъ мучитъ.
Голыйся розбою не боитъ.
Гѣрка мука, коли мышъ сыта.
Голодному хлѣбъ на мысли.
Голодной кумѣ хлѣбъ на умѣ.
Говори, Кляме, няй твое не гине.
Гѣрко, кобы ищи съ тылко.
Голодное стадло (малженство) и муха поколотитъ.
Гулявъ, гулявъ, пѣзнося померковавъ, ни чобѣтъ ни холявъ.

д.

Дай, дѣду, пугу, няй тя псы зѣдятъ.
Двѣрска служба красна нужда.
Де дѣвокъ сѣмъ, тамъ доля всѣмъ,
(239) Въ мене єдна и тота бѣдна.
Днесь гул'ки, гул'ки, завтра безъ кошулки.
Де кумъ, де коровай.
Де добрѣ, а найлѣпше вдома.

Digitized by Google

Дорогій хлѣбъ, коли гроша нѣтъ.
Дома мя не лишай, бо ти горцѣ вымолочу,
Въ поле не бери, бо ти збо̂жа вытолочу.
Дѣду, село горитъ; беру торбу и на другое иду.

Є.

Єдна сорока съ плота, десять на пло̂тъ.
Єдна паршива овця цѣлое стадо заразитъ.

Ж.

Жаль въваги не мае.

З.

За си́ротовъ Богъ съ кали́товъ.
За кимъ панъ, за тымъ и люде.
За мое жи́го еще мя бито.
За битого (таляра) два небитыхъ даютъ, да ищи не берутъ.
За тымъ, Б(о)же, хто кого зможе.
За фляки нема вдяки.
Захтѣломуся вовкомъ орати.
Знати лиса по огонѣ.
(240) Знала кобыла, за що во̂зъ била.
Золота швайця муръ перебивае.
Зъ разу ѣли логазу, потому яглы; якъ ся запомогли, безъ вечери лягли.

И.

И кепкаре Господь каре.
И передъ моими воротами сонце зыйде.

К.

Казавъ панъ, мусѣвъ самъ.
Коли е, тося розыйде, якъ нема, тося обыйде.
Квапится, якъ вѣтовна замужъ.
Клявъ душу тѣло, же муся не снило.
Кому на вѣкъ, тому на лѣкъ.
Коза зъ воза, а возови легче.
Коли естъ, то шелестъ, коли скупо, терпи ><
(Переч. Коли любишъ, люби крепко, якъ не любишъ, беры дѣтко).
Кобы не Богъ, хтобы намъ помогъ.
Коли ми сонце свѣтитъ, то о звѣзды недбаю.
Коли мое не въ ладъ, то я съ моимъ назадъ.
Конецъ дѣло хвалитъ.

Digitized by Google

Кому ты не дашъ съ гинути(!), тотъ ти не дасть на свѣтѣ жити.

Колися добрѣ мавъ, то го каждый знавъ.

Колись не грибъ, то не лѣзь въ борщъ.

(241) Кровъ не вода, розливати ю шкода.

Крукъ крукови ока не выколе.

Крука бѣлого, а пріятеля щирого тяжко видѣти.

Крути, верти, треба вмерти.

Купа два грыбы въ еденъ борщъ.

Кумъ, не кумъ, а въ горохъ не ходи.

Л.

Лацно шалѣти, коли приступае.

Лѣпша своя мѣховина, якъ чужа сукманина

Лѣпша соломяна згода, якъ золотое право

М.

Маюся, якъ голый въ терню.

Мае хлѣбъ роги, а бѣда ноги.

Малый быкъ, а великій рыкъ.

Мара го носитъ.

Мила рана от свого пана.

Мудрый ляхъ по шкодѣ.

Мучитъ, якъ маскаль въ селѣ.

Мышъ мала, тася отгрызае.

Донка: Мамо тютка иде.

Мати: Дѣтко ю несе.

Донка: Але гусь несе.

Мати: Свой до свогося тягне.

(242) Н.

Навчитъ бѣда ворожити, коли нема що въ губу вложити.

На языцѣ мѣдъ, подъ языкомъ ѣдъ.

На передъ не выдавай ся, на задѣ не лишайся.

На шалѣйку тра розумъ мати.

На милованя нема силованя.

На тобѣ, небоже, що менѣ негоже.

На вовка помовка, а вовкъ въ шанаши (тутже).

На шило му сходитъ.

На горѣвку е, на мазь нема.

Не сила бѣли и тоту пси зѣли.

Не выведе сова сокола.

Digitized by Google

Недостатки не даютъ спатки.

Не стой, не погоди.

Не тагни кота за фостъ, то тя не вдре.

Не ма рыбы безъ ости, а человѣка безъ злости.

Не журися, велика мати руска!

Не кракала ворона, коли въ гору летѣла, а на долъ крила спустила.

Не пирожися, колись не пирѣгъ.

Небоже марку, ходишъ по ярмарку, ни купуешъ ни торгуешъ, ено робишъ сварку.

(243) Не мовъ гоцъ, доки не перескочишъ.

Нема кутика безъ крестика.

Не втаится шило въ мѣсѣ, а огень въ стрѣсѣ.

Не грѣй гадины за пазуховъ, бо тя вкуситъ.

Ни до Бога ни до людій (в 2 рук. люди).

Ни сѣвши ни павши, нуже до него.

Ни сѣло ни пало, давай (в 2 рук. дай), бабо, сало.

Нѣмъ сонце зыйде, роса очи выѣстъ.

Няй бѣда бѣду грызе.

Няй ся ходакъ находитъ, докися чобѣтъ нагодитъ.

О.

Обѣцявъ панъ кожухъ, теплое его слово.

П.

Пердъ перда пошибае (страхъ).

Песъ бреше, вѣтръ несе.

Пиши пропало, што съ воза впало.

Погорѣвъ! хлѣбъ зѣвъ, солому спаливъ.

Поправився съ піеца на лебъ.

Поволи далѣй зайдешъ.

Пѣрвався съ мотикою (въ) на сон'це.

Потче тя лихо, якъ не будешъ тихо.

Показавму курка на костелѣ.

(244) Правдовъ свѣтъ перейдешъ, а не правдовъ за порогъ не выйдешъ.

При постѣ лацно одбыти гостѣ.

Пыталася зима, де лѣто было.

Р.

Розпустився, якъ пуга цыганска.

Рука руку мые и обѣ бѣлые.

Digitized by Google

С.

Съ великои хмары малый дощъ.
Свѣдчився циганъ своими дѣтми.
Святый спокою, гарастъ стобою.
Сердита собака вовку обѣдъ.
Силованымъ слуговъ, а хованымъ вовкомъ хлѣбася недоробишъ.
Сыротѣ великдень, коли сорочка бѣла.
Сказала мандзя, не было що слухати.
Скачи, враже, якъ ти панъ каже.
Скорый, якъ медвѣдь за перепелицями.
Слово птахомъ вылетитъ, а коломся не заверне.
Съ когося насмѣваютъ, съ того люде бываютъ.
Смотри свого, не кожуха мого.
Смотри себе, буде стебе.
Сорока съ плота, десять на плотъ.
(245) Съ русинами кашу ѣсти >< ><
Сутъ рыбы въ водѣ, коли ихъ ѣсти годѣ
Сѣди, грибе, доки тя хто не здыбе.

Т.

Тамъ ся рве, де тонко.
Тамъ добре, де насъ нема.
Товчеся, якъ савка по пеклѣ.
Труби въ кулакъ, колись харлакъ.
Тѣши дѣтка съ орѣдка.

У.

Уже давно тота курка здохла, що золотые яйця несла.

Х.

Хто сѣе, тотъ ся надѣе.
Хтося правуе, будуе, лѣчитъ, того бѣда мучитъ.
Хтося на кѣпени спарнтъ, тотъ на зимно дуе.
Хто вкравъ, тотъ правъ.
Хтося на молоцѣ обѣстъ, тотъ на воду плюе.
Хто гулявъ съ молоду, тотъ на старость вмирае зголоду
Хто вѣтрови служитъ, тому дымомъ платятъ.
Хто бѣды незнае, най въ нѣй не бывае.
Хто мае въ торбѣ, сяде и на горбѣ.
Хто на тя каменемъ, то ты на него хлѣбомъ.

Digitized by Google

Хто разъ збреше, тому вѣры нѣтъ.

Хто неслухавъ тата, тотъ послухае ката.

(246) от.

От напасти не пропасти, не поможеся и клясти.

ч.

Чи сову о камѣнь, чи о сову камѣнь, все едно.

Чи тя бѣда пасе?

Чія хата, того и правда.

Чорте, на ти грѣшъ, тылко не ворѣжъ.

Чужое подъ лѣсомъ видно, а свого подъ носомъ не видно.

Чужіе руки легкіе, але не пожиточные.

Чухрися конь съ конемъ, волъ зъ воломъ, а свиня о тынъ (плѣтъ), коли не ма скимъ.

ш.

Шануй греблѣ, мосты, будешъ мѣлъ цѣлые косты.

Шановавши хлѣбъ святый и соненко ><

Шен'цѣ, вен'цѣ, чортъ въ кишен'цѣ.

Шило въ мѣсѣ, огень въ стрѣсѣ не втаится.

Што воля, чи снѣгъ, чи брага.

Шукае рыба, де глыбше, а человѣкъ, де лѣпше.

щ.

Щодрый не мудрый, скупый не глупый.

Що робъ, то робъ, ено Б(о)га не гнѣвай.

Що громадцѣ, то и бабцѣ.

я.

Якъ вмѣю, такъ пѣю.

Яка морковъ, така нать, така дон'ка, яка мать.

Якое помагай Бѣгъ, такое б(о)же дай здоровля.

(247) Якъ съ Миколовъ, такъ безъ Миколы.

Якій панъ, такій крамъ.

Якій батко, такій сынъ, выдобали зъ дѣжки сыръ, батка били, сына нѣ, батко плакавъ, а сынъ нѣ.

§. 161.

Словаръ реченій, въ діалектѣ рускомъ посполитыхъ, въ инныхъ зась діалектахъ рѣдко уживаныхъ або цѣлкомъ незвычайныхъ.

А.

Ани дюдю. Ани струхне.

Digitized by Google

Б.

Багну. Багро. Бакеръ. Баную. Барашникъ. Баюра. Безвѣсть. Безумъ. Березень. Бесѣда. Бетюхъ. (248) Богато. Борю. Борзо. Будный день. Бурянъ. Бутный. Бучный. Бѣсти внѣмъ.

В.

Варяниця. Ватага. Ватра. Вдяка. Великдень. Верета. Верклюхъ. Верткій. Вздрю. Висусъ. Вкучило(ся). Воначу. Вонакій. Вопсѣ (нар.). Воршу (ся). Ворудую. Ворудка. Ворохобю. (249) Вохабъ. Врѣю. Всячина. Вхопю, схопю (ся). Вцѣлю. Вчинки. Втелячина. Ввѣрило (ся). Вѣсенъ, невѣсенъ.

Г.

Гавати. Гадка. Газда. Галамушный. Галушки. Галю (на що). Гаманъ. Гану. Ганчъ. Гарастъ. Гарую. Гетъ-гетъ. Гидъ. Глумю (ся). (250) Глядаю. Голу́бю. Голочу. Головю. Гозиця. Гомѣнъ. Горѣзначъ, горѣшный. Гроши. Груди. Гуджу. Гуня. Гуска.

Д.

Дивоглядъ. Дивю (ся). Димикаю. Долѣшный. Донка. Доновники. Дролю. Дуга. Дуплавый. Дурниця. Дужаю (ся). Душно. (251) Дѣтко.

Ж.

Жду. Жерткій. Жердка. Живный четверъ. Живина. Жменя. Жмурю. Жмыкаю. Журю. Журятокъ.

З.

Заведіа. Завитка. Завора. Загартка. Зазуля. Замтузъ = Schandhaus. Замѣсъ. Запаска. Затѣмокъ. Зо́виця. Зяяти.

И.

(252) Имѣня.

К

Кадубъ. Казка. Калный. Калю. Кал'за. Каламутный. Калаба́нь. Кацюба. Квачъ Кермакъ. Кисилиця. Ки́даю. Китиця. Кицяю. Клекочу. Клекчу. Кличу. Кликунъ. Книшъ. Ковтаю. Козубъ. Комашня. Коробка. (253) Костурбатый. Копалка. Котюга. Кубань. Кулакъ. Курецъ. Кусень. Кружокъ. Куцаю. Кутва. Кучма. Кѣгтѣ.

Л.

Лабудаю. Ламатя. Лапшій. Лепскій. Лишу. Логаза. Лохну. Лыгаю. Лють. Ляхъ. Ляшую.

Digitized by Google

М.

(254) Малахай. Майка. Майкутъ. Мерзеный. Мерха. Могоричъ. Молодець. Молодиця. Мотузъ. Мурдзати. Мурдза. Мускаю. Мѣлшу.

Н.

Наджу. Назадъ гусь. Нарокомъ. Никусъ. Никаю. Ногавицѣ. Ногды. Нюхаю.

О.

Оберемокъ. Обманъ. (255) Обухъ. Обыстя. Оболона. Омаста. Онуча. Осуга. Осухъ.

П.

Пакула. Палуба. Паморочу. Парадушникъ, urzędnik. Паруха. Пацяя. Пашую. Перея. Пину. Першина. Пина́. Пелехъ. Писменъ. Плѣшка. Плюта. Пѣдъ (сущ). Полика. (256) Полиця. Помело. Помники. Порсну. Пострѣтъ. Потылиця. Потрошу. Потираю. Примѣтка. Приспа. Прогалина. Продухъ. Пуга.

Р.

Регочуся. Ровесникъ. Розчинъ. Рубатка. Румегаю. Рѣство.

С.

Свита. Селедецъ. Сердакъ. Серджу (ся). (257) Сердина. Сербаю. Скотина. Скѣпати. Скѣпа. Слѣнъ. Слонецъ. Слѣнчати. Слѣпнѣ. Смотрю. Снасть. Соловѣю. Сопухъ. Сорокъ. Сорочка. Срака. Станы. Стегно. Страхопудъ. Стремитъ. Студѣнь. Сукаю. Сумѣжъ, сумѣжка. Сѣпаю. (258) Сѣпакъ. Сѣрый.

Т.

Талабаю. Телепаю. Телѣга. Теперъ. Теребю. Товаръ (rogacizna). Тохмаю. Тремчу. Туга̀. Тужу. Турмошу. Тырхавый. Тямю. Тямка.

Ф.

Фалатъ. Фатлюхъ. Фатаю. Фаю (ся). Фію (ся). Фостъ. Фуга.

(259) **Х.**

Хабина. Хаблазъ. Хапаю. Харю. Химородь. Хипкій. Хитванный. Холошнѣ. Хмалюю. Хомелка. Хосную. Хосенъ.

У.

Унуча.

От.

Отчичъ.

Ц

Цимало. Цитъ. Цѣкаю. Цяпаю.

Digitized by Google

Ч.

Чапю. Чатина. Чертѣжъ. Чепѣга. (260) Чогати. Чичо. Чиръ. Чихати. Чобо̊тъ. Чува́ти.

Ш.

Швайця. Швидко. Шибло (ся). Шкалубина. Шморгну. Шпурю. Штилгукаю. Шуфата.

Ю.

Юрда. Юшка.

Я.

Яркій. Яруга. Ярую. Яръ. Ятринка.

(261) **Оглавленіе.**

Предувѣщене.

§. 1. Граматика въ обще.
2. Діалекты славенскіе.
3. Граматика руска.
4. Подѣлъ граматики.

Часть I.

О орѳепіи.

5. Орѳепія въ обще.
6. Познане писменъ.
7. Подѣлъ писменъ.
8. Видъ самогласныхъ.
9. Видъ согласныхъ.
10. Общое произношеніе поединчихъ писменъ самогласныхъ.
11. Общій выговоръ согласныхъ.
12. Особливое произношене самогласныхъ и двоегласныхъ.
13. Особливое произношене согласныхъ.
14. Перемѣна выговору поединчихъ писменъ.
15. Собственные перемѣны рускіе.
16. Потреба и пожитокъ вѣдомости перемѣнъ.
17. Произношене самогласнои е.
18. Выговоръ самогласнои о.
(262) 19. О властивомъ діалектови рускому употребленю согласныхъ в и. л.
20. Собственное употребленіе самогласнои и въ діалектѣ рускомъ.
21. Приклады свойствъ діалекта руского.

Digitized by Google

§. 22. Различіе самогласныхъ, то само або подобные (! подобное) произношене маючихъ.
23. Произношене поединчихъ слоговъ и реченій.
24. О знакахъ ъ, ь або '.
25. Знаки гласоударенія.
26. Общіе правила слаганія.
27. Общіе правила чтенія.
28. Знаки раздѣленя членовъ.

Часть II.

Етимологія.

29. Етимологія въ обще.
30. Скланяемые и не скланяемые части мовы.

Глава перва о скланяемыхъ частехъ мовы.

Раздѣлъ первый.

О имени.

31. О имени въ обще.
32. Подѣлъ имене.
33. О именахъ существителныхъ въ обще.
(263) 34. А. Видъ именъ существителныхъ.
35. Имена существ. происходные.
36. Увеличителные и умалителные.
37. Приклады происходженя.
38. В. Число именъ существителныхъ.
39. С. Родъ именъ существителныхъ.
40. Знакъ рода.
41. Родъ именъ существ. подлугъ пола.
42. Родъ именъ существ. по ихъ окончену и склоненю.
43. D. Склонене, падежъ.
44. Число падежей.
45. Свойство склоненій.
46. Өема склоненя.
47. Окончене имене скланяемого.
48. Видъ писменъ өемате.
49. Форма склоненій и знакъ формы въ обще.
50. О произношеніи.
51. Первое склонене.
А. Өема. В. Форма. С. Произведеніе.

Digitized by Google

§. 52. Второе склоненіе.
А. Өема. (264) В. Форма. С. Произведене.
53. Третое склонене.
А. Өема. В. Форма. С. Произведене.
54. Четвертое склонене.
А. Өема. В. Форма. С. Произведене.
55. Пятое склонене.
А. Өема. В. Форма. С. Произведене.
56. Шестое склонене.
А. Өема. В. Форма. С. Произведене.
57. Семое склоненіе.
А. Өема. В. Форма. С. Произведене.
58. Осмое склонене.
А. Өема. В. Форма. С. Произведене.
(265) 59. О склоненіи именъ собственныхъ.
60. Выговоръ рускій именъ собственныхъ.

Вторый Раздѣлъ.

О именахъ прилагателныхъ.

61. Свойства именъ прилагателныхъ.
62. Видъ именъ прилагателныхъ.
63. Число именъ прилагателныхъ.
64. Родъ именъ прилагателныхъ.
65. Уравнене именъ прилагателныхъ.
66. Свойства уравненя граматического.
67. Складъ уравненя правилного.
А. Степенъ равсудителный.
В. Степенъ превозходителный.
68. Складъ уравненя неправилного.
69. Склонене именъ прилагателныхъ.
70. Первое склонене.
А. Өема. В. Форма. С. Произведене.
71. Второе склонене.
А. Өема. В. Форма. С. Произведене.
72. Усѣчене прилагателныхъ.
73. Прилагателные неличные.
(266) 74. О именахъ прилагат. числителныхъ.
75. Видъ именъ числителныхъ.

Digitized by Google

§. 76. Склонене именъ числитель'ныхъ.
A. Началныхъ. C. Умножителныхъ.
B. Порядковыхъ и многократныхъ. D. Самостоятелныхъ.

Третый Раздѣлъ.

О мѣстоименіи.

§. 77. О мѣстоименіи въ обще.
78. Видъ мѣстоименія.
79. Родъ мѣстоименій.
80. Число мѣстоименія.
81. Лице мѣстоименія.
82. Склонене мѣстоименія.
A. Өема. B. Форма склоненя.
83. Мѣстоименія полные и неполные.

Четвертый Раздѣлъ.

О Глаголѣ.

84. О глаголѣ въ обще.
85. Внутрное глаголовъ состояніе.
A. Глаголъ существител. и прилагателный.
B. Глаголъ первообразный и производный.
C. Глаголъ совершеный и несовершенный.
(267) D. Глаголъ однократный и учащателный.
E. Глаголъ дѣйствителный и страдателный, средный, возвратный и взаимный.
86. Залогъ глагола.
87. О спряженіи въ обще.
88. О наклоненіи въ обще.
89. О временахъ.
90. Число.
91. Лицѐ.
92. Родъ.
93. Перемѣна глаголовъ поверховныхъ.
94. Подѣлъ глаголовъ по розмаитости спряженя.
95. Подѣлъ глаголовъ личныхъ.
96. О спряженіи глаголовъ личныхъ въ обще.
97. Өема спряженія.
98. Личба и знакъ спряженія.
99. Форма и парадигма спряженія.

Digitized by Google

§. 100. Подобіе и различіе спряженій межи собою.
101. О спряженіи глаголовъ воспомагателныхъ.
a. есмъ, b. бываю, c. маю, d. маваю (мѣваю).
102. Первое спряженіе глаголовъ личныхъ.
A. Спряженіе глаголовъ полныхъ.
(268) B. Спряженіе глаголовъ неполныхъ.
103. Второе спряженіе.
A. Спряжене глаголовъ полныхъ.
B. Спряжене глаголовъ неполныхъ.
104. Спряжене глаголовъ неправилныхъ.
A. Полныхъ.
B. Неполныхъ.
105. Спряжене глаголовъ неличныхъ.
106. Произведене наклоненій глаголовъ правилныхъ въ обще.
107. Общіе окончeня обохъ спряженій.
A. Залогъ дѣйствителный.
B. Залогъ страдателный.
108. Произведене поединчихъ спряженій.
109. Произведене первого спряженія.
A. Залогъ дѣйствителный.
B. „ страдателиый.
110. Произведене второго спряженя.
A. Залогъ дѣйствителный.
B. „ страдателный.
111. О произведеніи наклоненій сослагателныхъ и желателныхъ.
112. О Глаголахъ сложеныхъ обохъ спряженій.
113. О Причастіи.
114. Свойства причастія.
(269) 115. Склонене причастій.

Глава втора.

О нескланяемыхъ частехъ мовы.

116. О нарѣчіи.
117. Подѣлъ нарѣчій.
118. О предлозѣ.
119. Подѣлъ предлоговъ по ихъ силѣ.
120. Подѣлъ предлоговъ въ ихъ состояніи.

Digitized by Google

§. 121. О союзѣ.
122. Подѣлъ союзовъ по ихъ силѣ.
123. Подѣлъ союзовъ по ихъ положенiи.
124. О междометiи.
125. Подѣлъ междометiй по ихъ силѣ.
126. Подѣлъ междометiй по ихъ положеню.

Часть трета.

127. О орѳографiи або правописанiи.
128. О правописанiи самогласныхъ.
129. О правописанiи согласныхъ.
130. О писанiи великихъ и малыхъ писменъ.
131. О правописанiи слоговъ.
132. О правописанiй цѣлыхъ реченiй.

Часть четверта.

О Сунтаѯи (270) або о сочиненiи.

133. О Синтаѯи въ обще.
134. Подѣлъ сочиненiя.

Раздѣлъ первый.

О сочиненiи согласованiя.

135. Согласованiе мѣстоименiя, имене прилагателного и причастiя.
136. Согласованiе глагола.
137. О согласованiи именъ числителныхъ.

Раздѣлъ вторый.

О сочиненiи правленя.

138. О правленiи въ обще.
139. О правленiи имене сущ. и прилагателного.
140. О правленiи мѣстоименiй.
141. О правленiи числителныхъ.
142. Правленiе глаголовъ дѣйствит. и средныхъ.
143. О правленiи глаголовъ неличныхъ.
144. О правленiи причастiя и дѣепричастiя.
145. О правленiе (! правленiи) нарѣчiя.
146. О правленiи предлоговъ.
147. О правленiи союза.
148. О правленiи междометiя.

Digitized by Google

Раздѣлъ третый.

О розположенiи.

(271) §. 149. Свойство правого розположеня.
150. Розположене логическое.
151. Розположене граматическое.
152. Особные о розположенiи примѣчанiя.

Придатокъ.

О слогоудареннi.

153. О гласоудареннi въ обще.
154. Сила гласоударенiя.
155. Мѣсце гласоударенiя.
156. Гласоудареніе въ кореныхъ єдносложныхъ.
157. Гласоудареніе на остатной самогласной.
158. Гласоудареніе въ двосложныхъ, согласною або самогласною окончаемыхъ.
159. Значене словъ по розмаитости гласоудареня.
160. Собраніе приповѣдокъ рускихъ.
161. Словаръ реченій, въ дiалектѣ рускомъ посполитихъ, въ инныхъ зась дiалектахъ рѣдко уживаныхъ або цѣлкомъ незвычайныхъ.

Digitized by Google

Табл. I.

I. Склоненіе существ. на а.

Форма

	I. 1. Прикладъ		I. 2. Прикладъ		II. 1. Прикладъ		II. 2. Прикладъ	
Єдинств.								
Именит.	Тотъ	Староста	Тота	Вода	Тотъ	Слуга	Тота	Сваха
Родит.	Того	Старосты	Тои	Воды		Слуги (ѣ)		Свахи (ѣ)
Дател.	Тому	Старостѣ	Той	Водѣ		Слузѣ		Свасѣ
Винит.	Того	Старосту	Тоту	Воду		Слугу		Сваху
Звател.	о	Старосто	о	Водо		Слуго. же		Свахо
Сказат.	о томъ	Старостѣ	о тѣй	Водѣ		Слузѣ		Свасѣ
Творит.	Тымъ	Старостомъ, овъ	Тою	Водою, овъ		Слугою, овъ		Свахою, овъ
Множеств.								
Именит.	Тоты	Старосты, ове		Воды		Слуги (ѣ)		Свахи ѣ)
Родит.	Тыхъ	Старостъ, ѣвъ		Водъ		Слугъ		Свахъ
Дател.	Тымъ	Старостомъ		Водамъ		Слугамъ		Свахамъ
Винит.	Тыхъ	Старостовъ		Воды		Слугъ		Свахи
Зват.	о	Старосты, ове		Воды		Слуги		Свахи
Сказат.	о тыхъ	Старостахъ		Водахъ		Слугахъ		Свахахъ
Творит.	Тыми	Старостамы		Водамы		Слугами		Свахами

Digitized by Google

II. Склоненіе.

Существ. на я.

Ф о р м а

	I. 1. Прикладъ		I. 2. Прикладъ		II. Прикладъ		III. Прикладъ		IV. 1. Прикладъ		IV. 2. Прикладъ	
Единств.												
Именит.	Тотъ	Судія	Тота	Шія	Тота	Каня	Тото	Щастя	Тото	Имя	Тото	Ягня
Родит.	Того	Судіи		Шіи		Канѣ	Того	Щастя		Имене		Ягняте
Дател.		Судіи		Шіи		Кани	Тому	Щастю		Имен(и)ю		Ягнятю, и
Винит.		Судію		Шію		Каню	Тото	Щастя		Имя		Ягня
Звател.		Судіе		Шіе		Кане	о	Щастя		Имя		Ягня
Сказат.		Судіи		Шіи		Кани	о томъ	Щастю		Имени, ю		Ягняти, ю
Творит.		Судіею, ѣвъ		Шіею, ѣвъ		Канею, ѣвъ	тымъ	Щастѣмъ		Именѣмъ		Ягнятѣмъ
Множеств.												
Именит.	Тоты	Судіи		Шіи		Канѣ		Щастя		Имена		Ягнята
Родит.		Судій, овъ		Шій		Кань		Щасть		Именъ		Ягнятъ
Дател.		Судіямъ		Шіямъ		Каняамъ		Щастямъ		Именамъ		Ягнятамъ
Винит.	Тыхъ	Судій, овъ		Шіи		Канѣ		Щастя		Имена		Ягнята
Звател.		Судіи		Шіи		Канѣ		Щастя		Имена		Ягнята
Сказат.		Судіяхъ		Шіяхъ		Каняхъ		Щастяхъ		Именахъ		Ягнятахъ
Творит.		Судіями		Шіями		Каняами		Щастями		Именами		Ягнятами

Digitized by Google

Табл. II.

III. Склоненіе.

Окончене на е.

Ф о р м а

	1. Прикладъ		2. Прикладъ		3. Прикладъ	
Єдинств.						
Именит.	Тото	Лице	Тото	Мешкане (я)	Тото	Поле
Родит.	Того	Лиця (а)		Мешканя		Поля
Дател.	Тому	Лицю		Мешканю		Полю (їви)
Винител.	Тото	Лице		Мешкан'е		Поле
Звател.	о	Лице		Мешкан'е		Поле
Сказат.	о томъ	Лици, ю		Мешканю (и)		Поли (ю)
Творит.	тымъ	Лицїмъ		Мешканїмъ		Полїмъ
Множеств.						
Именит.	Тоты	Лиця (а)	Тоты	Мешканя		Поля
Родит.	Тыхъ	Лиць		Мешкань		Пôль
Дател.	Тымъ	Лицямъ		Мешканямъ		Полямъ
Винител.	Тоты	Лиця		Мешканя		Поля
Звател.	о	Лиця		Мешканя		Поля
Сказат.	о тыхъ	Лицяхъ		Мешканяхъ		Поляхъ
Творит.	тыми	Лицями		Мешканями ми		Полями, Полми

Digitized by Google

IV. Склоненіе.

Окончене на о.

Ф о р м а

	1. Прикладъ		2. Прикладъ		3. Прикладъ	
Єдинств.						
Именит.	Тотъ	Бат'ко	Тото	Село	Тото	Войско
Родит.	Того	Бат'ка		Села		Войска
Дател.	Тому	Бат'ку (ови)		Селу (ови)		Войску
Винител.	Того	Бат'ка		Село		Войско
Звател.	о	Бат'ку		Село		Войско
Сказат.	о томъ	Бат'ку		Селѣ		Войску
Творит.	Тымъ	Бат'комъ		Селомъ		Войскомъ
Множеств.						
Именит.	Тоты	Бат'ки, ѣ	Тоты	Села	Тоты	Войска
Родит.		Бат'ко̊въ		Сїлъ		Войскъ
Дател.		Бат'камъ		Селамъ		Войскамъ
Винител.		Бат'ко̊въ		Села		Войска
Звател.		Бат'ки		Села		Войска
Сказат.		Бат'кахъ		Селахъ		Войскахъ
Творит.		Бат'ками		Сїлами (л'ми)		Войсками

Digitized by Google

V. Склоненіе.

Окончене на двоегл. **ай, ей, ій, ѣй.**

Ф о р м а

	1. Прикладъ		2. Прикладъ		3. Прикладъ		4. Прикладъ	
Єдинств.								
Именит.	Тотъ	Нагай	Тотъ	Єлей	Тотъ	Іуній	Тотъ	Соловѣй
Родител.	Того	Нагая		Єлея		Іунія		Соловѣя
Дател.	Тому	Нагаю (ови)	Того	Єлею (ѣви		Іунію (ѣви)		Соловѣю (ѣви)
Винител.	Тотъ	Нагай [(?ѣ ви)		Єле(и)я		Іуній		Соловѣя
Звател.	о	Нагаю		Єлею		Іунію		Соловѣю
Сказател.	о томъ	Нагаи, ю		Єлеи, ю		Іуніи, ю		Соловѣи, ю
Творител.	тымъ	Нагаѣмъ		Єлеѣмъ		Іуніѣмъ		Соловѣѣмъ
Множеств.								
Именит.	Тоты	Нагаи (ѣ)	Тоты	Єлеи (ѣ)	Тоты	Іуніи (ѣ)	Тоты	Соловѣи (ѣ)
Родител.	Тыхъ	Нагай (въ)		Єлей (въ)		Іуній (ивъ)		Соловѣй (ивъ)
Дател.	Тымъ	Нагаямъ		Єлеямъ		Іуніямъ		Соловѣямъ
Винител.	Тоты	Нагаи, ѣ		Єлеи, ѣ		Іуніи, ѣ		Соловѣивъ
Звател.	о	Нагаи, ѣ		Єлеи, ѣ		Іуніи, ѣ		Соловѣи, ѣ
Сказател.	о тыхъ	Нагаяхъ		Єлеяхъ		Іуніяхъ		Соловѣяхъ
Творител.	тыми	Нагаями (ими)		Єлеямъ (! ми) (ими)		Іуніями		Соловѣями

Digitized by Google

Табл. III.

VI. Склоненіе.

Оконченіе на самогласну съ ъ.

А. I. Форма.

	одушевленные						неживотныхъ			
	1. Прикладъ	2. Прикладъ	3. Прикладъ	4. Прикладъ	5. Прикладъ	6. Прикладъ	7. Прикладъ	8. Прикладъ	9. Прикладъ	
Єдинств.										
Именит.	Тотъ	Богъ	Сывъ	Сватъ	Ткачъ	Тесакъ	Свѣдокъ	Плугъ	Кутъ	Поясъ
Родител.	Того	Бога	Сына	Свата	Ткача	Тесака	Свѣдка	Плуга	Кута	Пояса
Дател.	Тому	Богу(ови)	Сыну (ови)	Свату(ови)	Ткачу(еви)	Тесаку (ови)	Свѣдку (ови)	Плугу (ови)	Куту (ови)	Поясу(ови)
Винител.	Того	Бога	Сыва	Свата	Ткача	Тесакъ	Свѣдка	Плугъ	Кутъ	Поясъ
Звател.	о	Боже	Сыне	Свате	Ткаче, у	Тесаче	Свѣдче, ку	Плуге (! плуже)	Куте	Поясе
Указател.	о томъ	Бозѣ	Сывѣ	Сватѣ, у	Ткачи	Тесацѣ, ку	Свѣдцѣ, ку	Плузѣ	Кутѣ	Поясѣ
Творител.	Тымъ	Богомъ	Сыномъ	Сватомъ	Ткачомъ	Тесакомъ	Свѣдкомъ	Плугомъ	Кутомъ	Поясомъ
Множест.										
Именит.	Тоты	Боги	Сыны	Сваты	Ткачи	Тесаки (ѣ)	Свѣдки (ѣ)	Плуги (ѣ)	Кути	Поясы
Родител.	Тыхъ	Богôвъ	Сыновъ	Сватовъ	Ткачôвъ	Тесакôвъ	Свѣдкôвъ	Плугôвъ	Кутôвъ	Поясовъ
Дател.	Тымъ	Богамъ	Сынамъ	Сватамъ	Ткачамъ	Тесакамъ	Свѣдкамъ	Плугамъ(амъ)	Кутамъ	Поясамъ
Винител.	Тыхъ	Боговъ	Сыновъ	Сваты	Ткачôвъ	Тесаки, ѣ	Свѣдкôвъ	Плуги	Куты	Поясы
Звател.	о	Боги	Сыны	Сваты	Ткачи	Тесаки	Свѣдки, ѣ	Плуги	Кути	Поясъ (! поясы)
Указател.	о тыхъ	Богахъ	Сынахъ	Сватахъ	Ткачахъ	Тесакахъ	Свѣдкахъ	Плугахъ	Кутахъ	Поясахъ
Творител.	тыми	Богами	Сынами	Сватами	Ткачами	Тесаками	Свѣдками	Плугами	Кутами	Поясами

Digitized by Google

II. Форма.

	1. Прикладъ		2. Прикладъ	3. Прикладъ	4. Прикладъ	5. Прикладъ
Єдинств.						
Именит.	Тотъ	Рѣкъ	Скарбъ	Посагъ	Хрѣнъ	Горохъ
Родител.	Того	Року	Скарбу	Посагу	Хрѣну	Гороху
Дател.	Тому	Рокови	Скарбови	Посагови	Хрѣнови	Горохови
Винител.	Тотъ	Рокъ	Сарбъ	Посагъ	Хрѣнъ	Горохъ
Звател.	о	Роче	Скарбе	Посаже	Хрѣне	Гороше. ху
Сказател.	о томъ	Роцѣ	Скарбѣ	Посазѣ	Хрѣнѣ	Горосѣ
Творит.	Тымъ	Рокомъ	Скарбомъ	Посагомъ	Хрѣномъ	Горохамъ('омъ)
Множест.						
Именит.	Тоты	Роки, ѣ	Скарбы	Посаги	Хрѣни	Горохи (ѣ)
Родител.	Тыхъ	Рокѣвъ	Скарбѣвъ	Посаговъ	Хрѣнѣвъ	Горохѣвъ
Дател.	Тымъ	Рокамъ	Скарбамъ	Посагамъ	Хрѣнамъ	Горохамъ
Винител.	Тоты	Роки	Скарбы	Посаги	Хрѣны	Горохи
Звател.	о	Роки	Скарбы	Посаги	Хрѣни	Горохи
Сказател.	о тыхъ	Рокахъ	Скарбахъ	Посагахъ	Хрѣнахъ	Горохахъ
Творит.	Тымъ (!тыми)	Роками	Скарбами	Посагами	Хрѣнами	Горохами

Digitized by Google

Форма I.

Родит. на а.

Окончене на	
бъ	грабъ, дубъ, чубъ, схабъ, хлѣбъ.
въ	Хливъ, Лвôвъ.
гъ	Бôгъ, Врагъ, берегъ, стогъ, оборôгъ, плугъ, Шелюгъ
дъ	городъ, сосѣдъ, людъ, родъ (rodzaj).
жъ	нôжъ.
зъ	Возъ, мотузъ, гузъ (guz).
къ	бодакъ, кулакъ, сѣракъ, сердакъ, врядникъ, горбокъ, шнурокъ, дзбанокъ, клакъ, кубокъ, посторонокъ, мотузокъ, зяворонокъ, полуденокъ, огорокъ, пупокъ, кадукъ, вѣкъ, человѣкъ, болякъ, пискъ, цвякъ, харлакъ, слѣпакъ, козакъ ><
лъ	волъ, котелъ, Михалъ, Павелъ, орелъ.
мъ	Кумъ, Артимъ, Трофимъ, Климъ.
нъ	бохенъ, бѣгунъ, балванъ, дзвôнъ, жупанъ, кафтанъ, циганъ, колтунъ, слонъ, тернъ ><
пъ	пôпъ, стопъ, снôпъ, стропъ, трупъ, чôпъ ><
ръ	Муляръ, Майстеръ, Петръ, костуръ, Щуръ.
съ	вусъ, волосъ, лисъ, лѣсъ, нôсъ, овесъ, обрусъ, песъ.
тъ	братъ, живôтъ, кôтъ, кутъ, когутъ, квитъ, сватъ, свѣтъ, фôстъ, плôгъ, хребетъ ><
хъ	капелюхъ, кожухъ, ланцухъ, ляхъ обухъ, орѣхъ, пастухъ, птахъ, стахъ, фатлюхъ, фартухъ ><
чъ	бичъ, колачъ, клучъ, мечъ, пергачъ, сѣкачъ, срачъ, трачъ, фостъ (? фостачъ).
шъ	грôшъ, кôшъ, палашъ.
щъ	блющъ, плащъ, хрущъ ><

Digitized by Google

Форма II.

Родител. на у.

Окончене на	
бъ	Єдвабъ, карбъ, скарбъ.
въ	гнѣвъ, ставъ.
гъ	торгъ.
дъ	Задъ, ладъ, ледъ, медъ, прикладъ, рȍдъ (ród), судъ, холодъ.
зъ	возъ, заказъ, наказъ.
къ	будинокъ, варунокъ, замокъ, знакъ, крикъ, пастернакъ, пискъ, шпѣкъ, вȍскъ.
лъ	валъ, запалъ, калъ.
мъ	грȍмъ, дȍмъ, поромъ, шумъ.
нъ	кминъ, ленъ, полонъ, станъ, сонъ.
ръ	боръ (бору), боръ (бру), даръ, муръ, сваръ ><
съ	голосъ, квасъ, часъ.
тъ	гвалтъ, жартъ, квѣтъ, клопȍгъ, лоскȍтъ.
хъ	верхъ, гмахъ, горохъ, грѣхъ, крухъ, порохъ, страхъ, смѣхъ.
чъ	плачъ.
шъ	салашъ.
щъ	дощъ, хащъ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VII.

Оконченіе в

Ф о

	I.			II.		
	1. Прикладъ		2. Прикладъ	1. Прикладъ	2. Прикладъ	
Єдинств.						
Именит.	Тотъ	Камѣнь	Тотъ	Конь	Пень	Тотъ Гость
Родител.	Того	Каменя (не)		Коня	пня	гостя
Дател.	Тому	Каменю (ѣви)		Коню (ѣви)	пню (еви)	гостю (евы
Винител.	Тотъ	Камень		Коня	пень	гостя
Звател.	о	Камене		Коне	пню	гостю
Сказател.	о тѣмъ	Камени		Кони	пни	гостю
Творител.	Тымъ	Каменемъ		Конѣмъ	пнемъ	гостѣмъ
Множеств.						
Именит.	Тоты	Каменѣ	Тоты	Конѣ	Пнѣ	Тоты Гостѣ
Родител.	Тыхъ	Камени (ей)		Кони (ей)	пни (ей)	гости (ей
Дател.	Тымъ	Каменемъ		Конямъ	пнямъ	гостямъ
Винител.	Тоты	Каменѣ		Конѣ	пнѣ	гости
Звател.	о	Каменѣ		Конѣ	пнѣ	гостѣ
Сказател.	о тыхъ	Камѣняхъ		Коняхъ	пняхъ	гостяхъ
Творител.	Тыми	Камѣнями (ми)		Конями (ми)	пнями	гостями (м

VIII.

Именъ нефоре

Прикладъ.

	1.		2.	3.	4.	
Єдинств.						
Именит.	Тота	Пани	Тото	Око	Ухо	Тота Мати, Мать, Мат
Родител.		Панѣ		Ока	Уха	Матере
Дател.		Пани		Оку	Уху	Матери
Винител.		Паню		Око	Ухо	Матеръ
Звател.		Пани		Око	Ухо	Мати
Сказател.		Пани		Оцѣ	Ушу, усѣ	Матери
Творител.		Панею (ѣвъ)		Окомъ	Ухомъ	Матеревъ
Множеств.						
Именит.	Тоты	Панѣ		Очи	Уха, уши	Матерѣ
Родител.		Пань		Очъ	Ухъ	Матери
Дател.		Панямъ		Очамъ	Ухамъ	Матерамъ
Винител.		Панѣ		Очи	Уха, уши	Матерѣ
Звател.		Панѣ		Очи	Уха, уши	Матерѣ
Сказател.		Паняхъ		Очахъ	Ухахъ	Матеряхъ
Творител.		Панями		Очима	Ухами, ушима	Матерями

Digitized by Google

I. Склоненіе.

на Самогласну съ ь.

р м а

	III.	IV.		
3. Прикладъ	Прикладъ	1. Прикладъ		2. Прикладъ
Тотъ Учитель	Тотъ Жаль	Тота Милость		Тота Церковь
учителя	жалю	милости		церкви
учителю (еви)	жалю (ѣви)	милости		церкви
учителя	жаль	милость		церковъ
учителю	жалю	милости (е)		церкви (е)
учителю	жалю	милости		церкви
учителѣмъ	жалѣмъ	милостію (евъ)		церквію (ѣвъ)
учителѣ	жалѣ	милости		Церкви
учители (ей)	жали (ей)	милости		церкви
учителямъ	жалямъ	милостемъ		церкьамъ
учители	жалѣ	милости		церкви
учителѣ	жалѣ	милости		церкви
учителяхъ	жаляхъ	милостехъ		церквахъ
учителями (ми)	жалями (ми)	милостями (ми)		церквами

II. Склоненіе.

емныхъ и неличнихъ.

5.

ерь Господь
Господа
Господу еви)
Господа
Господи
Господѣ
Господамъ (! омъ)

Въ множеств.	Тоты Граблѣ	Тоты Люде	Тоты Дѣти	Тоты Плечи
въ рускомъ	Грабель	Люди	Дѣти (ей)	Плечи, ей
діалектѣ не	Граблямъ	Людемъ	Дѣтемъ	Плечамъ
уживаное.	Граблѣ	Людо (? е)	Дѣти	Плечи
	Граблѣ	Люде	Дѣти	Плечи
	Грабляхъ	Людехъ	Дѣтехъ	Плечахъ
	Граблима	Людми	Дѣтми	Плечми, ами

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

I. Склоненіе Прилага

Ф о р м

	1. Прикладъ			2. Прикладъ		
Єдинств.	Муж.	Женск.	Сред.	Муж	Женск.	Ср
Имен.	тяжкій	тяжка	тяжкое	старшій	старша	старш
Родит.	тяжкого	тяжкои, оѣ	тяжкого	старшого	старшои, оѣ	старш
Дат.	тяжкому	тяжкѣй	тяжкому	старшому	старшѣй	старш
Вин.	тяжкій	тяжку	тяжкое	старшій	старшу	старш
муж. живот.	тяжкого			старшого		
Зват.	тяжкій	тяжка	тяж. ое	старшій	старша	старш
Сказ.	тяжкѣмъ	тяжкой	тяжкѣмъ	старшѣмъ	старшѣй	старш
Твор.	тяжкимъ	тяжкою (въ)	тяжкимъ	старшимъ	старшою, овъ	старш

Множеств.	Муж. жен. сред.	Муж. жен. сред.
Имен.	тяжкіе. іи	старшіе, іи
Род.	тяжкихъ. ѣхъ	старшихъ
Дат.	тяжкимъ	старшымъ
Вин.	тяжкіе	старшіе, іи
муж. живот.	тяжкихъ ѣхъ	старшихъ
Зват.	тяжкіе	старшіе
Сказ.	тяжкихъ	старшихъ
Твор.	тяжкими	старшими

II. Склоненіе Прилагат

Ф о р м а

	1. Прикладъ			2. Прикладъ	
Єдинств.					
Имен.	Петрѣвъ	Петрова	Петрово	Матвѣивъ, ивъ	Матв
Род.	петрового	петровои, оѣ	петрового	Матвѣивого	Матв
Дат.	петровому	петровѣй	петровому	Матвѣивому	Матв
Вин.	петрѣвъ	петрову	петрово	Матвѣиво (іивъ)	Матв
муж. жен.	петрового			Матвѣивѣго (sic)	
Зват. [(! жив.)	петрѣвъ	петрова	петрово	Матвѣивъ, ивъ	Матв
Сказ.	петровѣмъ	петровѣй	петровѣмъ	Матвѣивѣмъ	Матв
Твор.	петровымъ	петровою, овъ	петровымъ	Матвѣивымъ	Матв

Множеств.	муж. жен. сред.	муж. ж
Имен.	петровы	Матв
Род.	петровыхъ	Матв
Дат.	петровымъ	Матв
Вин.	петровы	Матв
муж. живот.	петровыхъ	Матв
Зват.	петровы	Матв
Сказат.	петровыхъ	Матв
Твор.	петровыми	Матв

Digitized by Google

...агател'ныхъ.

Ф м а

	3. Прикладъ				4. Прикладъ		
	Сред.	Муж.	Женск.	Сред.	Муж.	Женск.	Сред.
	...ршое	синій	синя	сине. ѣе	мудрый	мудра	мудрое
оѣ	...ршого	синѣго	синѣи, оѣ	синѣго	мудрого	мудрои оѣ	мудрого
	...ршому	синѣму	синѣй	синѣму	мудрому	мудрѣй	мудрому
	...ршое	синій	синю	сине, ѣе	мудрый	мудру	мудрое
		син'его			мудрого		
	...ршое	синій	синя	сине ѣе	мудрый	мудра	мудрое
	...ршѣмъ	синомъ	синѣй	синѣмъ	мудрѣмъ	мудрѣй	мудрѣмъ
овъ	...аршимъ	синѣмъ	синею, ѣвъ	синѣмъ	мудрымъ	мудрою	мудрымъ

	Муж. жен. сред.	Муж. жен. сред.
...ра	синіе, ѣи	мудрые, іи
и	синѣхъ	мудрыхъ
	синѣмъ	мудрымъ
	синіе	мудрые, іи
	синѣхъ	мудрыхъ
	синіе	мудрые
	синѣхъ	мудрыхъ
	синѣми	мудрыми

...ительныхъ.

...ы а

3. Прикладъ

...Матвѣива	Матвѣиво	Ганчинъ	Ганчина	Ганчино
Матвѣивои оѣ	Матвѣивого	Ганчиного, а	Ганчинои, оѣ	Ганчиного
Матвѣивѣй	Матвѣивому	Ганчиному, у	Ганчинѣй	Ганчиному
...Матвѣиву	Матвѣиво	Ганчинъ а Ганчиного	Ганчина (! у)	Ганчино
Матвѣива	Матвѣиво	Ганчин(ъ)	Ганчина	Ганчино
Матвѣивой	Матвѣивѣмъ	Ганчинѣмъ	Ганчиной	Ганчино (мъ)
Матвѣивою, овъ	Матвѣивымъ	Ганчинымъ	Ганчиною, оѣъ	Ганчинымъ

...ж. жен. сред.	муж. жен. сред.
Матвѣевы	Ганчины
Матвѣевыхъ	Ганчиныхъ
Матвѣевымъ	Ганчинымъ
Матвѣевы	Ганчины
Матвѣевыхъ	Ганчиныхъ
Матвѣевы	Ганчины
Матвѣевыхъ	Ганчиныхъ
Матвѣевыми	Ганчиными

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Форма I.

Л и ч н ы е						У к				
я	ты	онъ				тотъ	тота	тото	сесъ, сесъ	соса
Єдинств.										
Имен. я	ты	онъ	она	оно		тотъ	тота	тото	сесъ	сеса
Родит. мене	тебе, тя	єго, го	єи	єго го		того	тои	того	сїго	сеи
Дат. менѣ, ми	тобѣ, ти	єму, му	ѣи, єй	єму, му		тому	тôй	тому	сїму	сѣй
Винит. мене, мя	тебе, тя	єго, го	ю	єго, го		тотъ	тоту	тот(о)	есъ	сесу
Муж. одуш.						того			сїго	
Зват.										
Сказат. мнѣ	тобѣ	нѣмъ	ѣй	нѣмъ		тôмъ	тôй	тôмъ	семъ	сѣй
Твор. мною, въ	тобою, въ	нимъ	єю	нимъ		тымъ	тою, въ,	тымъ	сымъ	сею [ѣвъ
Множеств.		муж.	жен.	сред.		муж.	жен.	сред.	муж.	жен.
Имен. мы	вы		оѥи				тыє, оты		сесы	
Родит. насъ	васъ		ѣхъ				тыхъ		сыхъ	
Дат. намъ	вамъ		ѥмъ				тымъ		сымъ	
Винит. насъ	васъ		ѣхъ				тыє, оты		сесы	
муж. живот.							тыхъ		сыхъ	
Зват.										
Сказ. насъ	васъ		ѣхъ				тыхъ		сыхъ	
Твор. нами	вами		ѥми				тыми		сыми	

Форма III.

П р и т я ж а т е л' н ы е						В о п р	
мой	моя	мое	нашъ	наша	нашое	хто	што (що, что
Єдинств.							
Имен. мôй	моя	мое	нашъ	наша	нашое, е	хто	што (що
Род. моего	моеи, и	моего, го	нашого	нашои	нашого	кого	чего
мого	мои	мого					
Дат. моему	моей	моему, му	нашому	нашôй	нашому	кому	чому
Вин. мой	мою	моего, го(!)	нашъ	нашу	нашое	кого	што
муж. моего			нашого				
Зват.							
Сказ. моимъ	моей	моимъ	нашимъ	нашôй	нашимъ	окимъ	чимъ
Твор. моимъ	моею, евъ	моимъ	нашимъ	нашою, овъ	нашимъ	кимъ	чимъ
Множеств.							
	муж.	жен.	сред.		муж.	жен.	сред.
Имен.	мои				нашіе, и		
Родит.	моихъ				нашихъ		
Дат.	моимъ				нашимъ		
Вин.	мои				нашіе, и		
муж. одуш.	моихъ				нашихъ		
Зват.					нашіе, и		
Сказ.	моихъ				нашихъ		
Твор.	моими				нашими		

Digitized by Google

Форма II.

а з а т е л н ы е									
сосо	самъ	сама	само	такій	така	такое	который	котора	которое
сѣго	самого	самои	самого	такого	такои	такого	которого	которои	которого
сѣму	самому	самѣй	самому	такому	такѣй	такому	которому	которѣй	которому
се о, е	самъ самого	саму	само	такій такого	таку	такое	который которого	котору	которое
семъ	самомъ	самѣй	самѣмъ	такѣмъ	такѣй	такѣмъ	которомъ	которѣй	которѣмъ
сымъ	самымъ	самою,овъ	самымъ	такимъ	такою,въ,	такимъ	которымъ	которою, [овъ	которымъ

муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.
самые. и	такіе. іи	которые, іи
самыхъ	такихъ, ѣхъ	которыхъ
самымъ	такимъ. ѣмъ	которымъ
самые	такіе іи	которые
самыхъ	такихъ, ѣхъ	которыхъ
самыхъ	такихъ, ѣхъ	которыхъ
самыми	такими, ѣма	которыми

Форма IV.			Форма V.		Форма VI.				
о с и т е л н ы е			Возвратител.		О б щ і е				
чій	чія	чіе	себе	ся	все	вся	все	никъ	ничъ
чій	чія	чіе			весь	вся	всѣ	никъ	ничъ
чіего	чіеи	чіего	себе	ся	всего	всеи	всего	никого	ничого
чіему	чіей	чіему	собѣ	си	всему	всѣй	всему	никому	ничому
чій чіего	чію	чіе	себе	ся	весь всѣ	всю	все	никого	ничъ
чіимъ	чіей	чіимъ	собѣ		всѣмъ	всѣй	всѣмъ	никимъ	ничимъ
чіимъ	чіею,евъ	чіимъ	собою	овъ	всѣмъ	всѣю,ѣвъ	всѣмъ	никимъ	ничимъ

муж. жен. сред.	муж. жен. сред.
чіи	всі, ѣ
чіихъ	всѣхъ
чіимъ	всѣмъ
чіи	всѣ, и
чіихъ	всѣхъ
о чіихъ	всѣхъ
чіими	всѣми, ма

Digitized by Google

Digitized by Google

II. Спряженіе.

А. Спряженіе глаголовъ полныхъ.

Форма.

Дѣйсть	Залогъ	Наклоненіе	Время		Число		Перша 1.	Перша 2.	Перша 3.	Втора 1.	Втора 2.	Втора 3.
							Парадигма					
Дѣйствительный	Страдателн.	Изявительное	Настоящее		Єдинст.	Я	Точу	Суджу	Чищу	Дою	Роблю	Хвалю
						Ты	Точишъ	Судишъ	Чистишъ	Доишъ	Робишъ	Хвалишъ
						Онъ, она, оно	Точитъ	Судитъ	Чиститъ	Доитъ	Робитъ	Хвалитъ
					Множ.	Мы	Точимо	Судимо	Чистимо	Доимо	Робимо	Хвалимо
						Вы	Точите	Судите	Чистите	Доите	Робите	Хвалите
						Они	Точатъ	Судятъ	Чистятъ	Доятъ	Робятъ	Хвалятъ
							Прошедшое несовершенное простое					
			Прошедшое				муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.
					Єдинст.	Я, ты, онъ, а, о	Точивъ (лъ) ла ло	Судивъ (лъ) ла ло	Чистивъ (лъ) ла ло	Доивъ (лъ) ла ло	Робивъ (лъ) ла ло	Хваливъ (лъ) ла ло
					Множ.	Мы, вы, они	Точили	Судили	Чистили	Доили	Робили	Хвалили
							Прошедшое несовершенное съ наращеніемъ					
					Єдинст.	Ямъ, тысь	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чистивъ (лъ), ла, ло	Доивъ (лъ), ла, ло	Робивъ (лъ), ла, ло	Хваливъ (лъ), ла, ло
						Я	Точивемъ, ламъ, ломъ	Судивемъ, ламъ, ломъ	Чистивемъ, ламъ, ломъ	Доивемъ, ламъ, ломъ	Робивемъ, ламъ, ломъ	Хваливемъ, ламъ, ломъ
						Ты	Точивесь, лась, лось	Судивесь, лась, лось	Чистивесь, лась, лось	Доивесь, лась, лось	Робивесь, лась, лось	Хваливесь, лась, лось
					Множ.	Мысмо, выстe	Точили	Судили	Чистили	Доили	Робили	Хвалили
						Мы	Точилисмо	Судилисмо	Чистилисмо	Доилисмо	Робилисмо	Хвалилисмо
						Вы	Точилисте	Судилисте	Чистилисте	Доилисте	Робилисте	Хвалилисте
							Давно прошедшое несовершенное					
			Давно прошедшое		Єдинст.	Я, ты, онъ, а, о бивало	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чистивъ (лъ), ла, ло	Доивъ ><	Робивъ ><	Хваливъ
					Множ.	Мы, вы, они бивали (! бывало)	Точили ><	Судили	Чистили	Доили	Робили	Хвалили
							Давно прошедшое несовершенное съ наращеніемъ					
					Єдинст.	Ямъ, тысь бывало	Точивъ, ла, ло	Судивъ (лъ), ла, ло	Чистивъ (лъ), ла, ло	Доивъ ><	Робивъ ><	Хваливъ ><
					Множ.	Мысмо, выстe бывало	Точили	Судили	Чистили	Доили	Робили	Хвалили
							Прошедшое учащателное					
							не употребляемо					
							Неопредѣленное					
							Точити	Судити	Чистити	Доити	Робити	Хвалити
							Будущое					
			Будущое		Єдинст.	Я, ты, онъ, буду, ешъ, е	Точити (точивъ, ла, ло)					
					Множ.	Мы, вы, они, будемо, ете ><	Точити (точили)					
							Повелителное простое					
				Повелителное	Єдинст.		Точи (точъ) ты	Суди (судь)	Чисти (чисть)	Дой ты	Роби (робъ) ты	Хвали (хваль) ты
					Множ.		Точѣмъ (точмо) мы	Судѣмъ (судте) (! судмо)	Чистѣмъ (чистмо)	Доѣмъ (доймо) мы	Робѣмъ (робмо) мы	Хвалѣмъ (хвал'мо) мы
							Точѣтъ (точте) вы	Судѣтъ (судѣтъ) (! судте)	Чистѣтъ (чистте)	Доѣтъ (дойте) вы	Робѣтъ (робте) вы	Хвалѣтъ (хвал'те) вы
							Повелителное съ принукою					
					Єдинст.		Точиже (точже)	Судиже (суд'же)	Чисти (чист'же)	Дойже (дой)	Робиже, робже	Хваливже (хвал'же)
					Множ.		Точѣмже (точможе)	Судѣмже (суд'може)	Чистѣмже (чист'може)	Доѣмже (дойможе)	Робѣмже	Хвалѣмже
							Точѣтже (точт(е)же)	Судѣтже (суд'ѣтъже) (! суд'те-[же)	Чистѣтже (чис(т)теже)	Доѣтже (дойтеже)	Робѣтже	Хвалѣтже
						Няй онъ	Точитъ	Судитъ	Чиститъ	Доитъ	Робитъ	Хвалитъ
						Няй они	Точатъ	Судятъ	Чистятъ	Доятъ	Робятъ	Хвалятъ
							Причастіе					
				Причастіе	Наст.		Точачій а. ое, щій	Судячій, ча, чое (щій)	Чистячій, ча, чое (щій)	Доячій, ча чое (щій)	Робячій, ча, чое (щій)	Хвалячій (щій) >< а, ое
					Прош.		Точившій, ша, шое	Судившій, ша шое	Чистившій, ша, шое	Доившій, ша, шое	Робившій, ша, шое	Хвалившій, ша, шое
							Дѣепричастіе					
					Наст.		Точачи	Судячи	Чистячи	Доячи	Робячи	Хвалячи
					Прош.		Точивши	Судивши	Чистивши	Доивши	Робивши	Хваливши
							Причастіе страд.					
				Причаст.	Наст.		Точимый, а, ое	Судимый, а, ое	Чистимый, а, ое	Доимый, а, ое	Робимый	Хвалимый, а, ое
					Прош.		Точеный (точенъ), а ое	Судженый (нъ), а, ое	Чищеный (нъ), а, ое	Доеный (нъ), а, ое	Робленый (нъ), а, ое	Хваленый (нъ), а, ое

Digitized by Google

Табл. IX.

3.

Хвалю
Хвалишъ
Хвалитъ
Хвалимо
Хвалите
Хвалятъ

Digitized by Google

Digitized by Google

В. Спряженіе глаголовъ неполныхъ.

Форма

Єдна

Парадигма.

Дѣйствительный — Наклоненіе — изявительное — Время — Будущое

Єдинст.	Я	Верну
	Ты	Вернешъ
	Онъ, она, оно	Верне
Множ.	Мы	Вернемо
	Вы	Вернете
	Оны	Вернутъ

Дѣйствительный — Наклоненіе — изявительное — Время — Прошедшое

Прошедшое совершенное простое

Єдинст.	Я, ты, онъ, а, о,	Вернувъ (лъ), ла, ло
Множ.	Мы, вы, они	Вернули

Прошедшое совершенное съ наращеніемъ

Єдинст.	Ямъ, тысь, онъ,	Вернувъ (лъ), ла, ло
	Я [а, о,	Вернувемъ, ламъ, ломъ
	Ты	Вернувесь, лась лось
Множ.	Мысмо, выстe	Вернули
	Мы	Вернулисмо
	Вы	Вернулисте

Дѣйствительный — Наклоненіе — повелител. — Время — Будущое

Повелительное простое

Єдинст.	Верни ты
Множ.	Вернѣмъ мы
	Вернѣтъ вы

Повелительное съ принукою

Єдинст.	Вернiже ты
Множ.	Вернѣмже мы
	Вернѣтже вы

Дѣйствительный — Наклоненіе — неопр. причаст. — Время

Єдинст.	Няй онъ, а, о	Верне
Множ.	Няй они	Вернутъ

Неопредѣленное

Вернути

Причастіе

Наст.	неуживанное
Прош. Єдинст.	Вернувшій, ша, шое

Дѣепричастіе

Наст.	
Прош.	Вернувши

Страдательный — Наклоненіе — Время

Страдательный

Причастія

Наст.	Вернемый, а, ое
Прош.	Вернсный (нъ), а, ое

Digitized by Google

Парадигма обохъ спряженій VIII.

Залога страдателного.

Время	Настояще
Я, ты, она, оно, есмь, еси, ес(т)ь	Читаемый, а, ое
Ямѣ, тысь	Читаемый, а, ое
Мы, вы, они, есмо, есте, суть	Читаемые (іи)
Мысмо, Высте	Читаемые

Прошедшое несовершенное або совершенное

Я, ты, онъ, а, бывъ, была, ло	Читаный
Мы, вы, они были	Читаніи (ные)

Прошедшое учащателное >< ><

Я, ты >< бывъ	Читованъ, а, о

Будущое

Я, ты, онъ, буду, ешъ	Читаный, а, ое
Мы, вы, они будутъ	Читаніи >< (ные)

Повелителное

Будь ты	Читаный
Будмо мы	Читаніи (ые)
Будте вы	Читаніи (ые)
Няй ты будешъ	Читаный ><

Неопредѣленное

Читанымъ быти

Примѣчаніе: Подобнѣ и съ учащателнымъ бываю спряженіе залога страдателного составлятися звыкло.

Digitized by Google

Digitized by Google

Табл. VII.

I. Спряженіе.

А. Спряженіе Глаголовъ полныхъ.

Форма

Залогъ Дѣйствительный			Первая					Вторая				
			Парадигма									
Изявительное	Настоящее	Число	1.	2.	3.	4.	5.	1.	2.	3.	4.	5.
		Єдинст. Я	Беру	Кличу	Тягну	Пряду	Товку	Читаю	Милую	Бѣлѣю	Плою	Колю
		Ты	Берешъ	Кличешъ	Тягнешъ	Прядешъ	Товчешъ	Читаешъ	Милуешъ	Бѣлѣешъ	Плюешъ	Колешъ
		Онъ	Бере (тъ)	Кличе (тъ)	Тягне (тъ)	Пряде (тъ)	Товче (тъ)	Читае (тъ)	Милуе (тъ)	Бѣлѣе (тъ)	Плюе (тъ)	Коле (тъ)
		Множ. Мы	Беремо	Кличемо	Тягнемо	Прядемо	Товчемо	Читаемо	Милуемо	Бѣлѣемо	Плюемо	Колемо
		Вы	Берете	Кличете	Тягнете	Прядете	Товчете	Читаете	Милуете	Бѣлѣете	Плюете	Колете
		Они	Берутъ	Кличутъ	Тягнутъ	Прядутъ	Товкутъ	Читакъ	Милуютъ	Бѣлѣютъ	Плюютъ	Колютъ
	Прошедшее		Прошедшее				Несовершенное			Простое		
	Несовершенное		муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.		муж. жен. сред.	муж. жен. сред.	муж. жен. сред.
		Єдинст. Я, ты, онъ, она, оно	Бравъ (лъ) ла, ло	Кликавъ (лъ), ла, ло	Тягнувъ (тягъ), ла, ло	Правъ (лъ), ла, ло	Товкъ, ла, ло	Читавъ (лъ), ла, ло		Бѣлѣвъ (лъ), ла, ло	Плювъ (лъ), ла, ло	Коловъ (лъ), ола, оло
		Множ. Мы, вы, они	Брали	Кликали	Тягнули (тягли)	Прали	Товкли	Читали		Бѣлѣли	Плюли	Кололи
			Прошедшее Несовершенное съ Наращеніемъ									
		Єдинст. Ямъ, тысь	Бравъ (лъ), ла, ло	Кликавъ (лъ), ла, ло	Тягнувъ (тягъ), ла, ло	Правъ (лъ), ла, ло	Товкъ, ла, ло	Читавъ (лъ), ла, ло		Бѣлѣвъ (лъ), ла, ло	Плювъ (лъ), ла, ло	Коловъ (лъ), ла, ло
		Я	Бравемъ, ламъ, ломъ	Кликавемъ, ламъ ><	Тягнувемъ (тягемъ), ламъ, ломъ	Правемъ, ламъ, ломъ	Товкемъ, ламъ, ломъ	Читавемъ, ламъ, ломъ		Бѣлѣвемъ, ламъ, ломъ	Плювемъ, ламъ, ломъ	Коловемъ, ламъ, ломъ
		Ты	Бравесь, лась, лось	Кликавесь, лась, лось	Тягнувесь (тягесь), лась, лось	Правесь, лась, лось	Товкесь, лась, лось	Читавесь, лась, лось		Бѣлѣвесь, лась, лось	Плювесь, лась, лось	Коловесь, лась, лось
		Множ. Мысмо, выстe	Брали	Кликали	Тягнули (тягли)	Прали	Товкли	Читали		Бѣлѣли	Плюли	Кололи
		Мы	Бралисмо	Кликалисмо	Тягнулисмо (тяглисмо)	Пралисмо	Товклисмо	Читалисмо		Бѣлѣлисмо	Плюлисмо	Кололисмо
		Вы	Бралисте	Кликалисте	Тягнулисте	Пралисте	Товклисте	Читалисте		Бѣлѣлисте	Плюлисте	Кололисте
			Давно прошедшее несовершенное									
		Єдинст. Я, ты, онъ бывало	Бравъ, ла, ло	Кликавъ, ла, ло	Тягнувъ (тягъ), ла, ло	Правъ, ла, ло	Товкъ, ла, ло	Читавъ ><		Бѣлѣвъ ><	Плювъ ><	Коловъ ><
		Множ. Мы, вы, они бывали (! бывало)	Брали	Кликали	Тягнули (тягли)	Прали	Товкли	Читали		Бѣлѣли	Плюли	Кололи
			Давно прошедшее несовершенное съ наращеніемъ									
		Єдинст. Ямъ, тысь бывало	Бравъ, ла, ло	Кликавъ, ла, ло	Тягнувъ (тягъ), ла, ло	Правъ, ла, ло	Товкъ, ла, ло	Читавъ, ла, ло		Бѣлѣвъ, ла, ло	Плювъ, ла, ло	Коловъ, ла, ло
		Множ. Мысмо, выстe бывало	Брали	Кликали	Тягнули (тягли)	Пряли ><	Товкли	Читали		Бѣлѣли	Плюли	Кололи
			Прошедшее Учащательное									
		Єдинст. Я, ты, онъ, она						Читовавъ, читовала ло	Миловавъ (лъ), вала, вало			
		Множ. Мы, вы, они						Читовали	Миловали			
			Прошедшее Учащательное съ наращеніемъ									
		Єдинст. Ямъ						Читовавъ, ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло			
		Я						Читовавемъ, ламъ, ломъ	Миловавемъ, ламъ, ломъ			
		Ты						Читовавесь лась, лось	Миловавесь, лась, лось			
		Множ. Мысмо, выстe						Читовали	Миловали			
		Мы						Читовалисмо	Миловалисмо			
		Вы						Читовалисте	Миловалисте			
			Давно Прошедшее Учащательное									
		Єдинст. Я, ты, бывало						Читовавъ (лъ), ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло			
		Множ. Мы, вы, они бывало						Читовали ><	Миловали ><			
			Давно прошедшее Учащательное съ наращеніемъ									
		Єдинст. Ямъ >< бывало						Читовавъ (лъ), ла, ло	Миловавъ (лъ), ла, ло			
		Множ. Мысмо >< бывало						Читовали ><	Миловали			
	Неопр. Изъяв.		Неопредѣленное простое									
			Брати	Кликати				Читати	Миловати	Бѣлѣти	Плюти	Колоти
			Неопредѣленное Учащательное									
								Читовати	Миловати			
			Будущее Несовершенное									
	Будущее	Єдинст. Я, ты, онъ >< буду	Брати, бравъ, ла, ло	Кликати (кликавъ)	Тягнути (тягъ, ла)	Прясти (правъ), ла	Товчи (товкъ)		Миловати (лъ)	Бѣлѣти (бѣлѣвъ)	Плюти (плювъ)	Колоти (коловъ)
		Множ. Мы, вы, они будутъ	Брати (брали)	Кликати (кликали)	Тягнути (тягли)	Прясти (ли)	Товчи (товкли)		Миловати (лъ) (! ли)	Бѣлѣти (бѣлѣли)	Плюти (плюли)	Колоти (кололи)
			Будущее Учащательное									
		Я, ты, онъ, а, о, буду ><						Читовати (читовавъ)				
		Мы, вы, они, будемо						Читовати (читовали)				
	Повелительное		Повелительное Простое									
		Єдинст.	Бери (беръ)	Кличъ	Тягни	Пряди (ь) ты	Товчи	Читай	Милуй	Бѣлѣй ты	Плюй ты	Коли, кол'ь ты
		Множ.	Берѣмъ (бермо)	Кличмо	Тягнѣмъ	Прядѣмъ, мо	Товчѣмъ (мо)	Читаймо	Милуймо	Бѣлѣймо мы	Плюймо мы	Кол'ѣмъ, кол'мо мы
			Берѣтъ (берте)	Кличте	Тягнѣтъ	Прядѣтъ те	Товчѣтъ (те)	Читайте	Милуйте	Бѣлѣйте вы	Плюйте вы	Кол'ѣтъ, кол'те вы
			Повелительное съ Приноукою									
		Єдинст.	Берйже (берже)	Кличже	Тягнже	Прядиже	Товчиже	Читайже ты	Милуйже	Бѣлѣйже ты	Плюйже	Колйже (кол'же) ты
		Множ.	Берѣ же (берѣмже) (! берможе)	Кличможе	Тягнѣже	Прядѣже	Товчѣже	Читайможе	Милуйможе	Бѣлѣйможе	Плюйможе	Колѣже
			Берѣтже	Кличтеже	Тягнѣтже	Прядѣтже	Товчѣтже	Читайтеже	Милуйтеже	Бѣлѣйтеже	Плюйтеже	Колѣтже
		Нѣй онъ	Бере	Кличе	Тягне	Пряде	Товче	Читае	Милуе	Бѣлѣе	Плюе	Коле
		Нѣй они	Берутъ	Кличутъ	Тягнутъ	Прядутъ	Товкутъ	Читаютъ	Милуютъ	Бѣлѣютъ	Плюютъ	Колютъ
	Причастіе		Причастіе									
		Наст.	Берущій (щій), а, ое	Кличущій (щій)	Тягнущій, ча, чое, щій	Прядущій ча, чое, щій	Товкущій, ча, ое щій	Читающій (щій), а, о (! ое)	Милующій, ча чое, щій	Бѣлѣющій, ча, чое, щій	Плющій, ча, чое, щій ><	Колющій, ча, чое, щій
		Прош	Бравшій, и (! а), ое	Кликавшій, а, ое	Тягнувшій (тягшій) а, ое	Правшій, а, ое, (ши, шо)	Товкшій ша шое	Читавшій, а, ое		Бѣлѣвшій ша, шое	Плювшій, ша, шое	Коловшій, ша, шое
								Читовавшій, а, ое	Миловавшій ша, шое			
			Деепричастіе стр. д.									
		Наст.	Беручи	Кличучи	Тягнучи	Прядучи	Товкучи	Читаючи	Милуючи	Бѣлѣючи	Плюючи	Колючи
		Прош.	Бравши	Кликавши	Тягнувши (тягши)	Правши	Товкши	Читавши		Бѣлѣвши	Плювши	Коловши
								Читовавши	Миловавши			
	Причастіе		Причастіе									
		Наст.	Беремый, а, ое	Кличемый	Тягнемый	Прядемый	Товчемый, а, (ое	Читаемый, а, ое	Милуемый		Плюемый, а, ое	Колемый, а, ое
		Прош.	Бранный (нъ), а, (ое)	Кликаный (нъ), а	Тягненый (нъ)	Пряденый, нъ а	Товченый, а, (ое)	Читаный (нъ), а, ое			Плюваный (нъ)	Коленый (нъ), а
								Учащателное				
								Читованый	Милованый			

Digitized by Google

Digitized by Google

Табл. X.

Залогъ	Дѣйствительный	Наклоненіе	Изявительное	Время			
				Будущое	Єдинст.	Я	
						Ты	
						Онъ, она, оно	
					Множ.	Мы	
						Вы	
						Они	
				Прошедшое	Єдинст.	Я, ты, онъ, а, о	
					Множ.	Мы, вы, они	
					Єдинств.	Ямъ, тысь	
						Я	
						Ты	
					Множ.	Мысмо, высте	
						Мы	
						Вы	
			Повелительное	Будущое	Єдинст.		
					Множ.		
					Єдинст.		
					Множ.		
					Єдинст.	Няй онъ	
					Множ.	Няй они	
			Неопр.				
			Причастіе		Наст.		
					Прош.		
					Наст.		
					Прош.		
	Страдат.		Причаст.		Наст.		
					Прош.		

В. Спряженіе глаголовъ неполныхъ.

Форма

Перша	Втора
Парадигма	
1.	2.
Скочу	Купю
Скочишъ	Купишъ
Скочитъ	Купитъ
Скочимо	Купимо
Скочите	Купите
Скочатъ	Купятъ
Прошедшое совершенное простое	
Скочивъ (лъ), ла, ло	Купивъ (лъ), ла, ло
Скочили	Купили
Прошедшое совершенное съ наращеніемъ	
Скочивъ (лъ), ла	Купивъ (лъ), ла
Скочивемъ, ламъ, ломъ	Купивемъ, ламъ, ломъ
Скочивесь, лась, лось	Купивесь, лась, лось
Скочили	Купили
Скочилисмо	Купилисмо
Скочилисте	Купилисте
Повелителное	
Скочъ ты	Купи (купъ) ты
Скочмо мы	Купѣмъ (купмо) мы
Скочте вы	Купѣтъ (купте) вы
Повелителное съ принукою	
Скочже ты	Купиже (купже) ты
Скочможе мы	Купѣмже (купможе) мы
Скочтеже вы	Купѣтже (куптеже) вы
Скочитъ	Купитъ
Скочатъ	Купятъ
Неопредѣленное	
Скочити	Купити
Причастіе	
неуживаное	Купуючій (щій), ча, чое
Скочившій ша, шое	Купившій, ша, шое
Дѣепричастіе	
	Купуючи
Скочивши	Купивши
Страдателный	
Причастіе	
	Купуемый, а, ое
	Купленый на, ное

Digitized by Google

Digitized by Google

ЗМІСТ.

	СТОР.
Передмова видавця	V - VIII
Вѣдомѣсть о Рускомъ Языцѣ	1—70
Грамматыка Языка Славено-руского . . .	71 – 240

Digitized by Google

ПОХИБКИ.

11	ст.	21	стр.	з гори	зам.	ѳеймовые	мае	бути	сеймовые
19	„	37	„	„	„	Włodzimiski	„	„	Włodzimirski
32	„	18	„	„	„	Metropoiit	„	„	Metropolit
42	„	10	„	„	„	Officionem	„	„	Officiorum
54	„	3	„	„	„	виникъ	„	„	виникъ
71	„	26	„	„	„	порядрымъ	„	„	порядныимъ
77	„	35	„	„	„	łyło	„	„	łyko.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 077579933

Digitized by Google